Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
Dumitru-Mircea Buda
(Editors)

Literature, Discourse and Multicultural Dialogue

SOCIAL SCIENCES

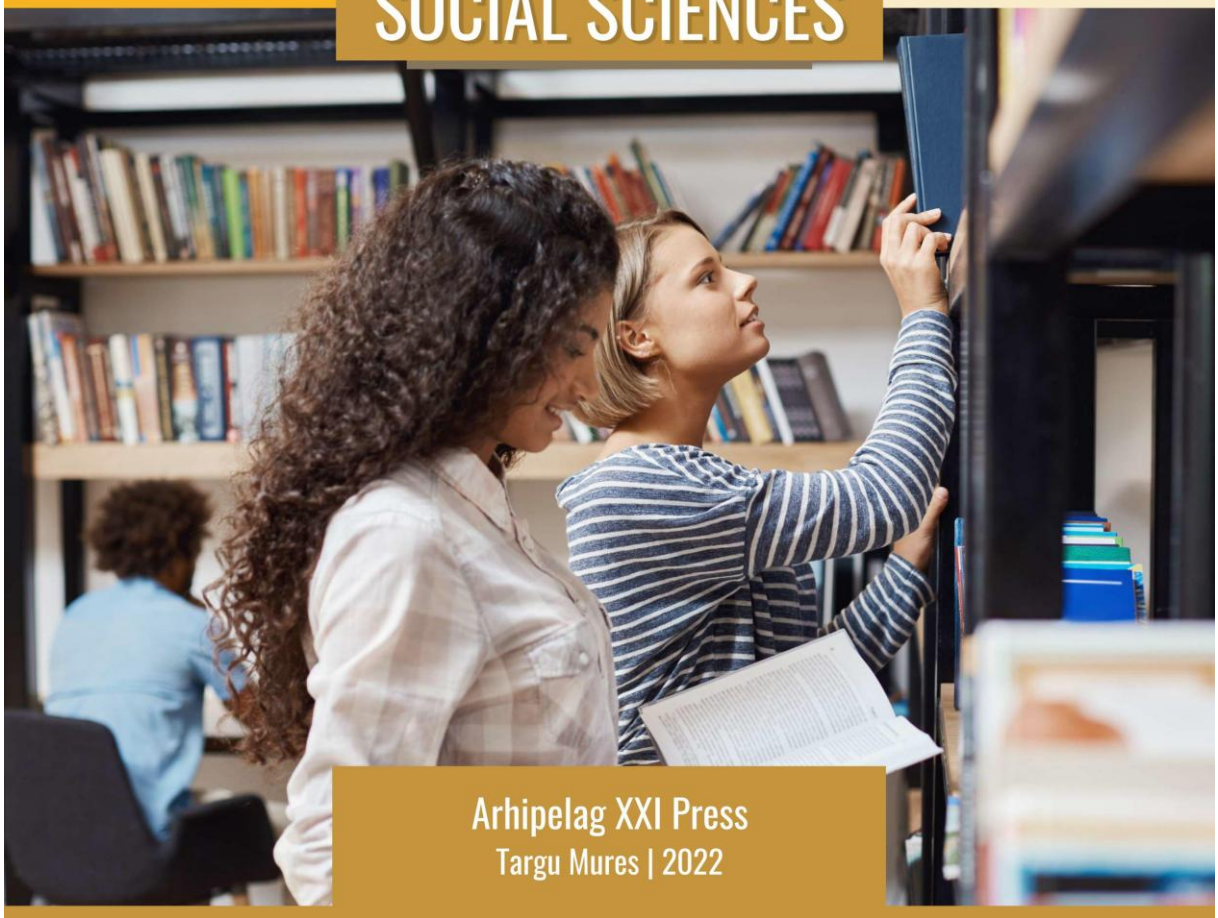

Arhipelag XXI Press
Targu Mures | 2022

Date: 10-11 December 2022

Location: „DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureş

LITERARY DISCOURSE TODAY. DIALOGUE AND MULTICULTURALISM
Section: Social Sciences

ISBN: 978-606-8624-02-0

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies Moldovei Street, 8 540522, Tîrgu Mureş, România
Phone no: +40-744-511546
Published by: "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2022
Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

CONTENTS

ANALYSIS OF DEFECTS IN QUALITY MANAGEMENT 7
Petruța Blaga 7
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș 7
ECOCENTRISM VERSUS OTHER ECOLOGICAL APPROACHES 14
Lucreția Dogaru 14
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș 14
PATTERNS OF DEVIANT OR CRIMINAL PERSONALITY 20
Lucreția Dogaru, Andrea Kajcsa 20
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș, Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș 20
VOLTAIRE'S GOD: AN ANALYTICAL ATTEMPT ON VOLTAIREAN DEISM 25
Aurel Pavel, Dan Țăreanu 25
Prof., PhD, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu, PhD, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 25
SADU: A NEW NEO-INTERPRETIVE SOCIOLOGICAL RESEARCH 36
Radu Baltasiu, Samira Cîrlig 36
Prof., PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy, University of Bucharest, Researcher, PhD, European Centre for Ethnic Studies, Romanian Academy 36
BAYREUTH, A MUSICAL STAGE FOR STAGE DIRECTING 51
Alba Stanciu 51
Assoc. Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu 51
JUDGING CRIMINAL CASES IN THE CONTEXT OF THE PANDEMICS GENERATED BY COVID-19 58
George Coca, Florina-Andreea Pascu 58
Assoc. Prof., PhD, ,,Spiru Haret" University of Bucharest, lawyer, Bucharest 58
THE GREEN CERTIFICATE MARKET IN ROMANIA 62
Ramona Flavia Rațiu, Ioan Moldovan 62
Assoc. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 62
FRAUD AND SCAMS AS FORMS AND CATEGORIES OF THE CRIMINALITY 79
Marit Alexandru, Airapetean Artur, Șargu Nicu 79
Prof., PhD, Academy of Economic Studies, Moldova, Assoc. Prof., PhD, University of European Studies, Moldova, PhD Student, Academy of Economic Studies, Moldova 79

THE METHODOLOGY OF THE INVESTIGATION AND THE PARTICULARITIES OF THE CRIMINAL INVESTIGATION ACTIONS REGARDING THE INVESTIGATION OF THE TRAFFICKING OF HUMAN BEINGS
Artur Airapetean, Andreea Corsei 90
Assoc. Prof., PhD, University of Moldova, Lecturer, PhD, ,,Petre Andrei" University of Iași 90
THE BELLAGINES LAWS 99
Elena Tereza Danciu 99
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova 99
SUCCESSIONAL RESERVE PROTECTION MEANS FOR THE CATEGORY OF PRIVILEGED HEIRS 107
Maria-Marieta Soreață 107
Lecturer, PhD, University of Craiova 107
THE ASSISTANCE IN THE CONCLUSION OF LEGAL DOCUMENTS, AS IT IS REGULATED BY THE LAW NO. 140/2022 114
Oana Voica Nagy 114
Lecturer, PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 114
THE NEW REGULATIONS IN THE DOMAIN OF GUARDIANSHIP 119
Oana Voica Nagy 119
Lecturer, PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 119
THE REGISTRAR OF THE TRADE REGISTER 124
Ioana Raluca Toncean Luieran 124
Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 124
CONSTITUTIVE ACT OF THE COMMERCIAL COMPANY. CURRENT ELEMENTS 130
Ioana Raluca Toncean Luieran 130
Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 130
THE FINANCIAL STATE OF THE POPULATION IN ROMANIA. ANALYSIS IN THE PERIOD 2007-2020 135
Nicoleta Mihăilă 135
Scientific Researcher III, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România 135
THE INFLUENCE OF PUBLIC DEBT ON ECONOMIC DEVELOPMENT 146
Cătălin Drăgoi 146
Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy, Bucharest 146
COMMUNICATION THROUGH ADVOCACY CAMPAIGNS AND THEIR IMPACT ON SOCIETY 153
Ana-Daniela Farcaș 153
Scientific Researcher, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare 153

NEW CONTEMPORARY CHALLENGES. YOUNG GENERATIONS AT THE CROSSROADS BETWEEN THE TEMPTATION OF THE SCREEN AND REALITY 165
Alin Bulumac 165
Scientific Researcher, PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy 165
INTELLECTUAL CREATIONS RELATED TO THE WORK IN REGULATION OF LAW NO. 8/1996 - TRANSLATIONS, ADAPTATIONS, ANNOTATIONS, DOCUMENTARY WORKS AND MUSICAL ARRANGEMENTS 174
Ionela Cecilia Șulea 174
Assist. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 174
INTELLECTUAL CREATIONS RELATED TO THE WORK IN REGULATION OF LAW NO. 8/1996 - COLLECTIONS OF LITERARY, ARTISTIC OR SCIENTIFIC WORKS AND DATABASES 179
Ionela Cecilia Șulea 179
Assist. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 179
THE GENESIS OF THE ECONOMIC INTEREST GROUP 184
Daniela Mudava (Bărbuț) 184
PhD Student, University of Craiova 184
THE ECONOMY OF EDUCATION AND ECONOMIC GROWTH 190
Andreea-Elena Petroșel 190
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 190
THE NECESSITY OF A HUMAN APPROACH IN RECRUITMENT: USING STORYTELLING IN JOB ADVERTISING 199
Paula-Simona Pădurariu 199
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 199
THE DIVINE ATTRIBUTES – A HEIDEGGERIAN PERSPECTIVE 203
Sorin Benescu 203
PhD Student, University of Bucharest 203
THE IDENTITY OF A COMMUNITARY PROFILE:PAVLICHIAN BULGARIANS 212
Ana Rafail Moldovan 212
PhD Student, University of Bucharest 212
FOCUSING ON ADDED VALUE OF ACCOUNTING INFORMATION IN THE MANAGERIAL DECISION-MAKING PROCESS 220
Radu Bogdan Matei, Lavinia Constantinescu 220
PhD Student, ,,1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, PhD Student, ,,1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 220

THE EVOLUTION OF FAITH IN GOD FROM THE REINASSANCE TO THE XXI CENTURY 227
Florian Ioniță 227
PhD Student, University of Bucharest 227
RELIGIOUS AESTHETICS IN HELLENISM AND CHRISTIANITY 237
Costel Ciulinaru 237
Lecturer, PhD, ,,Hyperion" University of Bucharest 237

ANALYSIS OF DEFECTS IN QUALITY MANAGEMENT

Petruța Blaga

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The investigation and evaluation of quality defects, as well as the decision-making process in relation to product recall, the application of corrective and preventive measures and other risk reduction measures, must be done in accordance with the principles of quality risk management. Defect analysis consists of checking the quality of the raw material and the finished product, analyzing the defects, drawing up the documentation for the implemented quality system, performing the internal system audit, continuous supervision of the organization's processes and activities.

Keywords: quality, quality management, continuous quality improvement, defect analysis

J.M. Juran, unul dintre marile personalități mondiale care au lansat conceptul de managementul calității, îl definește prin funcțiile sale: planificarea calității, tinerea sub control a calității și îmbunătățirea calității. Definiția cu circulația cea mai mare în rândul specialiștilor este prezentată de standardul ISO 9000. Potrivit acestuia, managementul calității reprezintă ansamblul activităților funcției generale de management care determină politica în domeniul calității, obiectivele, responsabilitățile și le implementează în sistemul calității prin mijloace cum sunt planificarea, ținerea sub control, asigurarea și îmbunătățirea calității. Toate activitățile menite să realizeze calitatea se regăsesc în sistemul calității – concept definit care prezentând structura organizatorică, procedurile, procesele și resursele necesare pentru implementarea managementului calității- definiție formulată tot în standardul ISO 9000.

1. Calitatea, managementul calității totale, îmbunătățirea continuă a calității

Relația dintre calitate, calitate totală și managementul calității totale se poate evidenția în următorii termeni:

- calitatea înseamnă satisfacerea continuă a cerințelor clienților;
- calitatea totală presupune satisfacerea continuă a cerințelor clienților în condițiile unor costuri minime;
- managementul calității totale (TQM) asigură satisfacerea acestor cerințe, în condițiile unor costuri minime, cu implicarea tuturor salariaților din organizație (Ilieș, 2003).

Standardul ISO 9000 definește TQM ca pe un sistem de management orientat pe calitate, extins la toate activitățile desfășurate în structurile organizatorice ale unei organizații și bazat pe o cultură și o filosofie de organizație în sprijinul calității, pe participarea tuturor salariaților, urmărindu-se asigurarea succesului pe termen lung, prin satisfacerea deplină a clienților și obținerea de avantaje pentru toate părțile implicate.

Principiile și avantajele utilizării acestora sunt descrise în standardele: ISO 9000:2006, Sistem de management al calității – Principii fundamentale și vocabular ISO 9004:2000, Sistem de management al calității – Linii directoare pentru îmbunătățirea calității. Cele opt principii sunt:

Orientare către client, Leadership, Implicarea angajaților, Abordarea procesuală, Abordarea managerială bazată pe sistem, Îmbunătățirea continuă, Abordarea luării deciziilor pe baza de fapte,

Relații reciproce avantajoase cu furnizorii.

Rolul managementului de vârf în cadrul sistemului de management al calității constă în:

- stabilirea și menținerea politicii și obiectivelor referitoare la calitate
- promovarea obiectivelor calității în întreaga organizație pentru a crește motivarea și implicarea
- să se asigure orientarea către client
- implementarea proceselor adecvate pentru a facilitarea îndeplinirii cerințelor clientului
- să se asigure că este implementat un sistem de management al calității eficient și eficace pentru realizarea obiectivelor calității
- să se asigure de disponibilitatea resurselor necesare
- să se analizeze periodic sistemul de management al calității
- să decidă acțiuni cu privire la politica referitoare la calitate și obiectivele calității
- să decidă asupra acțiunilor de îmbunătățire a sistemului de management al calității

Metodele și tehnicile de îmbunătățire continuă a calității sunt prezentate în cele ce urmează.

- *Kaizen* – în traducere înseamnă schimbare în bine; semnifică mici ameliorări aduse prin eforturi permanente unui nivel de normative însușit. Mesajul strategiei Kaizen este că nu trebuie să treacă o zi fără să intervină o ameliorare în activitatea fiecărui salariat și a firmei (Masaaki, 2013).
- *Inovația* – se realizează prin schimbări bruște și generează ameliorări radicale, în raport cu situația inițială, care se datorează unor investiții importante în tehnologie, performanță și echipamente.
- *Cercurile calității* – au fost constituite în Japonia ca structură de organizare a salariaților la nivel de grup (Blaga & Boer, 2014), în vederea însușirii cunoștințelor necesare aplicării conceptului de Kaizen.
- *Ciclul lui Deming* – constă din parcurgerea următoarelor etape: planifică-execută-verifică-acționează.
- *Sistemul de sugestii* – constă în colectarea ideilor salariaților pentru îmbunătățirea calității.
- *Kanban* – semnifică fișă, cartelă. Metoda este folosită pentru coordonarea proceselor de producție (Blaga, 2020) în sistemul "Just-in-time", pentru a asigura fabricarea și livrarea pieselor numai la timpul potrivit, stabilit prin comenzile lansate de postul următor de lucru, în scopul minimizării stocurilor și reducerea imobilizărilor.
- *Mentenanța productivă totală* – vizează maximizarea eficienței instalațiilor și echipamentelor prin creșterea gradului de folosire și a duratei de exploatare. Pentru aceasta se realizează instruirea lucrătorilor în cadrul unor grupuri mici, cu privire la modul de funcționare și de întreținere a utilajelor la care lucrează (Phogat & Gupta, 2017).

2. Auditul calității

Calitatea unui produs, proces sau sistem al calității se poate evalua prin auditul calității. În domeniul managementului calității, termenul de audit este utilizat în sensul de examinare a calității produselor, serviciilor, proceselor sau a sistemului de calitate din cadrul unei organizații.

Conform ISO 8402, auditul reprezintă o examinare sistematică și independentă efectuată pentru a determina dacă activitățile referitoare la calitate și rezultatele acestora satisfac dispozițiile prestabilite precum și dacă aceste dispoziții sunt implementate efectiv și sunt apte să conducă la realizarea obiectivelor asumate (Moldovan, 2011).

În conformitate cu standardul ISO 9000:2000, auditul este un proces sistematic, independent și documentat pentru obținerea evidenței auditului și evaluarea lui obiectivă pentru a determina măsura în care criteriile de audit sunt îndeplinite.

În completarea celor prezentate anterior, se poate afirma că auditul calității:

- presupune activități sistematice (planificate);
- vizează identificarea elementelor de îmbunătățire a sistemului/procesului/produsului;
- poate viza un sistem al calității sau unele elemente ale acestuia (auditul sistemului calității), un proces (auditul calității procesului), sau un produs (auditul calității produsului);
- nu trebuie confundat cu supravegherea sau cu inspecția, dar unele rezultate ale acestora sunt necesare la aplicarea auditului.

Condițiile necesare pentru efectuarea unui audit corect sunt:

- Examinarea trebuie să fie independentă – echipa de „auditori ai calității" trebuie să fie independentă față de obiectul supus auditării. Astfel, dacă auditorii provin din organizația auditată, ei nu vor avea responsabilități în sectoarele ce urmează a fi auditate.
- Examinarea trebuie să fie sistematică (metodică și planificată) – auditul se efectuează pe baza unor dispoziții prestabilite (menționate în manualul calității, proceduri, instrucțiuni și înregistrări ale calității, standarde, specificații de produs sau proces etc.).
- Părțile implicate într-un audit sunt:
  - auditorul – persoană calificată pentru efectuarea auditului calității, în conformitate cu prevederile unui standard ocupațional specific;
  - auditatul – organizația care a implementat sistemul calității ce urmează a fi auditat;
  - beneficiarul auditului – organizația sau persoana care solicită și plătește auditul și primește rezultatele acestuia (raportul de audit).

3. Defectele în managementul calității totale

Managementul calității totale (Total Quality Management – TQM) este o strategie organizațională care urmărește atingerea unei calități superioare, care poate fi realizată doar prin implicarea întregii organizații în procese de îmbunătățire permanentă. Obiectivul este creșterea eficienței și eficacității în satisfacerea clienților.

Conceptul de management al calității totale a fost propus de Dr. Edwards Deming în 1940, dar utilizarea lui a început în anul 1985 odată cu preluarea de către americani a unor principii de lucru din industria japoneză:

- concentrarea pe procesele de îmbunătățire permanentă, astfel încât procesele să fie vizibile, repetabile și măsurabile (Kaizen);
- concentrarea pe analizarea și eliminarea efectelor nedorite ale proceselor de producție (Atarimae Hinshitsu);
- examinarea modului prin care utilizatorii folosesc produsele în scopul îmbunătățirii produsului (Kansei);
- extinderea preocupărilor manageriale dincolo de produs (Miryokuteki Hinshisu).

Managementul calității totale al (TQM – Total Quality Management) se referă în general la unele programe de îmbunătățire continuă și reprezintă un proces de management, respectiv un proces de îmbunătățire. Uneltele avansate de îmbunătățire, cum ar fi modul de defectare și analiza efectului (FMEA – Failure Mode and Effect Analysis) ar putea ajuta o organizație în drumul ei către o organizație de clasă mondială.

Sistemul de asigurare a calității reprezintă ansamblul de structuri organizatorice, responsabilități și proceduri, procese și resurse, care au ca scop implementarea managementul calității. Din punct de vedere practic, este un manual prin care furnizorul se poate asigura și își poate asigura partenerii de afaceri că produsul este conform cu condițiile specificate, motiv pentru care furnizorul trebuie să stabilească și să mențină un sistem al calității.

Implementarea unui sistem de asigurare a calității într-o organizație necesită parcurgerea următoarelor etape:

1. alegerea și dezvoltarea sistemului standard adecvat;
2. implementarea și rafinarea sistemelor prin instruire și educare;

3. începerea implementării;
4. auditul intern;
5. o analiză efectuată de management;
6. îmbunătățirea continuă a sistemului.

Managementul Calității Totale presupune "îmbunătățire permanentă la nivelul întregii organizații" iar procesele de îmbunătățire necesită bucle de feed-back. De asemenea, presupune și o luptă permanentă pentru a se obține "0" defecte.

4. Proceduri de analiză și metode de analiză a defectelor

În cele ce urmează se vor prezenta câteva proceduri și metode de analiză a defectelor.

Metoda 8D

Defectele sistematice se analizează intern utilizând metoda 8D în cazurile unde este aplicabilă. Metoda de rezolvare a problemelor în 8 pași este o metodă utilizată, de către inginerii de calitate sau alți specialiști, pentru abordarea și rezolvarea problemelor. Scopul aplicării acesteia este de a identifica, corecta și elimina o problemă sistematică și este utilă pentru îmbunătățirea procesului și a produsului. Metoda definește acțiuni corective permanente bazate pe analiza statistică a problemei și se centrează pe originea problemei prin determinarea cauzei rădăcină.

Metoda 8D este un standard în industria constructoare de automobile, componente și alte industrii care necesită un mod sistematic și complex de rezolvarea a problemelor utilizând o abordare în echipă. Etapele metodei sunt următoarele:

- *D1: Folosirea unei echipe* – urmărește stabilirea unei echipe cu oameni care au cunoștințe pe produs/procesul respectiv.
- *D2: Definirea și descrierea problemei* – urmărește specificarea problemei prin identificarea cine, ce, unde, când, de ce, cum și în ce cantitate pentru problemă.
- *D3: Elaborarea planului interimar și punerea în aplicare și verificarea acțiunilor intermediare* – urmărește definirea și punerea în aplicare a acțiunilor de izolare a problemei.
- *D4: Determinarea, identificarea și verificarea cauzelor* – urmărește identificarea cauzelor aplicabile care ar putea explica de ce problema a avut loc. De asemenea, se identifică de ce problema nu a fost observată în momentul apariției. Se poate folosi analiza 5 Why? sau diagrama Ishikawa de determinare a cauzelor.
- *D5: Alegerea și verificarea corectării permanente a problemei/neconformității* (Gorny, 2020) – urmărește, prin programele pre-producție, confirmarea faptului că corecția realizată a rezolvat problema.
- *D6: Implementarea și validarea acțiunilor corective* – urmărește definirea și implementarea celor mai bune acțiuni corective.
- *D7: Luarea de măsuri preventive* – urmărește modificarea sistemelor de management, a sistemelor de operare, practicilor și procedurilor pentru a preveni repetarea problemei.
- *D8: Recunoașterea eforturilor colective ale echipei* – evidențierea în mod oficial a echipei de către organizație.

Metoda 8D a devenit un standard în industria auto, de asamblare și de altă natură care necesită un proces detaliat de rezolvare a problemelor folosind abordarea echipei.

Analiza 7 Steps

Analiza cauzelor (RCA) este unul dintre elementele de îmbunătățire continuă a unui sistem de management al calității. Scopul său este de a identifica o problema și cauzele acesteia, rezolvarea problemei și de a îmbunătăți performanța. Procesul de analiză trebui să urmărească acești șapte pași:

1. *Descrierea problemei:* o afacere are întotdeauna probleme, deci este o chestiune de prioritate de a le analiza pe cele care implică riscuri.

2. *Colectarea datelor:* se alege o echipă formată din reprezentanți din toate domeniile, care colectează informații despre problemă folosind instrumente disponibile, inclusiv cele statistice.
3. *Identificarea cauzelor posibile:* poate fi realizată într-o sesiune de brainstorming. Se începe cu definirea problemei și se pune și se repetă întrebarea "de ce până când se găsește cauza rădăcină. Odată cauzele identificate, poate începe procesul de dezvoltare a soluțiilor.
4. *Testarea cauzelor posibile:* posibilele cauze identificate se pot rula pentru a vedea dacă acestea contribuie de fapt la problemă. În acest proces trebuie implicată toată lumea.
5. *Identificarea celor mai eficiente soluții:* se examinează rezultatele testelor și se selectează acelea care sunt cele mai eficiente în rezolvarea problemei și care nu creează probleme suplimentare. Trebuie să se urmărească ca soluțiile să poată fi efectiv puse în aplicare.
6. *Determinarea acțiunilor corective și preventive (CAPA):* se identifică măsurile corective și preventive care trebuie aplicate. Toate părțile interesate trebuie să fie implicate în acest proces și trebuie actualizate procedurile.
7. *Punerea în aplicare și verificarea acțiunilor corective și preventive:* după punerea în aplicare a acțiunilor corective și preventive se urmărește respectarea acestea. În multe cazuri soluțiile fiind permanente, se urmărește revizuirea problemei la o dată ulterioară.

Cauza principală a procesului de analiză ajută la determinarea proceselor ce necesită modificări, la actualizarea unor documente și formulare, la realizarea unor acțiuni de formare sau re-formare, ce intervin într-un proces tipic de rezolvarea problemelor.

Analiza 5M

A fost concepută de japonezul Ishikawa și este cunoscută sub diverse denumiri "Schelet de pește" (Fishbone diagram), "diagrama Ishikawa", "diagrama cauză-efect". Diagrama permite evidențierea și ierarhizarea cauzelor care generează un anumit efect. Cauzele sunt factorii care determină apariția unei situații date, iar efectele sunt concretizate în evoluția nivelului parametrilor ce caracterizează procesul supus analizei.

Cauzele pot fi diferite în funcție de specificul produsului analizat: defecte la materiile prime folosite, diferențe de reglaj la mașinile pe care se prelucrează, greșeli de manoperă, metodele de organizare a execuției, mediul în care se desfășoară activitatea. Toate aceste cauze, cunoscute sub denumirea de "cele 5 M-uri", sunt ordonate pe categorii și vizualizate grafic sub forma scheletului de pește. Dacă într-o grupă numărul cauzelor este mare, acestea se vor grupa pe subgrupe realizând ramificarea până la nivelul de detaliere care permite analiza acestora. În cazul studierii unor bunuri complexe care prezintă un număr mare de cauze, este indicat să se întocmească diagrame parțiale.

În practică, dacă se constată existența unei cauze care influențează negativ parametrii produsului, aceasta trebuie identificată precis și apoi formulate propunerile prin care poate fi eliminată. Pentru emiterea propunerilor se organizează, cel mai adesea, o ședință de brainstorming, în care diagrama cauză-efect servește ca suport vizual, stimulând creativitatea participanților.

Analiza 5Why

Creatorul metodei 5 de ce este Sakichi Toyoda și a fost îmbunătățită și implementată în cadrul companiei de automobile Toyota. Metoda de 5W a câștigat popularitate în întreaga lume și este folosit astăzi ca parte a Kaizen.

Este una dintre metodele de diagnostic a cauzelor problemelor (defectelor). Principiul utilizat pentru a determina cauza rădăcinii problemei solicită câteva întrebări "de ce?". Se investighează cauza și se pune accentul pe rezolvarea ei efectivă. Analiza 5 "de ce?" permite să răspundă la următoarele întrebări: de ce a apărut problema, de ce nu s-a observat, cum se rezolvă.

Analiza Pareto

Autorul acestei metode este economistul italian Vilfredo Pareto. Poate fi enunțată astfel: urmărind performanța unui grup de persoane (Blaga, 2019) sau obiecte se constată adesea că un număr mic dintre acestea prezintă o importanță mare, în timp ce restul au o importanță redusă. Acest principiu a fost folosit de M.D. Lorenz, la proiectarea unei diagrame (care în mod eronat poartă denumirea diagrama Pareto) prin care a vizualizat distribuția neuniformă a bogăției naționale. El a observat că în Anglia secolului al XIX-lea, 20% din populație deținea în jur de 80% din avuția națională.

Principiul este important la studiul problemelor legate de calitate, întrucât oi mare parte a costurilor noncalității înregistrate într-o organizație se datorează unui număr mic de cauze speciale. Referitor la acest principiu, Juran consideră că în domeniul calității acesta acționează astfel: "... pierderile nu sunt niciodată uniform distribuite pe caracteristici de calitate. Întotdeauna neuniformitatea distribuției pierderilor este de așa natură încât un procent redus, respectiv acele câteva caracteristici de calitate care au o importanță vitală, deține o pondere importantă în totalul pierderilor referitoare la calitate". În baza acestor constatări, Juran a folosit diagrama Pareto în Japonia, pentru stabilirea priorităților într-un studiu de ameliorare a calității și a productivității.

Diagrama Pareto este o reprezentare grafică a unor date (cauzele defectelor), cu scopul de a ajuta echipa de lucru să-și ierarhizeze obiectivele în funcție de importanța acordată. De exemplu, în cazul costului unor defecte la un produs, pe ordonata sistemului de axe rectangulare sunt trasate clasele de defecte. Acestea sunt ordonate descrescător în funcție de importanță, cea mai importantă fiind plasată la extremitatea superioară a axei. Pe abscisă este redată mărimea (amplitudinea) claselor de cauze sau defecte stabilite, cum ar fi: costul defectelor, numărul defectelor, ponderea pieselor defecte etc. Amplitudinea claselor este redată prin dreptunghiuri lipite, desenate orizontal. Uneori pentru ca diagrama să fie mai sugestivă este completată printr-o linie întreruptă care reprezintă amplitudinea cumulată pe toate clasele.

În practică se întâlnesc și alte tipuri de diagrame, între care mai des se folosește diagrama costurilor, la care pe abscisă se reprezintă costul defectelor, iar pe ordonată se trasează tipurile de defecte, tot în ordinea descrescătoare a frecvenței. Dacă pe ordonată se înregistrează pierderile bănești corespunzătoare defectelor, se pot calcula economiile obținute și se poate stabili eficiența acțiunilor întreprinse și a aplicării metodei.

Concluzii și propuneri

Managementul calității are un rol important într-o organizație deoarece aceasta urmărește creșterea calității produselor sale, respectiv ca produsele să fie în conformitate cu cerințele și standardele clientului și totodată să îndeplinească caracteristicile de funcționalitate, de fiabilitate, de operare, estetice.

Managementul calității are un impact major în luarea deciziilor de calitate din organizație. Sistemul de management al calității cuprinde o serie de reguli care trebuie urmate atât de angajați cât și de către superiorii lor. Organizația are o politică a calității bine definită, care trebuie să stea la baza abordării tuturor problemelor legate de calitate. O astfel de politică în domeniul calității trebuie să cuprindă anumite valori și principii:

- filosofia zero defecte;
- prevenirea defectelor în loc să le corecteze după ce au apărut;
- satisfacerea cerințelor clienților prin procese sigure și prețuri competitive;
- abordarea deschisă și onestă a problemelor de calitate;
- realizarea de produse de calitate conform cerințelor și specificațiilor clienților.

Implementarea corectă a acestei politici este asigurată de directorul general al organizației. Managementul de vârf desemnează un reprezentant managementul calității, respectiv un director de calitate, care este împuternicit să verifice eficiența Sistemului de

Management al Calității în organizație, la intervale regulate și să raporteze managementului de vârf nivelul acestuia.

Fiecare manager este responsabil să se asigure că angajații din subordinea sa sunt suficient de familiarizați cu cerințele din Manualul de Management al Calității care au impact asupra ariei sale funcționale și care sunt luate în considerare în performanța posturilor din subordine. Fiecare angajat este responsabil să se asigure că îndeplinește specificațiile conținute în Manualul de Management al Calității precum și instrucțiunile complementare. Managerii împreună cu angajații sunt responsabili să asigure managementului de vârf în timp util informații despre orice deviație și de asemenea, să inițieze modificările necesare ale acțiunilor specificate.

Problemele nerezolvate care nu pot fi soluționate în cadrul ariilor funcționale datorită structurii organizaționale existente trebuie să fie aduse în atenția managementului de vârf pentru decizie.

BIBLIOGRAPHY

Blaga, P., *Considerations on the importance of increasing the performance of human resources in the remodeling and competitive functioning of enterprises.* The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue – LDMD 7th Edition, Volume 7, 2019

Blaga, P., *The Importance of Human Resources in the Continuous Improvement of the Production Quality.* Procedia Manufacturing, Elsevier journal, volumul 46, 2020

Blaga P., Boer J., *Human resources, quality circles and innovation.* Procedia Econ Finance, vol. 15, 2014

Gorny, A., *Use of Quality Management Tools to Identify Ergonomic Non-conformities in Human Activities.* Sursa: Advances in Intelligent Systems and Computing, vol. 971, 2020

Ilieș, L., *Managementul calității totale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003

Masaaki, I., *Gemba Kaizen. O abordare practică a strategiei de îmbunătățire continuă.* Bucuresti, Kaizen Institute, 2013

Moldovan, L., *Auditul calității*, Editura Universităţii „Petru Maior" Târgu-Mureș, Târgu-Mureș, 2011

Phogat, S., Gupta, A.K., *Identification of problems in maintenance operations and comparison with manufacturing operations. A review.* Journal of Quality In Maintenance Engineering, vol. 23, 2017

ECOCENTRISM VERSUS OTHER ECOLOGICAL APPROACHES

Lucreția Dogaru

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: Ecocentrism is an approach that perceives the ecosphere as a whole that brings together all the Earth's ecosystems, being a real matrix of all life and the only source of life support. It is that worldview that recognizes the intrinsic value of ecosystems and their elements together with the ecological processes that connect them, spatially and temporally, as a whole. Therefore, ecocentrism is the philosophy that gives intrinsic value to the entire ecosystem, having as primary concern the ecological integrity of Earth's ecosystems, natural processes and resources on which humans and the rest of life are completely dependent. For these reasons, it contrasts strongly with the anthropocentrism, the paradigm that places human desires and their needs as being priority and important in relation to other natural entities.
In this paper we will try to present the particularities of this ecological orientation in contrast with other forms of approaches or reports of man to the environment, such as: deep ecology, eco-terrorism, eco-fascism, ecotage, eco-spirituality or eco-hypocrisy.

Keywords: ecocentrism, climate change, ecotage, eco-terrorism.

1. Clarificări conceptuale

Despre nevoia şi importanţa protecţiei mediului şi a asigurării dezvoltării sale durabile în actualul context care indică un deficit ecologic al întregii planete dar şi un scenariu dramatic al ecosistemului global şi al climei, sunt nu doar multe scrieri[1] dar şi multe abordări.

Ecocentrismul[2], de pildă, este un termen tot mai frecvent utilizat pentru a expune un alt fel de viziune asupra lumii, aceea prin care se atribuie şi se recunoaşte valoare intrinsecă tuturor formelor de viață și ecosistemelor, elementelor lor biologice și fizice, dar și multiplelor procese ecologice care le conectează spațial și temporal precum un întreg.

Ca abordare sau orientare care percepe ecosfera ca un întreg, ca o adevărată matrice ce a dat naștere întregii vieți și ca singură sursă de susținere a vieții, ecocentrismul contrastează puternic cu antropocentrismul, cu acea paradigmă care plasează dorinţele şi nevoile umane ca fiind mai importante şi mai valoroase decât toate celelalte entităţi naturale, şi care domină tot mai mult și mai excesiv nu doar activitățile umane, dar și răspunsul la crizele ecologice ce se petrec, la fenomenul tot mai evident de criminalitate ecologică[3] și la extincțiile antropice.

Totodată, ecocentrismul poate fi înțeles ca și orice altă viziune asupra lumii (cum ar fi, de pildă, biocentrismul), ca fiind acea viziune sau orientare care acordă valoare intrinsecă

[1] **Lucretia Dogaru,** *The importance of environmental protection and sustainable development,* Procidia-Social and Behavioral Sciences, Volume 93, 2013, p. 1344-1348; **Lucretia Dogaru**, *Environmental change and its effects,* Curentul Juridic, The Juridical Current Journal, Târgu-Mureş, No. 69 (2), 2017, p. 38-43.

[2] **Joe Gray, Yan Whyte, Patrick Curry,** *Ecocentrism: What it means and what it implies***,** The Ecological Citizen Journal, Volume 1, Issue 2, 2018.

[3] **Polly Higgins**, *Eradicating Ecocide. Exposing the corporate and political practices destroying the planet and proposing the law to eradicate ecocide*, 2nd Edition, Shapheard-Walwyn Publishers Ltd, London, 2015, pp. 63; **Anja Gauger, Mai Pouye Rabatel-Fernel, Louise Kulbicki, Damien Short, Polly Higgins**, *Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace*, The Ecocide Project, Human Rights Consortium Publisher, 2012.

întregului ecosistemic şi care are ca şi preocupare primordială integritatea ecologică a ecosistemelor Pământului, a locurilor sălbatice şi a proceselor naturale, cele de care oamenii şi restul vieții, sunt complet dependenți[4]. Indiferent de definiţia atribuită acestui termen, ecocentrismul este extrem de important în procesul de conservare a biodiversităţii, o adevărată cheie în drumul spre sustenabilitate[5].

2. Caracteristici ale ecocentrismului

Într-un evident contrast cu această percepere a lumii (biotice şi abiotice), se află aşadar, situat antropocentrismul, o viziune axată astfel după cum am arătat mai sus, pe satisfacerea intereselor omului în raport de interesele şi drepturile naturii[6], fiind viziunea care apreciază celelalte forme de viață și ecosistemele doar în măsura în care acestea sunt valoroase pentru om, pentru bunăstarea, preferințele și interesele sale. Un aspect foarte discutat şi controversat la nivelul literaturii de specialitate de către autorii care examinează originea ecocentrismului, istoria sa mixtă, cea a convieţuirii cu antropocentrismul[7]. În opinia lor, natura non-umană are valoare intrinsecă, indiferent de preferințele oamenilor sau de evaluarea acestora, respingând afirmaţia că ecocentrismul este mizantropic, şi afirmând că antropocentrismul nu poate oferi o etică adecvată pentru respectarea și protejarea vieţii şi a întregii planete.

Viziunea ecocentristă este apreciată a fi nu doar necesară dar şi esențială pentru soluționarea actualei crize de mediu, atât din perspectivă etică, evolutivă şi spirituală cât și ecologică, iar procesul complex de transformare socială spre acesta, implică un aspect etic dar și imperativ care necesită o înțelegere și practici ecocentrice.

Această orientare excede viziunii biocentrice[8] (acelei etici care acordă o valoare inerentă tuturor vieţuitoarelor), prin aceea că include şi sistemele de mediu dar și aspectele lor abiotice într-un veritabil ansamblu. Dacă ecocentrismul este asemenea unei umbrele care reuneşte sub ea şi biocentrismul, având în felul acesta cea mai largă viziune, cel mai incluziv concept şi cea mai mare valoare, antropocentrismul rămâne, din păcate, ideologia cea mai predominantă în multe medii şi societăți şi chiar în guvernanța internațională. Deseori antropocentrismul continuă să fie ideologia dominantă a lumii, chiar și înmediile în care sustenabilitatea ecologică este declarată. Ori, pentru un viitor pe deplin durabil se impune o recunoaştere a valorii intrinsece a naturii corelativ cu o jurisprudență corespunzătoare.

Nevoia unei astfel de recunoaşteri se impune din mai multe motive[9]. Astfel, sub aspect etic, ecocentrismul extinde comunitatea etică şi morală a individului, de la grija exclusivă a acestuia faţă de umanitate, la respectul și grija asupra tuturor formelor vieţii biotice şi abiotice şi a tuturor ecosistemelor. În termeni evolutivi, ecocentrismul reflectă faptul că *Homo sapiens* a evoluat, de la utilizarea bogăţiilor ecosferei percepută ca o moştenire, treptat spre o recunoaştere a valorilor şi importanţei acesteia, ceea ce implică responsabilităţi morale faţă de toate speciile şi ecosistemele, dar şi recunoaşterea faptului că omul face parte din natură şi nu este nicidecum un element în afara sa. Dacă abordăm perspectiva spirituală, istoria şi ştiinţa

---

[4]**Lucretia Dogaru**, *Dreptul mediului,* Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Pro Universitaria, București, 2020, p.28-34.

[5] **Haydn Washington, Bron Taylor & others**, *Why ecocentrism is the key pathway to sustainability,* The Ecological Citizen, Volume 1, Issue 1, 2017, p. 1-7.

[6]**Lucretia Dogaru, Antonia Diana Dogaru,** *The Rights of Nature. A new paradigme* (I), Revista Curentul Juridic, The Juridical Current, No. 2 (89),Târgu-Mureș, 2022, p. 69-80.

[7]**Stephen Allen, Ann Cunliffe, Marc Smith**, *Understanding Sustainability Through the Lens of Ecocentric Radical-Reflexivity: Implications for Management Education*, Journal of Business Ethics, Springer, No. 154, 2019, p. 781-795.

[8] **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Manual terminologic de dreptul mediului,* Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2021, p. 155 şi urm.

[9] **Bron Taylor & others**, *The need of ecocentrism inbiodiversity conservation*, Conservation Biology Journal, Volume 34, Issue 5, 2020, p. 1089-1096.

arată că ecocentrismul s-a aflat în general în contradicție cu religiile predominante în lume, cu cele ale căror tendințe erau în a oferi scăpare de la moarte și ameliorarea suferinței pe care viața umană o implică în mod natural.

Studiile arată că, atât religia cât și spiritualitatea au jucat un rol imporant în comportamentele de mediu, rolul acestora fiind însă nu numai complicat dar și amestecat. Există de pildă, dovezi de spiritualități ecocentrice în multe cazuri în care oameni care sunt naturaliști în viziunile lor despre lume vorbesc deseori despre Pământ și ecosistemele acestuia ca fiind sacre și demne de proteguire. În fine, dacă abordăm în termeni ecologici problematica ecocentrismului, ecosfera și întreaga viață sunt interdependente, oamenii și non-oamenii fiind pe deplin dependenţi de procesele ecosistemice oferite de natură.

Gândirea științifică îi ajută tot mai mult pe oameni să redescopere moştenirea evolutivă şi dependența lor ecologică de natură, precum şi conştientizarea interconexiunilor complexe şi a efectelor acestora. În mod evident, acest lucru a condus spre un respect mai profund şi spre sentimente morale pentru sistemele ecocentrice.

3. Abordări de mediu extreme

Într-un vizibil contrast cu orientarea ecocentrică asupra lumii, aceea care rezultă în mod firesc dintr-o evoluție empatică și estetică a capacități omului combinată cu abilitățile sale raționale, de a se vedea ca parte a naturii, încorporat într-o o lume vie frumoasă pe o planetă în care viaţa trebuie să existe, se află şi alte abordări extreme.

Aceste abordări, în numele ideii de proteguire a naturii îşi exprimă îngrijorarea faţă de starea acesteia apelând la acţiuni extreme, care deseori ies din sfera licitului.

Vom lua orientarea eco-naționalistă[10], cea care afirmă legătura spirituală dintre naţiune şi natură şi pământul ei, şi care este o sinteză a naționalismului și a politicii ecologice care reunește strâns problemele de protecție a mediului cu preocupările naționaliste. Ideea ecologiei naţionale nu este nouă, Eco-naţionalismul este consecinţa mişcărilor sociale de mediu, o sinteză a ecologismului în contextul luptei pentru identitate națională și pentru dreptate, care există doar atunci când statul își asumă problemele de mediu și politicile de mediu ca forme de mândrie națională, consolidând și legitimând în felul acesta națiunea. Tocmai de aceea, eco-naționaliștii indiferent de spectrul politic, sunt legați de ideea că statul - națiune și cetățenii săi sunt datori în protejarea şi conservarea mediului țării lor. Deseori eco-naționalismul este asociat ecoturismului, ca domeniu ce poate îmbogăți economiile locale, sau dimpotrivă, poate fi expresia unor lucrări artistice care potenţează virtuțile fenomenelor naturale ale unei națiuni.

Dacă eco-naţionalismul este o viziune care implică ideea de stat-naţiune şi de cetăţeni datori să conserve şi să protejeze natura, eco-fascismul este o orientare de extremă dreapta care invocă îngrijorarea de mediu sau retorica de mediu pentru justificarea elementelor de ură și extreme ale ideologiei fasciste.

Fără a intra în originile istorice ale eco-fascismului, vom spune doar că acesta este un concept ce a cunoscut în ultimele trei secole şi mai ales în perioada contemporană, evoluţii[11]. Desemnează acel tip de ecologistism[12] care pledează pentru violenţă sau o acceptă de o manieră care consolidează sistemele de inegalităţi sociale existente. Promotorii acestei viziuni sunt legaţi de teorii rasiste şi percep perturbările ecologice şi schimbările climatice ca ameninţări la adresa civilizaţiilor superioare în cadrul crizei civilizaționale, a declinului și a

[10] **Morgan Margulies**, *Eco-Nationalism: A Historical Evaluation of Nationalist Praxes in Environmentalist and Ecologist Movements,* The Journal of Sustainable Development, Volume 23, 2021, p. 22–29.

[11] **Alex Roberts, Same Moore**, *The Rise of Ecofascism: Climate change and the Far Right,* Volume 31, Issue 6, 2022, p. 50-55.

[12] Ecologistismul, indică preocuparea faţă de ameninţările asupra mediului natural, ameninţări care se pot aborda în mod eficient într-un cadru *status-quo,* spre deosebire de ecologism, care impune un nou sistem de valori şi de moralitate în raport de natură, contestând vehement întreaga structură socială şi economică.

renașterii pe linii culturale și naționaliste. Eco-fasciștii promovează idei reacţionare, fasciste, purtaţi de convingerea că degradarea mediului natural duce la degradarea culturii și a oamenilor lor, populaţia albă fiind serios amenințată de fenomenul de imigraţie şi de suprapopularea non-albă, cea datorată „speciilor invazive”. Fasciștii verzi, merg chiar mai departe, în a susține ideea înlocuirii rasiale, dizolvarea statelor democratice foarte liberale și pluraliste și înlocuirea lor cu state ecologice și definite etnic.

Observăm aşadar că, argumentul comun ecofascist leagă mediul naţional de populaţie, susţinând că anumite populaţii poartă răspunderea pentru degradarea mediului şi pentru schimbări climatice. Şi nu doar suprapopularea şi imigrarea sunt percepute ca fiind responsabile de degradarea mediului, cărora dealtfel ecofasciţii le-a şi găsit souţionarea prin închiderea graniţelor şi eliminarea în masă a refugiaţilor, promovând în felul acesta un ecologism prin genocid, ci şi procesul supraindustrializării unor state.

Ceea ce putem reţine este faptul că, aceste teorii fasciste conexate la mediu şi problemele sale, nu stau în picioare şi nu pot fi la adăpost de critici, în primul rând, pe considerentul că, emisiile de gaze cu efect de seră nu cunosc graniţe geopolitice şi administrative, fenomenul fiind unul prin excelenţă transfrontalier. Şi în consecinţă, schimbările climatice ce sunt privite de ecofasciști doar printr-o lentilă rasială, au un caracter global[13].

Ne vom permite, în cele ce urmează, să conturăm câteva idei despre o altă formă de ecologism radical, cea a eco-terorismului, concretizat în acte de violenţă de natură criminală orientate spre acele persoane considerate a fi vinovate de utilizarea resurselor şi degradarea mediului, ori împotriva bunurilor şi proprietăţii acestora.

Ecoterorismul este un termen inventat în urmă cu aproape șase decenii, cu toate că istoria mișcării ecoteroriste precede acest lucru, fiind ancorată în epoca colonialistă și imperialistă. E o orientare care exprimă utilizarea violenţei cu scopul de a promova schimbarea politicilor şi strategiilor de mediu, concretizată în provocarea de suferinţe fizice şi pierderi materiale, fiind astfel o formă de nesupunere civilă care merge înspre sabotaj, în numele mediului. Grupurile ecoteroriste folosesc o varietate de tactici precum, incendierea, bombardrea, stropirea copacilor, sabotarea echipamentelor şi industriilor care dăunează mediului şi altele.

Realitatea arată că, amprenta progresului uman a accelerat o variabilitate climatică ce avea unele precedente desigur, ceea ce a condus constant spre evenimente naturale și sociale cu consecinţe devastatoare. Scăderea nivelului de resurse naturale este identificat ca motor al întăririi organizaţiilor teroriste care folosesc mediul ca un instrument de constrângere, iar daunele cauzate ecosistemului pământesc au crescut valul de activism defensiv sub forma eco-terorismului. Tot mai multe organizații extremiste pro-mediu militează radical și violent, în mod intenţionat şi desigur contrar legii, împotriva insuficienţei şi ineficacităţii iniţiativelor şi politicii statelor în problemele legate de schimbările climatice. Astfel, terorismul de mediu exprimat de extremiștii ecologişti cu scopul de a forța anumite decizii politice, nu doar creează frică nediscriminată și în cele din urmă prejudicii polpulaţiei, dar a ajuns o amenințare în creștere pentru securitate.

4. Concluzii

Este tot mai evident faptul că, afectarea accentuată a naturii şi ecosistemelor sale, dar şi consecinţele determinate de schimbările climatice, sunt factori asociaţi nu doar unor mișcări de mediu radicale deseori cu caracter sporadic, ci și factori ai creșterii violenței conflictelor și destabilizării regionale.

[13]**Andrea Kajcsa, Lucretia Dogaru,** *The globality of climate change - between ecological thinking, policies and strategies*, Volumul International Scientific Conference Globalisation, Intercultural Dialogue and National Identity, GIDNI 8, The Shades of Globalisation. Identity and Dialogue in an Intercultural World, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş 2021, p.54-61.

Creșterea deficitului de resurse naturale de bază, deșertificarea crescută a regiunilor agricole și defrișarea pădurilor, sunt procese ce au dus în mod categoric, la accentuarea fenomenului de încălzire globală, ceea ce a scos în evidenţă şi politicile de instabilitate și fragilitate a statelor naţionale şi a uniunilor de state. Legătura dintre starea actuală a mediului și mișcările radicale de mediu (eco-naționaliști, eco-teroriști, ecotage etc.), definesc o nouă formă de control, cea generată de stresul mediului.

În plus, rolul exacerbat atribuit unor forme extreme de manifestare în numele stării actuale a naturii, a deficitului de resurse şi a condițiilor legate de schimbările climatice, oferă oportunități și o platformă potențială pentru noi forme de mișcări radicale de mediu, cele născute din ideologii extreme anti-progres.

BIBLIOGRAPHY

1. **Alex Roberts, Same Moore**, *The Rise of Ecofascism: Climate change and the Far Right,* Volume 31, Issue 6, 2022;
2. **Andrea Kajcsa, Lucretia Dogaru,** *The globality of climate change - between ecological thinking, policies and strategies,*International Scientific Conference Globalisation, Intercultural Dialogue and National Identity Volume, GIDNI 8, The Shades of Globalisation. Identity and Dialogue in an Intercultural World, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş 2021.
3. **Anja Gauger, Mai Pouye Rabatel-Fernel, Louise Kulbicki, Damien Short, Polly Higgins**, *Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace,* The Ecocide Project, Human Rights Consortium Publisher, 2012.
4. **Bron Taylor & others**, *The need of ecocentrism inbiodiversity conservation*, Conservation Biology Journal, Volume 34, Issue 5, 2020.
5. **Haydn Washington, Bron Taylor & others**, *Why ecocentrism is the key pathway to sustainability,* The Ecological Citizen, Volume 1, Issue 1, 2017.
6. **Lucretia Dogaru, Antonia Diana Dogaru,** *The Rights of Nature. A new paradigme,* Part I, Revista Curentul Juridic, Volume 2,Târgu-Mureş, 2022.
7. **Lucretia Dogaru**, *Dreptul mediului,* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2020.
8. **Lucretia Dogaru,** *The importance of environmental protection and sustainable development,* Procidia-Social and Behavioral Sciences, Volume 93, 2013.
9. **Lucretia Dogaru**, *Environmental change and its effects,* Curentul Juridic, The Juridical Current Journal, Târgu-Mureş, No. 69 (2), 2017.
10. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Manual terminologic de dreptul mediului,* Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2021.
11. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Ecological Ethics. An important tool in environmental protection,* International Scientific Conference Globalisation, Intercultural Dialogue and National Identity Volue, GIDNI 9, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş 2022.
12. **Joe Gray, Yan Whyte, Patrick Curry,** *Ecocentrism: What it means and what it implies***,** The Ecological Citizen Journal, Volume 1, Issue 2, 2018.
13. **Morgan Margulies**, Eco-Nationalism: A Historical Evaluation of Nationalist Praxes in Environmentalist and Ecologist Movements, *The Journal of Sustainable Development*, Volume 23, 2021.
14. **Paola A. Spadaro,** *Climate Change, Environmental Terrorism, Eco-Terrorism and Emerging Threats*, Journal of Strategic Security, Voume 13, Issue 4, 2020.
15. **Polly Higgins**, *Eradicating Ecocide. Exposing the corporate and political practices destroying the planet and proposing the law to eradicate ecocide*, 2nd Edition, Shapheard-Walwyn Publishers Ltd, London, 2015.

16. **Stephen Allen, Ann Cunliffe, Marc Smith**, *Understanding Sustainability Through the Lens of Ecocentric Radical-Reflexivity: Implications for Management Education*, Journal of Business Ethics, Springer, No. 154, 2019.

PATTERNS OF DEVIANT OR CRIMINAL PERSONALITY

Lucreția Dogaru, Andrea Kajcsa

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș, Lecturer, PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The human personality has been studied over time due to the most diverse reasons, from the sheer need of scientists to understand the human personality, including the criminal or delinquent personality traits, to the legitimate purpose of treating and socially reintegrate those individuals with deviant behavior. The theories of personality have attempted, over time, to establish, as precisely as possible, how many personality traits exist, suggesting a different number of possible factors, elements, or traits. In general, these theories have tried to argue the idea that criminal behavior is the consequence of the interaction between certain environmental conditions and neuropsychic characteristics which, combined with the individual's unique socialization history, are essential in understanding crime.

The long research process on the issue of the criminal personality has seen serious progress over time, although the concerns of criminologists to solve the puzzle of human personality have proven to be difficult and arduous, yet also effective. We will present in this paper several structured models of personality theories that are widely used in criminological research and that are considered relatively reliable.

Keywords: criminal personality, deviant behavior, criminal traits, Big-five Model.

1. Introduction

The complex and long process of research in the field of criminal personality theory has been, over time, through serious progress, and the concerns of criminologists to set up the puzzle of the human personality, with all the difficulties encountered, has come to be effective.

Individual personality traits have received significant empirical attention in recent decades, from psychologists and sociologists as well as legal professionals, with many of the criminological theories claiming the existence of a considerable and complex connection between individual personality traits and disadaptive or deviant behavior patterns[1].

There are authors[2] who have used the term temperament instead of personality distinguishing certain super traits that show the wide size of the human personality. These authors consider that the persistent personality traits of the individual are those that shape the emotional and experiential dimensions of his life and define its individual perception, predicting thus certain physical-psychological results. Structured personality patterns are diverse and hold a set of traits and super traits.

The criminological doctrine has also postulated the idea that individuals who offend others and behave antisocially have a low level of empathy in comparison to those who behave in accordance with social and legal norms. On the grounds of this idea lays he following mechanism: individuals who empathize and/or understand the negative emotional

1**Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2019, p. 109-110.

2**Darrick Jolliffe, David Farrington**, *Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis, Aggression and Violent Behavior Journal, Volume 9*, Issue 5, 2004, p. 441–476.

reaction of other people, which occurs as a result of their own antisocial or aggressive behavior, are more likely to experience inhibition and/or reluctance in continuing such behavioral models or act antisocially in the future. Most studies suggest that empathy and offense are negatively correlated personality traits in a relationship influenced by a number of factors, and that the differences in empathy levels between offenders and non-offenders diminish and disappear when the socio-economic status of the two categories equalizes. In order to evaluate the influence exerted by empathy on offensive behavior independently of other categories of factors, both individual variables, such as impulsivity and intelligence, as well as family and demographic variables were used.

In other criminological approaches[3], personality and crime have been correlated in two general ways. A first possible way of approaching the connection between the personality of the individual and the criminal act consists of analyzing the psychological personality traits, approach that postulates that certain traits or super traits of a structured personality model can be related to antisocial behavior. This approach led to the configuration of four structured models of personality theory, models widely used in criminological research and considered relatively reliable. These are: the five-factor model, the PEN model or Eysenck's[4] three-factor model from 1997, Tellegen's[5] three-factor model from 1985, and Cloninger's[6] temperament and character model from 1993. The second way in which personality theorists have linked the personality of the individual to the phenomenon of crime is that of the psychological type of personality, estimating that certain deviant or abnormal individuals possess a criminal personality that can be labeled as dysfunctional, psychopathic, sociopathic or antisocial.

An analysis of the multitude of studies made in this regard shows that the theories of personality traits have tried to establish, as accurately as possible, how many personality traits there are, suggesting possible factors, elements or traits[7] . As in other fields, some theories have proven to be too complicated, others too cursory or limited in scope.

2. Criminal personality models

As we have shown, the early research of personality traits has taken a successive course and has known various forms of multivariate approaches to the human personality, which included dozens of factors condensed in many dimensions.

The paradigm of classical personality research was changed by psychologist researchers three decades ago, when a factorial analysis of many verbal descriptors of behavior (based on surveys and questionnaires) was carried out, which were considerably reduced and regrouped to find the basic and independent factors of personality.

The researches in the field of criminal personality psychology have been dominated by the five human personality traits theory, or the so-called Model of the Five Factors (Five-Factor Model, FFM). The phrase "the big five" or "the five superfactors" designates the five great dimensions of the human personality, considered to be a basic grouping of personality traits that has obtained the broad consensus of psychologist researchers.

3**Ronald L. Akers, Christine S. Sellers, Wesley G. Jennings**, *Criminological theories: Introduction, evaluation, and application*, Eighth Edition, Oxford University Press, New York, 2020, p. 75-80.

4**Hans Eysenck**, *Crime and personality*, 1st Edition, Routledge and Kegan Paul, London, 1997. The author proposes a significant relationship between criminal behavior and personality variables, supporting the existence of three fundamental factors of personality: extraversion, psychotism and neuroticism.

5**Auke Tellegen**, *Structures of mood and personality and their relevance to assessing anxiety, with an emphasis on self-report*, în cartea, *Anxiety and the Anxiety Disorders*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1985, p. 681-706.

6 **Claude Robert Cloninge**r, *The temperament and character inventory (TCI): A guide to its development and use*. St. Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality, Washington University, 1994.

7**Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2019, p. 111; **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *Teorii criminologice. Repere teoretice*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2022, p. 85-87.

The American psychologists of the study of personality have hypothesized the five-factor[8] structure of personality traits. This is a prime standard in terms of investigating and measuring the human personality. Included in these five great personality traits are the following: extraversion (extroversion), kindness, openness to experience, conscientiousness and neuroticism.

Extraversion indicates a wide personality trait that brings together specific characteristics, such as sociability, high levels of activity, positive emotions and impulsivity. Extroverted people have the energy oriented towards others and the outside world, they are communicative and enthusiastic people, they guide conversations and easily establish contacts, being equally exhausting and even slightly impulsive.

Kindness or agreeability is the basic element of the personality in the Big-Five personality inventory, and expresses the level of friendship, goodwill, cooperation and civility of an individual. Some attributes such as trust, altruism, kindness, affection, and other prosocial conducts are part of this great factor of personality. Thus, individuals with a high degree of agreeability can be cooperative and kind, but also competitive and manipulative, and those with a low degree of agreeability will avoid socialization, being usually selfish, narcissistic, nervous and incapable of mastering emotions, with tendencies towards paranoia.

Openness to experience is one of the basic personality traits and shows a persons' desire to try new things, to engage in creative and intellectual activities. People that are open to experience are creative, have an active imagination, prefer variety and challenges and value independence. They are generally adventurous, liberal and tolerant with diversity, in contrast to those who have a low level of openness and who prefer routine, are uncomfortable with change and are generally dominated by prejudice. Recent correlational studies led by American and Canadian psychologists show that young people with an openness to experience are predisposed to the use of drugs and prohibited substances. The exaggerated or too high openness to experience is associated with narcissistic and paranoid personality disorders, while low openness to experience is more characteristic of obsessive-compulsive personality disorders (impulsivity).

Conscientiousness is that fundamental feature of personality that reflects a person's tendency to be responsible and trustworthy, well organized, oriented towards goals and adherent to social and legal norms and rules. This factor of the Big-Five model is put in relation to self-control, strong willpower and determination to achieve goals. Some studies related to psychopaths indicate that they score low on several aspects of conscientiousness, show aspects of psychopathy associated with impulsivity, exhibit lack of long-term goals and irresponsibility. Recently, research has shown that, quite often, the high level of conscientiousness in some individuals leads to compulsive perfectionists, and low conscientiousness and low degree of agreeability and high nevrotism, increase aggression, mental stress and cause deviant behavior.

Neuroticism is another factor of personality that can help predict the future behavior of an individual. The neurotic person is nervous in his behavior, has a general negative vision of the world and is deprived of the feeling of control over his life and thus can easily panic, is generally in a state of anxiety, frustration, irritability and anger. Most studies show that individuals with a high level of neuroticism are socially misfit, are ineffective and less satisfied with life, respond poorly to external stressors, have less proactive but dominant behavior, unlike those who have low levels of neuroticism and possess emotional stability, manage emotional difficulties well, remain calm and emotionally stable. We can therefore observe that the polarity of this scale refers to emotional balance/emotional imbalance. A fundamental field of personality identified by psychologists, well established and empirically

8**Lewis R. Goldberg**, *An alternative description of personality: The Big-Five factor structure*, Journal of Personality and Social Psychology, Volume 59, Issue 6, 1990, p. 1216-1229.

validated with substantial research, is aligned with the negative affective domain included in the model of dimensional traits of personality disorder[9].

Following the Big-Five model, other instruments were conceived to evaluate the five main personality traits, among which we mention: Personality Inventory (NEO-PI-R, Revised NEO Personality Inventory) [10], BFQ (Big Factor Questionnaire), PPQ (Professional Personality Questionnaire), FFPI (Five Factor Personality Inventory) and others. In Romania, two such personality inventories were built in 2008, the PERSONALITY INVENTORY DECAS and ABCD-M.

However, the Big-Five model, as originally outlined and later updated, has become the dominant model of personality structure and the subject of extensive research that has established that the five factors can be validated consensually by different observers, that they have a strong genetic basis and that they exhibit stability in adults. Although the five dimensions of the Big-Five were important in the understanding and prediction of the human personality, this model was not sheltered from criticism, especially related to its limitations, the common criticism being that the traits are too broad.

3. Instead of conclusions

Individual personality traits, as well as social and environmental factors, have a complex connection with deviated and criminal behavior. Studies, pursuing one other over time and focusing on the problem of criminal personality, have had different approaches and have recently suggested new models of personality traits.

Much of the information related to this aspect can be found not only in classical criminological theories but also in a series of international databases that include relevant topical scientific works and pay great attention to the dimension of personality as a notable risk factor of deviant or criminal behavior[11].

BIBLIOGRAPHY

1. **Auke Tellegen**, *Structures of mood and personality and their relevance to assessing anxiety, with an emphasis on self-report*, în cartea, *Anxiety and the Anxiety Disorders*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1985;
2. **Claude Robert Cloninge**r, *The temperament and character inventory (TCI): A guide to its development and use*. St. Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality, Washington University, 1994;
3. **Darrick Jolliffe, David Farrington**, *Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis*, *Aggression and Violent Behavior Journal, Volume 9*, Issue 5, 2004;
4. **Hans Eysenck**, *Crime and personality*, 1st Edition, Routledge and Kegan Paul, London, 1997;
5. **Lewis R. Goldberg**, *An alternative description of personality: The Big-Five factor structure*, Journal of Personality and Social Psychology, Volume 59, Issue 6, 1990;
6. **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2017;
7. **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Second edition, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2019;
8. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *Teorii criminologice. Repere teoretice*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2022;

9**Thomas Widiger, Joshua Oltmanns**, *Neuroticism is a fundamental domain of personality with enormous public health implications,*World Psychiatry Journal, Volume 16, Issue 2, 2017, p.144–145.

10Initiated in 1978, this model includes five superfactors of personality: openness, conscientiousness, extraversion, agreeability, and neurosis.

11 **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Pro Universitaria Publishing House, Bucharest, 2017, p. 112-115.

9. **Ronald L. Akers, Christine S. Sellers, Wesley G. Jennings**, *Criminological theories: Introduction, evaluation, and application,* Eighth Edition, Oxford University Press, New York, 2020;

10. **Thomas Widiger, Joshua Oltmanns**, *Neuroticism is a fundamental domain of personality with enormous public health implications,*World Psychiatry Journal, Volume 16, Issue 2, 2017.

VOLTAIRE'S GOD: AN ANALYTICAL ATTEMPT ON VOLTAIREAN DEISM

Aurel Pavel, Dan Țăreanu

Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu, PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: In an intellectual landscape as diverse from a theological and philosophical perspective as the Enlightenment, Voltaire's writing defines an(other) "attempt" of reason to construct, apart from any divine revelation, a religious system with the mission of truthfulness and completeness. Thus established, Voltairean deism will openly abandon the Christocentrism of the Church and proceed to the complete rejection of the Holy Scriptures, establishing reason as the only valid theoretical foundation for man's relationship with God. In fact, Voltaire replaces the essential data of the Christian faith - deemed irrelevant at best - with a collection of rational deductions aiming at God, so that his theological discourse will inevitably lack an authentic spiritual dimension and a genuine openness to the transcendent. Given these considerations, the purpose of this study is to evaluate the major theological-philosophical tenets of Voltairean deism, assuming, as is natural, an orthodox analytical perspective.

Keywords: Voltaire, deism, rational arguments, theognosy, God

Introduction

Nu o dată, François-Marie Arouet – Voltaire (1694 – 1778) este citat în legătură cu adâncirea crizei pe care Bisericile apusene o traversează începând cu Epoca Iluminismului („...există autori care cred că Voltaire este principalul vinovat de fervoarea anticlericală a secolelor ce i-au urmat"[1]). Mult stimulate de virulenţa cunoscută a discursului voltarian („Écrasez l'Infâme !" cerea Voltaire într-o scrisoare adresată lui Étienne Damilaville, fără a distinge între catolici şi hughenoţii calvini), aceste consideraţii au la bază şi contrastul dintre creştinismul tradiţional şi deism – religia elaborată raţional şi exclusiv pe baza revelaţiei naturale. Un deism pe care Voltaire şi l-a însuşit pe timpul şederii sale în Marea Britanie, inspirat fiind de un Anthony Collins sau *John Toland*, inclusiv în ceea ce priveşte dimensiunea social-politică moderată (*i.e.* monarhică şi aristofilă) a „tipului" de Iluminism pe care l-a asumat şi susţinut[2]. Tocmai în virtutea acestor din urmă opţiuni (unele prea puţin democratice şi demofile), Voltaire postulază „destinaţia" cumva limitată a deismului, acesta căpătând relevanţă şi utilitate „religioasă" doar pentru păturile educate ale societăţii civile şi rămânând complet inoperant (şi chiar contraproductiv) pentru masele populare, care, imperativ, vor trebui să rămână sub influenţa Bisericilor tradiţionale. De fapt, prin cunoscuta sa sentinţă „Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer", Voltaire nu face decât să-şi exprime încredinţarea în utilitatea socială pregnantă a creştinismului, a credinţei populare „...într-un Dumnezeu bun şi puternic, distribuitor al justiţiei", într-un „...Judecător al faptelor omeneşti,

1 Paul Hazard, *Gândirea europeană a secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Univers, 1981, p. 150.
2 *Cf*. Jonathan Israel, *O revoluţie a minţii. Iluminismul radical şi originile intelectuale ale democraţiei moderne*, Traducere şi cuvânt înainte: Veronica Lazăr, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2012, p. 31 – 32.

gata să răsplătească şi să pedepsească”[3], credinţă în măsură să se constituie într-un factor capabil să asigure *statu-quo*-ul social şi politic şi să descurajeze eventualele presiuni revendicative ale maselor.

Existenţa demonstrabilă a lui Dumnezeu

Trebuie să precizăm de la început că, după cum sublinia Romul Munteanu, nu trebuie să vedem în scrierile filosofice voltariene o întreprindere cu vocaţia completitudinii[4], cu toate că acestea evidenţiază, de exemplu, o opţiune indiscutabilă pentru ontologia lui Newton („...primul care a văzut cu adevărat lumina”) şi gnoseologia lui Locke („...de la Platon până la el nu a mai existat nimic”), dar şi rezerve vădite faţă de *cartezianismul* „oficial” al Bisericii Romane ori în raport cu *ocazionalismul* preotului Nicolas Malebranche[5]. De fapt, complexitatea „construcţiilor” filosofice elaborate de Voltaire este deliberat limitată la un minim necesar în raport cu scopul urmărit – în cazul nostru demonstrarea raţională a existenţei lui Dumnezeu –, poate şi ca o consecinţă a lipsei sale de interes pentru problematica tradiţională a metafizicii, calificată drept „inutilă”, tocmai fiindcă presupune aplecarea raţiunii asupra unui „...infinit mare şi necontrolabil”[6].

Procedând în conformitate cu logica aparte a deismului, filosoful francez îl va găsi pe Dumnezeu (sau va pretinde că îl va găsi) la capătul unor consideraţii raţionale anume dedicate. De fapt, în consens cu o majoritate a intelectualilor deişti, Voltaire dezavuează semnificaţia normativă a revelaţiei supranaturale, bazându-se, complementar raţiunii şi raţionamentului, pe punerea în valoare, chiar dacă într-o manieră mai degrabă secvenţială, a revelaţiei naturale. Ca urmare, utilitatea *Sf. Scripturi* în privinţa teognoziei va fi practic nulă, atât timp cât autorii cărţilor biblice ar rămâne, mereu, anonimi, în timp ce o multitudine de presupuse contradicţii interne le-ar compromite total relevanţa („...Ce fel de cărţi divine sunt acelea a căror dată [a scrierii] este necunoscută şi ai căror autori, prea puţin cunoscuţi [în sensul de neidentificabili], se contrazic la fiecare pagină ?”[7]).

a). Astfel, pentru a demonstra că Dumnezeu există, Voltaire va adopta ceea ce numea „...calea cea mai naturală şi mai desăvârşită”, respectiv aceea care vine să fructifice la nivel cognitiv evidenţa incontestabilă a „...ordinii care este în Univers”, precum şi „...finalitatea către care pare să tindă fiecare lucru”[8]. De aici, din armonia lumii tangibile, manifestată inclusiv sub aspectul perfecţiunii anatomice a fiinţelor umane, Voltaire va deduce existenţa unui Creator, a unei „... Fiinţe inteligente şi superioare [care a] pregătit şi şlefuit materia”[9], adică a lui Dumnezeu.

Desigur, modul de lucru voltarian calchiază *de facto* structura „clasică” a argumentului teleologic,unul schiţat încă în sec. I î.Hr. de către Cicero („Când privim cerul şi stelele ce poate fi mai clar decât că există o fiinţă superioară înzestrată cu o inteligenţă desăvârşită...” – *De Natura Deorum*), utilizat de Toma d’Aquino drept cea „de a cincea cale” pentru dovedirea existenţei lui Dumnezeu şi consacrat definitiv de filosoful britanic William Paley, cel după

3 Ernest Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, volumul II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975, p. 206 – 208.

4 Romul Munteanu, *Cultura europeană în epoca luminilor*, vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 101 – 102.

5 Voltaire, *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, Traducere, prefaţă, tabel cronologic şi note de Alexandru George, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, p. 238 – 239.

6 Romul Munteanu, *op. cit*., vol. I, p. 72 – 74.

7 Voltaire, *Dialoguri şi anecdote filosofice*, Bucureşti, Editura Univers, 1985, p. 125.

8 Idem, *Tratat de metafizică*, în româneşte de Sergiu Dan, în vol. Idem, *Opere alese*, I, Bucureşti, ESPLA, 1957, p. 346.

9 *Ibidem*, p. 347.

care întregul Cosmos „...trebuie înţeles în termenii unei acţiuni inteligente şi orientate spre un scop anume”[10].

Complementar acestei prime „demonstraţii”, Voltaire va conchide că propria-i existenţă, una de necontestat, este de natură, singură, să atragă după sine certitudinea existenţei ca atare: „[Eu] exist, deci ceva [anume] există”. Apoi, dacă, cumva, existentul tangibil şi-ar fi sieşi cauză, atunci, crede Voltaire, existenţa ca atare s-ar identifica cu Dumnezeu şi ar fi Dumnezeu („dacă [existentul] există prin sine însuşi, el este în mod necesar, a fost întotdeauna în mod necesar şi este Dumnezeu”), ceea ce ar echivala cu certificarea logică a panteismului, soluţie complet inacceptabilă atât timp cât contingenţa realităţii cognoscibile este universal experiabilă. Ca urmare, diversitatea deconcertantă şi dinamica necontenită a Universului observabil pun în evidenţă existenţa a unui lanţ de cauze şi efecte care, finalmente, îşi va avea sorgintea în lucrarea Creatorului („...sunt nevoit să mărturisesc că este o Fiinţă care există în mod necesar prin ea însăşi de când lumea şi care este originea celorlalte fiinţe”). Va rezulta astfel, ca imperativă din punct de vedere logic, existenţa unui Creator al lumii văzute pe care, de această dată, Voltaire nu va ezita să îl apropie mai mult de Dumnezeul teologiei, atât timp cât „...această Fiinţă este infinită în durată, în imensitate, în putere – căci cine ar putea s-o mărginească ?”[11]. Simultan, Voltaire va observa că, în Univers, orice fenomen cinematic îşi are, imperativ, o cauză exterioară determinată. Astfel, întrucât „...mişcarea nu este esenţială materiei” şi, implicit, trebuie impusă „din afară”, este necesar ca dinamica neîntreruptă a lumii văzute să înceapă de undeva, adică să-şi aibe o cauză ultimă, astfel că, implicit, „există un Dumnezeu care o dă [mişcarea]”. La fel, întrucât „inteligenţa nu este esenţială materiei”, căci „...o stâncă sau nişte grâu nu gândesc”, putinţa particulară a omului de a raţiona se datorează, cu necesitate, unei cauze exterioare lui, trebuind aşadar să se constituie într-un „dar” primit „...din mâna unei Fiinţe supreme, inteligentă, infinită, cauza originară a tuturor fiinţelor”[12].

Şi în acest caz, se poate observa cu uşurinţă că toate construcţiile raţionale de mai sus nu fac decât să reconstituie încercările „clasice” de a dovedi existenţa lui Dumnezeu prin invocarea argumentului cosmologic. Practic, Voltare reiterează fiecare din cele trei variante ale acestuia, deducând necesitatea logică a existenţei Creatorului din caracterul vădit contingent al lumii create („...experienţa ne arată că toate lucrurile din lume [...] nu-şi sunt ele însele cauza”), din observarea dinamicii continue a materiei (care „nu se poate pune singură în mişcare”), respectiv din constatarea unei caracteristicii cu totul aparte a lumii vii, aşa cum este inteligenţa umană[13].

b). La momentul când Voltaire adopta aceste demonstraţii, argumentele de tip teleologic şi cosmologic în favoarea existenţei lui Dumnezeu (ca şi cele de tip ontologic sau moral, de altfel) constituiau, de secole, un bun comun pentru teologia şi filosofia occidentală. La fel de binecunoscute erau, desigur, şi măcar o parte din obiecţiile ce se pot formula la adresa acestora[14], însă Voltaire preferă să insiste asupra faptului că „este cu neputinţă ca [Dumnezeu] să nu existe [...]; trebuie să existe în afara noastră o Fiinţă infinită, veşnică, atotputernică, liberă, inteligentă...”. De aceea, acele probleme teologico-filosofice pe care Voltaire le considera ca fiind dificil solvabile sau chiar incomprehensibile (precum veridicitatea creaţiei *ex nihilo*, înţelegerea acţiunii creatoare a lui Dumnezeu ca act liber *vs.* necesar sau apariţia şi remanenţa răului) nu ar trebui să pună sub semnul întrebării existenţa

10 Brian Davies, *Introducere în filozofia religiei*, Traducere din engleză de Dorin Oancea, Bucureşti, Editura Haumanitas, 1997, p. 77 – 78 şi Mitropolitul Irineu Mihălcescu, *op. cit.*, p. 54.
11 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 347 – 348.
12 *Ibidem*, p. 348.
13 *Cf.* Mitropolitul Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, Ediţia a II-a, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1994, p. 48 – 51.
14 *Cf.* Brian Davies, *op. cit.*, p. 62 – 71, respectiv p. 78 – 94.

Creatorului, după cum „...argumentele împotriva creaţiunii se reduc la înfăţişarea neputinţei noastre de a concepe cum s-a petrecut [aceasta]”[15].

Pe de altă parte, trebuie să observăm că, atunci când constată ordinea care domneşte în Univers pentru a-i evidenţia armonia desăvârşită („...totul în natură se face după legile eterne, de sine stătătoare şi imuabile ale matematicilor”[16]), discursul lui Voltaire evită să interacţioneze deschis cu conceptul de revelaţie naturală, chiar dacă şi aceasta operaţionalizează exact acelaşi tip de raţionament: „...se poate câştiga cunoştinţa despre Dumnezeu şi de la cele ce se văd, dat fiind că zidirea arată şi proclamă pe Stăpânul şi Făcătorul ei prin rânduială şi armonie, ca prin nişte litere”[17]. Desigur, într-un mod anticipabil, Voltaire preferă să ignore şi trimiterile biblice compatibile cu argumentul teleologic, precum cele de la *Psalmul* 18, 2 (*„Ziua zilei spune cuvânt şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţă”*) sau *Înţelepciunea lui Solomon*, 13, 5 (*„Căci din mărimea şi frumuseţea făpturilor poţi să cunoşti bine, socotindu-te, pe Cel care le-a zidit”*), aceasta, evident, şi din raţiuni circumscrise criticilor deseori vehemente pe care le-a adus, mereu, creştinilor şi creştinismului.

În aceste circumstanţe, dobândirea certitudinii cu privire la existenţa lui Dumnezeu[18] va constitui, după Voltaire, finalitatea dezirabilă a aplecării raţionale a fiecărui individ asupra lumii şi a propriului sine. Ca urmare, esenţa deismului voltarian va consta în faptul că, prin propria-i raţiune şi în afara oricărei resurse gnoseologice de tip teologic, omul îşi va putea „intui” Creatorul până la un punct în care va căpăta certitudinea existenţei Lui. Contemplarea şi reflecţia vor constitui aşadar instrumentarul imperativ necesar al cunoaşterii lui Dumnezeu şi, implicit, al asumării şi practicării religiei naturale, una ale cărei contururi se vor reduce, după cum nota Hegel, la „...ceea ce omul poate descoperi şi cunoaşte prin el însuşi despre Dumnezeu, prin lumina naturală a raţiunii sale”[19]. Aşadar, singură raţiunea va întemeia adevărata teognozie, utilizarea ei exclusivă impunându-se atât în mod necesar (căci nu poate fi acceptată teza că ideea de Dumnezeu ar fi una înnăscută, adică generală şi accesibilă non-raţional oricărui om[20]), cât şi suficient (după cum iudeo-creştinismul nu oferă din punct de vedere gnoseologic decât „lucruri contradictorii şi imposibile”[21]). De aceea, toţi oamenii vor fi îndreptăţiţi să îşi utilizeze raţiunea pentru a-L găsi pe Dumnezeu, fără sprijinul sau chiar împotriva teologiilor teiste tradiţionale şi a Bisericilor instituţionalizate.

c). În fine, trebuie să observăm că Voltaire îşi manifesta deschis opoziţia faţă de ceea ce teologia numeşte argumentul consensului general (sau istoric) în favoarea existenţei lui Dumnezeu, întrucât, deşi „...barbare şi puţine la număr”, ar exista, totuşi, „...popoare care nu au nici o cunoştinţă despre un Dumnezeu creator”, aceasta cu atât mai mult cu cât, cel puţin până la un anumit prag de dezvoltare a culturii şi civilizaţiei, „cunoaşterea unui Dumnezeu”, nu ar fi „...necesară naturii omeneşti”[22]. Altfel spus, întrucât caracterul generalizat al practicării religiei de către populaţiile primitive nu putea fi susţinut – desigur, din perspectiva cunoştinţelor disponibile la nivelul sec. XVIII –, Voltaire a procedat la respingerea oricăror consideraţii privind universalitatea şi continuitatea istorică a practicării credinţei religioase, oricare ar fi fost forma şi conţinutul teologic al acesteia. Mai mult, existenţa la scara istoriei universale a unor secvenţe complet atee de cultură şi civilizaţie ar fi perfect explicabilă din punct de vedere antropologic, căci vocaţia religioasă umană îi apare lui Voltare ca fiind destul

15 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 351.
16 *Ibidem*, p. 349.
17 Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XXXIV, în *PSB*, vol. 15, p. 69.
18 Voltaire, *Teism*, în vol. Idem, *Dicţionar filosofic*, traducere, cuvântul traducătorului şi note de Anca Delia Comănescu, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 389 – 390.
19 G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filosofie a religiei*, Traducere de D. D. Roşca, Bucureşti, Editura Academiei, 1969, p. 159, p. 167.
20 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 342 – 343.
21 Idem, *Dogme*, în *Dicţionar filosofic*, p. 212.
22 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 345 – 346.

de ambiguă, mai ales că omul nu ar dispune, în afara propriei raţiuni, de alt mijloc de a-L găsi pe Dumnezeu. O raţiune care, iată, poate la fel de bine să nu acceseze acele observaţii empirice şi raţionamente compatibile cu revelaţia naturală, astfel că, uneori, va „ocoli" concluzia după care Cosmosul însuşi îşi relevă Creatorul. Faţă de aceste presupoziţii, va trebui însă să observăm că, dacă, strict logic, raţionamentul lui Voltaire poate fi corect (în sensul posibilităţii teoretice a existenţei unor civilizaţii complet atee), din perspectivă spirituală lucrurile se cer a fi privite altfel, căci, după cum nota filosoful britanic Anthony Flew „...dacă anumite credinţe esenţial similare se găsesc răspândite în culturi independente, se poate susţine în mod rezonabil că ele, probabil, întruchipează într-un fel anumite adevăruri importante", perspectivă din care va fi raţional să deducem existenţa lui Dumnezeu din faptul că o majoritate a culturilor şi civilizaţiilor au acceptat-o.

Desigur, observaţia în baza căreia Voltaire respinge argumentul consensului general este ea însăşi contestabilă, fie şi doar pentru că încă Cicero („nu există nicun popor [...] ca să nu creadă într-un Dumnezeu") sau Plutarh („un popor fără Dumnezeu nu a văzut încă nimeni")[23] puneau în evidenţă legătura inseparabilă dintre civilizaţia umană şi credinţa religioasă. Dată fiind vastitatea şi complexitatea problemei, ne vom rezuma aici să punctăm doar că, astăzi, permanenţa istorică şi extensiunea universală a credinţelor şi practicilor religioase (sau de natură religioasă) este cotată drept certă. O atestă cele mai vechi artefacte localizate arheologic, în speţă cele datate în paleoliticul inferior, aşa cum au demonstrat, între alţii, E.O. James sau A. Leroy-Gourhan[24], astfel că, îndreptăţit, se va putea spune că „...homo *faber* a fost totodată homo *ludens, sapiens* şi *religiosus*" (Mircea Eliade). Apoi, aprofundarea cunoaşterii etnografice a populaţiilor primitive a relevat „...cvasi-universalitatea credinţelor într-o Fiinţă divină celestă, creatoare a Cosmosului şi chezaş al rodniciei pământului"[25], aspect care evidenţiază tocmai faptul că religiozitatea este consubstanţială omului şi comunităţii umane (după cum „...experienţa sacrului constituie un element în structura conştiinţei" [26]), manifestându-se neîntrerupt la scara istoriei, ceea ce face ca „...mitosfera [să fie] cea mai stabilă istoric dintre toate sistemele spirituale [umane]" (Victor Kernbach).

Deism şi teognozie

În baza construcţiilor raţionale de mai sus, Voltaire va da contur unei perspective cu totul particulare asupra lui Dumnezeu, viziune pe care o va argumenta şi detalia îndeosebi în cadrul unor lucrări precum *Traité de metaphsiqué* (1734) sau *Dictionnaire philosophique ou la raison alphabet* (1770) şi care va reveni constant în opera sa, inclusiv în cea literară. Desigur, lipsită fiind de aportul gnoseologic al revelaţiei supranaturale, adică, în ultimă instanţă, al *Sf. Scripturi*, această viziune va purta amprenta unui deficit în materie de teognozie, de cunoaştere teologică în general („Dumnezeul lui Voltaire este altul decât [Cel] al teologilor..."[27]), stare de fapt care caracterizează, în fond, orice perspectivă deistă asupra Creatorului.

a). Atunci când încearcă să se poziţioneze faţă de problema cunoaşterii lui Dumnezeu, Voltaire o face din perspectiva unui minimalism teologico-filosofic vădit, admiţând limitele cognitive subsecvente utilizării exclusive a revelaţiei naturale: „...Propoziţia este [există] un Dumnezeu nu ne dă o idee despre ceea ce este Dumnezeu"[28]. Altfel spus, dacă teologia naturală este în măsură să furnizeze, singură, toate argumentele necesare pentru certificarea

23 *Cf*. Mitropolitul Irineu Mihălcescu, *op. cit*., p. 62.
24 Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Bucureşti, EIBMBOR, 1982, p. 26 – 32.
25 Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, traducere de Mariana Noica, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 45 – 55.
26 Idem, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, traducere din limba franceză de Cezar Baltag, vol. 1, Chişinău, Editura Universitas, p. 3.
27 Gh. Al. Cazan, *Introducere în filosofie. Filosofia medievală şi modernă*, Bucureşti, Editura Actami, 1996, p. 224 – 225.
28 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 359.

existenţei divinităţii sub forma unei „Fiinţe Supreme” – pe care Voltaire o numeşte «Dumnezeu» într-un mod mai degrabă convenţional –, în ceea ce priveşte atributele ei „pozitive” (mai ales de factură spiritual-duhovnicească), aceasta va fi mai degrabă neputincioasă. Ca urmare, Voltaire se va limita să îşi exprime încredinţarea în existenţa unui „...Dumnezeu [...] distribuitor al justiţiei”[29], un Dumnezeu „...Fiinţă necesară, veşnică, supremă, inteligentă”, „...la fel de bun pe cât este de puternic”, sursă unică şi referenţial determinant al oricărui normativ etic („morala vine [...] de la Dumnezeu, ca lumina”). Apoi, Dumnezeu, acea „Fiinţă [...] infinită, pe care o cunosc ca fiind virtutea [şi] bunătatea însăşi [şi care] vrea ca eu să fiu bun şi virtuos” trebuie să fie Creatorul transcendent şi absolut liber al lumii şi al omului, atât timp cât doar „...El există prin El însuşi”[30].

Ca urmare, perspectiva voltariană asupra lui Dumnezeu va evidenţia, dincolo de calitatea Lui de Creator al Universului, o serie de trăsături de factură ontologică precum aseitatea, transcendenţa, libertatea absolută, infinitatea, veşnicia sau atotputernicia. Acestea vor fi întregite de o serie de atribute cu conotaţii moral-etice, dintre care se desprinde valoarea reprezentată de bine (după cum „...Dumnezeu „luminează toate sufletele [...] care Îl caută cu dreaptă credinţă”), precum şi o calitate aparte, cea de judecător suprem: „...[Dumnezeu] e Creatorul meu, e Stăpânul meu, care mă va răsplăti dacă voi face bine şi mă va pedepsi dacă voi face rău [...], judecătorul meu, Tatăl meu”[31]. Dincolo de această sumară descriere „catafatică”, Voltaire mărturiseşte că nu putem şti dacă Dumnezeu subzistă în spaţiu sau îl transcende ori dacă este corporal sau spiritual, la fel cum nimeni „...nu ştie cum pedepseşte Dumnezeu, cum favorizează El, cum iartă [şi] felul în care acţionează”[32]. Apoi, chiar dacă Dumnezeu „...a putut crea spiritul şi materia, fără a fi nici materie, nici spirit” modul în care a făcut-o va rămâne complet necunoscut[33]. În aceste circumstanţe, Voltaire va conchide asupra caracterului necesar al stopării oricăror încercări speculative pe marginea fiinţei şi lucrării lui Dumnezeu: „Prefer să mă opresc aici decât să mă rătăcesc; existenţa Lui mi se pare demonstrată, dar în ce priveşte atribuţiile şi esenţa Lui [inclusiv caracterul personal – n.n.], îmi este, cred, demonstrat că nu sunt făcut să le înţeleg”. Aceasta pentru că orice metafizică speculativă „...nu e numai inutilă, ci [şi] periculoasă”, generând la nesfârşit erori şi contradicţii, fapt care, în sine, , „...ar trebui să ne înveţe să nu voim să trecem dincolo de limitele naţiunii noastre”[34].

b). Cu toate că respinge acţiunea proniatoare a Creatorului (căci „...Dumnezeu s-a retras de la cârmuirea istoriei”, astfel că „...El poate mai domneşte, dar nu guvernează intervenind [în mersul societăţii umane]”[35]), Voltaire crede cu tărie că Dumnezeu nu a încetat niciodată să pună destinul omului şi al omenirii sub semnul judecăţii divine. Dar care va fi, în contextul retragerii complete a lui Dumnezeu din lume („...El crează lumea, dar lumea se conduce, apoi, după propriile sale legii...”[36]), conţinutul acestui act de supremă justiţie ? Evident, Voltaire nu se poate încadra aici decât în logica deismului, exprimându-şi reţinerea faţă de eshatologiile teiste tradiţionale, căci Dumnezeu „...nu va judeca niciodată pe niciunul dintre numiţii locuitori [ai pământului] după ideile lor [teologice] vane, ci doar după acţiunile lor”[37]. Implicit, „criteriul” obiectiv al judecăţii lui Dumnezeu va fi reprezentat de modul individual de asumare, respectare şi materializare, prin fapte şi acţiuni concrete, a valorilor

29 Ernest Stere, *op. cit.*, vol. II, p. 206 – 208.
30 Voltaire, *Dumnezeu*, în vol. *Dicţionar filosofic,* p. 177 – 179.
31 *Ibidem*, p. 177 – 179.
32 Voltaire, *Dicţionar filosofic*, p. 162 – 164, p. 177 – 179, p. 210 – 212, p. 254, p. 353, p. 389 – 390.
33 Idem, *Tratat de metafizică*, p. 353.
34 *Ibidem*, p. 353, p. 390 şi p. 360.
35 Karl Löwith, *Istorie şi mântuire. Implicaţiile teologice ale filosofiei istoriei*, Traducere: Alex Moldovan şi George State, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2010, p. 139.
36 Gh. Al. Cazan, *op. cit*., p. 224 – 225.
37 Voltaire, *Dogme*, în vol. *Dicţionar filosofic*, p. 183.

moral-etice cu care Creatorul a înzestrat, de o manieră constitutivă, fiecare fiinţă umană. Aceasta pentru că fiinţele umane sunt înzestrate cu toate reperele morale necesare, dispunând, dincolo de orice discurs teologic, de un autentic „cod al binelui şi răului" de origine divină[38], aceasta cu toate că Dumnezeu „...n-a spus [niciodată] oamenilor: «Iată legile pe care vi le dau cu gura mea şi cu care vreau să vă conduceţi»"[39]. Implicit, Voltaire va delimita tranşant etica de teologie[40], separând morala de Biserică şi făcând-o autonomă în raport cu *Sf. Scriptură*. Acestea fiind spuse, vom conchide că Voltaire percepe (şi interpretează) judecata lui Dumnezeu ca o continuare justificabilă şi predictibilă a importanţei pe care asumarea şi practicarea virtuţilor o deţine în viaţa fiecărui individ, independent de opţiunile lui teologice şi filosofice. Sau, altfel spus, dacă Dumnezeu l-a creat pe om înzestrându-l, fără nicio discriminare, cu ceea ce azi numim conştiinţă morală, va fi de aşteptat ca, acelaşi Dumnezeu, să-şi exercite, în calitate Sa de Creator atotputernic şi omniscient, şi atributul de Judecător.

Revenind la problema legăturii lui Dumnezeu cu omul, va trebui să punctăm că, Voltaire este un *deist providenţialist*, fiind încredinţat asupra autenticităţii lucrării iconomice a lui Dumnezeu în raport cu fiecare individ în parte: „...[omul] ştie că Dumnezeu acţionează şi că El este drept [...]; [omul] este supus acestei Providenţe [şi] se gândeşte că Providenţa se întinde în toate lucrurile şi în toate secolele". Astfel înţeleasă, lucrarea lui Dumnezeu – deşi „El nu guvernează", după cum am văzut – îl va putea viza pe fiecare om în parte, însă, cu certitudine, va fi, mereu, discretă şi complet non-sesizabilă, dar, tot atunci, perfect autentică şi eficientă, aceasta şi pentru că, fiinţă raţională fiind, deistul „...nu e suficient de îndrăzneţ ca să-şi închipuie că ar cunoaşte felul în care Dumnezeu acţionează"[41].

În acelaşi timp, Voltaire prezumă că, atât timp cât providenţa divină se poate concretiza exclusiv la nivel individual, o eventuală diseminare a ei la nivel social, adică la scară istorică, va fi total exclusă, cu toate că un astfel de raţionament degajă o anumită fragilitate, fie şi pentru că, până la urmă, orice organism social se constituie prin punerea laolaltă a indivizilor care, astfel, încetează a mai fi absolut solitari. În aceste circumstanţe, Voltaire va înţelege istoria „...doar la nivel [strict] uman", propunându-şi şi reuşind să o „...emancipeze de interpretarea teologică" şi, ca urmare, refuzându-i orice interferenţă ori determinare de sorginte dumnezeiască[42]. Pe cale de consecinţă, voinţa şi acţiunea umană (şi nu cele divine) vor reprezenta cauza ultimă şi definitorie a oricărui proces istoric (Karl Löwith), ceea ce, până la urmă, nu reprezintă altceva decât o „prelungire" la nivelul comunităţii umane a tezei specific deiste a „separaţiei dintre originea lumii [Dumnezeu] şi desfăşurarea ei actuală [istoria]", separaţie care, din perspectiva teologiei naturale, vădeşte distanţarea ontologică ireversibilă a Creatorului de creaţia Sa[43]. De aceea, autonomia existenţială a lumii în raport cu Dumnezeu va presupune o *filosofie a istoriei* (concept pe care, să nu uităm, i-l datorăm chiar lui Voltaire) pe măsură, una pe care intelectualii deiştii o vor întemeia în jurul tezei referitoare la „separarea istorei sacre de cea seculară"[44], situându-se astfel într-o totală contradicţie cu perspectiva creştină tradiţională în materie, cea datorată Fer. Augustin şi lui Jacques-Benigne Bossuet.

În fine, va trebui să consemnăm faptul că, dacă existenţa lui Dumnezeu se constituie într-o certitudine logică incontestabilă, iar utilizarea corectă a raţiunii epuizează *de facto* întreaga cunoaştere a lui Dumnezeu (atât cât este ea posibilă), Voltaire consideră că este firesc ca exerciţiul credinţei să fie total inoperabil în relaţia omului cu divinitatea. De fapt, întrucât

38 Jonathan Israel, *op. cit.*, p. 192.
39 Voltaire, *Tratat de metafizică*, p. 384 – 386.
40 *Cf.* Karl Löwith, *op. cit.*, p. 133 şi 136.
41 Voltaire, *Teism*, în vol. *Dicţionar filosofic*, p. 389.
42 Karl Löwith, *op. cit.*, p. 133 şi 136.
43 H.-R. Patapievici, *Omul recent*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2001, p. 79.
44 Karl Löwith, *op. cit.*, p. 139.

„...credinţa nu înseamă să crezi ceea ce este evident", ci „..ceea ce pare greşit înţelegerii noastre", adică tocmai ce este contrar raţiunii ori inexplicabil raţional, însuşi Dumnezeu, care „...vrea să fim virtuoşi, iar nu absurzi", nu ar cere omului mai mult decât să conştientizeze pe deplin caracterul cert al existenţei Lui şi să-şi asume respectarea şi practicarea valorilor moral-etice fundamentale. De fapt, din perspectiva teognoziei voltariane, Dumnezeu nu ar solicita omului decât să-L gândească cu acrivie logică şi să procedeze prin asumarea integrală a concluziilor propriilor raţionamente. De aceea, adorarea lui Dumnezeu şi conduita morală vor sintetiza practica religioasă a deistului, căci „...religia nu constă nici în opiniile de o metafizică neinteligibilă, nici în vanele ceremonialuri pompoase, ci în adorare şi dreptate; să faci binele, iată cultul Său; să fii supus lui Dumnezeu, iată doctrina Sa". Tot ceea ce ar face omul dincolo de închinare şi practicarea virtuţilor, nu ar reprezenta decât un balast care, pe lângă inutilitatea implicită, va conduce, inevitabil, la compromiterea totală a raporturilor indivizilor cu Creatorul. Rugăciunile de cerere nu fac, nici măcar ele, excepţie, căci simpla lor enunţare ar veni în contradicţie cu atoateştiinţa lui Dumnezeu, adică cu imperativul caracterului exclusiv raţional al poziţionării omului faţă de divinitate: „...E drept să ne închinăm la Fiinţa Supremă de la care avem totul [...]; dar mă feresc cu străşnicie să-I cer ceva; ştie El mai bine de ce avem nevoie..."[45]. Implicit, faţă de un Dumnezeu bun, atotştiutor şi atotputernic, singura atitudine umană raţională este de a-L slăvi şi de a-I mulţumi neîncetat, aceasta în afara oricărui cadru instituţionalizat şi în maniere complet informale.

c). Astfel perceput, Dumnezeu se va afla în centrul religiei naturale care este deismul, o religie care, în pofida minimalismului doctrinar, absenţei unui *corpus* scriptic revelat, pauperităţii extreme a cultului şi, mai ales, a unei finalităţi soteriologice mai degrabă vagi, va fi prezentată de promotorii săi drept singura care poate revendica atributul autenticităţii. Mai mult, aşa cum nota Hegel, pe lângă calitatea de a fi „...cea mai excelentă şi divină religie", deismul se va pretinde a fi şi „prima [religie] din punct de vedere istoric", reprezentând aşadar forma originară şi nealterată a conştiinţei religioase[46]. Deismul ar fi deci religia primordială, cea pe care, iată, Epoca Luminilor a regăsit-o – după o extincţie cvasi-completă imputabilă exclusiv intervenţiilor umane interesate („...Bisericile şi preoţii, după Voltaire, au falsificat religiozitatea naturală onestă şi pură"[47]) –, doar datorită faptului că a adus cu sine triumful raţiunii.

Desigur, Voltaire nu putea gândi decât în acest sens, astfel că, şi pentru el, deismul va constitui „cea mai veche" religie, cea care „...a precedat toate sistemele [teologice] din lume"[48]. Deismul va fi fost deci prima formă de exprimare a conştiinţei religioase tocmai pentru că nu include elemente elaborate de ordin doctrinar şi liturgic, minimalismul vădit evidenţiindu-i, crede Voltaire, atât caracterul ancestral din punct de vedere teologic, cât şi geneza cvasi-spontană provocată de reacţia firească şi nemediată a primilor oameni faţă de divinitate (una exprimată, simplu şi direct, prin „iubirea de Dumnezeu, dreptate, toleranţă şi omenie"). Că a fost aşa, ar proba-o şi conservarea până în Antichitatea clasică a unor reminiscenţe ale acelei religii originare, aceasta fiind vehiculate de „mari înţelepţi" precum Solon, Confucius sau Socrate. De fapt, Voltaire este încredinţat că asemenea „insule" de „teologie sfântă" au subzistat mult timp „...la aproape toate naţiunile", chiar dacă doar sub forma unei „religii a înţelepţilor", aşa cum s-ar putea deduce din conţinutul acestui imn atribuit poetului trac legendar Orfeu: „Contemplă natura divină [...] / El este unic. El există prin El însuşi [...] / El susţine totul, nu a fost niciodată văzut de muritori, dar vede totul"[49].

45 Voltaire, *Dicţionar filosofic*, p. 211 – 212, p. 177 – 179 şi p. 389 – 390.
46 G. W. F. Hegel, *op. cit.*, p. 159.
47 Nikos Matsoukas, *Introducere în gnoseologia teologică*, Traducere de Maricel Popa, Bucureşti, Editura Bizantină, 1997, p. 166.
48 Voltaire, *Dicţionar filosofic*, p. 389 – 390.
49 *Ibidem*, p. 360, p. 389 – 390 şi p. 254.

Involuând de la statutul inițial de religie universală pentru a fi redescoperit odată cu modernitatea, deismul a urmat un parcurs istoric circular, de la plenitudine la resurecție, care i-a impus inclusiv traversarea unei perioade în care a fost practic suprimat, dislocat fiind de presiunea învățăturilor teiste şi a Bisericilor instituționalizate. Pornind de la acest punct de vedere, Voltaire va încerca să schițeze parcursul istoric al religiilor lumii (de la deism la deism !) viziunea sa meritând să fie prezentată pe scurt. Astfel, neputându-şi păstra universalitatea inițială, deismul pur al primilor oameni a lăsat loc unei multitudini de monoteisme mai mult sau mai puțin elementare, după cum fiecare trib sau comunitate îşi va fi asumat propria divinitate unică. Această divinitate era, deja, net diferită de Dumnezeul religiei naturale, întrucât rolul său determinat era acela de protector suprauman în raport cu dificultățile vieții cotidiene, drept pentru care i se adresau rugăciuni explicite şi i se aduceau jerfe. Aşadar, păstrând teza zeului unic, fiecare comunitate primitivă, acționând pe cont propriu, a asimilat ideea divinității implicate şi active în viața grupului şi a indivizilor, a divinității proniatoare am spune noi, aducându-i închinare şi solicitându-i sprijinul. Aidoma lui Epicur sau Lucrețiu, Voltaire este încredințat că mobilul acestei evoluții nu a fost altul decât sentimentul uman al fricii, începând cu frica generată de fenomenele inexplicabile ale naturii, de dezastre şi calamități, şi terminând cu frica de necunoscut şi de imprevizibilul zilei de mâine. Acest conglomerat de monoteisme independente va fi însă înlocuit, la rândul lui, de opțiunea politeistă, cea care a coincis cu nivelul maxim de dezagregare al deismului primordial, însă, pornind de aici, credința îşi va relua parcursul ascendent care va culmina în resurecția modernă a religiei naturale. Astfel, progresiv, procedând prin raționare (cazul filosofilor greci şi orientali) sau, dimpotrivă, recurgând la ezoterism (situația lui Orfeu), lumea antică va redescoperi monoteismul, care, de această dată, nu se mai baza doar pe simple intuiții, ci îşi va revendica o dimensiune rațională de sine stătătoare. Cert este că, crede Voltaire, apariția creştinismului a coincis cu perioada de maximă expansiune a acestui nou tip de monoteism, situație pe care, însă, Biserica nu a ştiut să o fructifice, căci, curând, o metafizică speculativă a destructurat autenticul şi simplitatea credinței în divinitatea unică, transformând-o, din nou, într-un „sanctuar inaccesibil”[50]. Ca urmare, monoteismul rațional al filosofilor a sfârşit, insistă Voltaire, prin a fi complet asfixiat de construcțiile dogmatice atent elaborate, dar complet speculative şi, pe fond. nesustenabile, pe care clerul le-a impus drept normative, deseori cu sprijinul interesat al autorităților de stat.

Concluzii

La capătul studiului nostru vom putea conchide că profilul teologico-filosofic al deismului voltarian reflectă din plin limitele cognitive determinate de demersurile gânditorului francez pe linia certificării existenței lui Dumnezeu pe cale exclusiv rațională.

Astfel, Voltaire îi va „ataşa” lui Dumnezeul acele atribute care interferează, într-un fel sau altul, cu modul în care a „demonstrat” existența Creatorului, în speță aseitatea, eternitatea, infinitatea, atotputernicia sau atotştiința. Desigur, toate aceste atribute sunt valide şi din punct de vedere teologic, fiind evidențiate ca atare de *Sf. Scriptură* (*Psalmul* 89, 2 – eternitatea, III *Regi* 8, 27 – infinitatea, *Psalmul* 146, 5 – atotştiința ş.a.), însă, indiscutabil, „descrierea” pe care acestea o asigură persoanei Creatorului este vădit incompletă. Avem în vedere aici faptul că, utilizându-şi doar rațiunea şi raționamentul, omul nu va putea „localiza” atributele dumnezeieşti de ordin spiritual-duhovnicesc, adică tocmai acele calități care, până la urmă, sunt determinante din perspectiva credinței şi practicii religioase. De aceea, după ce ezită în fața naturii pur spirituale a Creatorului (*„Duh este Dumnezeu...” – Ioan* 4, 24), Voltaire nu va putea deduce, de exemplu, nici calitatea Lui de a fi sfânt şi izvor unic al sfințeniei (*„...Eu, Domnul Dumnezeul vostru, sfânt sunt...” – Leviticul* 11, 44), la fel cum nu va putea „recepta” că, înainte de toate, *„...Dumnezeu este iubire”* şi, tot atunci, că *„Întru aceasta s-a arătat*

50 *Ibidem*, p. 354 – 356.

dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viaţă să avem" (I *Ioan* 4, 8 – 9). De fapt, în acest punct, al imposibilităţii gândirii lui Voltaire de a se raporta la lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos, de a-i face inteligibile resorturile dumnezeieşti şi finalităţile la nivel individual şi comunitar, se va concentra, acut şi dureros, întregul deficit de cunoaştere teologică a deismului profesat de gânditorul francez. La fel, indiferenţa faţă de persoana şi lucrarea Duhului Sfânt, Cel care, locuind în noi (I *Corinteni* 6, 19), ne sfinţeşte (*Romani* 15, 16), acoperindu-ne cu roadele Lui (*„...Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blândeţea, înfrânarea, curăţia..." – Galateni* 5, 22 – 23), va văduvi modelul de viaţă religioasă gândit de Voltaire de deschiderea spre orizonturile de sensibilitate şi profunzime duhovnicească pe care numai spiritul pnevmatic al spaţiului eclesial creştin le poate asigura.

În aceste circumstanţe, nedescoperindu-i-Se lumii, nerezonând cu sentimente precum iubirea, compasiunea sau răbdarea şi, pe cale de consecinţă, neîmpărtăşindu-Şi dragostea unui om pe care, totuşi, îl va judeca după moarte, Dumnezeul lui Voltaire va fi doar un Mare Străin, prea îndepărtat pentru a împărtăşi creaţiei harul îndumnezeietor.

BIBLIOGRAPHY

Biblia sau Sfânta Scriptură, Bucureşti, EIBMBOR, 2004;

Voltaire, *Opere alese*, I, în româneşte de Sergiu Dan, Bucureşti, ESPLA, 1957;

Idem, *Dicţionar filosofic*, traducere, cuvântul traducătorului şi note de Anca Delia Comănescu, Iaşi, Editura Polirom, 2002;

Idem, *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, Traducere, prefaţă, tabel cronologic şi note de Alexandru George, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, 1983;

Idem, *Dialoguri şi anecdote filosofice*, Bucureşti, Editura Univers, 1985;

Mitropolitul Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, Ediţia a II-a, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1994;

Diac. Prof. Dr. Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Bucureşti, EIBMBOR, 1982;

Mircea Eliade. *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, traducere din limba franceză de Cezar Baltag, vol. 1, Chişinău, Editura Universitas, 1992;

Idem, *Tratat de istorie a religiilor*, traducere de Mariana Noica, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995;

G.W.F. Hegel, *Prelegeri de filosofie a religiei*, Traducere de D. D. Roşca, Bucureşti, Editura Academiei, 1969;

Brian Davies, *Introducere în filozofia religiei*, Traducere din engleză de Dorin Oancea, Bucureşti, Editura Haumanitas, 1997;

Jonathan Israel, *O revoluţie a minţii. Iluminismul radical şi originile intelectuale ale democraţiei moderne*, Traducere şi cuvânt înainte: Veronica Lazăr, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2012;

Karl Löwith, *Istorie şi mântuire. Implicaţiile teologice ale filosofiei istoriei*, Traducere: Alex Moldovan şi George State, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2010;

Gh. Al. Cazan, *Introducere în filosofie. Filosofia medievală şi modernă*, Bucureşti, Editura Actami, 1996;

Paul Hazard, *Gândirea europeană a secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Univers, 1981;

Romul Munteanu, *Cultura europeană în epoca luminilor*, vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1981;

Ernest Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, volumul II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975;
H.-R. Patapievici, *Omul recent*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2001.

SADU: A NEW NEO-INTERPRETIVE SOCIOLOGICAL RESEARCH

Radu Baltasiu, Samira Cîrlig

Prof., PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy, University of Bucharest, Researcher, PhD, European Centre for Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract: The main purpose of this material is to present some summary ideas from a research report conducted in 2022, in Sadu commune, Sibiu county. The research that was carried out within the framework of the Summer School of Applied Sociology "Mircea Vulcănescu" was based on a neo-interpretive methodology. Therefore, before discussing the actual results of the research, we will make a brief review of the methodology discussed, focusing on the theoretical clarification, the tools used, the advantages and limitations it has. Then, we will briefly present information about the research carried out in Sadu commune, with reference to the purpose of the research, the novel elements of the methodology and the results obtained. The area being studied belongs to the category of peri-urban communities, and therefore, other studies carried out in similar areas will be reviewed synthetically, focusing on the challenges encountered and the solutions identified. Therefore, this material has two main directions, highlighting the importance of the neo-interpretive methodology and presenting the research carried out in the Sadu commune, with emphasis on the novel elements with which the methodology used has been enriched.

Keywords: Sadu, neo-interpretive methodology, peri-urban locality, transition

Introducere

Sociologia, ca știință multiparadigmatică, are o paletă largă de metode și instrumente, atât calitative, cât și cantitative, prin intermediul cărora cercetătorul poate studia realitatea socială. Cu toate acestea, spațiul românesc avea nevoie de un răspuns propriu, adaptat problemelor pe care contextul socio-istoric în care ne aflăm le implică. Este bine-cunoscută metoda monografică a Școlii Sociologice de la București, al cărei artizan a fost sociologul și omul de cultură Dimitrie Gusti. Aceasta, bazată fiind pe legea paralelismului sociologic, urmărea cunoașterea integrală a societății. În mod evident, un asemenea țel implica și resurse pe măsură, fie că erau de ordin economic, uman sau temporal.

Pentru că sociologia românească de astăzi nu se mai bucură de privilegiul financiar asigurat de fondurile regale, așa cum se întâmpla în perioada interbelică, în timpul lui Carol al II-lea, s-a impus adaptarea metodologiei, în așa fel încât realitatea socială să poată fi studiată în continuare, dar care să implice costuri (de orice tip) cu mult diminuate. Acesta este contextul în care, în anul 2009, a început să prindă contur metodologia neointerpretativă, al cărui caracter științific este unic în România și cel mai probabil în lume.

Clarificări teoretice

1. Ce înțelegem prin abordarea neointerptetativă

Metodologia neointerpretativă a fost introdusă în lexicul științific în anul 2009, prin intermediul cercetării realizate în arealul Horezu – Slătioara – Polovragi. Finalitatea principală al acestui demers sociologic a fost filmul intitulat „Civilizaţii ignorate – Oltenia de sub munte”. Artizanii acestei metodologii sunt prof.univ.dr. Radu Baltasiu (coord.) Ovidiana Bulumac și Gabriel Săpunaru.

Metodologia a fost reluată și perfecționată de-a lungul timpului printr-o altă serie de cercetări, precum cele din: Dobrogea (realizată în 2009 care a avut ca subiect de cercetare comunitatea lipovenilor din acest areal[1]), Novaci, județul Gorj (în 2010)[2], Harghita-Covasna în 2013 (privind slăbirea comunității românești din această parte de țară)[3], Crihana Veche, din Republica Moldova (în 2017, o echipă multidisciplinară a realizat prima și singura cercetare monografică interdisciplinară din Basarabia, după cea a lui Dimitrie Gusti, pe care a efectuat-o în perioada interbelică[4]), Carei (realizată în 2020, cercetarea a vizat situația frontierei de N-V a României la împlinirea a 100 de ani de la Tratatul de la Trianon și a reliefat starea dramatică a acesteia și a societății per ansamblu)[5], iar în 2022, în comuna Sadu, din județul Sibiu (reliefând potențialul de dezvoltare al unei comunități periurbane la granița dintre conservarea identității locale, tipice Mărginimii Sibiului, și modernizarea specifică unui areal periurban dar și secolului în care trăim)[6].

Abordarea neointerpretativă este preocupată de identificarea punctuală a acelor elemente care definesc potențialul de supraviețuire și de regenerare al unei comunități. Tehnica utilizată pentru atingerea acestui obiectiv este cea a **extracției** datelor relevante, spre deosebire de metoda monografică ce implică decopertarea datelor[7]. Meritul acestei metodologii constă în faptul că reușește să extragă *„specificului local fără a pierde din vedere contextul aferent, un context definit de însuși actorul social”*[8].

Coordonatele metodologiei neointerpretative vizează trei planuri:

a. **Planul adevărurilor locale**, potrivit căruia subiectul cercetat este și actor în același timp. Acest lucru înseamnă că populația studiată nu este o masă amorfă, ci este caracterizată de dinamism, adică are inițiativă. În acest context cercetătorul este dator să redea informațiile din teren așa cum au fost ele descoperite, fără a risca să le diminueze importanța prin prelucrare[9]. Acest plan, al adevărurilor locale, se referă la ordinea „obiectivă”, iar realitățile locale sunt odonate în funcție de simbolistica zonei. Acesta vizează totodată problema identității, de care se preocupă și pe care o definesc personalitățile locale (bătrânii, preotul, medicul, învățătorul, ș.a.m.d.)[10].

b. Al doilea plan este cel al **proiecțiilor locale asupra generalului**. Acesta privește „conștiința de sine a comunității”, „ideea de noi”[11]. Cu alte cuvinte, acest plan surprinde concepția despre lume, pe care comunitatea nu o poate influența, dar care face parte din simbolistica locală. Este o parte a povestariului local și trimite la *„ordinea reper şi la*

1 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac, Simona Motoroiu și Gabriel Săpunaru, „Metodologia neointerpretativă. Planurile analizei în teren – raport de cercetare pe comunitatea lipovenilor din Dobrogea –”, 2009, Ms., lucrare publicată în *Romanian Journal of Sociology*, nr. 1-2/2009.

2 Radu Baltasiu (coord.), Ovidiana Bulumac și Gabriel Săpunaru, „Empowering local communities as a form of good governance. Case study: the locality of Novaci through the lens of mental mapping”, 2010, Ms., lucrare publicată în *Revista Universitară de Sociologie de la Craiova*, nr.1/2011.

3 Radu Baltasiu, Gabriel Săpunaru și Ovidiana Bulumac, *Slăbirea comunității românești din Harghita-Covasna. Raport de cercetare,* București, Editura Etnologică, 2013.

4 Radu Baltasiu și Ovidiana Bulumac (coord.), *Crihana Veche. Album monografic*, București, Editura Etnologică, 2017.

5 Radu Baltasiu (coord.)., *Situația actuală a frontierei de Nord-Vest a României la 100 de ani de la Tratatul de la Versailles – raport de cercetare*, București, Editura Etnologică, 2022.

6 Radu Baltasiu, Samira Cîrlig și Ovidiana Bulumac, *Comuna Sadu – Sibiu. Raport de cercetare. Vitalitatea comunitară și potențialul asociativ*, 2022, Ms.

7 Radu Baltasiu, Lucian Dumitrescu și Ovidiana Bulumac, „Abordarea neointerpretativă” în *Tratat de sociologie rurală*, Ilie Bădescu (coord.) et. al., București, Editura Mica Valahie, 2009, p. 127.

8 *Ibid.*, p. 137.

9 Radu Baltasiu și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2017, p. 62.

10 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac, Simona Motoroiu și Gabriel Săpunaru, *op, cit.*, 2009, p. 2.

11 Radu Baltasiu și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2017, p. 62.

concepțiile privind lumea, în general"[12]. Pe scurt, *„planul proiecțiilor locale este conştiinţa de sine a comunității în raport cu Celălalt"*[13].

c. Planul ideal tipic este cea de-a treia coordonată și se referă la **„lumea văzută de la București"**. Acesta este punctul de plecare în culegerea și analizarea datelor[14]. Ne referim aici la *„ordinea dinspre care vine cercetătorul"*[15]. Acest lucru înseamnă că deși obiectul de cunoscut are autonomie, inițiativa vine din partea cercetătorului, cel din urmă având deja un punct de plecare funcție de care va analiza ordinea locală. De aceea, în spiritul onestității, cercetarea trebuie să clarifice încă de la început care este direcția paradigmatică pe care și-o asumă[16].

Din punct de vedere paradigmatic, abordarea de tip neointerpretativ se află la intersecția dintre **cercetarea monografică** a lui Dimitrie Gusti și conceptul weberian de **înțelegere comprehensivă**[17]. Mai precis, acest tip de cercetare se situează *„la întâlnirea dintre teoria gustiană a cadrelor şi manifestărilor cu teoria weberiană a fenomenului social ca acţiune socială conştientă şi reflectată"*[18]. Întrucât are în vedere subiectivitățile locale și are la bază **povestariul** *(„infrastructura care asigură circulaţia simbolisticii locale"*[19]*)* această metodologie este înrudită și cu **abordarea emică** din antropologie[20]. Nu în ultimul rând, metodologia în discuție are, pe lângă conținutul neoweberian și un **conținut noologic**, diferențiindu-se totuși de abordarea noologică propriu-zisă[21]. Diferența este făcută de timpul limitat pe care cercetătorul îl petrece pe teren. Asemănarea este dată de *„trăirea, înţelegerea şi expresia, adică întâlnirea cu subiecţii investigaţiei"*[22].

2. Instrumentele și tehnica utilizate

Pentru a putea extrage semnificativul, metodologia neointerpretativă utilizează o serie de instrumente calitative între care amintim: observația exploratorie (stabilirea persoanelor şi a locurilor relevante)[23], observația participativă, interviul semi structurat, discuțiile de grup (focus-grupul), hărțile mentale, fotografia[24]. Punctăm aici că rolul hărților mentale, este acela de a: 1. *„identifica axele dinamicii comunității şi importanţa lor la nivelul percepțiilor subiective"*[25], 2. stabili „*distanțele* subiective ale comunității de domiciliu față de restul ţării"[26] și 3. de a determina *„configurațiile utile din interiorul localității - comunității, în funcție de mărimea-intensitatea grafică prin care acestea au fost reprezentate"*[27]. Pe scurt, cartografierea mentală este acea formă de cercetare calitativă în care *„persoana întrebătoare este chiar subiectul cercetat, răspunzându-şi la întrebarea „cum mă plasez eu?" Actorul încearcă să(-şi) ofere un răspuns desenând structura propriei localități și a conexiunii acesteia cu altele, înconjurătoare"*[28].

Din punct de vedere tehnic extracția se realizează trimițând echipe restrânse de oameni în anumite puncte cheie preindicate de către personalitățile relevante ale locului. Persoanele

12 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac și Lucian Dumitrescu, „Abordarea neointerpretativă", 2009, Ms., p. 2.
13 Radu Baltasiu și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2017, p. 62.
14 *Ibid.*
15 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac, Simona Motoroiu și Gabriel Săpunaru, *op. cit.*, p. 3.
16 *Ibid.*, pp. 3-4.
17 *Ibid.*
18 Radu Baltasiu, Gabriel Săpunaru și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2013, p. 50.
19 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac și Lucian Dumitrescu, *op. cit.*, 2009, Ms., p. 1.
20 *Ibid*., p. 2.
21 *Ibid*., p. 7.
22 *Ibid*., p. 9.
23 *Ibid*., p. 2.
24 Radu Baltasiu, Gabriel Săpunaru și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2013, p. 50.
25 *Ibid*.
26 *Ibid*.
27 *Ibid*.
28 Radu Baltasiu și Ovidiana Bulumac, *op. cit.*, 2017, p. 71.

acestea relevante sunt identificate prin intermediul discuțiilor exploratorii din teren. Informațiile sunt culese, organizate și analizate pe calapod gustian (tematica monografică). Integrarea cât mai rapidă și mai naturală a cercetătorului în spațiul studiat este esențială având în vedere timpul limitate pe care îl are la dispoziție[29].

3. Atuuri de valorificat

Metodologia neointerpretativă se aplică studiilor care au oameni, bugete de timp și resurse financiare foarte limitate și are ca obiectiv culegerea datelor semnificative în raport cu definițiile locului despre sine prin intermediul persoanelor-poveștilor (povestariului) relevante[30].

Un alt avantaj al metodologiei prin extracție îl constituie culegerea rapidă a datelor și diseminarea acestora către celelalte echipe (trebuie menționat aici că pe teren echipele sunt împărțite după cum urmează: 1. cele care culeg datele statistice referitoare la demografia dar și la economia locului, 2. cea care adună datele privind logica manifestărilor și a cadrelor gustiene, 3. cea care urmărește procesele relevante pentru comunitate – slujbe, șezători, clăci, etc., și 4. echipa de îndrumare și suport care este responsabilă de elaborarea raportului final) astfel încât acțiunile din teren să fie bine coordonate și să acopere toate aspectele realității sociale[31].

Meritul acestei metodologii constă și în faptul că reușește să extragă *„specificului local fără a pierde din vedere contextul aferent, un context definit de însuși actorul social”*[32].

Nu în ultimul rând, trebuie spus că *„prin intermediul metodologiei neointerpretative avem acces la ansambluri semnificative fără a avea pretenția identificării întregului, acesta urmând a fi aproximat în timp, prin cercetări succesive”*[33].

4. Slăbiciuni și probleme

Metodologia neointerpretativă nu are reprezentativitate „statistică”, dar trebuie spus că nici nu este interesată de atingerea acesteia, întrucât analizează realitatea socială în funcție de subiectivitățile locale, la care are acces prin intermediul povestariului.

Bugetul limitat de timp impune angajarea unor oameni cu experiență, sau a unor persoane instruite foarte bine în prealabil, întrucât, în caz contrar, cercetătorul riscă să aibă acces superficial la datele importante ale locului.

Sadu, o nouă cercetare sociologică de tip neointerpretativ

1. Scop

În luna iulie a anului 2022, o echipă interdisciplinară de studenți, participanți în cadrul Școlii de Vară de Sociologie Aplicată „Mircea Vulcănescu” a realizat o cercetare de teren în comuna Sadu, județul Sibiu, cu scopul de a determina **vitalitatea** comunității respective. Prin vitalitate înțelegem capacitatea de adaptare și de prezervare a identității locale. Instrumentul în funcție de care datele au fost culese, organizate și analizate se numește legea paralelismului sociologic și aparține lui Dimitrie Gusti.

În particular, la cererea Primăriei Sadu, care a fost comanditarul cercetării, am căutat să observăm **capacitatea de asociere** a oamenilor, astfel încât resursele locale să poată fi valorificate. Din acest punct de vedere, un termen cheie al cercetării a fost densitatea dinamică, întrucât societățile sunt rezultatul interacțiunilor. Echipele Școlii de Vară au căutat să înțeleagă comuna Sadu, atât cantitativ cât și calitativ.

2. Elemente de noutate ale metodologiei neointerpretative

Noutatea absolută a cercetării a constat în **aplicarea unui chestionar simultan de către toate echipele, direct într-o bază de date activă online**, permițând aflarea datelor

29 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac și Lucian Dumitrescu, *op. cit.*, 2009, Ms., p. 2.
30 *Ibid*.
31 *Ibid.*
32 *Ibid.*, p. 137.
33 Radu Baltasiu, Ovidiana Bulumac, Simona Motoroiu și Gabriel Săpunaru, *op. cit.*, 2009, Ms., p. 2

brute și efectuarea unor prime analize în timp real. Cercetarea de la Sadu s-a încadrat în metodologia neointerpretativă întrucât din punct de vedere temporal și financiar bugetele au fost limitate, însă obiectivul privind culegerea datelor semnificative în raport cu locul studiat a fost atins datorită utilizării unor instrumente precum: „fișa obiectivă a localității", chestionarul, respectiv focus grupul, hărțile mentale, **elemente de psihosociologia culorilor**, fotografia și observația, inclusiv observația participativă.

Menționăm că în ceea ce privește chestionarul eșantionul a fost de tip cvasialeator, în sensul că fiecare membru al comunității a avut șansa teoretică să fie cuprins în cercetare, cu condiția să fie acasă, în cadrul unui pas de eșantionare stratificat pe străzi, case, persoane din casă, într-un interval de timp determinat. Au fost aplicate 120 de chestionare, cu circa 125 de variabile operaționalizate în tot atâtea întrebări.

3. Rezultate

3.1. Date generale (care au reieșit din fișa succintă a localității)

a. Comuna Sadu este mai degrabă punct de tranzit turistic, decât destinație turistică. Autoritățile nu au o cifră clară a turiștilor care au ca destinație/tranzitează comuna. Estimarea acestora este între cca. 200 și 2000 de turiști pe an. Majoritatea orășenilor care o vizitează par a fi „turiști de duminică" care se deplasează spre păstrăvărie sau alte zone din Mărginime. Chiar dacă ar dori să adaste în localitate, atracțiile nu sunt prea vizibile celui care nu a cercetat în prealabil zona. Turismul, după cum se cunoaște, trebuie atras cu lucruri evidente, documentarea personală fiind accesibilă unui număr redus de persoane. Notorietatea Mărginimii – ca idee umbrelă identitară și de marketing încă nu este operaționalizată în Sadu.

b. O comunitate țărănească interesată să iasă pe piață cu un produs local tradițional trebuie să asigure conținutul cultural al produsului, identitatea acestuia, nu doar marketing-ul și logistica asociate. Or, în momentul de față, Sadu nu investește nici în fundamentul cultural al identității (programe educaționale, formații artistice purtătoare de mesaj), nici în manifestările „mai superficiale", de tip „promovare" (turistică, culturală, economică).

c. Ecosistemul economic în care se află comuna Sadu, oricât de dinamic, este exterior acesteia: prelevează forța de muncă, se folosește de aceasta, nu o pune în valoare pentru comunitate. Sadu are un potențial ce nu este pus în valoare. Această punere în valoare va fi posibilă numai prin apariția unui produs economic cu vector cultural care să încorporeze identitatea zonei, iar aceasta, la rândul ei, este posibilă prin pornirea motorului densității dinamice locale: fructificarea potențialului de cooperare țărănească dintre membrii. La rândul ei, aceasta este posibilă prin: 1) identificarea (reactivarea) acelei idei identitare care să strângă ca un stindard în jurul ei, cu capacitate de mobilizare; 2) un lider, 3) cultura și ethosul asocierii, la rândul lor bazate pe mândria de a fi sădean, nu pur și simplu mândria individuală, ego-centrică.

3.2. Date specifice (concluziile cercetărilor cantitative și calitative)

Cercetarea cantitativă

a. Cercetarea cantitativă pe bază de chestionar este al doilea etaj al cercetării și primul care are autonomie explicativă pentru a circumscrie situația comunității. Dimensiunea cantitativă a avut în vedere o serie de indicatori care au aproximat o serie de cadre (potențialități) și manifestări (potențialități puse în lucrare), după teoria lui Dimitrie Gusti. Desigur, teoria gustiană a fost adaptată vremurilor. În primul rând la constrângerile temporale, logistice, și, în al doilea rând, la avansul metodologic și teoretic. Însă nicio altă teorie, din câte cunoaștem, nu oferă posibilitatea de a cuprinde o comunitate în integralitatea ei – integralitatea fiind o premisă a adevărului, iar știința caută adevărul, motiv pentru care am utilizat maniera gustiană de operaționalizare a realității. Am subsumat manifestările politice în celelalte paliere, iar pe cele juridice nu le-am abordat decât tangențial, comunitățile moderne

pierzându-și capacitatea de autonomie juridică, ruptura cu tradiția pe această dimensiune fiind aproape integrală.

b. **Comuna Sadu este mai degrabă periurbană, atât din perspectiva locuirii cât mai ales a comportamentului.** Tradiția este mai degrabă în reflux, deși subzistă elemente pregnante de manifestare, încât pe anumite dimensiuni **putem vorbi de un clivaj, o tensiune între modernizare și tradiție în mentalul colectiv**. Renunțarea la tradiție încă nu este atât de tranșantă, comportamentul fiind mai degrabă oscilant, dar care înclină spre modernitate.

c. **Există diferențe de percepție atunci când oamenii sunt invitați să se gândească la colectivitate sau să se pună pe ei în centrul atenției.** Așa de pildă, majoritatea (75%) consideră comuna bogată, dar doar 9,09% se consideră bogați. De altfel, **comuna aproape că nu are economie**, fapt confirmat de către aproape 72% dintre respondenți, care au arătat că economia comunei nu merge prea bine, iar peste 82% dintre cei intervievați au declarat că trebuie să își caute de lucru în altă parte. Pe de altă parte, paradoxal, **94,45% sunt mulțumiți de cum merge comuna. De ce ar vrea să se implice într-o nouă activitate de tip comun?** Mai ales că, vom vedea, jumătatea din eșantion o constituie persoanele orientate spre prezent (50,57%) și bani (52,27%). Probabil că oamenii suprapun „cum merge comuna" cu ideea de „cum arată comuna", și atunci paradoxul menționat dispare.

d. În Comuna Sadu există o Asociație întemeiată la inițiativa Primăriei, însă aceasta este *nefuncțională*. Revitalizarea ei ar trebui să antreneze: producția, distribuția, marketingul, în general organizarea acestor domenii, conducerea cooperativă a unui grup de inițiativă, care să aibă capacitatea de a integra Asociația în nevoia locuitorilor de a ieși în evidență și de a își păstra identitatea. Dar această nevoie *trebuie stimulată*, educată și cultivată. Pe ansamblu, potențialul asociativ, măsurat pe mai multe dimensiuni, ne arată că:

- 52,94% dintre cei intervievați consideră că există deja o rețea de preluare a alimentelor din comună, cu alte cuvinte mai bine de jumătate dintre aceștia nu consideră că ar fi nevoie de o asociație locală. La nivelul comunei cei mai mulți dintre locuitori nu văd lipsa unei asociații, deci nu îi înțeleg utilitatea.
- 44,32% declară că nu se ajută cu vecinii, în timp ce doar 25% declară că o fac. Faptul că cei mai mulți dintre cei intervievați nu se ajută între ei, arată că în comuna Sadu nu mai există, în momentul de față, energia socială de bază, atitudinea primară pentru asociere – spiritul de întrajutorare.
- 95,45% sunt mulțumiți de direcția în care merge comuna. De ce ar vrea mai mult? Cu alte cuvinte, **succesul actualei administrații este și piedică față de programul acesteia de a implementa creșterea prin asociere. Legislația mai mult încurcă, arată 50,59% dintre cei intervievați, aceasta fiind o piedică reală în calea oricărui efort de asociere.**
- ***Pe de altă parte,*** 91,76% sunt mândri că sunt sădeni, și acesta ar fi un bun punct de plecare în componenta psiho-sociologică a mesajului de atragere la proiect.
- **O ușoară majoritate lucrează pentru bani (52,27%)** – aceasta este o altă cale de lansare a impulsului asociativ – remunerația directă și imediată: *emulația pecuniară*.
- Nu putem spune cu claritate că o categorie socială este mai conservatoare decât alta, sau că este mai predispusă la asociere. Sunt categorii socio-profesionale care, la un indicator par mai înclinate către tradiție, iar la altul nu. Sunt categorii de populație care merg relativ des la biserică, dar care își lasă copiii oricât la computer, de pildă casnicele, sau salariații din mediul privat, care sunt printre cei mai pragmatici-materialiști, muncind pentru bani, dar, în același timp, printre cei mai legați de sărbătoare ca experiență spirituală. **Comportamentul conservator/tradițional este oscilant nu doar pe categorii sociale, dar și în interiorul acestora.**
- Pentru încurajarea potențialului asociativ trebuie ținut seama de clivajele manifeste, de slăbirea tradiției, de mândria de a fi sădean, raportarea la trecut, de tradiția

decăzută la rolul de joc de scenă. Prin clivaje avem în vedere împărțirea comunității în „prezenteiști interesați", axați pe rezultate materiale imediate („muncesc pentru bani, nu pentru suflet" – 52,27%) și oamenii tradiției, care muncesc pentru suflet și care cresc animale, chiar dacă nu este rentabil (24,39%). Pe ansamblu mai există un fond conservator asociativ, în sensul că toată lumea apreciază rolul credinței, rolul firii și al rostului lucrurilor, pe toate categoriile demografice analizate, în ponderi covârșitoare, de peste 80%.

Cercetarea calitativă (psihologia primului cuvânt cu care asociază comuna)

Respondenților li s-a cerut la un moment dat, să caracterizeze printr-un singur cuvânt comuna, și să enunțe, totodată, culoarea care le vine prima oară în minte când se gândesc la aceasta. Autoreprezentarea emoțională după culoare asupra propriei comunități este axată pe verde - culoarea „vieții", care are atașat spontan predominant cuvinte precum „frumos", „bine", „liniște". Sătenii se simt bine în pielea lor, dar energia lor are capabilități neexprimate. Urmează la mare distanță „tradiție", „natura", „dezvoltat". Sadu este, deci, locul „frumos" și „bun" pentru majoritatea locuitorilor (61,25%). La mare distanță - sub 9%, următoarele reacții emoționale primare de raportare la propria comună trimit la „roz" și „roșu" - cu aceeași intensitate. Roz: satul este perceput ca loc blând, alcătuit din oameni gospodari. Roșu: în esență culoarea tensiunii, pentru săteni aceasta ia forma mândriei, superlativului, a mulțumirii. Verdele, alături de galben, roșu și albastru, este unul dintre cele patru culori primare, fiind culoarea echilibrului. Însă, atunci când este predominantă, sau combinată nepotrivit, denotă stagnare și ... dezintegrare. Cuvintele asociate de săteni culorii par a ilustra trăsăturile pozitive, însă nu trebuie pierdută din vedere și cealaltă latură psiho-emoțională a culorii, care nu mereu se lasă exprimată conștient. Cu alte cuvinte, punctul de plecare psiho-emoțional pentru săteni într-un eventual proces de revitalizare a atașamentului la propria comună trebuie să aibă legătură cu următoarele cuvinte: frumos, bine, superlativ, înfloritor, liniște, loc sfânt etc., fondul coloristic de bază fiind verdele, care poate fi asociat cu roșu, roz, alb. Trebuie precizat faptul că, atât culoarea, cât și cuvintele asociate cu comuna, au fost enunțate spontan.

Cartografierea mentală (scurte considerații)

- Comuna Sadu este în curs de urbanizare. Tendința crescândă de individualizare generează fractura la nivel comunitar prin slăbirea sentimentului de noi, care în termeni economici se reflectă prin potențialul scăzut de relaționare și asociere.
- Problema este că, odată cu urbanizarea și scăderea sentimentului credinței, nu apare o nouă axialitate care să îi ia locul: comunitatea slăbește și, odată cu aceasta, potențialul de a se manifesta economic ca entitate.
- Absența marilor orașe din subconștientul geografic colectiv denotă faptul că respondenții nu gândesc economia locală și implicit veniturile/profitul la scară regională, la nivel național nici atât. Ideea de *piață privilegiată* (clasa de mijloc de pe piețele majore, din marile orașe) care asigură reproducerea echitabilă a capitalului lipsește.
- Deși există în comună o fabrică de pâine aceasta nu se regăsește în reprezentarea cartografică. Acest lucru denotă absența viziunii și a inițiativei de a valorifica resursele locale dincolo de pragul produselor minim prelucrate, fără valoare ridicată. Stâna și muntele, elemente determinante al spațialității și economiei locale lipsesc și ele din reprezentările spațiului.
- Direcția conexiunilor comunei atât la nivel județean, cât și la nivel internațional arată faptul că, dacă dezvoltarea economiei locale nu va fi stimulată, există riscul ca plecarea din localitate să crească în perioada următoare.

Focus grupul privind potențialul asociativ (câteva idei sinteză)

- **Ce înseamnă să fii sădean:** sădeanul este membru al unei comunități mai largi, al „Mărginimii". În particular, ca „sădeni", se percep mândri, determinați, întreprinzători, puternici.

- **Autopercepția situației financiare**: comunitatea este relativ înstărită, fiind alcătuită din „oameni înstăriți" și „care se descurcă".
- **Atitudinea:** sădenii sunt oameni mândri care preferă să se descurce singuri, să nu se asocieze. Din acest punct de vedere nivelul comunitar de autosuficiență este unul ridicat. Altfel spus, mândria poate fi o piedică pentru dezvoltarea mediului local de afaceri.
- **Probleme fără rezolvare: lâna** este una dintre problemele pe care sădenii le percep ca fiind esențiale, dar fără rezolvare în prezent. Cauza este de natură extra-comunitară (statul, care a declarat-o „deșeu") și este unul dintre principalii factori care blochează dezvoltarea comunelor montane, lâna fiind un element nevralgic în economia montană centrată pe oierit.
- **Valori:** răbdarea și determinarea sunt elemente cheie pentru cei care doresc să-și deschidă o afacere deoarece lucrul cu oamenii este cea mai dificilă lucrare. Contează, de asemenea, dăruirea, calificarea și disponibilitatea.
- **Asocierea, un ideal greu de atins**: într-o comunitate puternic individualizată și mulțumită cu sine, asocierea este un ideal greu de atins. La aceasta se adaugă faptul că o bună parte din locuitori au ajuns să respingă ideea de animal în gospodărie. Vânzarea produselor locale este mai degrabă o practică pe care oamenii o duc mai departe prin cunoștințe și „din vorbă în vorbă" – practică pe care o consideră mai eficientă decât deschiderea unui magazin.
- **Învrăjbirea ca fractură la nivel comunitar**: principiul de funcționare este dimensiunea negativă a emulației pecuniare: „să am mai mult decât celălalt". Frica și mândria sunt din acest punct de vedere principalele două piedici în calea asocierii.
- **Sentimentul identitar (binele):** bivolițele, în particular, creșterea animalelor – oi, vaci, constituiau până nu demult, ocupația definitorie a sădenilor. Pentru ei, a avea aceste animale era parte a echilibrului interior, pe care nu au cu ce să îl substituie în zilele noastre. Numeric, binele este posibil, pentru crescători, de la trei bivolițe, numărul minim pentru o gospodărie țărănească eficientă la prețurile curente. La nivel comunitar ar trebui o ciurdă.
- **Opreliști în calea manifestărilor economice cu relevanță identitară (ale binelui):** componenta economică a binelui este mai mult decât bunăstarea individuală materială, pentru că include și posibilitatea de exprimare a identității locale prin produse reprezentative local, elemente componente ale împărtășirii cu străinul ale eu-ului colectiv. Așa cum prețul este remunerativ pentru muncă, împărtășirea este remunerativă moral, fiind factor de coagulare comunitară. Mai mult, această dimensiune identitară este, la rândul ei, purtătoare de remunerare economică, clientul apreciind produsele de origine. Dar acest bine de natură identitar-economică nu se manifestă în Sadu decât foarte restrâns.
- **Educația**: persoanele participante la discuție au fost de acord că educația este foarte importantă pentru destinul comunității, dar că, în prezent, aceasta este într-o situație atât de precară încât „Academia Română ar trebui să intervină", percepând Academia ca ultimul for care „să facă ordine" în acest domeniu.
- **Produse reprezentative pentru Sadu:** brânza, carnea, laptele, ouălele, **minim prelucrate** sunt enumerate de săteni ca produse reprezentative. Remarcăm absența produselor de prelucrare înaltă, cu termen de valabilitate mai lung și de valoare ridicată, cu marcaje și procesare care să facă diferența față de produsele din alte sate.
- **Punctul gastronomic local:** deși punctul gastronomic local este considerat o oportunitate de către sădeni, comoditatea este un factor frenator important, alături de frică – neîncrederea în posibilii colaboratori din sat și teama față de organele de stat percepute ca organe de represiune fiscală.
- **Disponibilitatea de a cumpăra produse locale** este redusă. Din acest punct de vedere putem vorbi despre o **cultură a comodității** (oamenii vor să cumpere tot ce au

nevoie dintr-un singur loc) pe de o parte, iar pe de altă parte putem vorbi despre „**tendința de orășenizare" a satului.**

- **Disponibilitatea de a investi într-un magazin cu produse locale:** în măsura în care sătenii și-ar depăși mândria, frica și idiosincraziile reciproce, magazinul de produse locale nu poate fi decât al unei asocieri sau cooperative, susțin sătenii intervievați.
- **Depărtarea de București:** Bucureștiul, sau alte orașe importante nu sunt vizibile în mentalul celor investigați decât negativ, în sensul că ar fi încercat să investească și au pierdut banii.
- **Soluții pentru dezvoltarea mediului local de afaceri:** solicitați să se gândească la o soluție, sătenii au ridicat problema încrederii și a dialogului, între ei, între ei și autorități, la nivel de valoare. Nu există încă o preocupare tehnică, mai aplicată, ceea ce denotă faptul că ideea unui magazin local – expresie a unei asociații, este încă îndepărtată.

Alte studii privind locuirea în zona periurbană. Cum poate fi menținută și valorificată identitatea locală în contextul influenței crescânde a urbanului?

Discuția pe care o face studiul realizat la Sadu vizează importanța identității locale, întrucât aceasta reflectă vitalitatea comunitară, al cărui principal indicator direct observabil în teren este potențialul de asociere. Studiile pe care le vom prezenta sunt relevante pentru acest subiect întrucât argumentează importanța păstrării și valorificării identității locale a zonelor periurbane, punctând totodată câteva metode de punere în practică a acestor strategii de dezvoltare.

1. Percepția problemei la nivel național

1.1. Slăbiciuni și probleme

În sens tehnic, spațiul periurban poate fi înțeles ca o zonă *„limitrofă unui mare oraș sau centru industrial, cu o rază de lungime variabilă, de 10 - 15 km, în funcție de puterea economică și administrativă a polului urban"*[34]. Există însă și câteva trăsături tipice acestui spațiu, dintre care amintim: *„estomparea tot mai accentuată a ruralului autentic, o tendință în creștere de eterogenizare a populației, prezența obligatorie a navetismului și migrației, diversificarea activităților economice și creșterea ponderii lor, respectiv prefaceri profunde ale activităților agricole, fie în sensul diminuării drastice a ponderii lor, fie al intensificării lor pentru a se adapta cerințelor pieței moderne"*[35].

Principala **problemă** întâlnită în zonele periurbane este **cea a conservării și de ce nu a valorificării identității locale**. Iată, în cazul comunei Sadu potențialul zonei ar putea fi exploatat tocmai prin valorificarea acesteia, mai precis, prin apariția unui produs economic pe vector cultural care să încorporeze identitatea zonei.

O cercetare exploratorie realizată în 2015, în zona periurbană a Chiajnei, punctează faptul că: *„Zonele periurbane devin tot mai mult prelungiri nu doar teritoriale, ci și culturale ale orașelor, pierzându-și caracterul rural și stilul de viață generat de profilul agricol, densitatea și calitatea construcțiilor noi transformând teritoriul"*[36]. Cu alte cuvinte, urbanizarea are un dublu efect negativ. Pe de o parte, zona respectivă își pierde identitatea locală, fiind absorbită aproape în totalitate de marile orașe din juru-i, iar pe de altă parte, centrele urbane suferă de pe urma acestei pervertiri întrucât pierd, între altele, o sursă sigură și

34 Carmen Mihalache, „«Metropola» Chiajna. Experiențe ale locuirii într-un spațiu rural periurban", p. 117, în Natalia Negru (coord.), *De la stradă la ansambluri rezidențiale: Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan*, București, Editura Pro Universitaria, 2016, Disponibil la adresa de internet: https://www.researchgate.net/profile/Oana-Iftode/publication/307855179_O_etnografie_a_locuirii_in_rate_articol_in_volumul_De_la_strada_la_ansambluri_rezidentiale_Opt_ipostaze_ale_locuirii_in_Bucurestiul_contemporan/links/57cec5aa08aed678970107ba/O-etnografie-a-locuirii-in-rate-articol-in-volumul-De-la-strada-la-ansambluri-rezidentiale-Opt-ipostaze-ale-locuirii-in-Bucurestiul-contemporan.pdf#page=112, Accesat la data de 3 decembrie 2022.

35 *Ibid.*

36 *Ibid*., p. 116.

constantă de hrană sănătoasă. Acelaşi studiu, mai arată că, la fel ca în cazul comunei Sadu, şi în Chiajna **asocierea devine un ideal tot mai greu de atins**, dar aici acest lucru se întâmplă din cauza faptului că: *„(..) modelul cultural al societăţii de consum încurajează consumul individual în detrimentul participării colective”*[37].

Raportul de cercetare mai punctează și că ruralul este subordonat intereselor urbanului prin aceea că asigură forța de muncă[38]. Un aspect interesant aici, pe care cercetarea amintită îl atinge se referă la **legătura oamenilor cu pământul**. Odată cu industrializarea ce a urmat cooperativizării, s-a înregistrat un exod masiv al țăranilor, prilej cu care a apărut o nouă categorie socială, „țăranul muncitor-navetist”, pe care cei vârstnici nu o priveau cu ochi buni[39]. Pentru bătrâni, spre deosebire de generația tânără, pământul era *„alma mater pentru întreaga familie și sursă de prestigiu social”*[40], iar abandonarea lui era considerată *„o trădare și o dezonoare”*[41]. Cu alte cuvinte, studiul punctează importanța crucială și aproape complet ignorată astăzi a autonomiei, a **independenței financiare pe care ți-o oferă pământul**. Bătrânii, categoria socială care stochează rezerva de înțelepciune a unei comunități, au fost primii care au semnalat acest lucru. Iată ce spune unul dintre subiecții intervievați în timpul cercetării: *„Tata, când a plecat la servici, i-a spus tata-mare: băi, vagabondule, de ce pleci, mă, la servici? De ce te duci la servici? Că **numai vagabonții se duceau la servici** (...). Înțelegeți cum era concepția? (...) Că zicea așa: mă, tu iei 300 dă lei pă lună – că atâta era salariu, 300 dă lei. Păi, aici te duci cu două-trei legături în sacoșă la piață şi iei 300 dă lei într-o săptămână! Şi-avea dreptate. Cu câteva vaci, cu alea, supraviețuiau oamenii. Casa tata a făcut-o nu după banii de la servici; după banii după pământ! Ne-a ţinut şi pă noi”.* (P.I., bărbat, 65 ani, locuitor sat Chiajna)[42].

Tot din seria provocărilor cu care localitățile periurbane se confruntă fac parte și **pierderea biodiversității și fragmentarea peisajului**. Aceste sunt concluziile unei cercetări doctorale finalizată în anul 2022[43]. Cu alte cuvinte, putem vorbi despre crearea unui dezechilibru care poate deveni ulterior foarte greu de gestionat. De asemenea, un alt studiu realizat în 2005, reliefează faptul că *„din punct de vedere arhitectural şi cultural zonele rurale periurbane sunt puternic şi, de cele mai multe ori, negativ influențate şi chiar poluate de urban. Ruralul autentic este, din ce în ce mai absent”*[44].

1.2. Atuuri de valorificat

Un alt studiu realizat în 2011 în regiunea de Sud a Munteniei și Sud-Vest a Olteniei arată însă că deşi localitățile periurbane au o structură ocupațională preponderent nonagricolă[45], prezintă **valori scăzute ale ratei de sărăcire** a populației datorită relației pe

37 *Ibid*.
38 *Ibid.*
39 *Ibid*., p. 127.
40 *Ibid.*
41 *Ibid.*
42 *Ibid.*
43 Mihai Mustățea, Teză de doctorat: Investigarea fragmentării și conectivității peisajelor. Studiu de caz: sectorul
montan al Văii Prahovei între Sinaia şi Predeal, p. 21, Disponibil la adresa de internet: https://www.researchgate.net/profile/Mihai-Mustatea/publication/364321419_Rezumat_teza_de_doctorat_INVESTIGAREA_FRAGMENTARII_SI_CONECTIVITATII_PEISAJELOR_STUDIU_DE_CAZ_SECTORUL_MONTAN_AL_VAII_PRAHOVEI_INTRE_SINAIA_SI_PREDEAL/links/6347d6549cb4fe44f324d9a8/Rezumat- teza- de- doctorat- INVESTIGAREA-FRAGMENTARII-SI-CONECTIVITATII-PEISAJELOR-STUDIU-DE-CAZ-SECTORUL-MONTAN-AL-VAII-PRAHOVEI-INTRE-SINAIA-SI-PREDEAL.pdf, Accesat la data de 3 decembrie 2022.
44 Ion Dona, Dezvoltare rurală. Note de curs. Sinteze, Bucureşti, 2005, p. 10, Disponibil la adresa de internet: https://www.managusamv.ro/images/pdf/dezvoltare.pdf, Accesat la data de 5 decembrie 2022.
45 Alexandra Gheondea, Gabriel Stănilă și Flavius Mihalache, „Ocuparea neagricolă în Regiunile Sud Muntenia şi Sud- Vest Oltenia - Raport de cercetare”, 2011, p. 48, Disponibil la adresa de

care o întreţin cu oraşele din proximitate[46]. Localităţile rurale periurbane reprezintă şi un **important centru al migraţiei interne**[47]. Acestea este motivul pentru care sunt singurul tip de unitate administrativă de nivel local ce nu a cunoscut declinul demografic[48]. Potrivit raportărilor realizate de către Institutul Naţional de Statistică din România „*Comunele periurbane, puternic conectate centrelor urbane importante, atât din punct de vedere economic, cât şi social, tind să depăşească cele mai multe dintre problemele specifice zonelor rurale. Aceste localităţi sunt caracterizate printr-o viaţă economică activă, în care dependenţa faţă de sectorul agricol reprezintă parte a trecutului. Prin procesele de transformare în care au intrat în ultimele două decenii aceste comune s-au înscris, practic, pe traiectoria urbanizării, modul în care sunt clasificate din punct de vedere rezidenţial fiind doar o chestiune pur formală"*[49].

Situaţia la nivel internaţional. Provocări şi direcţii de dezvoltare a mediului periurban

Un studiu realizat în 2021, în **Polonia**, contrazice datele Institutului Naţional de Statistică din România, potrivit cărora *dependenţa faţă de sectorul agricol reprezintă parte a trecutului*, şi demonstrează utilitatea dezvoltării agriculturii din zonele periurbane atât pentru zonele în cauză, cât şi pentru centrele urbane[50]. Trebuie spus însă, că o asemenea iniţiativă întâmpină o serie de provocări între care şi faptul că terenurile productive şi solurile fertile se pierd, iar numărul de ferme scad. Principalul factor care a generat această situaţie este conversia utilizării terenurilor în scopuri urbane[51]. Totuşi, apropierea de marile oraşe oferă o oportunitate de restructurare a agriculturii, dincolo de modelul bazat strict pe producţia de mărfuri, care este de altfel o latură extrem de importantă ţinând cont de predilecţia orăşenilor către consumul ecologic. În acest context putem discuta despre o **dezvoltare multifuncţională**[52] a zonelor periurbane, în sensul în care, producţiei ecologice, care este din acest punct de vedere piatra de temelie a strategiei de dezvoltare, să i se alăture şi iniţiative care ţin de oportunităţile de recreere activă în cadrul unui mediu ecologic. Conceptual, termenul de agricultură multifuncţională se referă la furnizarea, de către peisajul agricol, a diferitelor bunuri şi servicii, dar într-o manieră sustenabilă[53], având drept **scop central sănătatea beneficiarilor**. Liberalizarea pieţei şi reducerea veniturilor pentru producţia arabilă şi animală, tranziţiile socio-economice şi o situaţie a pieţei funciare caracterizată de preţuri ridicate ale terenurilor şi de decuplarea relaţiilor dintre proprietar şi producător sunt factori care au influenţat dezbaterea dacă agricultura are vreo şansă de supravieţuire la marginea aglomeraţiei urbane[54]. Din această perspectivă punctăm faptul că supravieţuirea şi mai ales

---

internet: https://catalactica.org.ro/documente/ocuparea_neagricola_in_regiunile_sud-muntenia_si_s.pdf, Accesat la data de 4 decembrie 2022.

46 *Ibid.*, p. 79.

47 Flavius Mihalache şi Alin Croitoru, „Organizarea teritorială a spaţiului rural în contextul reformei administrative", p. 67, în *Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative* 2(35)/2014, pp. 53-70.

48 *Ibid.*

49 *Ibid.*, pp. 67-68.

50Wojciech Srokaa, Jolanta Bojarszczukb, Łukasz Satołac, Barbara Szczepańskad, Piotr Sulewskie, Sławomir Lisekf, Lidia Lutyf şi Monika Ziołof, „Understanding residents' acceptance of professional urban and peri-urban farming: A socio- economic study in Polish metropolitan areas", în *Land Use Policy*, vol. 109/2021, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837721003227, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

51 Ingo Zasada, „Multifunctional peri-urban agriculture—A review of societal demands and the provision of goods and services by farming", în *Land Use Policy*, Vol. 28, nr. 4/ 2011, pp. 639-648, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837711000184, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

52 *Ibid.*

53 *Ibid.*

54 *Ibid.*

dezvoltarea zonelor periurbane ține în primul rând de reconectarea organică dintre rural și urban.

Un alt studiu realizat în 2016 pe fermele familiale din apropierea orașului Göteborg din **Suedia** (al doilea ca mărime din această țară), a arătat că agricultura din zonele periurbane poate fi revalorizată în ciuda urbanizării accelerate și a restructurării prezente. Potrivit acestui studiu, **fermele familiale se dovedesc a fi răspunsul optim** în fața provocărilor de ordin economic, cultural, social, ș.a.m.d., pe care le întâmpină spațiul periurban. Aceste tip de activitate se înscrie în aria multifuncțională a acestui domeniu și a fost un răspuns de succes în fața concurenței pe care corporațiile agroindustriale o făceau fermelor tradiționale. Chiar dacă situația localităților periurbane din Göteborg nu este specifică întregii țări, acest exemplu merită atenție întrucât a demonstrat că deși se află în imediata apropiere a orașelor, fermierii pot supraviețui și chiar dezvolta în măsura în care au o **atitudine proactivă la nivel de familie**. Dezvoltarea zonelor periurbane este influențată de existența a patru procese care se desfășoară simultan: schimbările structurale, pierderea terenurilor agricole în favoarea expansiunii urbane, specializarea activităților din cadrul fermei și o tendință de nișare a activităților din cadrul fermei[55]. Nișarea se referă tocmai la redescoperirea și mai apoi valorificarea identității locale.

O altă cercetare realizată în **Spania**, în 2013, arată că dezvoltarea zonelor periurbane depinde în mod direct de **rețelele alimentare alternative**, a căror bună funcționare este posibilă numai dacă terenurile agricole sunt conservate. Protejarea și valorificarea acestora este crucială întrucât două dintre cele mai importante provocări la nivel mondial sunt: 1. deconectarea orașelor de centrele urbane și 2. distrugerea terenurilor agricole. În aceste condiții, zonele periurbane pot soluționa, măcar parțial, aceste probleme prin reconectarea consumatorilor cu terenurile agricole. Se creează astfel o rețea alimentară alternativă care va răspunde cererii privind calitatea alimentelor, păstrarea și valorificarea tradițiilor socio-culturale. În absența unei reconectări de acest tip, un număr considerabil de orașe riscă să devină **„deșerturi alimentare urbane”** unde tronează producția industrială și consumul de masă[56].

Un studiu realizat în 2013, în Melbourne, **Australia**, care a cercetat valorile atribuite de locuitorii acestui oraș zonelor periurbane, a relevat faptul că peisajele agricole periurbane sunt percepute ca sisteme multifuncționale de către publicul urban și sunt apreciate pentru o serie de funcții care nu sunt incluse de obicei în politicile de utilizare a terenurilor. Acest studiu sugerează, de asemenea, că în contextul schimbărilor rapide în ceea ce privește utilizarea terenurilor, ar trebui păstrată o varietate de tipuri de peisaje la periferia urbană pentru beneficiile pe care le oferă publicului urban și ar trebui promovate sinergiile între funcțiile peisajului[57]. Cu alte cuvinte, o altă modalitate de valorificare a zonelor periurbane este păstrarea ordinii țărănești, a frumosului natural, întrucât pentru zbuciumul omului de la oraș, acestea sunt o adevărată terapie.

---

55 Anders Wästfelt și Qian Zhang, „Reclaiming localisation for revitalising agriculture: A case study of peri-urban agricultural change in Gothenburg, Sweden”, în *Journal of Rural Studies*, Volume 47, 2016, pp. 172- 185, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0743016716301450, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

56 Valerià Paül și Fiona Haslam McKenzie, „Peri-urban farmland conservation and development of alternative food networks: Insights from a case- study area in metropolitan Barcelona (Catalonia, Spain)”, în *Land Use Policy*, Vol. 30, nr. 1/2013, pp. 95- 105, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837712000294, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

57 Christopher D. Ivesa și Dave Kendal, „Values and attitudes of the urban public towards peri-urban agricultural land”, în *Land Use Policy*, Vol. 34, 2013, pp. 80- 90, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026483771300032X, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

Concluzii

1. În ceea ce privește metodologia neointerpretativă

Utilitatea metodologiei neointerpretative este dată modalitatea eficientă de a extrage semnificativul în raport cu subiectul cercetat, utilizând resurse limitate (financiare, de timp, umane, etc.). Această abordare este un răspuns românesc, specific contextului economico-social din România, care poate fi însă aplicată cu succes în orice parte a lumii. Punând accent pe povestariu, ca esență a realității sociale, metodologia neointerpretativă, inovează prin onestitatea științifică. Cele trei etaje ale culegerii datelor din teren (al adevărului local, cel normativ și „lumea văzută de la București") permit asumarea perspectivei teoretice prin prisma căreia analizăm realitatea socială. În acest caz cercetătorul este un mărturisitor care nu face altceva decât explice realitatea cât mai comprehensiv (adică are coerență din punct de vedere logic dar este în același timp și empatic cu realitatea)[58].

2. Referitor la cercetarea realizată în comuna Sadu, din județul Sibiu

- Sadu este o comună în curs de urbanizare, marcată de clivaje culturale între tradiție și modernitate manifestată ca prezenteism și reducerea realității la interesul financiar, pentru circa jumătate din populație.
- Comuna este considerată bogată, chiar dacă, individual, foarte puțini se consideră astfel.
- Comuna Sadu are două ecosisteme de locuire: Tocile și Sadu. În Tocile locuiește o clasă de mijloc relativ bogată, detașată de tradiție, dar interesată de tradiții.
- Ecosistemul economic în care se află comuna Sadu, oricât de dinamic, este exterior acesteia.
- Sadu are potențial care nu este pus în valoare. Acest lucru va fi posibil numai prin apariția unui produs economic pe vector cultural care să încorporeze identitatea zonei.
- **Potențialul asociativ este slăbit.** Măsurat pe mai multe dimensiuni, observăm că:

a. Mai bine de jumătate din eșantion nu consideră necesară apariția unei rețele/asociații de preluare a produselor, din moment ce deja ar exista una.

b. Majoritatea absolută este mulțumită cu direcția comunei, de ce ar dori îmbunătățirea acesteia?

c. O mare majoritate nu se ajută cu vecinii, relațiile sociale bazale fiind destul de fragile.

- Pe de altă parte, tot o majoritate absolută este mândră că aparține comunei („mândria de a fi sădean"), și o ușoară majoritate este interesată să lucreze în special pentru bani, trăind în prezent. Aparent, aceste două trăsături – mândria și lucrul pentru bani sunt în contradicție, dar ambele sunt forțe motrice puternice ale comportamentului economic, dacă mesajul va reliefa cu suficientă claritate interesul financiar, stârnind emulația pecuniară. O piedică majoră în calea asocierii, din datele cercetării calitative este teama, frica dată de legislația confuză și opresivă, dar și de celălalt.

BIBLIOGRAPHY

1. Baltasiu Radu (coord.)., *Situația actuală frontierei de Nord-Vest a României la 100 de ani de la Tratatul de la Versailles – raport de cercetare*, București, Editura Etnologică, 2022.
2. Baltasiu Radu și Bulumac Ovidiana (coord.), *Crihana Veche. Album monografic*, București, Editura Etnologică, 2017.

58 Radu Baltasiu (coord.), *op. cit.*, 2022, pp. 10-11.

3. Baltasiu Radu, Bulumac Ovidiana, Motoroiu Simona și Săpunaru Gabriel, „Metodologia neointerpretativă. Planurile analizei în teren – raport de cercetare pe comunitatea lipovenilor din Dobrogea –", 2009, Ms., lucrare publicată în *Romanian Journal of Sociology*, nr. 1-2/2009.

4. Baltasiu Radu (coord.), Bulumac Ovidiana și Săpunaru Gabriel, „Empowering local communities as a form of good governance. Case study: the locality of Novaci through the lens of mental mapping", 2010, Ms., lucrare publicată în *Revista Universitară de Sociologie de la Craiova,* nr.1/2011.

5. Baltasiu Radu, Bulumac Ovidiana și Săpunaru Gabriel, *Slăbirea comunității românești din Harghita-Covasna. Raport de cercetare*, București, Editura Etnologică, 2013.

6. Baltasiu Radu, Cîrlig Samira și Bulumac Ovidiana, *Comuna Sadu – Sibiu. Raport de cercetare. Vitalitatea comunitară și potențialul asociativ*, 2022, Ms.

7. Baltasiu Radu, Dumitrescu Lucian și Bulumac Ovidiana, „Abordarea neointerpretativă", pp. 116-138, în *Tratat de sociologie rurală*, Ilie Bădescu (coord.) et. al., București, Editura Mica Valahie, 2009.

8. Baltasiu Radu, Dumitrescu Lucian și Bulumac Ovidiana, *Abordarea neointerpretativă*, 2009, Ms.

9. Gheondea Alexandra, Stănilă Gabriel și Mihalache Flavius, „Ocuparea neagricolă în Regiunile Sud Muntenia și Sud- Vest Oltenia - Raport de cercetare", 2011, Disponibil la adresa de internet: https://catalactica.org.ro/documente/ocuparea_neagricola_in_regiunile_sud-muntenia_si_s.pdf, Accesat la data de 4 decembrie 2022.

10. Ion Dona, „Dezvoltare rurală. Note de curs. Sinteze", București, 2005, p. 10, Disponibil la adresa de internet: https://www.managusamv.ro/images/pdf/dezvoltare.pdf, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

11. Ivesa D. Christopher și Kendal Dave, „Values and attitudes of the urban public towards peri- urban agricultural land", în *Land Use Policy*, Vol. 34, 2013, pp. 80- 90, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026483771300032X, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

12. Mihalache Carmen, „«Metropola» Chiajna. Experiențe ale locuirii într-un spațiu rural periurban", pp. 111-142, în Negru Natalia (coord.), *De la stradă la ansambluri rezidențiale: Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan,* București, Editura Pro Universitaria, 2016, Disponibil la adresa de internet: https://www.researchgate.net/profile/Oana-Iftode/publication/307855179_O_etnografie_a_locuirii_in_rate_articol_in_volumul_De_la_strada_la_ansambluri_rezidentiale_Opt_ipostaze_ale_locuirii_in_Bucurestiul_contemporan/links/57cec5aa08aed678970107ba/O- etnografie- a- locuirii- in- rate- articol- in- volumul- De- la- strada- la- ansambluri- rezidentiale- Opt- ipostaze- ale- locuirii- in- Bucurestiul- contemporan.pdf#page=112, Accesat la data de 3 decembrie 2022.

13. Mihalache Flavius și Croitoru Alin, „Organizarea teritorială a spațiului rural în contextul reformei administrative", în *Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative* 2(35)/2014, pp. 53-70.

14. Mustățea Mihai, „Teză de doctorat: Investigarea fragmentării și conectivității peisajelor.
Studiu de caz: sectorul montan al Văii Prahovei între Sinaia și Predeal", 2022, Disponibil la a dresa de internet: https://www.researchgate.net/profile/Mihai-Mustatea/publication/364321419_Rezumat_teza_de_doctorat_INVESTIGAREA_FRAGMENTARII_SI_CONECTIVITATII_PEISAJELOR_STUDIU_DE_CAZ_SECTORUL_MONTAN_AL_VAII_PRAHOVEI_INTRE_SINAIA_SI_PREDEAL/links/6347d6549cb4fe44f324d

9a8/Rezumat- teza- de- doctorat- INVESTIGAREA- FRAGMENTARII- SI- CONECTIVITATII- PEISAJELOR- STUDIU- DE- CAZ- SECTORUL- MONTAN- AL- VAII- PRAHOVEI- INTRE- SINAIA- SI- PREDEAL.pdf, Accesat la data de 3 decembrie 2022.

15. Paül Valerià și Haslam McKenzie Fiona, „Peri-urban farmland conservation and development of alternative food networks: Insights from a case- study area in metropolitan Barcelona (Catalonia, Spain)", în *Land Use Policy,* Vol. 30, nr. 1/2013, pp. 95- 105, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837712000294, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

16. Srokaa Wojciech, Bojarszczukb Jolanta, Satołac Łukasz, Szczepańskad Barbara, Sulewskie Piotr, Lisekf Sławomir, Lutyf Lidia și Ziołof Monika, „Understanding residents' acceptance of professional urban and peri- urban farming: A socio- economic study in Polish metropolitan areas", în *Land Use Policy*, vol. 109/2021, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837721003227, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

17. Wästfelt Anders și Zhang Qian, „Reclaiming localisation for revitalising agriculture: A case study of peri-urban agricultural change in Gothenburg, Sweden", în *Journal of Rural Studies*, Volume 47, 2016, pp. 172-185, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0743016716301450, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

18. Zasada Ingo, „Multifunctional peri-urban agriculture—A review of societal demands and the provision of goods and services by farming", în *Land Use Policy,* Vol. 28, nr. 4/ 2011, pp. 639-648, Disponibil la adresa de internet: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264837711000184, Accesat la data de 5 decembrie 2022.

BAYREUTH, A MUSICAL STAGE FOR STAGE DIRECTING

Alba Stanciu

Assoc. Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: A particular chapter of performing arts, prudently approached, even if the genre invokes the supreme standard for artistic value, elitism, virtuosity, is established by Bayreuth, an artistic perimeter linked with the name of the musician Richard Wagner, both composer and director of opera. This stage is the starting point for theatrical reforms, for creative relationships between „music and directing", imposes irreversible consequences on performance, musical and theatrical. The path of opera from Bayreuth, the mise-en-scene created on the intangible wagnerian repertory, structures a complex "map" which clarify the process of transformation of directing during the twentieth century, from realism, symbolism, continuing with Regieoper and deconstructive directing.

Keywords: stage, directing, opera, teatricallity, deconstructivism.

Un nucleu artistic definit de legătura sa cu reformele spectacolului, cu gândirea compoziției lui Richard Wagner care stimulează teatralizarea după rațiuni ale dramaturgiei muzicale ce devine suportul dramaturgiei spectacolului, este fără îndoială scena de la Bayreuth, „templul" operei wagneriene. Evoluând odată cu traseul festivalului, cu aplicarea teoriilor „totalității" (*Gesamtkunstwerk*) expuse în textul teoretic *Opera și drama* urmate de montările operei compozitorului romantic pe aceeași scenă începând cu 1876, acest perimetru artistic devine primul teatru favorabil „artistului total". Spectacolul evoluează odată cu treptata consolidare a teatralității, cu „maturizatea" scenică a acestor idei prin „soluții" simboliste, care fluidizează relațiile dintre „muzică și mizanscenă" (Adolphe Appia). Ulterior, urmările ideilor wagneriene, leitmotivul „artei totale", se dezvoltă în diferite relații cu imaginea scenei, construind diverse "gramatici" vizuale ale teatralității, distilată fie prin filtrul avangardelor, fie prin reformele teatrale ale spectacolului muzical, datorat triadei: Walter Felsenstein, Wieland Wagner, Bertolt Brecht.

Urmărirea traseului teatralității la Bayreuth, aceasta este favorizată de menținerea unui repertoriu muzical stabil. Pe acest „suport" este construită consistența simbolică a imaginii teatrale a operei. Adolphe Appia și textele sale teoretice nu influențează inițial această scenă care evoluează în direcțiile unui realism megaloman. Însă anul 1951 și programul *Noului Bayreuth* valorifică ideile simboliste ale lui Appia expuse în *Muzica și mizanscena* și *Opera de artă vie,* viziune care invocă puritatea formei plastice menținută ca și componentă nealterată, ca semn inconfundabil al regiei acestui perimetru. Relația dintre muzică și mizanscenă, dintre compoziția wagneriană și intervenția artistului plastic înseamnă mai presus de toate extensia către spațiu a substanței afective și filosofice a muzicii. Cercul și sfera, create fie din foc, piatră, luminiscența care prelucrează coloratura spațiului imaterial consolidează această etapă a regiei care continuă până în prezent sub diferite forme.

Anii '50 însemnă un moment de turnură pentru operă, cauzat de discursul plastic al spațiului, condiție ce funcționează paralel cu conturarea poziției regizorului ca „autor de spectacol". Este stabilit un model simbolic, universal creat de Wieland Wagner, noul manager și regizor al festivalului. Leitmotivul cercului și al sferei devin nucleul în jurul căruia

gravitează viziunile regizorale de pe această scenă și după anii ‘50, Bayreuth-ul afirmându-se în *crescendo* un model al dramaturgiei muzicale exprimată teatral prin eficacitatea purității plastice. Sunt implicate treptat curentele minimaliste în căutare de resurse arhaice, distilate prin acurateţea liniei, volumului, transparenței, prin relația dintre materialul mineral și sugestia spațiului infinit. După Wieland Wagner, următorul manager și regizor Wolfgang Wagner pe parcursul a trei decenii deschide neașteptate posibilități „teatralizării prin teatru” a operei, tendință amplificată cu fiecare montare, acesta oferind suportul consolidării excesivului curent *Regieoper* Din acest punct, „regia deconstructivă” începută în teatru este strâns legată de scena Festivalului de la Bayreuth, devenind un instrument durabil al mizanscenei compoziției muzicale, deschisă pentru experiment, pentru alinierea la curentele post-brechtiene, termenilor ca „scriitura scenică”, „text spectacular”, spectacol de regizor. În acest context, necesarul liant creat între reformele regizorale de la Bayreuth și teatrul geman de regie (*Regietheater*) – cu extensia sa în teatrul muzical (*Regieoper*) - sudează momentele „cheie” ale traseului teatralizării, definit printr-un proces al continuei „avangardizări”. Intervin rațiuni neoprimitive ale spațiului operei - dominante în perioada mediană a secolului XX - forme orientate spre un arhaism geometric, care filtrează idei din secolul XIX, teme ca industria, stabilinid prin corpus-ul teatralității raporturi între urbanizare și dezumanizare. Exemplul cel mai evident este montarea *Ring*-ului de Patrice Chéreau, și intervențiile noii generații, Götz Friedrich și Harry Kupfer, dominanți în anii ‘70 și ‘80. Firește, aceste interpretări creează controverse datorită impunerii priorităților mizanscenei față de operă, depășind ideile appiene prin relații teatrale în care mizanscena evoluează „împotriva” muzicii.

Spectacolul de operă de pe această scenă devine „dependentă” de reformele teatrului german, demonstrând orientări spre libertăți prin relații inedite cu spațiul plastic. În anii ‘90 spectacolul de la Bayreuth suportă salturi abrupte spre strategii centrate pe geometrizare, pe avântul creativ al unei noi generații de designeri de scenă, care „densifică” prin simplificare, imaginea scenei de operă. Designul scenic german „decide” teatralitatea operei de la Bayreuth, stimulând mereu gândirea experimentală, interdisciplinară. Curentul *Regieoper* înseamnă, mai presus de toate, implicarea poeticii spațiale a scenografilor care își conjugă propriile abordări cu muzica, mizând atât pe tradiție cât și pe inovație.

Curentul este reținut pe alte scene europene, însă la Bayreuth în anii ‘90 - perioada mediană a managementului lui Wolfgang Wagner (totodată regizor al montărilor: *Tannhäuser, Maeștrii cântăreți din* Nürenberg) acest fenomen este favorizat, stabilind o fizionomie unică a scenei wagneriene, cu spectacole create de Dieter Dorn (*Olandezul zburător*), Werner Herzog (*Lohengrin*), Heiner Müller (*Tristan și Isolda*), Harry Kupfer și Alfred Kircher (*Ring*-ul). Este vorba de viziuni construite prin strategii dominant post-brechtiene, accentuând inter-dependența dintre regie și scenografie. Partitura muzicală este continuu interpretată prin absorbția celor mai recente formule de prelucrare a imaginii contemporane, suportând investiții creative, excentrice care înfruntă riscuri odată cu intrarea în zona cultă a scenei muzicale.

În etapa finală a managementului lui Wolfgang Wagner, este evidentă îndepărtarea treptată de stilul discursului muzical și de perspectiva compoziției wagneriene asupra componentei vizuale și teatrale, banalul și impunerea culturii de tip *market* devin idei care creează suportul regiei deconstructive. Voita conjugare a operei wagneriene cu anturajul contemporan, sufocat de termeni ca urbanizare, constructivism, consum, obiectul ieftin descriu atitudinea dominantă a teatralității de la Bayreuth în prima decadă de după 2000. Imaginea este orientată spre un nivel avansat al excesului, acesta devenind obiectivul principal al noii mizanscene. „Rescrierea scenică” a operei lui Wagner este prelucrată prin viziunile combinatorii care unesc regia și scenografia, cum este cazul lui Claus Guth/Christian Schmith (*Olandezul zburător*), Phillipe Artaud (*Tannhauser*), Keith Warner?Stefanos Lazaridis (*Lohengrin*), Christoph Marthaler/Anna Viebrock (Tristan și Isolda), Wolfgang

Wagner și Katharina Wagner/Tito Steffens (*Maeștrii cântăreți din Nurenberg*), Jurgen Flimm/Erich Wonder și Tankred Dorst/Frank Philipp SclooSmann (*Ring*-ul), Christoph Schlingensief/Daniel Agermayr (*Parsifal*).

Scenografia care evoluează spre latura conceptuală, evoluând paralel cu *Regieoper*, este stabilită de personaje impuse deja în anii '90, de scenografii Erich Wonder, Christian Schmidt, Stefanos Lazaridis, Tito Steffens, etc. însă după 2000, teatralitatea accentuează, o dată în pus, discursul spiritual plastic, cu esențiale rezonanțe în simbolismul lui Wieland Wagner. Este cazul montării operei *Tannhäuser* (2002) de Phlillip Arlaud, o concepție susținută de motivul cercului concentric prelucrat prin soluțiile constructiviste ale spațiului vertical care leagă minimalismul contemporan cu referințe dantești medievale. Cercul de foc și forma corală concentric-circulară - cu trimiteri spre tragedia antică - creează esențiale referințe, vitalizate de discursul luminii, de coregrafia formelor plastice, de sferă. Teatralitatea este generată de suprarealismul geometric, auster, liniar și simbolic, concentrând într-o formulă minimalistă precis trasată plastic mesajul operei.

Favoriți al scenei de la Salzburg, Claus Guth și Christian Schmidt (*Olandezul zburător*) în 2003 contribuie la ideea plasticizării teatrale a spațiului prin simplitatea recognoscibilă, centrată pe arhitectura și indispensabila scară, care subliniază personalitatea spațiului monumental. În mod voit acesta depășește proporțiile firești, eliminând orice sugestie decorativă. Ideea regiei este orientată spre subliniarea afectelor personajelor, prin acuratețea austeră a arhitecturii ce funcționează în stranii raporturi cu dramaturgia muzicală, concepția definindu-se ca o metaforă a stării mentale a personajelor, intimidate de spațiul curat, simetric, unitar. Sunt pertinente trimiteri spre afectele refulate ale individului contemporaneității, transformate în psihoze, Guth pătrunzând în zonele cele mai adânci ale minții, din care obține forme dezorientate ale comportamentului, a reacțiilor care culminează în absurd. Regia rescrie narativul operei, conjugă subiectele cu interesul său destinat abisului mental al personajului, susținute de manevrele afective ale partiturii, aducând mitul nordic în banalitatea cotidiană.

La rândul său, acordat codurilor contemporane regizorul Christoph Schlingensief și scenograful Daniel Angermayr în *Parsifal* (2004) traduc misterul medieval în termeni naivi decorativi, printr-un discurs monumental al pietrei brute, a proiecțiilor ce îmbină referințe arhaice cu sugestii urbane contemporane. Conținutul mitului este „rescris" prin imagini combinate în mod halucinant, labirintic, în ecuații și suprapuneri de mesaje, „voit" incoerente. Este vorba de o etapă a spectacolului care evoluează spre exces decorativ și referințe, ce vizează teme ca multiculturalismul atât medieval cât și contemporan, în maniera definitorie a lui Angermayr. Actualitatea este rezolvată prin proiecții multi-media, vizând o calitate de tip montaj a spațiului. Textura hibridă a teatralității este obiectivul prioritar al compoziției plastice, care aduce personajul principal, Parsifal, într-o situație combinată între cultura *sci-fi* și o alură *pop-art* (părăsirea scenei în rachetă). Afirmându-și prioritatea, scenografia își impune propriul discurs, prin jocul cu forma, culoarea, cu situațiile banale *every day*, prin fragmentarism, toate acestea conturând strania coerență postmodernă, supusă galopantului ritm vizual. Teatralitatea vizează latura naiv expresivă prin citatele impuse de Christoph Schlingensief, creațiile lui Josef Boyce (*Pieta* și *Cum să explici arta unui iepure mort*), arta conceptuală, toate fiind concentrate în corpus-ului Misterului medieval.

Banalitatea contemporană devine tema dominantă a regiei de la Bayreuth, tendință demonstrată de montarea *Tristan și Isolda* (2005), prin pronunțata atitudine ironică a lui Cristoph Marthaler, a cărui intervenție continuă trivializarea spectacolului de operă în rezonanță cu tentativele precedente. Scenografia Annei Viebrock insistă asupra austerității spațiului interior prin care este conturată sterilitatea emoțională și absurdul situațiilor scenice, oscilând între etalarea brută a realității *every day* cu salturi în suprarealism. Interpretarea lui Marthaler înseamnă starea de confuzie, de dezorientare atât a subiectului cât și a audienței,

teatralitatea devenind un nucleu al întâlnirii dintre existența reală și cea imaginară, a situației scenice și a celei mentale, toate acestea fiind plasate sub semnul ironiei specifice regizorului german, al cărui leitmotiv este o imagine contemporană a vieții, glacială, absurdă, ridicolă.

Într-un registru cvasi-similar este creată montarea *Maeștrii cântăreți din Nürenberg* (2007) prin poetica deconstructivă a Katharinei Wagner. Opera este definită de o alură distant-comică, creată de narativul „peste" text construit de regizoare. Aceasta apelează la figurile simbolice ale Romantismului german ca adepți ai menținerii nealterate a valorii artei (Goethe, Beethoven, Schiller, Bach, Wagner, vechii *Meistersingers*) și noile interpretări ale acestora într-o actualitate trivială, ce-l are în centru pe Hans Sachs. Definită de coordonatele vizuale create de scenograful Tito Steffens, mizanscena transferă contextul operei în anturajul controversatei perioade din anii '30 ai festivalului, ce au în prim plan figura Cosimei și a lui Winnifried Wagner. Sunt inserate referințe la situația artiștilor evrei din această perioadă, prin care este construit contextul concursului. Acesta se derulează într-un plan ce oscilează vizual de la biserică la un impozant muzeu, în care pictura și curentul abstract expresionist înlocuiesc religia. Preocuparea noii regii pentru confruntarea între trecut și prezent, între mentalități conservatoare și impulsul avangardei este vitalizată continuu de ironia postmodernă, ce generează „rezolvări" prin caricatură, prin parodia ascensiunii *star*-ului în secolul XXI, prin aluzii la referințele culturii de consum al artei, care explodează odată cu perioada mediană a secolului XX. Astfel este indicată aberanta direcție a avangardizării, consecințele excesului și fenomenul de sterilizare a noii arte, scena devenind un simbol pseudo-spiritual al actualității, a anihilării esențialei eficacități artistice. Caricaturile figurilor pilon ale Romantismului, inclusiv Wagner, privesc actualitatea ce parodizează geniul germanismului, contemplă propriile opere prelucrate prin soluții *performance art*, prin situații scenice compatibile cu *action painting*. Maestrul Hans Sachs este bântuit de procesiunea carnavalescă a acestor figuri romantice, care au construit identitatea artistică a perimetrului, situație ce atinge punctul culminant odată cu primirea premiului, un *paycheck*.

Opera *Parsifal* din 2008 montată de Stefen Herheim trasează o istorie a operei lui Wagner prin contexte artistice diverse, invocând din nou vulnerabila perioadă a anilor '30 în care aceasta este conjugată cu ideile naționalismului socialist, montarea urmând un parcurs simbolic până la temele contemporaneității. Pentru Herheim este importantă permisivitatea operei în orice direcție, favorizând mereu latura politică, inserând leitmotivul emigrării conjugat cu simbolurile nazismului, toate aceste fiind subliniate prin discursul muzical. Neuenfels creează relații între aceste referințe cu dimensiunea mistică a operei wagneriene, construind în această alură o un spectacol dominat de formulele pure ale elementelor naturale, vizând un suprarealism neoprimitiv.

După 2010 este vizibilă căutarea de soluții orientate spre „calmarea" discrepanțelor susținute de *Regieoper*, între componenta vizuală, regie și muzică, cu reveniri spre contextul autentic din punct de vedere stilistic. Regizorii care conturează imaginea noii decade sunt Jan Philip Gloger/Christopher Herzer (*Olandezul zburător*), Christof Marthaler/ Joep van Lieshout (*Tannhauser*), Hans Neuenfels/Reinhardt von der Thannen (*Lohengrin*). Trecerea nu este însă abruptă, vechiul model este încă menținut, demonstrat de impactul montării lui Hans Neuenfels a operei *Lohengrin* (2010). Favorizat de scenografia conceptuală a lui Reinhard von der Thannen, mitul nordic este trasferat într-un spațiu de laborator în care au loc experimente și populat cu șobolani, personajul colectiv al operei.

Aceeași preferință pentru designul de scenă care „conține" nucleul teatralității operei prin scenografie este vizibil și în montarea operei *Tannhäuser* (2011) de regizorul Sebastian Baumgarten. Mizanscena regizorului german impune veritabile semne de exclamare, susținute de invocarea vechilor dileme ale valabilității regiei operei, create de relația dintre muzică și mizanscenă, de problema congruenței stilistice între cele două componente ale spectacolului, muzica și regia. Scena instalație creată de Joep van Lieshout comprimă nu numai spațiile

operei, Venusberg și Wartburg, dar demonstrează o atitudine voit distructivă a ideilor vehiculate de opera wagneriană. Instalația laborator în care deșeurile umane sunt folosite ca material de întreținere a vieții. Spațiul pentru Vensusberg este gândit ca un perimetru nocturn cu cuști, cu personaje uman-bestiale, generând o metaforă a celei mai degradate formule a componentei umane.

Interesele regiei germane pentru actualizarea operei wagneriene - prin recursul la leitomotivica banalizare prin contexte ce subliniază mai mult decât oricând procesul ascendent al sterilizării spirituale - este consolidată și de viziunea lui Jan Phillip Gloger pentru *Olandezul zburător* (2012). Scenografia-instalație creată de Christoph Hertzer susține teatralitatea, prin dominanța imaginii cu trăsături geometrice, vitalizată de pulsații de lumină laser. Simetria și echilibrul prelucrează tema operei wagneriene, imaginea proiectând narativul spre o viziune contemporan futuristă, electrică, cu furtuni desfășurate într-un spațiu industrial-artificial, dominat de ireversibilitatea simbolică a timpului care promite un viitor dezastruos, presat de numărătoarea inversă. Universul mecanic din secolul XIX este adaptat la un perimetrul plastic, cu sugestii industriale, simplificat (fabrica lui Daland) într-un anturaj post *pop-art,* ce produce obiecte destinate confortului casnic (ventilatoare), vitalizat de personaje uniforme și comune într-un ritmic proces al muncii.

Creată într-o nuanță cvasi-similară din punct de vedere tematic, montarea operei *Tristan și Isolda* (2015) de Katharina Wagner dezvoltă imaginea labirintului industrial, creat din linii paralele verticale și orizontale. Mitul este „decupat" din contextul medieval nordic și plantat într-un brutal univers sistematic, ritmic, dezumanizant, universal atemporal, creat de artiștii vizuali Frank Philipp Schlößmann /Matthias Lippert. Scenografia devine o hartă a sistemului social, potrivnică calității umane, scufundată într-un mediu nocturn, năucitor și haotic care elimină elementul magic, explorând în schimb formulele brutale ale geloziei care atrage consecințe și moarte. Regizoarea rescrie traseul psihologic al personajului Tristan, justificat de starea confuză erotică a personajului.

Tetralogia *Inelul nibelungilor* (2013) în regia lui Frank Castorf pune problema mizanscenei în a doua decadă după 2000 din perspective diverse. Mai întâi este vorba de un personaj asociat cu fenomenul regiei deconstructive și cu o provocatoare activitate în teatrul berlinez *Volksbühne*. Este vorba de unul dintre cei mai importanți reformatori ai regiei germane, emblematic pentru spectacolul anilor '90, un veritabil factor activator al reformei teatrale (*Regietheater*). Poetica sa înseamnă regia ca instrument de contestare a oricăror repere sociale sau politice, valorificând teatral – și în cele din urmă operistic - absurdul delirului, isteriei, construind din spectacol o metaforă actuală a dezorientării. Montarea este favorizată de soluțiile reducționiste ale designului, mizând pe eficacitatea dramaturgiei spațiului. Bneficiază de un subliniat caracter militant politic, pe o filosofie brutală, grotescă, recognoscibilă a realității banale, implicând referințe culturale sau de confort casnic, imagini ce redau situații marginale, periferice, etalând cruzimea vizuală a constructivismului urban. Ancorată în anii '80, gândirea lui Castorf proiectează *Ring*-ul în actualitate, deschizând interesul noului public, o dată în plus, spre latura experimentală și deconstrucție. Pentru Castorf, montarea de la Bayreuth înseamnă o importantă reîntoarcere în prim planul spectacolului, după mai mult de o decadă de umbră, susținut de viziunea designerului de scenă Alexander Denic, creator al unui spațiu ce invocă romanul lui Celine, *Voyage au bout de la nuit,* mixând referințe, ironie, încărcătură excesivă vizuală fie industrială, fie spații de interior, fie periferic urbană.

Leitmotivicul nonconformism impus de Bayreuth este subliniat și de opera *Lohengrin* (2018) în regia americanului Yuval Sharon. Un pilon al regiei recente, a cărui concepție este mereu condiționată de risc, actualitate și așteptările interpretărilor teatrale ale muzicii din partea unei audiențe cu un larg spectru al cunoașterii stilurilor, Sharon militează pentru accesibilitatea operei. Teatralitatea regizorului american este sprijinită de soluții argumentate

de echilibrul între tradiție și inovație. Tradiția înseamnă congruența stilistică între imagine și discurs, iar inovația este definită de o suprarealistă strategie de rescriere a narativului prin personaje, printr-o compoziție futurist-medievală, care inserează un narativ centrat pe condamnarea personajelor feminine (Elsa, Ortrud) de regulile patriarhale. Stranietatea acestei viziuni este generată de insistentul decorativism al laturii vizuale, de încărcături situaționale „mute" create de masa umană, susținute de masivitatea aparatului orchestral wagnerian, de consistența mitului nordic ce plonjează într-un imaginar fantastic, naiv spectacular (Lohengrin/Teramund), într-un anturaj aerian-acvatic creat de scenografia lui Neo Rauch/Rosa Loy.

Regia care încheie fără îndoială o etapă a teatralității, înaintea unei neașteptate „pauze" în avântul direcției favolrabile autorului de spectacol este montarea din 2019, *Tannhäuser.* Creația regizorului Tobias Kratzer, a cărui viziune este completată de propunerea designerului de scenă, Rainer Sellmaier, extinde ideile începutului decadei care tratatează opera ca o entitate eșuată în zone comerciale, devenind la rândul său inclusă în categoria estetică a *kitsch*-ului. Tannhäuser devine un clovn, înconjurat de o abundență de ambalaje sclipitoare, de produse *every day*, obiectivele personajelor fiind dictate de ofertele de tip *Burger King*, de plăcerea recompensei ieftine.

În mod inevitabil, cercetarea Festivalului de la Bayreuth și a evoluției regiei din acest perimetru se oprește în anul 2020, situație care impune totodată nu doar un moment de *respiro* dar și concluzii. Scena operei de la Bayreuth își demonstrează evoluția prin liantul trasat de regie, înfruntând odată cu prioritatea regizorului, riscurile compromiterii rigorilor compoziției muzicale. Datorită pretențiilor de depășire a narativului, scena a favorizat, în orice condiții prioritatea creativității, experimentului, „autorului de spectacol"' câștigând mereu actualitatea.

BIBLIOGRAPHY

1. BEACHAM, Richard, *Adolphe Appia: Artist and Visionary of the Modern Theatre*, Routledge, 2014.
2. BERRY, Mark, *After Wagner: Histories of Modernist Music Drama from Parsifal to Nono*, Boydell&Brewer Ltd., 2014.
3. CARLSON, Marvin, *Theatre is More Beautiful than War, German Stage Directing în the Late Twentieth Century,* University of Iowa Press, 2009.
4. CARNEGY, Patrick, *Wagner and the Art of Theatre*, Yale University Press, 2006.
5. DELGADO, Maria M., REBELLATO, Dan, *Contemporray European Theatre Directors*, Routledge, 2020.
6. DIGAETANI, John Louis, *Inside the Ring, Essays on Wagner Opera Cycle*, McFarland, 2015.
7. GLOWACKA, Dorota, BOOS, Stephen, *Between Ethics and Aesthetics: Crossing the Boundaries*, State University of New York Press, 2012. (articol Elisabeth Edwards, *The Banal Profound and the Profoundly Banal: Andy Warholl*, pag. 255-274).
8. FAIR, Alistair, *Setting the Scene, Perspectives on Twentieth-Century Theatre Architecture*, Routledge, 2016.
9. KLINGELHOEFER, Robert, *The Craft and Art of Scenic Design: Strategies, Concepts and Resources*, Routledge, 2017.
10. MARINIS, Marco de, *Capire il Teatro, Lineamenti di una nuova teatrologia*, Firenze, La Casa Uscher, 1988.
11. MARINIS, Marco de, *Il nuovo teatro*, 1947 – 1970, Milano, Gruppo editoriale Fabbri-Bompiani-Sonzogno-ETAS, 1987.

12. MARINIS, Marco de, *Semiotica del teatro: l'analisi testuale dello spettacolo,* Milano, Bompiani, 1982.
13. MARINIS, Marco de, *Visioni della scena: teatro e scriitura*, Roma, Editori Laterza, 2004.
14. MANGO, Lorenzo, *La scriitura scenica. Un codice e le sue pratiche nel teatro del Novecento*, Bulzoni Editore, 2003.
15. RISI, Clemens, *Opera in Performance: Analysing the Performative Dimension of Opera Productions*, Routledge, 2021.

JUDGING CRIMINAL CASES IN THE CONTEXT OF THE PANDEMICS GENERATED BY COVID-19

George Coca, Florina-Andreea Pascu

Assoc. Prof., PhD, „Spiru Haret" University of Bucharest, lawyer, Bucharest

Abstract: He premises for the adoption of Decree no. 195 of March 16, 2020 on the establishment of the state of emergency in Romania were the evolution of the epidemiological situation in Romania and the assessment of public health risk for the next period, which indicates a massive increase in the number of people infected with SARS-CoV coronavirus 2, having regard to the fact that failure to take urgent, exceptionally social and economic measures to limit SARS-CoV-2 coronavirus infection among the population would have a particularly serious impact, mainly on the right to life, and, in the alternative, on the right to health of individuals.

Keywords: epidemiological situation, public health, criminal proceedings, presidential decree, criminal prosecution, preventive measures, execution of sentences

I. Considerații introductive.

Având în vedere evoluția situației epidemiologice internaționale determinată de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2 la nivelul a peste 150 de țări, în care aproximativ 160.000 de persoane au fost infectate și peste 5.800[1] au decedat, precum și declararea „Pandemiei" de către Organizația Mondială a Sănătății, la data de 11.03.2020, luând în considerare experiența țărilor grav afectate de evoluția virusului și măsurile care au avut impact pozitiv în limitarea răspândirii acestuia și care au vizat acțiuni în planul sănătății publice, a fost adoptat Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgenţă pe teritoriul României .

Premisele adoptării acestuia au fost evoluția situației epidemiologice pe teritoriul României și evaluarea riscului de sănătate publică pentru perioada imediat următoare, care indica o creștere masivă a numărului de persoane infectate cu coronavirusul SARS-CoV-2, ținând cont de faptul că neluarea unor măsuri urgente, cu caracter excepțional, în domeniul social și economic, pentru limitarea infectării cu coronavirusul SARS-CoV-2 în rândul populației ar fi avut un impact deosebit de grav, în principal asupra dreptului la viață și, în subsidiar, asupra dreptului la sănătate al persoanelor.

Necesitatea instituirii stării de urgență s-a impus pentru diminuarea efectelor negative asupra economiei cauzate de măsurile adoptate la nivel național și internațional pentru combaterea răspândirii coronavirusului SARS-CoV-2.

II. Suspendarea prescripțiilor și a termenelor de decădere

Conform Decretului prescripțiile și termenele de decădere de orice fel nu încep să curgă, iar, dacă au început să curgă, **se suspendă pe toată durata stării de urgență** instituite potrivit prezentului decret, dispozițiile art. 2.532 pct. 9 teza a II-a din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil sau alte dispoziții legale contrare nefiind aplicabile[2].

1 La data redactării articolului

2 Cele ce vizează procesul penal s.n.

III. Şedinţă de judecată prin videoconferinţă în cauze de urgenţă deosebită.

Pe durata stării de urgență, decretul prezidenţial hotărăşte că activitatea de judecată continuă în cauzele de urgență deosebită. Lista acestor cauze se stabileşte de colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru cauzele de competența acesteia și, respectiv, de colegiile de conducere ale curților de apel pentru cauzele de competența lor și pentru cauzele de competența instanțelor care funcționează în circumscripția lor teritorială, putând fi, după împrejurări, actualizată.

Consiliul Superior al Magistraturii dă îndrumări, în vederea asigurării unei practici unitare, colegiilor de conducere ale instanțelor menționate cu privire la modul de stabilire a cauzelor care se judecă pe durata stării de urgență.

Când este posibil, decretul menţionează că instanțele vor dispune măsurile necesare pentru **desfășurarea ședinței de judecată prin videoconferință și procedează la comunicarea actelor de procedură prin telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia.**

IV. Amânarea judecăţii

Instanțele de judecată vor dispune amânarea judecății când partea e izolată, în carantină sau spitalizată din cauza coronavirusului. Pentru judecarea acestor procese în cazuri de urgenţă deosebită, instanțele pot fixa termene scurte, inclusiv de la o zi la alta sau chiar în aceeași zi. Amânarea judecării respectivelor procese poate fi solicitată şi dispusă la cerere, în situația în care partea interesată se află în izolare la domiciliu, în carantină sau spitalizată în contextul pandemiei de COVID-19.

Când instanța respinge cererea de amânare a judecății în considerarea necesității de a soluționa cauza în contextul instituirii prezentei stări de urgență, va amâna, la cererea părții sau din oficiu, pronunțarea în vederea depunerii de concluzii scrise.

V. Procesele penale considerate urgente se judecă.

Procesele penale aflate în curs pe rolul instanțelor de judecată, inclusiv cele aflate în procedură în camera preliminară, **se suspendă de drept pe durata stării de urgență,** excepția fiind cele urgente. Pe durata stării de urgență, în cauzele în care nu se efectuează acte de urmărire penală sau procesul penal este suspendat potrivit prezentului decret, **prescripția răspunderii penale se suspendă.**

Urgenţa poate fi apreciată de judecător sau de instanța de judecată şi apare în următoarele cauze: cele privind infracțiunile flagrante, cele în care au fost dispuse măsuri preventive, cele referitoare la contestații împotriva măsurilor asigurătorii, cele privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, cele ce cuprind măsuri de protecție a victimelor și a martorilor, cele privind aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical, cele privind infracțiuni contra securității naționale, cele privind acte de terorism sau de spălare a banilor.

Astfel conform Decretului, activitatea de urmărire penală şi cea a judecătorilor de drepturi și libertăți se desfășoară numai cu privire la: **a)** cauzele în care s-au dispus ori se propune luarea măsurilor preventive ori a celor de protecție a victimelor și martorilor, cele privind aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical, cele cu persoane vătămate minori; **b)** actele și măsurile de urmărire penală a căror amânare ar pune în pericol obținerea probelor sau prinderea suspectului sau a inculpatului, precum și cele privind audierea anticipată;**c)** cauzele în care urgența se justifică prin scopul instituirii stării de urgență la nivel național, alte cauze urgente apreciate ca atare de către procurorul care supraveghează sau efectuează urmărirea penală.

Procesele penale aflate în curs pe rolul instanțelor de judecată, inclusiv cele aflate în procedură în camera preliminară, se suspendă de drept pe durata stării de urgență, cu excepția celor amintite anterior apreciate ca atare de judecător sau instanța de judecată, precum și a următoarelor cauze: cele privind infracțiunile flagrante, cele în care au fost dispuse măsuri

preventive, cele referitoare la contestații împotriva măsurilor asigurătorii, cele privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, cele ce cuprind măsuri de protecție a victimelor și a martorilor, cele privind aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical, cele privind infracțiuni contra securității naționale, cele privind acte de terorism sau de spălare a banilor .

Se suspendă de drept organizarea licitațiilor publice în cadrul procedurilor de valorificare a bunurilor mobile indisponibilizate în procesele penale.

În 10 zile de la încetarea stării de urgență, judecătorul sau instanța de judecată va lua măsuri pentru fixarea termenelor de judecată și efectuarea actelor de procedură. Acordul de comunicare în cauzele penale a actelor procedurale prin poștă electronică se prezumă, iar organele judiciare vor solicita, acolo unde este cazul, de urgență, telefonic indicarea adreselor de poștă electronică pentru comunicarea respectivelor acte.

Termenele de exercitare a căilor de atac în cauzele penale, cu excepția celor judecate potrivit prezentului decret, se întrerup, urmând ca de la data încetării stării de urgență să înceapă să curgă un nou termen, cu aceeași durată. Fac excepție cele judecate potrivit decretului.

Termenele de comunicare a soluțiilor, de formulare și soluționare a plângerilor, altele decât cele care vizează cauzele urgente, se întrerup, urmând ca de la data încetării stării de urgență să înceapă să curgă un nou termen, de aceeași durată.

VI. Urmărire penală desfăşurată doar în anumite cazuri.

Activitatea de urmărire penală şi cea a judecătorilor de drepturi şi libertăţi se desfăşoară, conform decretului, numai cu privire la cauzele în care s-au dispus ori se propune luarea măsurilor preventive ori a celor de protecție a victimelor şi martorilor, cele privind aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical, cele cu persoane vătămate minori.

De asemenea, actele şi măsurile de urmărire penală a căror amânare ar pune în pericol obținerea probelor sau prinderea suspectului sau a inculpatului, precum şi cele privind audierea anticipată sunt în atenţia procurorilor şi judecătorilor de drepturi şi libertăţi.

Mai mult, aceştia vor viza şi cauzele în care urgența se justifică prin scopul instituirii stării de urgență la nivel național şi alte cauze urgente apreciate ca atare de către procurorul care supraveghează sau efectuează urmărirea penală.

Ascultarea persoanelor private de libertate se face prin videoconferință la locul de deținere sau în spații corespunzătoare din punct de vedere sanitar, fără a fi necesar acordul persoanei private de libertate. Pe durata stării de urgență, în cauzele în care nu se efectuează acte de urmărire penală sau procesul penal este suspendat potrivit prezentului decret, prescripția răspunderii penale se suspendă.

VII. Executare silită

Executarea silită se desfășoară doar în cazurile în care se respectă strict regulile sanitare speciale. Activitatea de executare silită continuă numai în cazurile în care este posibilă respectarea regulilor de disciplină sanitară stabilite prin hotărârile Comitetului Național privind Situațiile Speciale de Urgență, în scopul ocrotirii drepturilor la viață și la integritate fizică ale participanților la executarea silită, specifică decretul.

Totodată, se mai stabileşte că se suspendă de drept organizarea licitațiilor publice în cadrul procedurilor de valorificare a bunurilor mobile indisponibilizate în procesele penale.

VIII. Executarea pedepselor si a măsurilor educative neprivative de libertate

În executarea pedepselor și a măsurilor educative neprivative de libertate, executarea supravegherii prin prezentarea persoanei la serviciul de probațiune, primirea vizitelor consilierului de probațiune, precum și obligațiile de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității, de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, de a frecventa unul sau mai multe programe de reintegrare socială, respectiv prestarea unei munci

neremunerate în folosul comunității rezultată din înlocuirea amenzii penale **se suspendă pe durata stării de urgență**.

Pentru situațiile în care termenul de supraveghere, durata supravegherii sau durata măsurii educative neprivative de libertate s-a împlinit în timpul stării de urgență, în raportul final se face mențiune despre imposibilitatea obiectivă de executare.

IX. Executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate

Conform art. 47 din Decret executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, exercitarea dreptului de a primi vizite, exercitarea dreptului la vizită intimă, exercitarea dreptului de a primi bunuri prin sectorul vizită, cât și recompensele constând în permisiunea de ieșire din penitenciar **se suspendă**.

Ascultarea persoanelor private de libertate se face prin videoconferință la locul de deținere sau în spații corespunzătoare din punct de vedere sanitar, fără a fi necesar acordul persoanei private de libertate.

Pentru menținerea legăturii cu mediul suport se majorează durata și numărul de convorbiri pentru persoanele condamnate aflate în regimul de maximă siguranță, la maximum 45 de minute pe zi, iar pentru persoanele condamnate aflate în regim închis, semideschis, deschis, regim provizoriu sau pentru cei care nu au regimul stabilit, la maximum 75 de minute pe zi. Dreptul deținuților la convorbiri on-line, indiferent de situația disciplinară și periodicitatea legăturii cu familia, se suplimentează corespunzător numărului de vizite la care au dreptul conform regimului de executare.

Persoanele condamnate clasificate în regimul semideschis și deschis pot executa pedeapsa în camere de deținere permanent închise și asigurate.

Pentru minorii privați de libertate care nu au un reprezentant legal, medicul curant al locului de deținere acționează ca reprezentantul legal, exclusiv pentru acordarea asistenței medicale și a măsurilor de prevenție.

În completarea obligațiilor prevăzute în Legea nr. 145/2019 privind statutul polițiștilor de penitenciare, cu modificările și completările ulterioare, polițistul de penitenciare este obligat să participe la toate activitățile desfășurate în conformitate cu dispozițiile superiorilor, cu respectarea timpului legal de odihnă, timpul lucrat suplimentar în această împrejurare fiind compensat exclusiv cu timp liber corespunzător. Pe perioada stării de urgență, în raport cu necesitățile și situația operativă existente la nivelul unității penitenciare unde este încadrat sau al altei unități din poliția penitenciară, polițistului de penitenciare i se pot modifica, fără acordul său, locul și/sau felul muncii.

BIBLIOGRAPHY

1. Codul de procedură penală, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 486 din data de 15 iulie 2010
2. Decretul nr.195/2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 212 din data de 16 martie 2020
3. Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul Romaniei, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 311 din data de 14 aprilie 2020
4. Legea nr.145/2019 privind statutul polițiștilor de penitenciare, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 631 din data de 30 iulie 2019
5. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 453/2004, cu modificările și completările ulterioare

THE GREEN CERTIFICATE MARKET IN ROMANIA

Ramona Flavia Rațiu, Ioan Moldovan

Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The green certificate is a title which attests the production of electrical energy from renewable energy sources. The green certificate can be transacted separately from the amount of electrical energy it represents, on an organised market, in accordance with the law; it represents the support scheme for promoting the production of renewable energy.
The Romanian state supports green energy investors by way of green certificates and by ensuring the legal framework in which they are to be transacted. Currently, every megawatt-hour of green energy produced from renewable sources is rewarded with a number of green certificates. These certificates are bought by electrical energy suppliers, as companies in the field are obligated to have a certain proportion of renewable energy within the total amount of energy delivered to consumers. Thus, lawmakers have implemented the system of compulsory quota combined with the system of green certificate transactions as a system meant to promote renewable energy, in accordance with Law 220 of October 2008.

Keywords: green certificates, renewable energy, greenhouse gas emissions

1. Global emission reduction by carbon offset

Protecting the environment is not just a regional preoccupation but an issue of global balance. The CO2 emitted in one area spreads into the entire atmosphere. In order to counteract global warming, carbon emission offset projects consist of collecting CO2 by way of natural absorbents. A CO2 absorbent is any system which absorbs more CO2 than it releases. The main absorbents are the soil, forests and oceans. According to estimates, natural absorbents eliminate between 9.5 and 11 Gt of CO2 per year. In 2020, global CO2 emissions reached 36 Gt. Up to now, no artificial absorbent has been capable of eliminating carbon dioxide from the atmosphere sufficiently effectively so as to be able to fight global warming. Carbon dioxide deposited in natural absorbents such as forests is released into the atmosphere as a consequence of forest fires, changes in land use or logging. This is the reason why a reduction in CO2 emissions is essential in order to reach climatic neutrality.

2. CO2 emission offset

Another way to reduce emissions and reach climate neutrality is offsetting the emissions produced in one sector by reducing them in another sector. This can be achieved by investing in renewable energy, energy efficiency or other clean technologies, with reduces CO2 emissions. The EU emission trading system (ETS) is such a carbon offset system.

The consumption of exhaustible energetic resources (coal, oil, natural gas) releases carbon dioxide into the atmosphere; this is only one of the greenhouse gases with contribute to climate change. According to the sixth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), greenhouse gas emissions caused by human activity are

responsible for approximately 1.1°C of the temperature rise at the beginning of the 20th century.

Carbon offsets are tradable greenhouse gas reductions (in metric ton equivalents of CO2) which have been measured and checked in various projects and credited by one of the numerous project standards, which assesses and records projects and issue and track credits.

Exhaustible energy resource consumers may use carbon offsets in order to counterbalance greenhouse gas emissions associated to natural fuel use. Carbon offsets are real reductions of emissions, which have been independently checked within certain projects. The CO2 emission offset market is meant to make climate change mitigation cheaper and easier, so that individuals and companies may reduce global emissions more rapidly. Carbon offsets can also contribute to boosting investment in projects which not only reduce emissions but also bring along a variety of other benefits.

3. Short history of renewables

Using renewable resources in generating electricity has been on a rising trend in the past decade, the determining factor for this trend being the rapid research and development of new technologies, which became possible only due to the financial support of several states.

The renewable energy industry has its origins at the beginning of the 1970's. the pioneers pf this industry were mainly the Danish investors, who noticed Denmark's huge potential for harvesting wind energy. The 70's were marked by one of the most serious energetic crises of history – during that decade, the main industrial powers of the globe (The USA, the countries of Western Europe, Canada, Japan and Australia) faced major oil supply issues. This created the initial context which led to the development of the renewable energy industry.

The first step in supporting this industry was taken by Denmark in 1976, namely using funds obtained by taxing electrical energy in order to support the research and development of green electricity generating technologies. At the beginning of the 1980's, the most widely used method for supporting renewable development was granting investment subsidies. The best examples were Germany and Denmark, where preferential loans were offered for building wind turbines. The 1990's were marked in most European countries by renewable support programs using regulated tariffs imposed by law for buying electricity from licenced producers. The most important support systems which occurred during this period were the Feed-In Tariff (FIT) and Feed-In Premium (FIP); they guaranteed a fixed price for producers in Denmark, Germany, Italy and Spain. At the same time, a bid system was introduced for granting support, this system being tested in the UK and France, but with unsatisfactory results. As the potential for renewable energy source exploitation was underutilised in the European Community and it became necessary to accelerate moving towards the targets European states had committed to in the Kyoto Protocol, the first directive regulating electrical energy from renewable sources was passed at the beginning of the 2000's, namely Directive 2001/77/EC, also known as the "RES Directive".

This normative act established an indicative target of 12% of national gross energy consumption which must come from renewable sources; the electricity component of this target was set at 22.1% of the total community electricity consumption until 2010. In 201 and 2002, most of the European countries which used bid systems in order to support renewable energy decided to approach the system differently, as a result of the bid system's lack of efficiency. Thus, FIT or FIP- based support schemes enjoyed a newfound popularity, and, once electricity markets continued to be liberalised in Europe, a new system was brought into discussion: green certificates. At the same time, European states adopted various support schemes using compensation by way of green certificates, based on a compulsory quota; they were first implemented in Italy, the UK and Sweden.

On April 23, 2009, Directive 2001/77/EC was replaced by Directive 2009/29/EC, the latter imposing a stronger legislative framework: it was decided that member states contribute to the 20% renewable energy target in the final gross energy consumption. Thus, every member state negotiated the target it could commit to with the European Union.

In accordance with to the directive, every state had to adopt a National Action Plan for Renewable Energy (PNAER) before the end of June 2010. In these plans, member states describe the measures required in order to fulfil their objectives, as well as their trajectory. In PNAER, Romania committed to a target of 24% energy produced from renewable sources in the final energy consumption, this target being composed of three sectorial objectives:

- The proportion of energy used for heating and cooling obtained from renewable sources
- The proportion of electrical energy obtained from renewable sources
- The proportion of energy obtained from renewable sources in transportation

4. European and national legislation regarding the support of exploiting renewable energy sources

In 2003, Romania adopted the "Strategy for harnessing renewable energy resources", approved by Government Ordinance 1535/2003. The provisions of Directive 2001/77/EC were transposed in national legislation by Government Ordinance 443/2003 regarding the support of electrical energy production from renewable sources. By GO 1892/2004 for the establishment of the system for the support of electrical energy production from renewable resources, with modifications bought along by HG 958/2005, the compulsory quota system was established, combined with the green certificate trading system. This green certificate market initially functioned based on ANRE Decree 22/2006 regarding the Regulations for the organisation of the green certificate market.

The target provided by Directive 2009/28/EC is, as of 2020, 24%, expressed as proportion of energy produced from renewable sources in the final gross energy consumption, representing a 6.3% increase compared to the reference year 2005 (the reference value for 2005 was 17.8%). The level of indicative national targets regarding the proportion of energy produced from renewable sources in the gross internal consumption of electrical energy in 2012, 2015 and 202 is 33%, 35% and 38% respectively and is provided in "Romania's energetic strategy for the period 2007 – 2020", approved by GO 1069/2007.

For the purpose of achieving the national target for the year 2020, the Parliament of Romania adopted Law no. 220/2008 regarding the establishment of the system for supporting the production of energy from renewable sources. The law establishes a system of promoting the production of energy from renewable sources based on imposing compulsory electrical energy quotas, combined with green certificate trading.

The plan was initially approved by Decision COM C (2011) 4938 final of July 13, 2001. In accordance with the provisions of the Decision, Romanian authorities undertook the obligation to monitor the costs and income of producers who benefitted from the support plan, for the purpose of decreasing overcompensation, if appropriate, so that the plan would not lead to undeserved competitive advantages. Subsequently, on March 20, 2014, Romania notified a set of measures which brought alterations to the system for promoting energy production from renewable resources, measures which were approved by COM C(2015) 2886 of 04.05.2015.

In summary, the E-SRE system, established by law, is applied for electrical energy produced in units qualified by the National Authority for Regulation in the field of Energy (ANRE) and delivered in the National Energetic System, respectively: hydro energy produced in power plants with an installed power of at most 10MW, built or modernised beginning with

2004, wind energy, solar energy, geothermal energy, biomass, biogas, waste fermentation gas, gas obtained from the fermentation of water treatment plant sludge.

Electrical energy producers sell green certificates to the providers of the final electrical energy consumers, and the latter are obligated to buy a certain number of green certificates every year, calculated depending on the quota established by ANRE applied to the electrical energy supplied. Green certificate trading is independent from electrical energy trading, which is carried out by market mechanisms, on the electrical energy market. By this support plan, the final consumers, by the increased electrical energy price, cover the additional production costs of the renewable electrical energy producers.

Transelectrica SA, the System and Transport Operator, issues monthly green certificates to producers for the amount of electricity produced from renewable sources and delivered into the grid, based on data obtained from metering. The sustainable electricity producers sell the green certificates they receive on the internal green certificate market. The green certificate market became functional in Romania in the year 2005. The electrical energy market operator, SC OPCOM SA, manages a centralised green certificate market.

The transactional value of green certificates ha both an inferior and a superior limit imposed by law, to the end of protecting investors (who are guaranteed a minimum value) and consumers (maximum value). The procurement of electrical energy produced from renewable resources is carried out by priority takeover of this type of energy from the electrical energy market, including through the Next Day Market organised by OPCOM SA.

The law package "Ready for 55" is a set of proposals for the revision and updating of EU legislation and for instituting new initiatives, with the purpose of ensuring the agreement of EU policies with the climate goals agreed upon by the European Council and Parliament. "Ready for 55" refers to the EU goal to reduce net greenhouse gas emission by at least 55% by 2030. The proposed package aims to align EU legislation to the 2030 goal.

5. The green certificate market in Romania

On July 13, 2011, the European Commission approved Romania's support plan in the field of renewable energy sources, based on green certificates. The European Commission noted that Romania's plan to support energy production from renewable sources is in agreement with EU norms regarding state aid, especially due to the fact that this creates clear stimulants for increasing the use of renewable energy sources, also containing safeguarding measures in order to limit competition denaturation. The system was designed to assist Romania in reaching compulsory renewable energy targets by 2020, as established by EU legislation.

The green certificate system is a market mechanism which will encourage investment in renewable energy sources in Romania. Consequently, it will support Romania's effort to reach renewable energy targets by 2020, without disproportionately distorting competition.

Green certificates are awarded to electricity producers for each MWh generated from wind, hydraulic or solar energy, or biomass, waste fermentation gas or water treatment plant sludge fermentation. If the energy is produced in high efficiency co-generation installations, a bonus is applied. The certificate issued by the state to producers can be sold to energy providers on a specific market (independent from the electrical energy market). Electricity providers have the obligation to buy a certain number of green certificates every year. If they do not respect this provision, the providers will pay penalties. Penalties are collected by the transport network operator and transferred to the Romanian environment fund, which will use them to support small individual producers of electrical energy from renewable sources.

Green certificate – the title attesting production of a certain amount of electrical energy from renewable sources. The certificate can be traded, distinctly from the amount of energy it represents, on an organised market, in accordance with the law. The green certificate is not a financial instrument.

Yearly static amount of green certificates – the total amount of green certificates estimated to be issued before the end of the support plan in 2031 and the amount of green certificates with postponed trading between 2013 and 2024, divided by the number of years left until the expiration of the application time for the green certificate support system.

The support plan by quota and green certificates – consists of granting green certificates to producers of electrical energy from renewable sources, certificates which will be then sold by competition mechanisms to the participants in the green certificate market. Electrical energy providers have the legal obligation to purchase a set number of green certificates as a result of the value of the annual compulsory quota for green certificate purchase and the amount of energy delivered to final consumers. The annual quota is determined by the regulator; an important factor in establishing it is the national targets take on at a European level, and the extent to which these targets have been fulfilled. The purpose of this plan is to generate additional income for renewable energy producers, as the number of certificates they receive varied depending on technology.

Electrical energy providers and producers who have the obligation to purchase green certificates and who meet the annual compulsory quota for the purchase of green certificates for the previous term to an extent lower that 90% of the annual compulsory quota are sanctioned with a fine equal to the result between the maximum value of the green certificates established annually as per legal provisions and the number of unpurchased green certificates corresponding to the difference between 90% of the annual quota and the quota met each trimester, the obligation to meet the annual quota remaining in place.

Transferred green certificate – the green certificate which is moved by the green certificate market operator from the producer's account to the provider's account, within a working day from the date the green certificate market operator has recorded receipt of payment for the green certificates sold by the seller, OR

- the green certificate moved from the producer to the provider account (for the case of the renewable source energy producer who also has the legal obligation to purchase green certificates) within a working day from the date the green certificate market operator has recorded the transfer request and which must contain the price for transferring green certificates from the producer account to the provider account.

Producers of electrical energy from renewable resources and economic operators who have the obligation to purchase green certificates are allowed to trade green certificates transparently, in a centralised and non-discriminatory manner, on centralised markets managed by the electrical energy market commercial operator.

In order to create the required demand for a functional market, every year, ANRE establishes the compulsory purchase quota for providers, depending on the E-SRE energy support quota (for more information regarding the way in which quotas are established please consult the following document.

Providers note the value of green certificates in the electrical energy bill transmitted to final consumers, and they bill it separately from the electrical energy costs, specifying the legal grounds. This value represents the result between the value of the compulsory yearly quota for the purchase of green certificates (GC/MWh) estimated by ANRE, the amount of electrical energy billed (MWh) and the price of green certificates, calculated as a weighted average price of the transactions on the centralised green certificate market in the month before the billing month or the last available monthly weighted average.

The green certificate supply is given by the number of GC issued by the OTS to the E-SRE producers. GC trading is carried out in a competition based system on the bilateral GC contract market and/or on the centralised GC market, between E-SRE producers and economic operators who have the obligation to purchase green certificates and is not conditioned by the trading of the associated electrical energy.

The centralised market for electrical energy from renewable resources supported by green certificates (CM- ERS- GC)

Green certificates 2020-2021

Period	Transaction volume in CM- ERS- GC in the year	Weighted average price		Value		No of certificates traded
	MWh	RON MWh	EUR/MWh	RON	EUR	
2020	987,457	201.62	41.67	199,086,159	41,146.987	2,667,987
2021	753,164	287.44	58.41	216,492,290	43,992,986	2,148,380
Variatie	-23.73%	+42.57%	+40.18%	+8.74%	+6.92%	-19.48%

Source:
Annual synthesis report of the results of the operation of Centralised Markets managed by OPCOM 2021

The Centralised Anonymous Market Green Certificate Spot (CAMGCS)

Relevant CAMGCS data for 2021
Number of active participants [participants/year]: 364
Number of green certificates traded [number/year]: 5,455,195
Weighted average price [RON/certificate]: 142.22
Weighted average price [EUR/certificate]: 29.40

Period	No of GC traded on CAMGCS in the year	Weighted average price		Value	
		RON/certificate	EUR/certificate	RON	EUR
2020	6,578,991	139.51	29.40	917,827,798	193,422,363
2021	5,455,195	142.22	29.40	775,787,100	160,382,697
Variation	-17.08%	+1.94%	0.00%	-15.48%	-17.08%

Source: Annual synthesis report of the results of the operation of Centralised Markets managed by OPCOM 2021

Particularities of green certificates:

In accordance with Art. 11 of Law no. 220/2008, with its subsequent alterations and completions, the trading value of green certificates for the year 2022 ranges between:

- Minimum trading value: 144.6598 RON/GC (29,4 EUR/GC);
- Maximum trading value: 172.2140 RON/CV (35 EUR/CV).
-
- Green certificates have a validity period of 12 months – any green certificate which is in possession of the producer when the validity period expires will be voided.
- Green certificates gain value upon issue.
- A number of green certificates is issued, depending on the technology used, for one MWh produced.

The estimated compulsory quota for the purchase of green certificates by economic operators who have this obligation for the year 2022 is set to the value of 0.5014313 green certificates/MWh. According to the Ministry of Economy, in the year 2022, the cost of green certificates is 0.072536 RON/KWh. They have the same value on the entire territory of

Romania. The average estimated impact of green certificates in the bill issued to final consumers in the year 2023 is maintained at the value of 14.5 EUR/MWh**.**

Conclusions

When a provider makes a price offer, it usually refers to the price per KWh consumed. But pay attention, when you seek to change providers, take into account these green certificates, as well as all the other fees which are included in the bill (such as excise duties, network fees a.s.o.). Also, in some case, the chosen subscription may also involve a daily fee for energy delivery. The daily subscription will also increase the final price.

We of course want to pay a bill that is as low as possible. However, these green certificates are a necessary cost, if we want to reach the green goals proposed within the European Union. Statistics show that we are heading towards a green future, both nationally and globally. This is why it might be a good idea to choose a provider of electrical energy obtained from renewable sources. When we think of the green future we wish to have, therefore we will make the conscious choice to accept the payment of green certificates.

In short, the reason why you pay for green certificates is that this way you support Europe's and Romania's renewable energy initiatives. This fixed fee is imposed by ANRE and is paid by all Romanian consumers. We suggest that you check your electrical energy bill and identify the green certificate payment component. The following specification appears on the bill, regarding the value of green certificates used in the calculation:

Yearly compulsory estimated GC quota, as per ANRE Decree 131/2021: GCEQ=0.50143 GC/MWh

Weighted average price OPCV: PMP-PCSCV=144.6598 lei/GC

Price per unit PUCV [RON/kWh] for 13.09.2022 - 12.10.2022 = GCEQ [CV/MWh] x PMP-PCSCV[RON/GC]/1000 = 0.50143 x 144.6598 / 1000 = 0.0725370, rounded to seven decimals.

Finally, we present the most important documents issued by ANRE regarding the green certificate market for the year 2022.

- Decree 118/2022 for the alteration and completion of the Methodology for establishing the compulsory annual quota for green certificate purchase, approved by Decree of ANRE president no. 96/2022; dated 28.09.2022 Official Gazette 949/29.09.2022.
- List of economic operators who have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the compulsory purchase quota for 2022, corresponding to the second trimester, updated on 08.09.2022.
- ANRE Decision no. 1418/10.08.2022 regarding identifying the economic operators which did not meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates and those who did not respect their legal obligation to purchase green certificates on the anonymous centralised market spot for green certificates for the year 2022, corresponding to the second trimester.
- The list of economic operators which have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates for the second trimester on the year 2022, updated on 10.08.2022.
- The list of economic operators which have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates for the second trimester

- Decree 96/2022 for approving the Methodology of establishing the annual compulsory quota for the purchase of green certificates dated 29.06.2022 Official Gazette 688/11.07.2022. Repeals Decree 157/2018. Altered by Decree 118/2022.
- Decree 94/2022 for the alterations of certain decrees of the ANRE president in the field of promoting electrical energy from renewable sources, dated 29/06.2022 Official Gazette 651/30.06.2022. Alters Decree 179/2018, Decree 15/2022 and Decree 77/2017.
- ANRE Decision no. 929/09.06.2022 for the alteration of annex no. 1 of the ANRE president decree no. 717/11.05.2022 regarding the identification of the economic operators which did not meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates and those who did not respect their legal obligation to purchase green certificates on the anonymous centralised market spot for green certificates in the year 2022, first trimester.
- The list of economic operators which have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates for the first trimester of the year 2022, updated on 09.06.2022.
- The list of economic operators which have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates for the first trimester of the year 2022, updated on 11.05.2022.
- ANRE Decision no. 717/11.05.2022 regarding the identification of the economic operators which did not meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates and those who did not respect their legal obligation to purchase green certificates on the anonymous centralised market spot for green certificates in the year 2022, first trimester.
- The list of economic operators which have the obligation to purchase green certificates and the number of green certificates which they must purchase in order to meet the estimated compulsory quota for the purchase of green certificates for the first trimester of the year 2022.
- Decree 131/2021 regarding establishing the estimated compulsory quota for green certificate purchase for the year 2022, dated 15.12.2021 Official Gazette 1192/16.12.2021. Enters into force on 01.01.2022.
- Decree 117/2021 regarding the approval of the regulations for reducing the estimated yearly environmental impact of green certificates in the bill issued to the final electrical energy consumer, dated 24.11.2021. Official Gazette 1177/13.12.2021. Enters into force on 01.01.2022.

BIBLIOGRAPHY

1. https://energie.gov.ro/home/informatii-de-interes-public/surse-regenerabile-de-energie-in-romania/legislatie-primara/
2. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/
3. https://energie.gov.ro/home/informatii-de-interes-public/surse-regenerabile-de-energie-in-romania/glosar-de-termeni/
4. https://energie.gov.ro/home/informatii-de-interes-public/surse-regenerabile-de-energie-in-romania/piata-certificatelor-verzi-cerere-si-oferta/

5. https://energie.gov.ro/home/informatii-de-interes-public/surse-regenerabile-de-energie-in-romania/legislatie-primara/
6. https://energie.gov.ro/home/informatii-de-interes-public/surse-regenerabile-de-energie-in-romania/glosar-de-termeni/
7. Raport anual de sintezã a rezultatelor funcționării Piețelor Centralizate Operate de OPCOM 2021
8. https://energie.gov.ro/
9. http://www.economie.gov.ro/
10. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626092/IPOL_STU(2018)626092_EN.pdf
11. https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20190926STO62270/ce-este-neutralitatea-emisiilor-de-dioxid-de-carbon)

GIS APPLICATIONS IN HUMAN GEOGRAPHY

Ramona Flavia Rațiu, Raluca Moldovan, Lucian Moldovan

Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Hydrologist, PhD, Mureș Water Basin Administration

Abstract: Geographic Information Systems represents a vast field in Information Technology and like any other booming technology it also has various applications in Human Geography. GIS is used to create awareness and share knowledge about the population, human settlements, and economic activities characteristic for the inhabited places. The development of geographic information systems is used for the integration and analysis of statistical data in correlation with environmental conditions and determining factors for population, settlements, and activities in different geographic areas.

Keywords: Geographic Information Systems, population, settlements, activities, analysis

INTRODUCTION

Geographic information systems are applied in various fields: Agriculture (pest control, soil analyses, future food demand planning) Structural Engineering, Transportation, Land Mapping and Analysis, Watershed Analysis, Environmental Engineering and Impact Studies, Water Resources and Wastewater Management, Disaster Management, Urban Planning, oil spills.

GIS-based projects and courses can easily support these goals and existing educational activities by being integrated into various curricula (Sinton & Lund, 2007).

Geographic Information Systems is a vast field in information technology and like any other booming technology, it has various applications in Human Geography. GIS has the potential to improve spatial thinking and is used to raise awareness and share knowledge about the population, human settlements, and economic activities characteristic for the humanized spaces. The development of geographic information systems is used for the integration and analysis of statistical data in correlation with environmental conditions and the determining factors for the population, settlements, and activities in different geographic areas.

Human geography consists of several sub-disciplinary fields that focus on different elements of human activity and organization, for example: population geography, rural geography, urban geography, cultural geography, economic geography, health geography, historical geography, political geography, social geography, transport geography, and geography of tourism. What distinguishes human geography from other related disciplines, such as development, economics, politics, and sociology, are the application of a set of core geographical concepts to the phenomena under investigation, including space, place, scale, landscape, mobility, and nature. These concepts foreground the notion that the world operates spatially and temporally, and that social relations do not operate independently of place and environment but are thoroughly grounded in and through them.

Human geography uses the full sweep of quantitative and qualitative methods from across the social sciences and humanities, mindful of using them to provide a thorough geographic analysis. It also places emphasis on fieldwork and mapping (see cartography) and has made several contributions to developing new methods and techniques, notably in the areas of spatial analysis, spatial statistics, and GIS science.

1. Implications of the Geographic Information System (GIS) in Human Geography

GIS (Geographical Information System) represents an IT system that allows the capture, storage, integration, manipulation, analysis and visualization of spatially referenced data. Due to the expansion of information systems in various fields of activity, an Information System can be defined as the totality of data, the means of processing them, as well as the information obtained (or the information that can potentially be obtained), together with the equipment intended to do this, for a specified field that serves to make decisions.

Human Geography includes many specialties: Population Geography, Geography of Settlements, Social Geography, Economic Geography, Geography of Transports, Political Geography, Cultural Geography, etc.

Population spread over the most diverse regions of the earth has always been the subject of study for geographers. The study of the population from the point of view of geography is not limited to the actual demographic phenomena. He also approaches people's way of life, the way of organizing the territory in which they carry out their activities, in order words the human settlements or the urban and rural habitat.

1.1. Diagrams

The population can be analyzed evolutionarily or structurally. Natural population dynamics, territorial dynamics, as well as the numerical evolution of a population can be graphically represented by histograms or timelines.

The evolution over time of a phenomenon can be represented by column diagrams, timelines, or histogram. If the same phenomenon is represented structured, structured column charts can be used (Fig. 1).

Fig.1.Evoluția numerică a populației județului Mureș, pe etnii, la Recensamintele din perioada 1850-2011

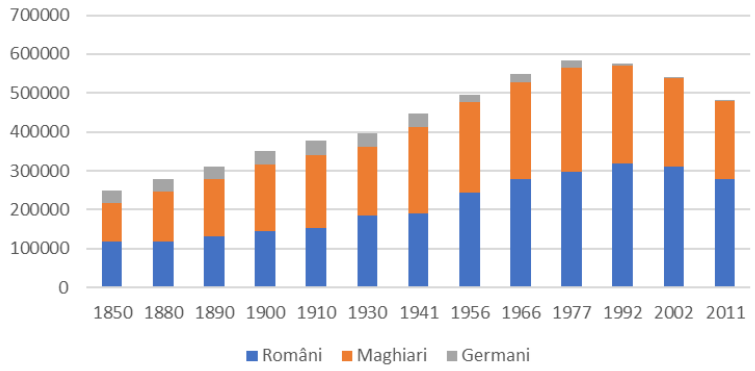

Fig 1- The numerical evolution of the population of Mures county, by ethnic groups, in the censuses from 1850-2011

1.2.Graduated symbols

Graduated symbol maps resize symbols based on value. The basis of this type of representation is the map on which different symbols are inserted (geometric figures, conventional signs) to highlight the territorial distribution of a phenomenon. The size of the symbols is directly proportional to the size of the phenomenon. This type of representation is

used to represent the dimensional classification of settlements, to represent production values, etc.

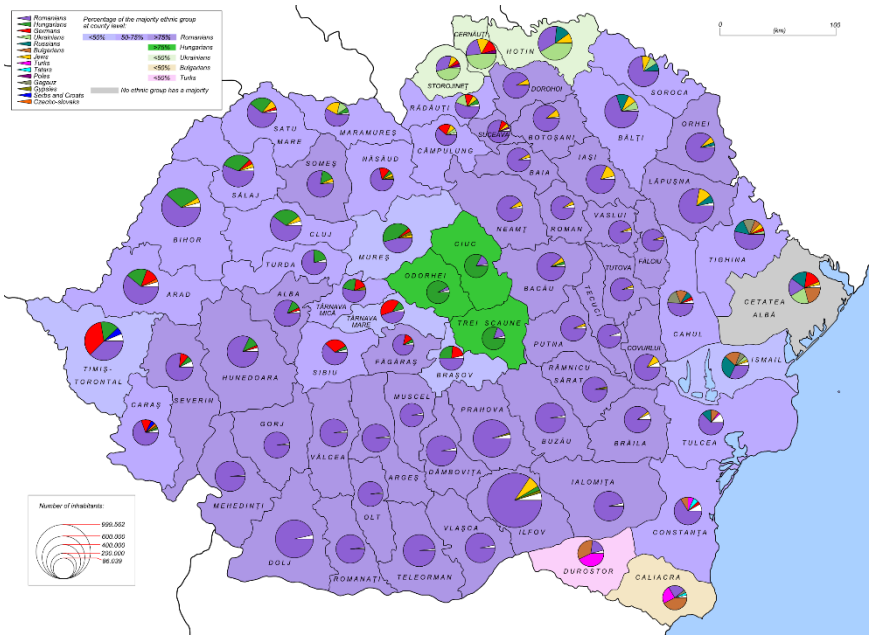

Fig 2. The ethnic structure of the Romanian population, at the 1930 Census
Source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Romania_1930_ethnic_map_EN.png

Symbols can be structured according to the phenomenon that is to be represented. For example, the number of inhabitants of a geographical area can be represented by a circle and with the help of structured circles different categories can be represented (ethnic, confessional structure, structure by age groups and by sex, etc.) (fig. 2). Symbols include circles, icons, and volumetric shapes. To describe quantity differences, graded symbol maps are a useful choice.

1.3.Data visualizations

Data viz meet maps. When you put bar graphs, pie charts, and line plots on maps, suddenly statistics have a location. With Tableau-style visualizations, you put data visualizations on the map.

2.Areal representations

The cartogram is the method by which several elements can be represented by combining the cartogram with linear, structural, or areal diagrams.

Space-Time cubes are slices of time stacked up in a three-dimensional space. Older time cubes are on the bottom. New slices of time are on top. Thus, they are ideal to show how values change in geographic space.

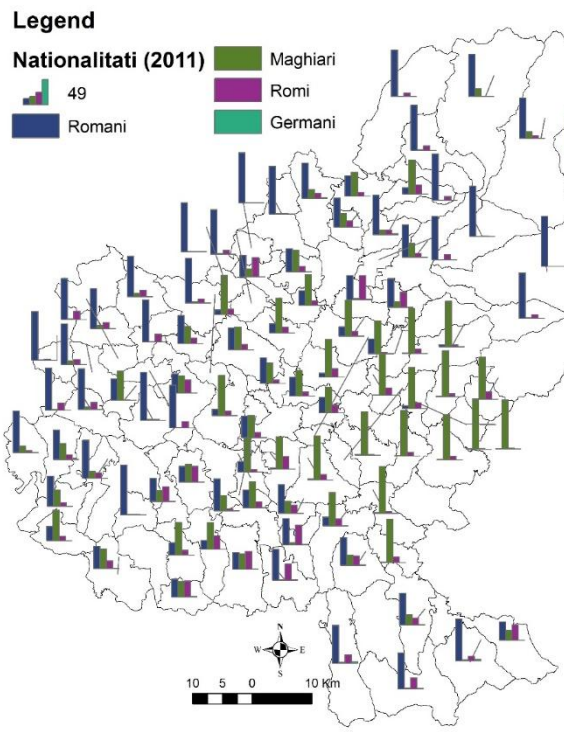

Fig.3. The ethnic structure of the population in the communes of Mureș County, at the 2011 Census

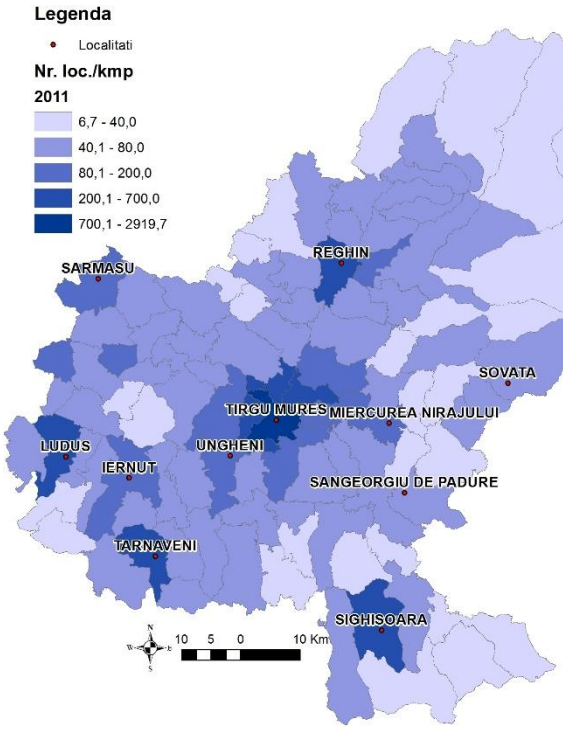

Fig.4. Cartogram: Population density in Mureș County

In the delimited geographical spaces, for example, the degree of urbanization, the masculinity index can be represented, using a legend, and the structured columns can represent population categories (age groups, gender, education level).

2.1. Cartograms, dasymetric and choropleth maps

Density-equalizing (contiguous) cartograms are your traditional cartograms (fig.4).

The first and most used of these is the choropleth map. This is a map that depicts quantitative data in a color form and can show the density, percentage, average value, or amount of an event in a geographic area. Sequential colors on these maps represent higher or lower positive or negative data values. Normally, each color also represents a range of values.

Dasymetric and choropleth maps are both thematic mapping techniques. Dasymetric maps classify quantitative aerial data. For example, the population can be aggregated into territorial administrative units of registration. In a dasymetric map, each base unit is assumed to be homogeneous.

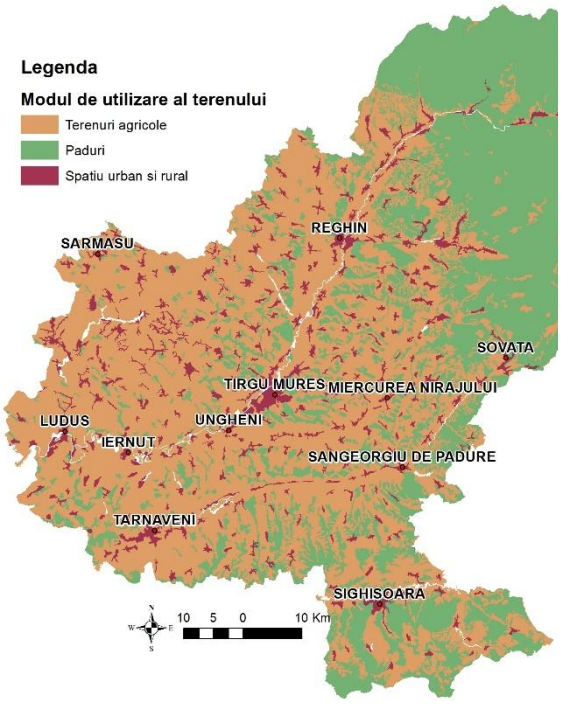

Fig.5. Choropleth map. Mures County. Land use

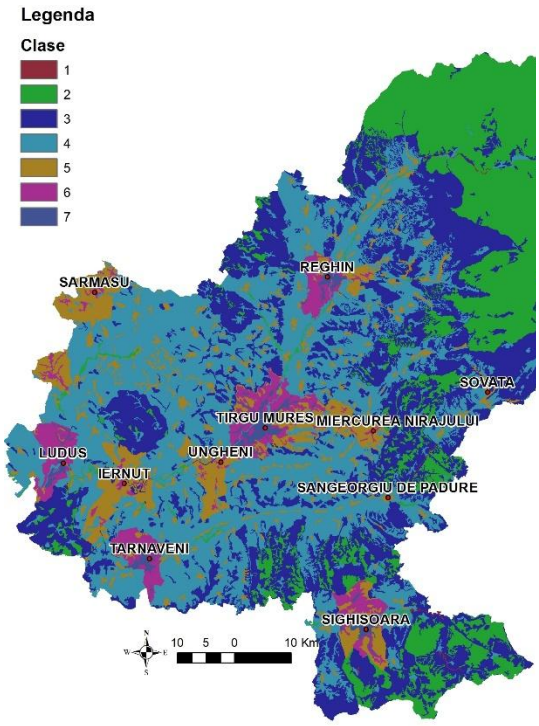

Fig. 6. Population density in relation to land use (Dasymetric map)

Densimetric mapping is another type of thematic map, a complex variant of the choropleth map, and works by using statistics and additional information to combine areas with similar values, rather than using the common administrative boundaries in a simple choropleth map (fig.5). This representation can be used to represent population structures (ethnic, confessional, occupational, etc.), taking the commune/city as the basic territorial administrative unit.

2.2. Firefly maps

Firefly maps (fig.8) use lightsaber-glowing symbology with a dark desaturated backdrop. Its greatest strengths are its cinematic effects and glowing appeal. For example, population clusters maps, transportation networks.

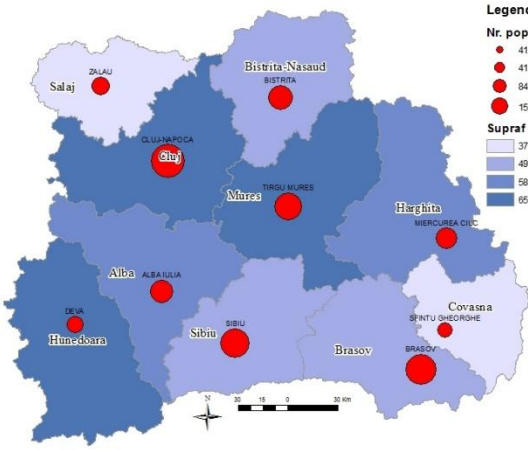

Fig. 7. The number of inhabitants in county residences compared to the county area. Dot maps

Fig.8. Firefly maps population clusters maps https://gisgeography.com/map-types/

2.3. Dot maps

Dot maps (fig.7) scatter dots in an area based on value. More dots mean a higher value. And vice versa. Dot maps don't necessarily show the exact location. They randomly spread-out points in a given area best for showing density differences across regions.

2.4. Flow Maps

A flow map is a type of thematic map that uses linear symbols to represent movement. The movement that is mapped can be the territorial movement of the population, goods, etc.

The wide variety of population and goods in motion, and the variety of geographic networks through which they move, have led to many different design strategies. Some cartographers have extended the term to any thematic map of a linear network, while others limit its use to maps that specifically show movement of some sort.

Lines are used to symbolize flow, usually varying in width in proportion to the size of the phenomenon represented.

According to Eduard Imhof, a flow map can represent many different aspects of moving phenomena and the networks along which they move; he listed the following:

Origin and destination: " Whence and whither something moves?"

Route: " On which line does the movement occur?" This can be represented precisely, generalized, or only in the schematic form of straight lines

Intensity of movement "How much is it moving? Does the amount of product transported change constantly (gradually) or in stages?" This will be a non-negative ratio variable such as the total number of migrants or the volume of goods carried.

Direction of motion: "In which direction, or both directions, is something moving?" This is often shown by arrows.

These are not distinct types of maps; a flow map can portray any of these aspects simultaneously. The types of phenomena that have been the subject of flow maps are varied. Subjects related to human geography include Migration, tourism, international trade, logistics, public utilities (water, transport, sanitation, electricity, telecommunications) and traffic, among others.

Generally speaking, flow maps can be divided as radial, network, and distributive.

2.5. Radial Flow Maps

Radial flow maps have a spot-like pattern because features and places are mapped in nodal form, with a single place being a common origin or destination. Network flow maps are used to show the interconnectivity between places and are usually based on transport or communication links.

In radial flow maps, lines radiate from an origin node to single or multiple destination nodes. Each hub links that movement of a phenomenon with a directional flow line, often in a radial pattern.

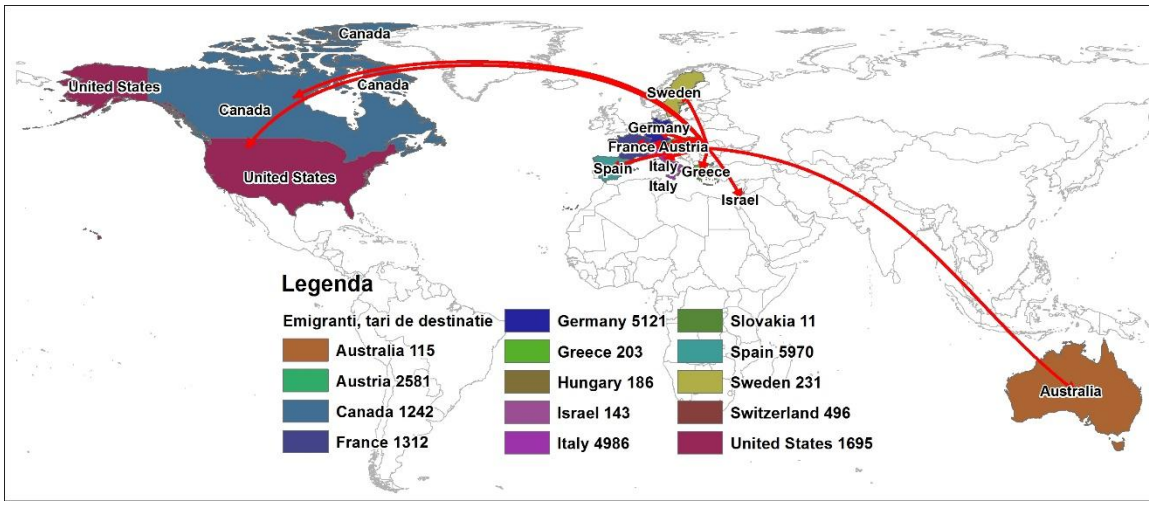

Fig.9. Romania. Emigrants by country of destination

The same type of representation can be used in Economic Geography to represent the geographical spaces from which certain goods are imported.

2.6. Distributive Flow Maps

Although like radial flow maps, distributive flow maps branch off to their destination. It's not the necessary route that is being traveled. But it's an abstract way how this commodity or information travels from an origin to multiple destinations.

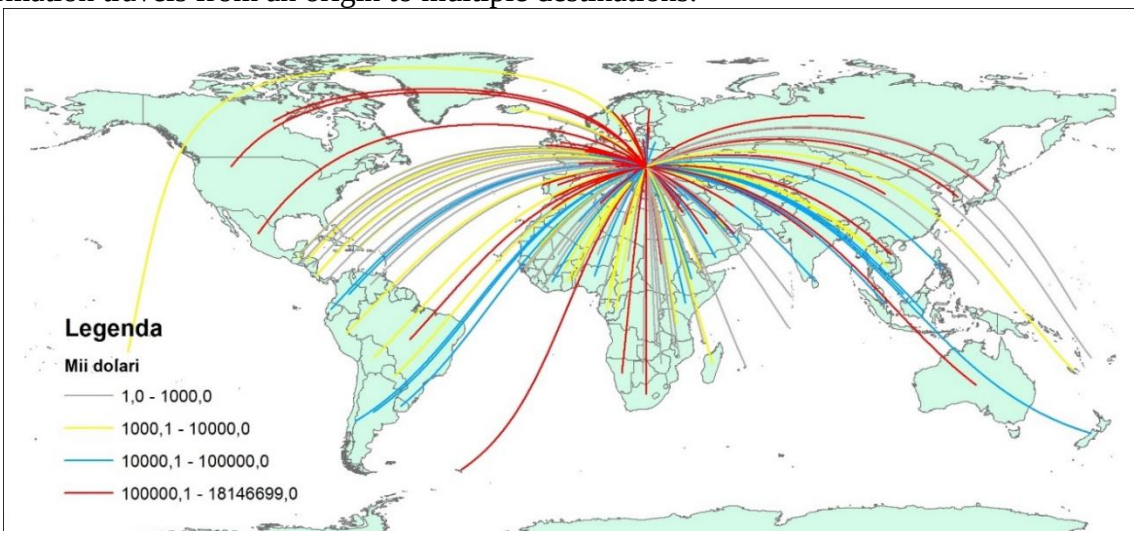

Fig. 10. Distributive Flow Maps

Source: https://community.esri.com/t5/applications-prototype-lab-blog/distributive-flow-maps-more-raster-more-faster/ba-p/903870

For example, the Romanian Exports in 2021 (the value of exports to partner countries) use a distributive flow map. (fig.10)

3. Isochrone

The first map of Paris showing population density was developed by a French engineer named Louis-Leger Vauthier. It used isolines (a line connecting points of equal value) to show the distribution of population throughout the city and was considered to be the first use of isolines to show a theme unrelated to physical geography (https://ro.eferrit.com/utilizarea-hartilor-tematice-in-geografie/).

An isochrone map in geography and urban planning is a map that describes the area accessible from a point within a certain time threshold.[1] an isochron (iso = equal, chrone = time) It is defined as "a line drawn on a map connecting points where something happens or arrives at the same time".[2] in transportation planning, isochrone maps are commonly used to depict areas of equal travel time.

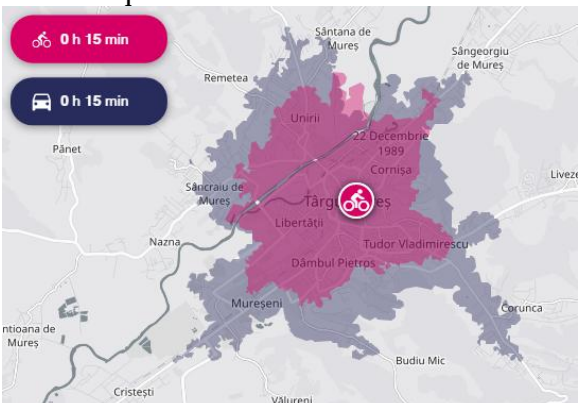

Fig.11. The isochrone map representing

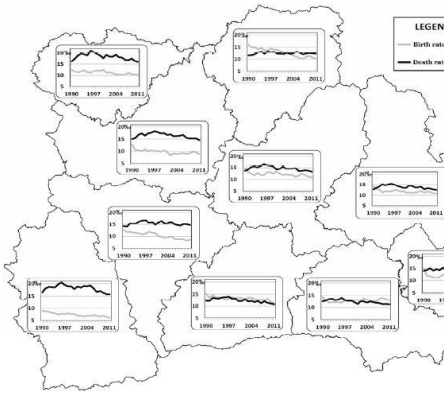

Fig.12. The natural population

travel time by car and bicycle in Târgu Mureș

balance in Transylvania, during 1990-2011.

Isochrone maps reveal the geographic extent to which one can travel. If you start at a given point, it shades how far you can travel within an amount of time. For example, fire stations measure their drive-time distances using a city's road network. If they know which areas, they have difficulty providing service for, it gives insight into where to build new fire stations.

Conclusion

The visualization of data and phenomena related to Human Geography is facilitated by the graphic representation of information and data. Using visuals such as charts, graphs and maps, data visualization tools provide an accessible way to see and understand trends and patterns in the Geography of Population, Settlements and Activities.

BIBLIOGRAPHY

1.Allen, Jeff (2018-12-01). "*Using Network Segments in the Visualization of Urban Isochrones"*. Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization. 53 (4): 262–270. doi:10.3138/cart.53.4.2018-0013. ISSN 0317-7173. S2CID 13398647;

2. Imbroane AL. M., Moore, D., (1999), Iniţiere în GIS şi teledetecţie, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca ;

3.Imhof, Eduard (1972). *Thematische Kartographie*. Berlin: De Gruyter;

4.Desai, Kiran (17 October 2008). "*Isochrones: Analysis of Local Geographic Markets*" (PDF). Mayer Brown. Retrieved 2018-05-31;

5.Ciangă N., Ramona Flavia Rațiu (2002) *Geografia României, indrumător de lucrări practice* Editura Universității Dimitrie Cantemir, Târgu Mureș;

6.Neuner, J. 2000 Si*steme de poziţionare globală* Ed. Matrixrom, Bucureşti;

7.Rațiu Ramona Flavia, Rodica Ramona Suciu, Lucian Moldovan (2013), *Change of the Demographic Regime and Implications in the Dimensions of Rural Settlements in Transylvania*, Journal of Settlements and Spatial Planning, Special Issue, no. 2 (2013) pp. 329-334, ISSN (Print): 2069-3419, ISSN (Online): 2248-2199;

8. Rațiu Ramona (2009), *The Geography of the Settlements,* Cluj-Napoca: Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, ISBN 978-973-133-679-4;

9.Ramona Rațiu (2009), *Romania- Human Geography,* Cluj-Napoca: Editura Napoca Star, ISBN 978-973-647-641-9;

10. Stuart Sinton Diana, Jennifer J. Lund (2007) *Understanding place : GIS and mapping across the curriculum, ESRI Press, Redlands, Calif., 2007*

http://geografie.ubbcluj.ro/ccau/jssp/arhiva_si2_2013/19JSSPSI022013.pdf

http://geografica.weebly.com/about.html

https://researchguides.dartmouth.edu/human_geography

https://traveltime.com/blog/free-isochrone-map-generator

https://gisgeography.com/dot-distribution-graduated-symbols-proportional-symbol-maps/

FRAUD AND SCAMS AS FORMS AND CATEGORIES OF THE CRIMINALITY

Marit Alexandru, Airapetean Artur, Șargu Nicu

Prof., PhD, Academy of Economic Studies, Moldova, Assoc. Prof., PhD, University of European Studies, Moldova, PhD Student, Academy of Economic Studies, Moldova

Abstract: Computers crimes are a relatively new and specific type of crime, their research requires the development of new methods, the use of forensic tactics specific to this type of crime. In the literature, we find several strategies developed by doctrinaires, several tactical-methodical recommendations to be met by prosecuting officers, and the specifics of digital evidence. In turn, cybercrime represents various criminal activities that involve computers and computer systems either as a main tool or as a main target. These activities include classic crimes (such as fraud, forgery and identity theft); content-related offenses (eg distribution of child pornography or incitement to racial hatred online); and computer and computer-specific offenses (for example, attacks on computer systems, DDoS attacks - blocking access, and malware).

Keywords: computer security, data and information protection, IP address holders, electronic evidence, cyber victims, cyber-attack, computer scams / fraud, online crime prevention.

Introduction

Information technologies, main components of the modern way of life, influence the functioning mechanism of society so profoundly, that any defect signaled at the level of interaction between information systems can cause a socio-economic collapse of great proportions. The effects of applying information technologies depend to the greatest extent on the human factor. Whether it is their creator, administrator or beneficiary, information technologies bear the imprint of the human personality that produces, manages or benefits from them. Therefore, information technologies can become both the object of criminal activity and the target of criminal activity.

Due to the specific nature of crimes in the IT field, they can be committed even outside of your home, but their effects can cause damage in other countries, for this reason computer crimes are becoming a more common phenomenon, the traces of these crimes can be destroyed very easily and are difficult to be preserved and discovered, from this point of view all more criminals commit this type of crime which also makes a more detailed study of this topic appropriate. In most cases, the criminal does not need to leave his home or additional equipment to commit the crime, he only needs a computer system, i.e. a computer, which is currently nothing special, for this reason future criminals choose this type of crime, in the same way, the criminal personally does not leave any trace or digital fingerprint after committing this type of crime, the traces are only left by the computer system, but who used it, who committed the crime is very difficult to prove.

Another aspect of computer crimes is their transnational nature, thanks to information technologies and especially the Internet, these crimes have no borders, that is, the criminal commits the crime that has effects in another country, which is also an impediment to finding the criminal. For the investigation of these types of crimes, international cooperation is necessary, a legislative basis is needed that will regulate this cooperation, but unfortunately at

the moment the legislation is not so perfect as to regulate these aspects in such detail that will lead to a more productive cooperation. For this reason, many criminals are attracted to these types of crimes, hoping that they will avoid criminal punishment for the damage they have done to society.

Thanks to modern computer systems that are accessible and do not require special knowledge to exploit, computer crimes have gained a considerable scale that is increasing day by day, both from the point of view of criminals having access to such high technologies and ordinary people which in most cases do not take the necessary measures to protect their computer systems from criminals, this is an important factor leading to the considerable increase in the number of computer crimes. It must be understood that everyone, first of all personally, must take care of their security in order not to become a victim of a crime, this also refers to the owners of the IT systems who are obliged to take measures to protect themselves from criminals, but currently society does not fulfills these obligations to a large extent.

These favorable circumstances lead to the development of computer crime, more and more people begin to commit crimes in the virtual environment, for these reasons it is not only necessary to train qualified specialists in the field, but also to inform society about the obligations that each person has in the event that it uses an information system.

Unfortunately, computer crimes have become a reality of our days, and if we were to extend the term of crime to computer crimes as well, then the scope of crimes in turn would expand from the banal spam that we receive every day through electronic mail to large-scale computer fraud. As a result, regardless of whether these actions are sanctioned or not by the institutions of the rule of law, they affect and disrupt the functioning of contemporary society.

In studies developed internationally[1], the expression "computer-related crime" or "computer-related crime" is used, which is not generally recognized or accepted. Also, the group of experts gathered within the OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) adopted a working definition in the form: "computer abuse is any illegal or unethical or unauthorized behavior regarding an automatic data processing and transmission data". It can be seen that these experts did not consider the explicit definition of the expression "computer crime" useful, but retained a functional classification as a basis for study[2].

Several definitions of the notion of IT crime can be found in the specialized literature. For example, the US Department of Justice defines as a computer crime[3] any criminal law violation that involves knowledge of computer technology. According to another definition, computer crime - is the criminal act committed through the use of an information system[4]. A third definition considers any illegal activity, which involves illegal access to a computer system, the theft of information and the use of online computer systems to commit or facilitate the commission of a fraud, as a computer crime[5].

According to another definition, computer crime is "the criminal act committed through the use of a computer system"[6], "any illegal activity, which involves illegal access to

1 See: Report of the European Committee on Criminal Matters.

2 Vasiu I. Computer Crime. Bucharest: Ed. Nemira, 1998, p. 27.

3 Free Encyclopedia of Ecommerce. Computer Crime - Definitions. http://ecommerce.hostip.info/pages/237/Computer-Crime-DEFINITIONS.html

4 Penny Duquenoy, Simon Jones, Barry G. Blundell – Ethical, Legal and Professional Issues in Computing, Cengage Learning Business Press; 1 edition (November 30, 2007), Middlesex, USA, p.230

5 MSN Encarta. Computer crime definition. - http://encarta.msn.com/dictionary_1861688155/computer_crime.html

6 Penny Duquenoy, Simon Jones, Barry G. Blundell – Ethical, Legal and Professional Issues in Computing, Cengage Learning Business Press; 1 edition (November 30, 2007), Middlesex, USA, p.230.

a computer system, the theft of information and the use of online computer systems to commit or facilitate the commission of fraud[7].

Professor Amza T. also defines the term computer crime as "the totality of the acts committed in the area of new technologies, in a certain period of time and on a certain well-determined territory"[8].

The group of experts gathered within the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) adopted a working definition in the form: "computer abuse is any illegal or unethical or unauthorized behavior that concerns an illegal data processing or data transmission"[9].

A point of view close to those already stated, expressed by local researchers Moraru V. and Guzun M. They believe that crimes in the field of IT (computer crime) represent the prejudicial act, provided by the criminal law, committed with guilt, which consists in the violation of rights and foreign interests (of another person) with respect to automated data processing systems.[10]

In our opinion, an original point of view is presented by the local researcher V. Cernei:"...information crime can be defined as a set of unsanctioned actions, intentional or unintentional, that attack the property and other interests of the participants in economic realities (clients, partners, competitors, state), directed towards the violation of one or more states of informational security – confidentiality, accessibility, integrity – states that characterize one or more components of the economic information system.[11]

Regarding the notion of "computer crime", the European Committee for Criminal Issues mentioned that none of the presented options can be recognized as a legal and general definition for the states, because it is not a complete definition without gaps. The notion of cybercrime includes very different crimes, more or less criminalized by each country. With the drafting of the guiding principles for the national legislators, it does not appear necessary to adopt, for computer related crime, a formal definition, which would create more difficulties than it could bring explanations.

At present, "computer-related crime", as the Committee uses it, is simply reduced to the offenses defined in the guiding principles for national legislators, which leave it to the various states to adapt this definition to their own legal systems and traditions their history.[12]

Computer abuse could be defined, in turn, by "any incident related to computer technology in which a person has suffered or could have suffered harm and from which the author obtained or could have intentionally obtained a profit"[13]. Or, by "all the acts committed in the area of new technologies, in a certain period of time and on a certain well-defined territory"[14].

In specialized literature, the notions of "cybercrime", "computer abuse" and "wrong use of the computer" are also used, the expressions having different meanings. A distinction must be made between the intention to defraud and the wrong use of a computer system, or between the unauthorized entry into a network and the wrong operation of computer keys. For example, if an employee receives a password to access a database from another employee,

---

7 MSN Encarta. Computer crime definition. http://encarta.msn.com/dictionary_1861688155/computer_crime.html

8 Amza T., Amza C-P. Computer crime. Bucharest: Ed. Lumina-Lex, 2003, p. 13.

9 Dobrinoiu M. Crimes in the IT field. Bucharest: C.H. Publishing House. Beck, 2006, p. 81.

10 Moraru V., Guzun M. Information and informational security as an object of legal-criminal protection. //Journal of Criminal Sciences, Yearbook, Year II, 2006, p.158-159.

11 Cernei V. Information crimes – an integral part of economic crimes. Banca de Economii S.A. http://www.google.md/search?q=metodica+cercetării+infraincionelor+informatice&oq=UTF-8

12 Vasiu I. Criminalitatea Informatică ..., p. 28.

13 Dobrinoiu M. op.cit., p. 82.

14 Amza T., Amza C-P. Computer Crime. Bucharest: Ed. Lumina Lex, 2003, p. 13.

that employee should not be charged with a crime if he/she breaks into that database. The situation in which an employee steals the access password to that database, knowing the fact that he does not have access authorization to that database, is judged quite differently.[15]

The definitions set out above can be found in the Convention of the Council of Europe (the Convention) on computer crime, signed on November 23, 2001 in Budapest[16].

Regarding the formalization of computer crime, the member states of the European Union have reached a common denominator, with four distinct activities identified: activities affecting privacy: collection, storage, modification and disclosure of personal data; activities of disseminating materials with obscene or xenophobic content: pornographic materials (especially those related to minors), racist materials and inciting violence; economic crime, unauthorized access and sabotage: activities such as the distribution of viruses, espionage and computer fraud, destruction of data and programs or other crimes, programming a computer to "destroy" another computer; violation of intellectual property rights.[17]

The adoption of the Convention in 2001 was an important step in the identification of computer crimes and the standardization of legislation, constituting an outpost in the fight against computer crimes. Nevertheless, the number of computer crimes is constantly increasing.

Computer offenses are an evolution of classic offences. For example, the armed robbery of a bank becomes in the computer environment a hacking action in the banking systems, the purpose of which is to steal, by applying force, financial means. In this case, the force is applied to the protection computer systems, unlike the classic robbery, when the force is applied to the bank staff. The classic theft can be found in the virtual space in the form of virus programs, which covertly penetrate the computer system, transmitting the information from the computer system to the creator of the virus program.[18]

The difference between real computer crime and apparent computer crime represents the black figure of this new type of crime and it includes all the facts sanctioned by the legislator, but which, for some reasons, remain undiscovered by the competent bodies of criminal justice.[19]

In addition to the classic criminal acts (fraud, counterfeiting, prostitution, deception), computer crimes also include cyber crimes (software piracy, card theft or forgery of electronic payment instruments, network viruses, electronic terrorism, e-mail harassment.[20]

According to the Convention of the Council of Europe (the Convention) on computer crime, signed on November 23, 2001 in Budapest, computer crimes can be divided into eight categories: illegal access to an computer system; illegal interception of non-public transmissions; interference on computer data; interference on computer systems; use of information technology for illegal purposes; falsification of computer data; fraudulent use of computer systems; child pornography.

Recommendation no. R (89) 9 on computer-related crime, one of the most important recommendations of the Council of Europe, made a classification of computer crimes in two sections entitled - the minimum list and the optional list.

The minimum list of offenses includes: Computer fraud; Computer fraud; Damage to data or computer programs; Computer sabotage; Unauthorized access; Unauthorized

15 Dobrinoiu M. op.cit., p. 82.
16 Council of Europe Convention on Cybercrime, Budapest, 23 November 2001. http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/html/185.htm
17 Dobrinoiu M. op.cit., p. 83.
18 MC Afee Virtual Crime Report 2005, http://www.mcafee.com/us/local_content/misc/mcafee_na_virtual_criminology_report.pdf, page 8
19 Pop O. Mass Media and Crime. virtual support, p. 5-9.
20 Stancu Em. Treatise on Criminalistics. Bucharest: Universul Juridic, 2004, p. 697.

interception; Unauthorized reproduction of protected computer programs; Unauthorized reproduction of a topography.

The optional list of offenses includes: Alteration of data or computer programs; Computer espionage; Unauthorized use of a computer; Unauthorized use of a protected computer program.

In this context, information technologies, like any other product of human genius, are vulnerable and, in the case of incorrect or intentionally wrong management, can generate a chain reaction with an unfortunate and unpredictable outcome.

The theoretical aspects regarding the investigation of this category of crimes, with regret, are less reflected in criminalistics, in the science of the renal system, remaining, in this way. In this context, the criminal investigation of crimes in the field of computer science is similar.

Thus, due to the lack of reliable data, it is difficult to estimate the impact of inadequate cyber attack preparation. The economic impact of cybercrime increased five-fold between 2013 and 2017, affecting both governments and businesses of all sizes. The predicted growth in cyber insurance premiums, from €3 billion in 2018 to €8.9 billion in 2020, reflects this trend.

In 2017, the global Wannacry (ransomware) and NotPetya (deletion malware) attacks affected more than 320,000 victims in approximately 150 countries. These incidents led to something of a global "awakening" to the threat posed by cyber attacks, sparking a new momentum to integrate cyber security into mainstream policy thinking. Furthermore, 86% of EU citizens now believe that the risk of becoming a victim of cybercrime is increasing.

Materials used and applied methods.

As the methodological and theoretical-scientific support of our research constitutes it; the theory of national and international criminal law, of criminology and criminalistics, of European directives, as well as other socio-human subjects that were put at the basis of the study.

The purpose of this research is to carry out, based on theoretical research and materials in the field, extensive investigations regarding the problems stated. As methodological support in the context of the conducted study, a series of research methods were used, such as: the analysis method, which consisted in the critical examination of the criminal doctrine and the criminological one related to the subject of frauds/scams in the field of IT. The informational base is constituted by the theoretical and applied importance of the study. The applicative element of the study or research is manifested by an exposition of their forms and the useful information to defend against them.

Results and discussions

So, in the computer environment, fraud can take many forms and can often be confused with traditional deception, and the means of achievement being, as we know, the compute[21]r.

Given the IT environment in which they are initiated, we consider it necessary to remind them in this context of the following types of scams and frauds, such as:

- "Bait and switch" (bait and switch);
- "The Nigerian Letters" or "The Spanish Prisoner");
- "False invoicing";
- "Salami Fraud";
- Establishment of "ghost" companies, etc.

Therefore, among the types or forms mentioned above of scams/frauds talking about the type or method of "Bait and Switch" (Bait and Switch) is a form of computer fraud in

21 Dobrinoiu, Crimes in the IT field, Bucharest 2006, p.227.

which the perpetrator lures potential customers by advertising (very low price, profitability of the business, etc.). Of some products, which either do not exist in reality, or are later exchanged for apparently similar products, but with significantly lower qualities.

In essence, the customer is presented with the opportunity to purchase a certain product at a very low price, but when the order is fulfilled, he is told that the product is "out of stock" and is offered another possibility, another (counterfeit) product as a "consolation" for the "non-existence" of the original one presented in the ad. Characteristic of this scam/fraud is the fact that at no time does the author have the intention (does not intend) to sell the bait product.

The act is most often carried out by means of computer systems and the Internet network. Attracting customers can also be done through e-mail or through a (well-designed) web page[22].

Type or form of "Confidence Tricks". It is based on the intention to mislead a person or group of persons (referred to as "targets") as to the possibility of winning large amounts of money of money or to achieve something significant. Usually, the perpetrator relies on the help of an accomplice, who, during the deception, will psychologically act on the target by artificially inducing him to feel that the "Game", the "action", etc., are as real and profitable as possible" having faith in the author".

Originally, this trick was based on the exploitation of certain sides of the human personality, such as greed or dishonesty. Often, victims are exploited by their desires for "get rich quick", for "effortless money" or for investments that are "too good to be true". Thus, for example, the target will be convinced by the perpetrator that he will win a significant sum of money by participating in defrauding a third person, who, in fact, is related to the offender and participates in complicity in carrying out this action. Of course, it is the victim who loses the "game". And in this case, the offender's approach to the victim and even the conduct of the action will be done by means of electronic means (email, web page, etc.).

Another way is "Advance Fee Fraud". They are often known as "Nigerian transfers" or "Nigerian letters" or simply "419 scams" (according to the article number of the Penal Code of Nigeria criminalizing such acts). In this case, the victims are wealthy people or investors from Europe, South Asia or North America.

The means of submission vary from letters sent by post or faxes to email or web pages, especially after 1990. The scheme of operation is relatively simple. A person (investor, businessman, etc.) is contacted according to the following template:" ... high-ranking official in Nigeria, I intend to send important funds and request your help to use your bank transfer accounts in exchange for a commission of 10-20% of the amount transferred ...".

The alleged business is also carefully presented as an "insignificant crime" (white collar crime type), which, however, offers the possibility of "important gains". The induction, almost subliminally, of the idea of "small illegality" in connection with the "operation" it has the role of discouraging the victim from reporting the case to the authorities at the moment he realizes that, by giving his account details to strangers, he has in reality been deprived of all his liquidity or savings.[23]

Such scams originate in Nigeria and are usually set up so that email addresses, websites, phone or fax numbers etc. to appear to be those of business centers, firms or even local government institutions.

There are also cases in which, in email correspondence, the authors directly requested from the victims sums of money in cash for so-called persons or other officials or bank staff who were to ensure the "big transfer", etc.

22 Stancu E., Criminalistics - the scientific investigation of crimes, Edit. Actami vol. 1, Bucharest 1999, p.264.
23 Stancu E., Criminalistics - the scientific investigation of crimes, Edit. Actami vol. 1, Bucharest 1999, p.231.

In other approaches, it was stated that "in order to facilitate the transfer, you (e.g. the Investor) must have opened an account with a Nigerian bank, worth at least USD 100,000". In some cases, the victims were even invited to Nigeria to meet with the respective "government officials" or "other important persons" - in fact accomplices of the authors who supported the scenario of "authenticity and imminence of the expatriation of funds". In 1995, an American citizen who made such a visit to Nigeria was murdered, at which point the investigations were taken over by the US Secret Service.

Such acts are still frequent in Nigeria, but the phenomenon has become international. Thus, the most resounding success of the security authorities was the arrest, in 2004, in Amsterdam, of 52 people involved in similar actions.

In another variant of the fraud, "False invoicing", the victim receives an email message from an alleged lawyer or representative of a securities or real estate management company through which he is informed about the death of a "very distant relative", of which, of course, the victim had no knowledge, and which would have left him a significant legacy. In a subsequent message, the author requests the victim's bank account details in order to "bank transfer the inherited cash" (exorbitant sums intended to inhibit the instinct of defense).

In the newest version of this type of fraud, the author offers to buy one of the expensive products posted for sale by the victim on a Web page specialized in online sales and purchases (eg eBay) through a payment order, tab check or other official instrument issued by a banking authority "accidentally", the check will have an amount higher than the value of the "bought" product, a reason for the criminal to request (by email) the victim to refund the difference money, telegraphically, to a third party address, upon confirmation of receipt of the parcel. As a rule, the check enters as payment after a day or two, but its counterfeiting is revealed only after almost a week, during which time the victim managed to send the product and the "rest of the money" to the criminal.

"Fake Escrow" (Fake Escrow) is another method of fraud in information systems, it is the one by which the author, after winning an auction of products on a specialized Internet site (like eBay or AltaVista), requests the victim to use a site (or service) of a "safe", "neutral" scammer who will "store" the goods (generally electronic equipment) until the financial arrangements are made. Of course, the scam site is created and controlled by the criminal, and upon receipt of the "pledged" goods, the respective Web page is closed (deactivated) and the account deleted.

"Scam/ Salam Fraud" is, in turn, a fairly simple operation to perform, but which requires access to the IT system of a banking institution. The author accesses the computer application for managing customer accounts or the invoicing application and modifies certain lines of program in such a way that it produces a rounding down of the amounts resulting from specific bank calculations, the differences being directed to a specific account. The name of the scam/fraud is suggestive of the operation of obtaining, summing up and transferring all the percentages resulting from the arithmetic rounding imposed by the software.

The "Spanish Prisoner" is a method, as simple as it is embarrassing for the victims, it has its origin in a fashionable deception in the 17th century, in essence, the author contacts the target (businessman, his family, people with charitable tendencies, etc.). Through an electronic means (email, court messaging - IM, etc.) and "reveals" to him the fact that he is in contact (telephone, email, etc.) with a "very important" or "well-known" character in the world economic-social or artistic politics, who is imprisoned under another name in Spain, being the victim of a staged.

Since the character is anxious to avoid scandalous publicity, the author of the fraud asks for the "financial support" of the target to "pay the bail of the arrested person", hoping that, upon returning to the country, he/she will "reveal considerably". Often, the fraud is not stops after the first bank transfer - of this kind, the victim realizing much later, in the course

of the electronic correspondence with the author, that other "expensive operations" are necessary that he had to face "to free the character", everything being , obviously, artificially constructed. The success of the fraud lies most of the time in the mastery of the psychological game of the machine that dresses the "incredible" story in an aura of mystery and confidentiality, managing to create the impression to the victim that he is participating in a "great action" ' on a political-economic-social or artistic level.[24]

In this context, some specialists warn -, Bitdefender psychologists warn that anyone can become a victim of scams on Facebook Qichepcate be tricked by esaixte "'Guess who viewed your profile?" but also many others, warn the behavioral analysts and psychologists from Bitdefender.

A study carried out over two years by the software solutions provider shows that scammers are infecting millions of Facebook users with known schemes, presented in a different form. A team of behavioral analysts and psychologists analyzed the five categories of scams and concluded that there is no profile of the typical victim.

The "greatest vulnerabilities" occur due to general human dispositions that can influence any user at any given time. It is hard for us, people, to accept our irrational behavior, or the fact that we fall prey to the impulses that we normally attribute to the less "educated", said psychologist Nansi Lungu, Behavior Analyst at Bitdefender.

However, the psychological analysis highlighted a close connection between the victims and the lack of information, especially regarding the functioning of the social network Facebook, while almost half of the diabetic threats rely on the knowledge of the users to know who has viewed profile. One out of three frauds attract victims with functionalities that Facebook has not implemented yet, such as the "Dislike" button or the desire to personalize.

Fake sweepstakes, such as those with free Disneyland tickets or game points, account for 16.51% of the many frauds in the past two years, while pornographic materials with celebrities make up 7.53%. Facebook frauds make money through fraudulent surveys or Trojan-type viruses that steal bank or browser passwords.

Although they are still a niche category, video materials promoting violence are gaining popularity, warn Bitdefender security experts. "Like and Share" scams that use shocking images, such as beaten animals, suffering children and tortured women, account for 1% of all frauds, according to the study. The latest example is the one in which a video of a woman killed by her husband for kissing another man infected users with viruses.

The most popular categories of scams used by cybercriminals to trick Facebook users are:

1. Guess who viewed your profile? - 45.50%
2. New functionalities of Facebook - 29.53%
3. Prize scams - 16.51%
4. Celebrity Scams - 7.53%
5. Video materials with atrocities - 0.93%

Bitdefender recommends users to update their operating system, antivirus solution and other software to stop hackers from exploiting vulnerabilities found in the system. Users should avoid filling out surveys on Facebook or pressing Like or Share to view a video. In order to attract attention among Facebook users, Bitdefender recently also launched an annual list of the 10 most popular scams found on the social network.

The study analyzed 850,000 scams spread in countries such as Romania, the United States, Great Britain, Australia, Germany, Spain, France and Saudi Arabia as of October

24 Stancu E., Ciminalistica, Vol. III, Bucharest, 2004.

2012. For more information on the psychology of those who fall victim to Facebook hoaxes, we can access the comprehensive study conducted by Bitdefender on this subject.[25]

The grounds for initiating criminal prosecution in cases of committing scams/frauds in the field of information technologies can be:

- the complaints of citizens, civil servants, persons with positions of responsibility from various institutions, organizations, enterprises, users of the information that was accessed illegally;

- communications regarding the deed committed or in the process of preparation received from various sources.

Therefore, in the context of the increasingly accentuated use of the Internet in commercial, business, administrative activities, in applications in the field of health or for distance education, a fact that also led to the appearance and expansion of new concepts (e-commerce, e-leaming, e-health, e-work, e-govemment), it appears essential to establish a robust trust framework for IT applications that implement such services. The Internet contributes to the acceleration of the flow of activities in the most diverse areas.

Commercial applications, for example, involve the need for digital document exchanges between companies, organizations and/or private individuals. Several valid premises for e-services support applications can be mentioned in this context.

First of all, the people who come into contact via the Internet to carry out transactions and actions specific to the field (e-commerce, distance education applications, tele-working, tele-medicine, etc.) do not know each other beforehand or are not in a direct, physical encounter.

This is the case, for example, of some online purchases, on commercial websites, where the connected buyer orders products/services and pays, at the same time, certain Internet portals for industrial transactions offer online services that require immediate contractual employment.

Secondly, in the Internet, information flows freely, without restrictive control and censorship. From here, however, comes the danger of their interception, modification or falsification of the data transmitted, for example from confidential or strategic contracts between companies (organizations). The development of the Internet in recent years has been strongly stimulated by the prospect of conducting online business, by the advantages of implementing practical applications in the most diverse fields, from central and local public administration to education, medicine, scientific research, etc. Even the most mundane transactions can take place over the Internet. It will break down the physical barriers to communication. In this extremely dynamic context, ensuring the security of transactions via the Internet is the most important challenge facing these types of applications (e-commerce, e-health, e-government, e-learning, e-work). For most organizations, the interest in IT security is proportional to the way in which the threats and vulnerabilities of the computer systems are perceived.

In the following, a series of concepts and general principles will be presented that must be taken into account for the implementation of effective policies capable of combating, especially preventing fraud/fraud and, more generally speaking, security incidents that can affect the operation information and communication systems. The identification of risks and the response to electronic fraud in the general way, fraud involves the use of incorrect or unauthorized methods to obtain certain advantages over other partners, users, beneficiaries of certain services, etc. The circumstances in which fraud (and, in context, electronic fraud, in Internet-based applications such as e-commerce, e-health, egovemment, e-leaming and e-work) occur can be very diverse.

25 Fraud treatment principles in IT and electronic communications applications, Ing. Sorin SOVIANY source http://www.agu\ro/buletine/689.pdf

Some of these include: fraud in electronic applications, fraud in government-level applications (e-government systems), fraud affecting individual consumers, fraud affecting intellectual property rights, fraud affecting insurance companies, fraud in health systems (associated with attacks on support systems for e-health applications, for example), fraud with counterfeit credit cards (closely linked to e-commerce applications), etc.[26]

In the context of the expansion of information and communication technologies, their benefits should not hide the potential for large-scale electronic frauds, frauds that affect the support systems for e-commerce, e-health, e-government, e- leaming and e-work. The enormous benefits these technologies bring to users also provide multiple opportunities for cyber criminals.

Thus, they become able to:

• ¬ to communicate with one another secretly;

• ¬ to hide their true identities in order to avoid detection and to penetrate computer systems remotely;

• ¬ to falsify and alter private regime documents; manipulate electronic payment systems to illegally obtain funds.

Thus, some mechanisms of electronic frauds, i.e. frauds that involve paper-based payment systems:

• when goods and services are actually obtained online, but are still paid for using paper-based payment instruments (such as money orders, checks, etc.), frauds can be carried out just like in the past;

• vulnerabilities are mainly related to individual users using open accounts using false identification details, credit overdraft situations, or even forging or altering payment instruments as such.

• under conditions where there is pressure to carry out electronic transactions as quickly as possible, sellers may want to stop waiting for the information entered to be deleted or for authenticity checks to be carried out before authorizing the distribution of goods or the provision of services, by therefore opening the way for potential frauds. In turn, customers could send information specific to a check to a seller about whom they have no independent information, which may be located in a foreign country.

Fraud involving direct debit schemes:

• Online payments can be made by direct debit, in which case the sums of money are transferred directly from the payer's account to the destination bank, or through a transfer tool in which a customer can ask his bank to debit an amount from his account which is electronically credited to another account.

• For such transactions to take place, certain preliminary steps must be taken by the parties involved, including exchanging account details and carrying out various identification checks. From the buyer's point of view, an element of risk occurs if funds are transferred before the goods arrive or the service is actually performed.

• From the seller's point of view, it is necessary that the funds arrive before the goods are delivered or the service is performed. The main safeguard against such fraud requires merchants to take appropriate steps to authenticate the account details provided by the purchaser and to ensure that the appropriate funds are held to cover the purchase.

Identity Fraud: Advances in e-commerce have created premises for new forms of illegal and fraudulent actions, unlikely to be encountered in traditional transactional systems. For example, many consumers encounter great difficulties in identifying their business partners (or transactions carried out via the Internet). Some traders intentionally resort to masking (hiding) their real identities precisely to prevent possible frauds in electronic

26 **Principii de tratare a fraudelor în aplicaţii informatice şi de comunicaţii electronice Ing. Sorin SOVIANY** sursa http://www.agir.ro/buletine/689.pdf

transactions. in practice, Internet technologies provide users with relatively simple tools to mask (hide) their real identities. Internet, election mail addresses, for example, can be easily manipulated to include details that are not real, or the source of the message can be made anonymous or altered so that the message appears to be from another user.

Conclusion

In conclusion, we believe that the success of creating an IT society depends, in large part, on the solution of a spectrum of legal, economic and organizational problems. In this regard, there is a need for the creation of study programs and the training of specialists in the field of computer security; of the functions responsible for the implementation and administration of the information security mechanisms, the organization of seminars to deepen knowledge and exchange experience with specialists in the field and from other countries.

In the context of the mentioned, we propose that, within the faculties of law and technical faculties, premises be created for the establishment of specialties with a research profile of this phenomenon, of the methods of investigation, combat and prevention of cyber crimes. The rapid pace of evolution of computer crimes, dangerous crimes for the entire society, requires urgent actions to combat acts of computer terrorism.

Researches in the field of computer crime are, by their very nature, complex and involve the use of sophisticated equipment with high costs.

Thus, ensuring an adequate level of protection of IT systems should be part of a comprehensive and effective framework of preventive measures that complement the measures provided by criminal law in response to IT crime. Moreover, increasing the level of training and information in the field of the representatives of the authorities, the private sector and the citizens, can make possible the appropriate implementation of recent strategies for IT security.

Regarding international and public-private cooperation in the field of cybercrime, it is beneficial and perspective.

THE METHODOLOGY OF THE INVESTIGATION AND THE PARTICULARITIES OF THE CRIMINAL INVESTIGATION ACTIONS REGARDING THE INVESTIGATION OF THE TRAFFICKING OF HUMAN BEINGS

Artur Airapetean, Andreea Corsei

Assoc. Prof., PhD, University of Moldova, Lecturer, PhD, „Petre Andrei" University of Iași

Abstract: The article presents a study of the investigation processes of criminal prosecution actions regarding the investigation of human trafficking. Through this theoretical-practical study, the authors tried to present the investigation procedure, which is very important to be followed in the conditions of effective investigations. The study of the victim constitutes, for the one leading the hearing, the basis of the tactics that will be used in the subsequent phase of the hearing. If, through the free or spontaneous narration, all facts and circumstances have been completely clarified, the victim's statement is recorded without resorting to asking questions. The element of novelty being reflected through the lens of the national legal framework under investigation and with the influence of the country's particularities of the phenomenon of human trafficking.

Keywords: the victim, human trafficking, hearing the victim, criminal investigation, evidence

I. Introducere

Trafficking in persons is a serious crime, a violation of the physical, psychological and fundamental human rights of the victim. Trafficking in persons is a complex international criminal phenomenon and unique in its way, composed of several elements for which a particularity of the initial stage of investigation of the crimes regarding the trafficking of human beings and falls to the initiation of criminal prosecution. As a rule, the result of the verification of operative investigative information should be based on the collection of necessary evidence regarding the existence of the crime.

In the framework of the investigation of human trafficking crimes, the criminal prosecution body has the task of proving and establishing the following circumstances:

1. The fact of human trafficking – it is carried out through an active behavior, which involves the performance of human trafficking actions. In other words, the fact of human trafficking is reflected in art. 165 of 1 C.P. of R.M. namely: "recruiting, transporting, transferring, harboring or receiving a person for the purpose of commercial or non-commercial sexual exploitation, through forced labor or services, in slavery or in conditions similar to slavery, use in armed conflicts or in criminal activities, taking of organs or tissues for transplant.
2. The method of camouflaging human trafficking – is the procedure in which, for example, traffickers to export human traffickers, i.e. victims of human trafficking, they often turn to travel agencies, through which the given agency performs all the actions like: the foreign passport, tourist visa, travel tickets or even fake identity documents or fake visa. In some cases, through these tourist agencies,

people trafficked in human beings are transported to a country, from where the given people then become victims of human trafficking.

3. The presence or absence of the victim's consent to be trafficked, usually the victim of human trafficking is misled, regarding the work that is proposed by the trafficker abroad, the amount paid for the work, but when she is transported to the destination she she is disappointed, realizing that she has been deceived and trafficked. Sometimes the victim knows that she will be trafficked, and accepts the trafficker's proposal, thinking that if she offers sexual services abroad she will receive a lot of money. But often when she arrives at her destination, she is locked in a room, without food, without water, where she is forced to work as a prostitute, not to mention some remuneration.

4. Who are the traffickers, if there is a prior understanding between them? Traffickers are usually both male and female. The traffickers usually cooperate, in a group of at least 2-3 people. The trafficker's age can be from 18 to 60 years old and older. Each trafficker has his own role in the trafficking of human beings, namely one has the purpose of collecting victims by deception, fraud, kidnapping, abuse of power, another trafficker has the purpose of transporting the victim to the destination, from where it is sold to other dealers.

5. The amount of profit obtained by the traffickers as a result of the trafficking. We all know that the traffickers get a huge amount of money from the profit obtained as a result of the trafficking. According to the police, the traffickers receive from $800 to $1500 for each Moldovan woman. We can also say that the price of victims of human trafficking varies, for example, for a woman, where the trafficker aims to sexually exploit her, her price increases in relation to how young the girl is, and especially if the victim is a virgin, it is worth a lot.

6. The purpose of trafficking: the use of forced labor, keeping the person as a slave, for sexual exploitation, for engaging in criminal actions or other vile purposes, for taking organs or tissues. Forced labor involves the performance by a person, under the influence of coercion, of activities that require physical or intellectual effort, with the aim of creating material or intellectual goods for another person.

Within the meaning of art. 1 of the Convention on Slavery, is the state or situation of the human being on which the attributes of the right of ownership are applied (realized) or some of them.

The sexual exploitation of the person implies the abusive obtaining by a person of a material or other kind of profit from the practice of sexual services (relations) by another person.

Training the person in the criminal activity consists in imposing (by coercion) the victims of human trafficking to commit criminal acts in the interest of the persons or criminal groups for whom they work.

Sampling of human organs and tissues is the harvesting of morphologically and functionally healthy human organs and tissues, in the implementation of a transplant. Transplantation of human organs and tissues is the therapeutic method of saving life and restoring people's health, which consists in replacing compromised organs and tissues with similar healthy structures and which is carried out in accordance with national legislation, human rights and the principles of humanism, proclaimed by international community.

7. Who is the person trafficking, his age. As an object of activity of the trafficking of human beings, depending on the services imposed on the persons, the victims are divided into the following categories:

• women and girls for the sex industry;

• children for adoption;
• elderly, children, infirm, etc. for the purpose of begging;
• children for committing crimes;
• women, men and children for forced labor or slavery;

The analysis of the case profits of the victims of trafficking in women carried out by the International Center "La strada" regrettably denotes that:

• about 10 percent of them are between 14-17 years old;
• 59% - between 18-23 years;
• 27% - between 25-30 years old.

The age of the person who traffics in human beings reaches between 14-80 years and more, the elderly people being trained for begging and other lowly purposes.

8. The number of persons who have been trafficked, what is the mechanism and itinerary of trafficking. It is regrettable, of course, to note that the Republic of Moldova is a country of origin of women and children trafficking. According to independent victims' data, this figure reaches 800 thousand[1]. According to M.A.I. data, girls and women from the Republic of Moldova are trafficked for sexual exploitation in five directions:

• Turkey, Cyprus, Greece, Lebanon, Syria, Israel, United Arab Emirates;
• Romania, Hungary, Bulgaria, Slovenia, Czech Republic, Poland;
• Bosnia-Herzegovina, Macedonia, Albania, the former Yugoslav Republic (Kosovo), Montenegro, Serbia;
• Italy, France, Portugal, Germany;
• Russia.

9. The method of collecting the victim: abduction, abuse of power, deception, swindle. By kidnapping a person we mean capturing him against his will or will, accompanied by a change of place of residence or temporary stay in another place and by deprivation of his liberty.

Deception can be active, or passive, when the culprit communicates to the victim knowingly false information or passive, when he does not communicate to the victim the information he was obliged to communicate, in order to carry out the trafficking of human beings.

The analysis of the media from the Republic of Moldova allows us to assume that the traffickers openly gather women, through advertisements. In the Republic of Moldova, dozens of advertisements appear in the "Macler" newspaper approximately daily. The newspaper regularly publishes information about jobs in the West as dancers, waitresses or barmen in nightclubs. Here are 2 examples of this kind:

"I am looking for administrators and dancers for a Swedish nightclub. Work permit, contract. Substantial salary. Call me" tel. 06-22-31.

"We are looking for beautiful young ladies for the occupation of dancers abroad. Substantial salary" tel. 57-38-12.

Even though many ads were asking for "dancers" between the ages of 18-25; many agencies did not really care if the employed women had work experience or knew a foreign language. In many cases, they were promised accommodation and full pension in clubs and bars. The number of working hours per day was not stated. As a rule, it was mentioned that the salary depends on the working hours and that women can earn a lot of money: once a concrete sum of $1500 per week was established. In approximately all cases these women were exploited as prostitutes.

1 Trafficking in women: phenomenon and crime. – Chisinau, 2001

In terms of obtaining general information about this type of crime, the criminal investigation bodies cannot rely only on the victims, but must also use some methods to obtain from other evidence the circumstances, which are important for the case.

In order to make a profit from human trafficking, the trafficker must bring the women to the local market and advertise them. The role of the police is to study and supervise the sex industry, both at the level of street prostitution, brothels, hotels, as well as bars, with entertainers, escort agents, etc.

However, one of the main problems today is that in many regions the police have lost touch with the dynamic sex industry. Police officers must be encouraged to maintain concrete professional and ethical relationships with prostitutes and to know the local sex industry, which means obtaining more effective sources of information.

From practice it was found that often, the key information or the decisive evidence was provided by the patrol policeman, even if at the time he (or she) did not realize the importance of his contribution to solving the case.

In many cases, the quality of the information collected and transmitted further depends on the degree of power, respectively the efficiency of the police forces.

Pre-prosecution data and intelligence can be gathered from a whole range of sources such as:

- victims of traffickers;
- police agents and especially border police;
- studying prostitution ads;
- persons who work in the sex industry;
- letters from the population;
- the data samples of the police forces at local and national level;
- the databases of the international organizations of cooperation of police forces, such as Interpol, Europol, etc.;
- other databases of various state authorities, for example: the Department for Migration, Customs, Border Police, the databases of the Ministry of Foreign Affairs regarding visa requests;
- specialized intergovernmental and non-governmental organizations
- companies and airlines and other transport companies;
- easily accessible sources, such as mass media reports, scientific studies etc.

II. Interviewing the victim

The victim means any human being who directly or indirectly bears the physical, material or moral consequences of a criminal action or inaction[2]. From this definition it emerges that the victim always means a human being, although it is necessary to make a series of clarifications in this sense. Thus, if it is clear that the objects destroyed by criminals or the institutions damaged by their activities cannot be considered as victims, as regards the victimized person (the actual victim), we must differentiate him from other persons, who can also be injured as a result of criminal actions. The victim is the person who, without having consciously assumed the risk, thus without wanting to, ends up being the victim of a criminal action or inaction.

The probation activity reveals the importance and usefulness of the statements of the participants in the criminal trial, among them the victim, especially in circumstances where the criminal act was committed with violence. This is why the hearing of the victim, along with the hearing of the witness and the accused, is of particular importance[3]. The dialogue or the judicial duel with them must take place within the limits provided by law, but following certain specific forensic tactical rules.

2 Valeriu Bujor, Daniela Manole-Ţaranu "Victimology". - Chisinau, 2002, page 15.
3 N. Volonciu "Treaty of criminal procedural law". Vol I. – Bucharest, 1994, page 352.

The application of tactical rules in these situations, or that the action of the magistrate or the policeman be more efficient and prompt in finding out the truth. Naturally, the value of the victim's statements, as well as those of the witnesses, is guaranteed by the nature of the perception of the criminal scene "ex propriis, sensibus", and for the criminal investigation officer or prosecutor. In their thorough investigation to find out the truth, they represent the most expressive, the most plastic way of establishing the circumstances of the facts related to the crime or perpetrator.

The initial reaction of the police, vis-a-vis a victim of human trafficking, must be in accordance with the humanitarian principles of optimal conduct[4].

The principles underlying this humanitarian approach are the following:

• it is important that people who are really victims of trafficking be treated as victims of serious crimes and not be criminalized by police bodies;

• the safety of the victims, their families and their loved ones permanently remains an essential element, a fact for which the criminal investigation officer must adopt a special behavior.

The criminal prosecution body has a clear obligation to be permanently honest with the victims, informing them about all the aspects, responsibilities, consequences and risks imposed by the decisions that will be taken by it.

It is very important that during the hearing of the victim, the events are narrated logically and chronologically. This helps the victim to better remember what happened, her statement becomes easier to read and understand for other law enforcement officers and prosecutors.

In the beginning, however, it is quite difficult for the prosecuting officer to obtain a chronological account, especially when dealing with a traumatized victim. That is why a certain amount of time is required to draw up an outline with the chronology of the essential points, so that they appear in a logical order. These notes can be used schematically in the process of recording the victim's written statement, even with the application of video recording.

Listening to the victim patiently and calmly, without being interrupted, even if she recounts the facts in great detail, some of which are meaningless for clarifying the cause. Limiting the exposure to important aspects entails the shortcomings of not being notified of the aspects that are important for the victim and from the point of view of the judicial bodies.

Avoiding any gesture, reaction, look or expression, especially of ironic displeasure, by which the victim's statements are approved or rejected, avoiding apostrophes or any assessments regarding his/her ability to perceive, memorize or reproduce the facts or circumstances regarding the which is heard.

Helping her with great tact, without suggesting in any way that the intellectual, cultural level prevents the injured person from giving a free and coherent account.

During the free report, the judicial body will note the significant aspects as well as any contradictions or ambiguities in the exposition.

Under the tactical forensic report, the spontaneous report presents some advantages:

• the victim can relate circumstances unknown to the criminal prosecution body until that date;

• there may appear data from which the commission of other criminal acts by the accused or the defendant may result;

• the criminal investigation body has the opportunity to study the way in which the victim formulates his statements in terms of truthfulness, attempts to fill in some gaps, and to explain the causes of the aggression;

4 A. Ciopraga. "Forensics - Treatise on Tactics". Ed. Gama, Iasi, 1997, page 300.

• the sincerity and good faith of the victim can be evaluated, as well as the desire for revenge.

The victim must understand that the criminal investigation bodies will do a complete investigation of his past and life, this being a fundamental element of the criminal investigation activity. In the same way, the defenders of the traffickers will try, in case of criminal prosecution, to find out everything about the victim[5].

The victim must be aware of the fact that in this phase he lies, tells half-truths or makes intentional omissions, because these untruths will be discovered by the criminal investigation bodies, resulting in his disqualification as a victim and endangering the entire criminal process.

After establishing the general elements related to the listening conditions, it is necessary to focus our attention on the means of evidence that we must obtain from the victim's statement.

This process will attempt to reconstruct the trafficking from the country of origin through the country of transit and destination, asking questions about advertising, addresses, transport, means of telecommunications and financial transactions used in the different phases of the trafficking.

It is necessary to use a checklist after which the criminal investigation officers will conduct themselves to listen to the victim. Based on the checklist, the prosecuting officer will record the victim's statements as thoroughly as possible.

Aspects of the first meeting for the hearing of the victim. The hearing of the victim of human trafficking can be done in the prosecutor's office or the criminal investigation officer's office. The first meeting between the authority and the victim, as well as the first impressions left on the victim during this meeting, are decisive in the failure or success of the intervention, therefore it is important that this meeting takes place in optimal conditions. The objective of the first meeting is to start the activity of convincing the victim that he can trust the criminal investigation officer who will interview him. The next step is to explain to the victim the methodology of the interview, namely, that the interview involves several meetings and that it will probably take place over a longer period of time[6].

Hearing rules. Before starting the actual hearing, the prosecuting officer should establish some simple rules of communication with the victim, so that the hearing can be conducted as effectively as possible. The victim should be informed of the following:

- that he can say at any time if he does not understand a question;
- that he can at any time ask for clarifications regarding any question or activity that is carried out during the interview;
- that it is unlikely that he will remember all the things that happened to him and that it is not a problem if he does not remember some events; this amnesia is characteristic of individuals who have suffered PTSD;
- that the one who will hear her may include some questions regarding events that may make her sad or may bring back painful memories to her now;
- that he can ask for more time for some answers and also he can ask for a break whenever he feels the need;
- that he must do his best to tell everything he remembers without hiding anything from the prosecuting officer;
- the victim and the criminal prosecution officer can set a non-verbal signal that will indicate that the victim needs a break;

5 Emilian Stăneu "Forensic Treatise", Ed. Universe of thought. - Bucharest, 2002, page 410

6 Atkinson, L.,R., Atkinson, C.,R., Smith, E.,E., Bem, D.,J., Introduction to psychology, Technical Publishing House, Bucharest (2002), p.23.

- the prosecuting officer must be convinced that the victim clearly understood everything that was explained to him;

- to be asked if she has any doubts up to this stage;

- to be asked if she agrees to take part in the interview.

The prosecuting officer must explain to the victim, adapted to his age and level of understanding, that he has the duty to tell the truth and that the testimony and the background of the victim will be thoroughly analyzed by the defense lawyers. These attorneys will look for discrepancies in her testimony, and the best way to counter their tactics is to tell the complete truth during the hearing[7].

Pauses during the interview. Flexibility must be one of the main qualities of the criminal investigation officer, and this must also be demonstrated with regard to the breaks during the hearing. As we have seen before, there is a non-verbal signal that gives the victim the right to take a short break whenever he feels the need. This may happen more often as the investigating officer begins to explore the physical, psychological and sexual abuse the victim has suffered.

If the hearing of the victim is done in the presence of the psychologist, his opinion should also be asked. The presence of the psychologist is necessary because he can explain to the criminal investigation officer how far the exploration can go, regarding the sexual exploitation of the victim and when a break becomes necessary, in this way preventing the risk of retraumatization of the victim.

During the breaks, the victim should be accompanied by a psychologist, social worker or left alone. The victim should be warned that it is not good to discuss important aspects of the hearing with other people during the breaks. If during the break the person accompanying the victim hears the victim talking to other people about essential aspects of the hearing, he or she should notify the criminal investigation officer who will immediately analyze this situation after the break.[8]

The style of hearing. The following aspects are important to ensure the success of the hearing: the criminal prosecution officer's attitude must be one of respect and professionalism. Active listening involves a series of activities designed to ensure correct reception of the message and its optimal retention[9]. Active listening is listening that makes it possible to solve the problem by one's own forces, it requires sustained effort, adopting a correct mental attitude, maintaining attention, in order to relate logically but also to obtain a full understanding, looking for a correct answer to what is being communicated to us.

Attention encourages the speaker to continue the discussion and provides as much data as possible. Suggestions for active listening:

• listen to the whole argument, even if you intend to refuse it;

• patience when listening;

• repeating the main ideas of the speaker's argumentation;

• flexibility and objectivity, criticism is not recommended,

• don't rush to give advice;

• be empathetic.

Effects of active listening:

- supports open communication;

---

7 F. Tudose, C. Tudose, C. Dobranici, L. Psychopathology and psychiatry for psychologists, InfoMedica Publishing House, Bucharest, 2002.

8 Bus, I., Miclea, M., David, D., Opre, A., Forensic Psychology, Postgraduate Course, "Babeş-Bolyai" University Cluj-Napoca, Faculty of Psychology and Educational Sciences. (2005), p.254; Coffey, R.,: Unspeakable Truths and Happy Endings – Human Cruelty and the New Trauma Therapy, Sidran Press, Baltimore, Maryland, 1998, p.245.

9 Atkinson, L.,R., Atkinson, C.,R., Smith, E.,E., Bem, D.,J., (2002) Introduction to psychology, Technical Publishing House, Bucharest, p.56.

- encourages the interlocutor to communicate;
- allows finding out all the necessary information;
- optimize personal relationships;
- facilitates a better understanding of those with whom we come into contact;
- does not produce negative feelings or sensations;
- reduces the difficulties of understanding;
- in the case of a large volume of information, the essential content is perceived;
- the climate of the discussion improves significantly[10]

Hearing stages. It is recommended that the hearing be carried out in four stages:

1. Relationship building. This stage has been developed in the section Aspects of the first meeting for the interview of the victim.

2. Free narration of events, of traffic history. This is the key stage of the hearing, when the victim has to tell in his own words what happened to him, in a spontaneous and uninterrupted manner by asking questions from the prosecuting officer. Research demonstrates that the events described at this stage will provide the most truthful evidence that can be obtained from the victim[11]. There will certainly be some pauses as the victim struggles to recall events that may be painful or long ago, and so the prosecuting officer must know how to manage these pauses so that become embarrassing. Using verbal encouragement is one way to get through these moments. Administration of this step is sometimes difficult for the prosecuting officer and depends on the victim's traffic history and the context of the case. In the hearing of other crimes it is possible for the victim to retell the main events in the course of a single meeting. In cases of human trafficking, this rarely happens because the facts took place over a long period of time and it is difficult to remember everything in one session.

It may take several sessions of free story telling until the victim is able to retell the most important events. Furthermore, the passage of time, the difficulty of recollection and/or the presence of traumas can prevent the victim from coherently and clearly reproducing all the events. The investigating officer will have to capture every piece of evidence important to every stage of the story.

3. Questions. During the questioning stage, certain aspects of the victim's traffic history must be clarified by the criminal prosecution officer. In this regard, we offer general suggestions on asking questions:

- don't ask two questions in one sentence, the questions must be short and clear, difficult grammatical constructions must be avoided;
- the questions must be addressed in a supportive tone, it is advisable to avoid the tone that shows distrust and/or the critical one;
- it is recommended to avoid professional or any other jargon because it can generate confusion;
- the criminal investigation officer must use the terms used by the victim in describing the traffic history, thus in the case of sexual exploitation the criminal investigation officer must use the terms the victim uses to describe the clients or sexual activities;
- inappropriate sexual language, mocking of the victim, obscene gestures should not be used by the criminal investigation officer;
- encouraging the victim and reassuring him that what he is doing is good as long as the encouragement does not manipulate the victim to continue beyond what he intends to say;

Question types. There are four types of questions in which special care must be taken not to give the victim suggested answers. There is also the risk that the victim will provide

10 G. H. Gudjonsson, L.R.C. Haward, Forensic Psychology, A guide to practice, London, 1998. p.79.
11 Tudose, F., Tudose, C., Dobranici, L., Psychopathology and psychiatry for psychologists, InfoMedica Publishing House, Bucharest. (2002), p.234.

answers that she believes the criminal investigation officer expects. Victims of trafficking are vulnerable to this type of risk for several reasons as follows:

- there is a possibility that the trauma they suffer from increases their suggestibility, the context and previous experiences related to the contact with the police, the public prosecutor's office inhibit them;
- in the case of victims from other ethnicities (language and culture), misunderstandings in communication and implicitly incorrect answers may occur;
- victims of trafficking often suffer temporary amnesia context in which they can invent plausible answers, as a personal protection measure;
- if the questioning style is predominantly closed, aggressive, the victim may give an answer that she feels the criminal investigation officer wants, instead of giving the answer that reflects the truth. She will do so in order to reduce the pressure exerted by the criminal investigation officer.

There are four types of questions that can be used in the human trafficking hearing:

a. Open-ended questions – This type of questions is indicated to be used as often as possible by the criminal investigation officer during the hearing because precise data can be obtained from the victim and the risk of the criminal investigation officer's subjective interpretation of the events decreases.

b. Specific questions - With the help of these questions, concrete events can be analyzed and ambiguities that may appear during the victim's account clarified. The specialist must use this type of questions carefully because in the case of exploitation of the victim in private locations, one of the key evidences is establishing the conditions of slavery in which the victim was kept.

c. Closed questions. This type of question sets out a set of possible answers from which the victim is asked to choose one. Closed questions are used when open and specific questions have failed in clarifying some aspects and discovering significant details.

d. d. Guiding questions. Guiding questions are those in which the answer is implicit, such as, "He took all your money, didn't he?" Guiding questions should only be used when other types of questions have not had the expected result. These types of questions suggest the answer and for this reason they are also disputed.

4. Stage of conclusion of hearing. It is important for the interview to end in a structured way. There should not be an abrupt ending and therefore the prosecuting officer should inform the victim about the next steps of the hearing.

III. Conclusions

Thus, due to the fact that traffic situations take place over long periods of time, victims do not manage to place all the events exactly in time. However, for the crime investigation process, it is important that the data be as accurate as possible, especially regarding the data on the days of the transport, the period in which, for example, a rape occurred, etc. At the same time, we consider that the identification of collaborative evidence will be made all the easier the more accurate the chronology of events. A tactic often used by defense attorneys is to create confusion in the minds of victims regarding the timing and sequence of events. One of the objectives of the defense is to cast doubt on the victims' credibility, demonstrating their confusion about time and places.

In the same context, we conclude that women are recruited, at least, through the application of two different methods. Some of them have consciously accepted that they will be employed as prostitutes. Others believed that they would not work in the sex industry. In both cases, informal ways are generally used to recruit women and, as a result, measures taken to prevent the publication of sex industry job advertisements cannot influence the fight against this type of trafficking.

THE BELLAGINES LAWS

Elena Tereza Danciu

Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: It seems that the Bellagines laws were a code containing rules of conduct of the Geto-Dacian people. Jordanes and Iamblichos mention their existence. From Jordanes we learn that the laws of the Geto-Dacians were called "bellagines" and that they were written, and from Iamblichos we learn that Zamolxe created this code of written laws through which he showed the Getae the way to the immortality of the soul. The written text of the rules has not been preserved, but we will try, from the information we have, to reproduce their content as much as possible.

Keywords: code, rules, law, bellagines, conduct

Legile Bellagines sau Legile Pelasgines?

Unul dintre autorii care amintesc despre legile geto-dacilor ne scria că: „Zamolxis (...) le-a întocmit legile, aşa cum am arătat la început, şi a îndemnat la bărbăţie pe concetăţenii săi, convingându-i că sufletul este nemuritor (...) şi, pentru că a învăţat pe geţi aceste lucruri şi le-a scris legile, este socotit de ei drept cel mai mare dintre zei[1]. Un alt autor, Diodor din Sicilia, „din jurul anilor 21 şi 1 î. Hr. ne informează că „la aşa-numiţii geţi, care se cred nemuritori, Zamolxis susţinea şi el că a intrat în legătură cu zeiţa Hestia”[2].

Cu alte cuvinte, legile pe care Iordanes le-a numit Bellagines, ar fi mult mai vechi. Cercetările arheologice arată pe teritoriul ţării noastre, în jurul anilor 5500-4500 î. Hr., urme de spiritualitate deosebită. Pe tăbliţe de lut, pe bucăţi de piatră, pe figuri antropomorfe sunt semne şi simboluri care indică un început de scriere în acest spaţiu. Sunt simboluri care demonstrează o trăire şi înţelegere mult mai profundă a legilor universale.

Oamenii aceia, despre care noi ştiam că trăiau în peşteri şi în bordeie şi pe care îi poziţionam spre zorii civilizaţiei, erau poate la apogeul unor manifestări de spiritualitate greu de înţeles pentru societatea modernă şi de la care am putea avea multe lecţii de învăţat. De aceea, nu ar fi exclus ca Legile Bellagines ale geto-dacilor, traduse ca „legile frumoase” de către istoricii noştri printr-o raportare la limba latină, să aibă origini mult mai vechi. Au fost legi care îndeamnau la înţelepciune, la armonie, la o viaţă echilibrată în comuniune cu natura şi cu semenii şi la o conexiune puternică cu Dumnezeul creator. Au făcut parte, de fapt, din legile divine ale omenirii, care reprezintă piatra de temelie a tuturor civilizaţiilor pământeşti.

Epoca pietrei a fost o epocă a societăţilor matriarhale. Poate, de aceea, Zamolxis primea legile de la o divinitate feminină, zeiţa Hestia, păzitoarea focului sacru şi al vetrei şi una dintre zeităţile care făceau parte din panteonul traco-geto-dac. De fapt, multe dintre zeităţile greco-romane sunt cunoscute şi la strămoşii noştri. Explicaţia ar fi aceea a unui izvor comun de civilizaţie care a migrat către toată Europa. Acest izvor comun l-a reprezentat

1 *Iamblichos*, Viaţa lui Pitagora, Fontes Historiae Daco-Romanae, Vol. II, p. 19

2 *D. Bălaşa*, De la Zamolxe la Iisus Hristos, Ed. Cuget Românesc, Bârda, 1993, p. 11, *G.D. Iscru*, Strămoşii nostri reali: Geţii-Dacii-Tracii-Ilirii, naţiunea matcă din vatra vechii Europe, Ed. Nicolae Bălcescu, Bucureşti, 2010, p. 98

civilizaţia pelasgă. În cărţile noastre de istorie nu găsim nicio infomaţie despre originea pelasgă a traco-geto-dacilor. Personal, o astfel de descoperire am făcut-o vizitând unele muzee de istorie din Bulgaria, în care se arată că strămoşii tracilor au fost pelasgii. În aceste condiţii, am putea admite că acele legi de conduită frumoasă, cunoscute cu aproximativ şapte mii de ani în urmă, să fi fost de fapt legile pelasgines, adică legile pelasgilor. Ar fi o ipoteză asupra căreia nu insistăm deocamdată. Atenţia noastră se concentrează asupra personalităţii lui Zalmoxis şi asupra conţinutului legilor create de el.

Zalmoxis, primul mare reformator al poporului geto-dac

În scrierile antice numele zeului suprem al geţilor este Zamolxis, dar şi Zalmoxis. Primul nume duce către interpretarea conform căreia Zamolxis ar fi fost o divinitate chtoniană, adică un zeu al pământului[3]. Cel de-al doilea nume este *Zal-Mox-is* şi vine de la *Zeul Moş* sau *Zeul Bătrân* care a primit legile divine de la *Zeița Mumă* pe care o descoperim în toate reprezentările antropomorfe ale culturii noastre neolitice.

Zeul Moş sau Zeul Pământului a fost pentru strămoşii noştri un mare reformator, un deschizător de drumuri care poate fi comparat cu Moise sau cu Zarathustra. El a încercat să-şi conducă poporul pe calea iluminării spirituale, în concordanță cu legile universale. Așa cum aflăm din relatările autorilor antici, în timpul vieții Zalmoxis a fost rege și mare preot. La geto-daci aceste funcții se completau sau se suprapuneau de multe ori. Marele preot a fost întotdeauna a doua mare personalitate după rege. În istoria geto-dacilor cunoaștem două nume: Deceneu și Vezina. Rolul lor a fost acela de ghizi spirituali, de judecători supremi și chiar de mari reformatori, ca în cazul lui Deceneu.

Însă, înainte de Deceneu îl avem pe Zalmoxis. Învățăturile sale trebuie să fi avut un puternic ecou în conștiința conaționalilor săi din moment ce după moartea sa a ajuns să fie considerat zeu. Iar ceea ce devine și mai interesant este faptul că în perioada medievală, în istoriografia unor țări ca Spania, Suedia sau Danemarca, Zalmoxis, Burebista, Deceneu apar ca strămoși ai acestor țări. Nu vom încerca să aflăm de ce, dar putem ajunge la concluzia că Zamolxis a creat o filozofie și un sistem de reguli care aveau notorietate în perioada antică și medievală, notorietate care a depășit granițele Daciei.

Cine și ce a scris despre Zalmoxis? Din păcate sursele narative din care avem informații despre strămoșii noștri nu ne aparțin.

Ca și Pitagora, Zalmoxis nu a lăsat nimic scris. Probabil totul provine dintr-o mentalitate străveche în care cunoștințele erau transmise prin viu grai unui număr redus persoane. Trebuia să ai calități deosebite și o anumită chemare ca să devii ucenic la școala divină. Chiar și timpul petrecut la astfel de școli arată că inițierea trebuia făcută într-un număr mare de ani. Maturitatea spirituală corespundea celei fizice. Un text edificator îi aparţine lui Iulius Cezar, în *De bello galico*: „Se zice că ei învaţă pe de rost un număr mare de versuri: câte unii rămân astfel douăzeci de ani la şcoala druizilor. Ei sunt de părere că religia interzice ca această învăţătură să fie destinată scrisului, aşa cum e cazul cu toate celelalte lucruri publice sau private pe care le consemnează în alfabet grecesc. Acest obicei ar fi fost stabilit de druizi întrucât nu doreau ca doctrina lor să se răspândească printre oamenii de rând”[4].

Există ceva interesant în mentalitatea unor astfel de popoare printre care se numără și dacii noștri. Scrierea proprie exista, dar avea un caracter sacru pentru că mesajul era unul divin. În scrierea folosită în scopuri laice se folosea alfabetul grecesc și latin. Descoperiri relativ recente dovedesc existența unei scrieri, în spațiul carpato-danubian și în cel balcanic, mult mai vechi decât cea sumeriană. Semnificative sunt tăbliţele descoperite la Tărtăria, Daia Romană, Limba, Lumea Nouă sau pe teritoriul Serbiei, Bulgariei și Ucrainei. Nu este aici

3 De la „zamol” care însemna „pământ”. Termenul îl întâlnim şi la slavi; „zemlea” , având aceeaşi semnificaţie. De aceea, în vocabularul limbii române apare ca termen de origine slavă. În realitate, credem că originea cuvântului este geto-dacă, pornind tocmai de la semnificaţia numelui zeului suprem al geţilor.

4 *Iulius Cezar*, De Bello Gallico, VI, 13

locul unei analize, dar o cercetare atentă și o comparație între semnele de pe vasele de lut și de pe statuetele antropomorfe din perioada neolitică[5] și simbolurile de pe porți, de pe case și de pe veșmintele românilor ne pot duce la concluzia unei culturi unitare, care s-a păstrat în timp și care are o bogată încărcătură spirituală.

Scrierea laică, explicită, fără simboluri o putem găsi pe tăblițele de la Sinaia a căror autenticitate este contestată, însă. Cei care le-au analizat au descoperit o scriere cu un alfabet propriu, dar care împrumută și semne grafice grecești și latine. Oare ar fi posibilă existență unei cărți de istorie a dacilor consemnată pe plăci de aur sau de plumb? Complexul nostru de inferioritate nu ne permite să credem în așa ceva. A fost și este mult mai ușor să admitem că în antichitate și în evul mediu până în secolul al XV-lea nu am avut o cultură scrisă. Și atunci ne întoarcem la autorii antici, greci și romani pentru a afla câte ceva despre istoria noastră străveche și, în cazul de față, despre Zalmoxis.

Cele mai multe informații le avem de la Herodot, care amintește de o școală creată, se pare, după model pitagoreic cu toate că istoricul grec contestă o astfel de legătură. Iată ce scria Herodot despre Zalmoxis:„După câte am aflat de la elenii care locuiesc în Hellespont și în Pont, acest Zalmoxis fiind om ca toți oamenii, ar fi trăit în robie la Samos ca sclav al lui Pythagoras, fiul lui Mnesarhos. Apoi, câștigându-și libertatea ar fi dobândit avuție multă și dobândind avere s-a întors bogat printre ai lui. Cum tracii duceau o viață de sărăcie cruntă și erau lipsiți de învățătură, Zamolxis acesta care cunoscuse felul de viață ionian și moravuri mai alese decât cele din Tracia ca unul care trăise printre eleni și mai ales alături de omul cel mai înțelept al Elladei, lângă Pythagoras, a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia pe cetățenii de frunte; în timpul ospețelor îi învăța că nici el nici oaspeții lui și nici urmașii lor în veac nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunătățile. În tot timpul cât își ospăta oaspeții și le cuvânta astfel, pusese să i se facă o locuință sub pământ. Când locuința îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor coborând în adâncul încăperilor subpământene unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și-l jeliră ca pe un mort. În al patrulea an, se ivi însă iarăși în fața tracilor și așa îi făcu Zamolxis să creadă în toate spusele lui. Iată ce povestesc că ar fi făcut el. Cât despre mine, nici nu pun la îndoială, nici nu cred pe deplin cele ce se spun despre el și locuința lui de sub pământ; de altfel, socot că acest Zamolxis a trăit cu multă vreme înaintea lui Pythagoras. Fie că Zamolxis n-a fost decât un om, fie c-o fi fost (într-adevăr) vrun zeu de prin părțile Geției, îl las cu bine”[6].

Strabon reia relatările lui Herodot despre Zalmoxis, adăugând amănunte despre posibilitatea călătoriei și inițierii sale în Egipt și punând accentul pe existența unei legături între Zalmoxis și Pitagora.

A existat oare o astfel de legătură în realitate? A fost Zalmoxis sclavul sau ucenicul lui Pitagora? Judecând după perioada în care a trăit fiecare înclinăm să dăm dreptate lui Herodot, care crede că Zalmoxis ar fi trăit cu mult înaintea lui Pitagora. Din informațiile pe care le avem, Herodot s-a născut în anul 484 î. Hr., iar Pitagora a murit în anul 495 î. Hr. Este, deci, un interval de 11 ani între moartea lui Pitagora și nașterea lui Herodot. Istoriile au fost scrise de către marele istoric între anii 450 – 420 î. Hr., adică la un interval de aproximativ 45 – 75 de ani. Biografiile lui Pitagora au început să fie scrise de discipolii săi la aproximativ 100 de ani după moartea acestuia. Strabon a trăit cu mult mai târziu, între anii 64 sau 63 î. Hr. și 24 d. Hr. Acuratețea unei informații se poate pierde pe măsură ce trece timpul. Dacă Herodot, care era conațional a lui Pitagora și aproape contemporan cu acesta, consideră că Zalmoxis „a trăit cu multă vreme înaintea lui Pythagoras”, probabil că logica sa respingea o astfel de variantă. Zalmoxis, divinitatea supremă a traco-geto-dacilor, nu avea cum să se transforme dintr-un personaj real într-o divinitate într-o perioadă atât de scurtă de timp. El trebuie să fi venit

5 De exemplu, vestigiile culturii Starčevo-Criș, Vinča, Vădastra, Boian, Hamangia, Cucuteni, Turdaș etc.
6 *Herodot*, Istorii, IV, 95 – 96, Editura Humanitas, București, 2018, p. 205

dintr-o istorie mult mai îndepărtată. Credința în nemurire, cunoștințele de astronomie, de astrologie, de medicină legate de capacitatea de vindecare, bazată pe echilibrarea energetică și pe cunoașterea proprietăților vindecătoare ale plantelor, nu îl aveau ca sursă de inspirație pe Pitagora. Suntem mai degrabă tentați să credem că sursa este comună și dezvoltată oarecum diferit de la un popor la altul.

Pe de altă parte, Orfeu, Dionysos, Apollo, Artemis, Hermes, Ares, Hestia au fost divinități trace. De ce să nu admitem că poate și noi am transmis influențe popoarelor străine. Origene spunea că Zalmoxis „a introdus druidismul la celți" și că i-a învățat pe aceștia „divinațiunea prin fișe și numere"[7]. Nu neapărat Zalmoxis a fost cel care i-a influențat pe celți, dar putem considera că preoții lui Zalmoxis este posibil să fi transmis celților din cunoștințele lor. Este unul dintre textele care ne arată că dacii aveau o civilizație străveche și că multe popoare au preluat elemente din cultura noastră.

Multe din textele antice indică la traco-geto-daci un nivel de spiritualitate care poate că depășea lumea greco-romană. În conștiința noastră colectivă a rămas adânc înrădăcinată ideea că strămoșii noștri erau un popor barbar, needucat, fără o cultură avansată. Este o falsă idee care nu a făcut altceva decât să ne alimenteze un permanent complex de inferioritate. În plus, termenul de „barbar" nu semnifica „inferior", ci un popor aflat în afara Greciei sau a Romei. Între timp, semnificația termenului a degenerat și de la „străin" de lumea greco-romană a ajuns la „inferior" acestei lumi.

Un alt exemplu este textul lui Platon despre medicina traco-getă pe care istoricii noștri o consideră empirică. „Zalmoxis - scria el în Dialogurile sale - ne spune că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținându-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul; și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli; pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă"[8]. Cu alte cuvinte, înainte de apariția fizică a boli, apare dereglarea energetică care provine, mai ales în ziua de azi, de la stres și de la oboseala prelungită. În consecință, vindecarea trebuie să aibă în vedere cauza prin care se poate trata efectul. Dar într-o lume concentrată pe materialitatea ei, cauza reală nu este luată în seamă, iar vindecarea este incompletă.

Trecând de la medicină la astronomie, putem spune că sanctuarele dacilor au fost locurile unde aceștia au descoperit sursa de energie care le permitea să comunice cu divinitatea. Nu o clădire impunătoare te aproprie de divinitate, ci natura cu care trebuie să te identifici, pe care trebuie să o respecți și din care faci parte, pentru că om și natură reprezintă marea creație a lui Dumnezeu. De aceea, templele dacilor au fost în munți sau în locuri încărcate energetic. De aceea, domnii Țărilor Române, când construiau biserici, trimiteau fântânari care să descopere locurile benefice, cu energie pozitivă.

Pe de altă parte, în zona sacră de la Sarmisegetusa templele din acea zonă au fost poziționate în deplină concordanță cu poziția pământului față de soare și după anumite calcule, ceea ce ne indică nu numai cunoștințe de astronomie ci și de geometrie sacră. Traco-geto-dacii se numără printre popoarele care au avut o religie urano-solară. Această religie nu este împrumutată, nu este rezultatul unor influențe, ci este pur și simplu revelată. Metempsihoza sau credința în nemurire nu este transmisă de la Pitagora. Ea exista cu mult timp înainte, probabil din perioada neolitică, adică în jurul anilor 5500-4500 î. Hr., perioadă în care, așa cum am mai menționat, descoperirile arheologice atestă o populație cu o spiritualitate deosebită.

Legile Bellagines – legile străvechi ale geto-dacilor

7 *Origene*, Philosophumena, I, 2, 22
8 *Platon*, Charmide, V, 156

În general, în vechile coduri antice normele de drept se împleteau cu normele religioase şi cu cele etice. Respectarea acestor reguli însemna o armonizare a omului cu mediul natural şi cu cel social şi o ghidare a sufletului către sursa divină care l-a creat. În viaţa socială omul este condus de normele juridice şi de cele etice, dar ca entitate spirituală omul are nevoie să fie condus de principiile divine. Aşa cum arătam în paginile anterioare, în istoria noastră străveche au existat doi mari reformatori: Zalmoxis şi Deceneu.

Zalmoxis sau Zeul Moş al geţilor a pus bazele unui sistem gnostic care „ era un sistem dualist: spirit şi materie, fiecare cu însuşirile sale: binele şi răul, lumina şi întunericul”[9]. Binele şi lumina emană de la sursa creatoare şi conduc sufletul către Pliroma, adică spre fericirea veşnică. Răul sau întunericul rezidă din materie, adică din Keroma. Legenda biblică despre Adam şi Eva şi despre muşcarea din fructul oprit este, de fapt, istoria căderii sufletului omenesc în materialitatea lumii. Raportarea exclusiv la viaţa materială, de-a lungul vieţii poate să ducă spre moartea sufletului. Credinţa îl poate ajuta pe om să îşi învingă propria materialitate şi să îşi elibereze sufletul. Aceasta era mentalitatea religioasă a strămoşilor noştri geto-daci care se apropia foarte mult de învăţătura lui Iisus Hristos.

Un exemplu care demonstrează în ce fel şi-au însuşit geto-dacii legile divine este acela al luptelor dintre Lisimah şi regele get Dromichaites, desfăşurate, se pare, în două etape.

În prima etapă expediția la nord de Dunăre este condusă de Agatocle, fiul lui Lisimach, care este prins și luat prizonier. Ulterior, în speranța că Lisimach impresionat va ceda teritoriile ocupate, geții îl eliberează și îl trimit încărcat de daruri la tatăl său. Are loc, însă, a doua expediție condusă de Lisimach. Folosind o strategie, întâlnită mai târziu la români, geții se vor retrage din fața armatei macedonene, pustiind totul în calea lor. Slăbiți din cauza foamei macedonenii vor fi învinși, capturați și duși la Helis, cetatea de scaun a lui Dromichaites. Mai departe se arată că geții au început „să strige și să ceară ca regele să fie prins în luptă și să fie adus înainte lor și pedepsit cu moartea (fiindcă este drept ca poporul ce s-a primejduit în luptă să hotărască după voia sa asupra dușmanilor prinși), Dromichaites, împotrivindu-se la pedepsirea regelui, le-a spus că este în interesul lor ca omul să rămână neatins. Căci dacă l-ar fi ucis, numaidecât alți regi vor ocupa domnia lui Lisimach și vor fi pentru ei o primejdie mai mare decât Lisimach. Dimpotrivă, dacă ar scăpa, el va purta recunoștință tracilor (adică geților)[10] , iar cetățile, câte mai înainte fuseseră în stăpânirea tracilor, le vor câștiga din nou fără nici un pericol”[11].

Finalul acestei istorii capătă accente de fabulă, având scop moralizator. Dromichaites organizează o masă, unde Lisimach și sfetnicii săi sunt serviți cu fastul cunoscut la curțile elenistice, în timp ce fruntașilor geți le erau aduse mâncăruri sărăcăcioase în vase simple[12]. Diferența destul de elocventă dintre două lumi cu două moduri de viață diferite evidențiază mentalitatea care domina poporul get, mentalitate care nu era ancorată în materialitatea acestei lumi. Spre deosebire de macedoneni, geţii nu luptau pentru acapararea de bunuri, nici pentru o viaţă luxoasă. Ei au luptat pentru apărarea vetrei strămoşeşti. Vitejia, spiritul de dreptate, modestia şi înţelepciunea au fost trăsături prin care s-au remarcat geto-dacii. Astfel de trăsături arată o concepţie de viaţă axată pe divinitatea şi nu pe materialitatea acestei lumi. De aceea, poate şi legile lor au purtat denumirea de „legi frumoase”.

Din păcate conţinutul acestor legi nu ni s-a păstrat. Avem fragmente de informaţii despre cum erau reglementate anumite instituţii juridice, cum ar fi: proprietatea, familia,

9 *D. Bălaşa*, op. cit., p. 15

10 Istoricii antici îl consideră pe Dromichaites când trac, când get. De exemplu, Diodor îl numește când trac, când get, iar Trogus (XVI,1,19), rex Thracum; la fel și Poliainos, în timp ce Strabon (VII,3,8,11), Memnon (FGrHist IIIB) și Pausanias îl numesc rege get (a se vedea Istoria Românilor, Vol. I, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p .462)

11 Diodor, XXI,11

12 *E. T. Danciu*, Istoria dreptului românesc. Drept cutumiar, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020, p. 9-10

contractele, moştenirea, sistemul penal. Suntem tentaţi să credem că aceste instituţii îţi găsesc sursa de reglementare în sistemul de drept nescris, adică în cutumă. Aceste norme au fost iniţial norme de conduită socială, căpătând în timp caracter juridic. Nu ştim în ce măsură aceste dispoziţii erau incluse şi în Legile Bellagines. Este posibil ca legile laice ale geto-dacilor să facă parte din sistemul consuetudinar, iar Legile Bellagines să fi fost, de fapt, un cod filozofico-religios accesibil mai degrabă celor instruiţi la şcoala Zalmoxiană. Cum divinitatea este una singură, legile care izvorăsc din sursă divină sunt asemănătoare. De aceea, pornind de la Imnurile Sacre ale lui Pitagora, despre care mulţi au crezut că ar fi fost dascălul lui Zalmoxis şi de la cartea lui Carolus Lundius despre marele zeu al geţilor, vom încerca să reconstituim conţinutul legilor divine ale geto-dacilor.

Prima lege enunţată în Codul lui Zalmoxe este cea a *Cauzei şi a efectului*, cunoscută în filozofia orientală sub numele de „Legea Karmei". Karma înseamnă acţiune; orice cauză are şi un efect. Karma este cauza care a determinat acţiunea, dar şi efectul acţiunii. Efectul unei acţiuni devine cauză pentru un alt efect. Deci, karma este înlănţuirea de cauze şi efecte care înseamnă existenţa[13].

În înţelepciunea populară această lege este transpusă prin proverbele: „Bine faci, bine găseşti!", „Ce dai, aia primeşti!", „Ce semeni, aia culegi!" sau „Cine seamănă vânt culege furtună." Dacă am percepe proverbele ca o continuare a vechilor principii şi legi zamolxiene probabil că am putea reconstitui conţinutul legilor belagine care a rămas în conştiinţa poporului român.

În cartea lui Carolus Lundius legea cauzalităţii este enunţată astfel: „ 1. Cauza este acel ceva din care se naşte ceva; 2. Cauza principală este cauza din care se nasc toate celelalte; 3. Cauze secundare sunt acele cauze a căror origine se află în cauza principală şi depind de ea; 4. Orice mişcare este izvor al acţiunii, chiar şi în cazul obiectelor neînsufleţite, atâta vreme cât, în diverse chipuri, prin calităţile şi efectele lor, contribuie hotărâtor la ideea de bine şi frumos a celor vii"[14].

Dumnezeu, ca sursă creatoare este cauza primă, cel care a fost primul dintre toţi şi care „domneşte peste toate cele care sunt create, inclusiv peste gânduri"[15]. În geometria sacră el este punctul sau primul număr adică Unitatea care se extinde fără încetare în multiplicitate, iar multiplicitatea tinde neîncetat să se reintegreze armonios în unitate[16]. De aici derivă o altă lege universală, cea a *Unităţii în diversitate* prin care toate elementele ansamblului lucrează împreună, intercondiţionându-se, formând o unitate, iar pentru aceasta informaţiile existente în ansamblul creaţiei se află şi în fiecare particulă a sa[17].

Prima obligaţie a omului, ca parte integrantă a creaţiei divine, este aceea de a conştientiza cine este adevăratul Creator: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău"..."Să nu ai alţi Dumnezei afară de Mine"... şi „Să nu te închini lor, nici să le slujeşti!". Acestea sunt primele porunci din Decalogul lui Moise. Din această obligaţia derivă o a doua obligaţie, aceea de a-l „cinsti pe Dumnezeu" sau pe „Zeii nemuritori", aşa cum se exprima Pitagora în imnurile sale. În vechile religii „cinstirea" lui Dumnezeu sau a Zeilor se făcea prin ofrande sau sacrificii de animale, sau chiar omeneşti. Mântuitorul Iisus Hristos schimbă vechile practici, pentru că a-l cinsti pe Dumnezeu nu înseamnă altceva de a-l iubi. Adevărata ofrandă adusă lui Dumnezeu este iubirea firească, naturală care se naşte între un copil şi părintele său. În această nouă paradigmă omul trebuie să ştie nu numai cine este adevăratul Creator, ci şi că este parte integrantă din Unitate, adică din marea creaţie universală. Iubindu-l pe Creator, iubeşti întreaga sa creaţie adică „ pe Domnul Dumnezeu şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi".

13 *E. Iliescu*, Mărturii despre nemurire, Ed. Presa Internaţională, Bucureşti, 1990, p. 63
14 *C. Lundius*, Zamolxis - Primul legiuitor al geţilor, Ed. Axa, 2002, p. 179
15 Idem
16 *Pitagora*, Imnurile sacre, Ed. Herald, Bucureşti, p.198-199
17 *E. Iliescu*, op. cit., p. 59

Cinstirea Tatălui ceresc înseamnă şi cinstirea părinţilor pământeşti. „ Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta ca să-ţi fie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ţi-l va da”[18].

De la această primă obligaţie derivă celelalte obligaţii faţă de societate. În cartea lui Carolus Lundius le găsim exprimate sintetic sub forma unor principii care se apropie de exprimarea jurisconsultului Ulpian: *„ Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere”*[19], adică să trăieşti cinstit, să nu vatămi pe altul şi să dai fiecăruia ceea ce i se cuvine. Probabil că aceste principii au călăuzit mentalitatea şi viaţa strămoşilor noştri geto-daci din moment ce Herodot i-a caracterizat ca fiind „cei mai drepţi” dintre traci.

În Legile lui Moise găsim adăugate următoarele porunci: 1. Să nu ucizi; 2. Să nu te desfrânezi; 3. Să nu furi; 4. Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău; 5. Să nu râvneşti...la nimic din câte sunt ale aproapelui tău”[20].

Din textele antice avem câteva informaţii care ne arată că şi la geţi erau reglementate aceste dispoziţii. De exemplu, furturile erau considerate abateri deosebit de grave, fiind mai rar întâlnite[21]. De la Horaţiu aflăm că femeia trebuia să fie fidelă, iar infracţiunea de adulter era pedepsită cu moartea: „ Acolo (la geţi, n.n.), femeia nu se face vinovată faţă de copii vitregi, ci poartă de grijă celor lipsiţi de mame, iar soţia cu zestre nu ajunge stăpâna bărbatului/şi nici nu se încrede într-un amant chipeş./ Zestrea cea mai de seamă este cinstea părinţilor/ şi virtutea femeii pentru care legământul căsătoriei rămâne trainic; ea se teme de un alt bărbat./ Păcatul este un sacrilegiu pe care îl plăteşte cu moartea”[22].

Există, însă, anumite reguli care nu se adresează întregii populaţii, ci numai unui grup restrâns de iniţiaţi care probabil că făceau parte din clasa religioasă a geto-dacilor. Aceste reguli se referă la celibat şi mâncarea fără carne: „Dar înfrânează-te de la alimentele despre care ţi-am vorbit, folosindu-ţi judecata/ La tot ce ţi-ar putea folosi pentru puruficarea şi eliberarea sufletului. Meditează asupra fiecărui lucru/ Lăsându-te condus de Inteligenţa desăvârşită din înalt/ Iar după ce, părăsindu-ţi trupul, te vei înălţa în liberul eter,/ Vei fi precum un zeu: nemuritor, etern, de-a pururi biruitor al morţii”[23]. Aceste reguli erau respectate de către cei care mergeau la şcoala lui Zalmoxe în aceeaşi măsură în care le respectau discipolii lui Pitagora.

În acest sens, există două texte care atestă atât în dreapta cât şi în stânga Dunării, prezența unei categorii de anahoreți care duceau o viață monahală sau de sihăstrie, trăind în celibat și refuzând consumul de carne. Primul text aparține lui Poseidonius din Apameia, reprezentant al filosofiei stoice, care a scris spre sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului I î.Hr. și din a cărui operă s-au păstrat doar fragmente[24]. Fragmentul de față este citat de către Strabon[25], care ne spune că: "Poseidonius afirmă că misii se feresc din cucernicie de a mânca vietăți și iată motivul pentru care nu se ating de carnea turmelor lor. Se hrănesc însă cu miere, lapte și brânză, ducând un trai liniștit - pentru care pricină au fost numiți theosebeis sau kapnobatai. Unii traci își petrec viața fără să aibă legătură cu femeile, numindu-se ktistai - ei sunt onorați și socotiți sacri, trăind așadar feriți de orice primejdie".

Autorul celui de-al doilea text este Iosephus Flavius, un scriitor evreu din secolul I d. Hr., care a locuit o perioadă mare de timp la Roma, unde a scris *Războiul iudaic,* lucrare în

18 Ieşirea, 20.12
19 *T. Sâmbrian*, Drept roman. Principia, instituţii şi texte celebre, Ed. Şansa, Bucureşti, 1994, p. 8
20 Ieşirea, 19-20
21 *Pompeius Trogus*, Historiae Philippice, Epit. II, 21
22 *Horațiu*, Ode, III, 27,17-24
23 *Pitagora*, Imnurile sacre, p. 46
24 Istoria românilor, vol. I, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 435
25 *Strabon*, Geographia, VII, 3,3

șapte cărți, și *Antichitățile iudaice*, care cuprinde douăzeci de cărți[26]. În aceste lucrări, Iosephus Flavius arată că esenii[27] "nu trăiesc într-un fel deosebit de al celorlalți oameni, ci traiul lor seamănă cu al așa-numiților pleistoi de la daci". Astfel, "esenienii au bunurile în devălmășie, iar bogatul nu se bucură întru nimic mai mult de cele ce are decât acela care nu are nici un fel de avere. Și așa se poartă oamenii în număr de peste patru mii. Ei nu-și iau neveste și nici nu obișnuiesc să aibă sclavi, pe de o parte socotind că robia duce la nedreptate, pe de altă parte dându-și seama că se ivește astfel prilej de răzvrătire. Aceștia trăiesc prin ei înșiși și se folosesc de serviciile pe care și le pot face unii altora. Aleg - prin vot - un fel de perceptori ai veniturilor și ai roadelor ce le produce pământul, aceia fiind niște bărbați cumsecade, iar preoții iau asupra lor pregătirea grâului și a alimentelor"[28].

Interesant este textul care prezintă modul de viaţă al esenienilor şi care ne duce cu gândul la obştile geto-dacilor, unde multă vreme proprietatea a fost devălmaşă, unde pământul era lucrat în comun şi unde membrii obştilor erau egali între ei, hotărând în comun şi alegându-şi în mod democratic organele de conducere.

Nu vom vom duce această analiză mai departe decât ne permit izvoarele narative antice. Legile Bellagines par a fi un cod care îmbină legile sacre cu normele etice şi care impun un model de conduită care să-l ghideze de om de la materialitatea vieţii către sacralitatea sufletului. Şi cu toate că se spune despre geţi că nu le pasă de legi pentru că respectă dreptatea în chip firesc, literatura antică ne demonstrează o profundă înţelegere şi aplicare a acestor legi în întreaga societate geto-dacă. Normele dreptului cutumiar au fost dispoziţii juridice statornicite prin uzanţă care au completat în mod natural legile create de marele zeu al geţilor, Zalmoxis.

BIBLIOGRAPHY

D. Bălaşa, De la Zamolxe la Iisus Hristos, Ed. Cuget Românesc, Bârda, 1993

I. H. Crișan, Spiritualitatea geto-dacilor, Editura Albatros, București, 1986

E. T. Danciu, Istoria dreptului românesc. Drept cutumiar, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2020

Herodot, Istorii, IV, 95 – 96, Editura Humanitas, București, 2018

Iamblichos, Viaţa lui Pitagora, Fontes Historiae Daco-Romanae, Vol. II

E. Iliescu, Mărturii despre nemurire, Ed. Presa Internaţională, Bucureşti, 1990

G.D. Iscru, Strămoşii nostri reali: Geţii-Dacii-Tracii-Ilirii, naţiunea matcă din vatra vechii Europe, Ed. Nicolae Bălcescu, Bucureşti, 2010

Istoria românilor, vol. I, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001

C. Lundius, Zamolxis - Primul legiuitor al geţilor, Ed. Axa, 2002

Pitagora, Imnurile sacre, Ed. Herald, București

T. Sâmbrian, Drept roman. Principia, instituţii şi texte celebre, Ed. Şansa, Bucureşti, 1994

26 *I. H. Crișan*, Spiritualitatea geto-dacilor, Editura Albatros, București, 1986, p. 389

27 Eseni sau Esenieni reprezintă o castă iudaică ale cărei obiceiuri ascetice sunt descrise de Iosephus Flavius în opera sa

28 *Iosephus Flavius*, Antichitățile iudaice, XVIII, 1,5.

SUCCESSIONAL RESERVE PROTECTION MEANS FOR THE CATEGORY OF PRIVILEGED HEIRS

Maria-Marieta Soreață

Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: The successional reserve and disposable portion are juridical entities created through law will,with the purpose to maintain still a part of the inheritance of a physical person in the patrimony ofsome categories of heirs concerning which the legislator, presuming the existence of a morepowerful affective connection or the existence of a descendent relation, created a protection systemeven against the will of the titular. The current settlement does not offer predominance nor to thelegal inheritance nor to the testamentary inheritance, but, settles the freedom of the physical personto certify. But, in order to avoid, that the disposition documents with a free title of the defunct,wasting the successional mass, to the detriment of the heirs considered as having the closestconnection with the defunct, have been realized two juridical institutions, the successional reserveand the disposable portion.

Keywords: successional reserve, privileged heir, disposable portion, inheritance net share, freedom reduction.

1. Noțiune și cadrul legal de reglementare

Noţiunea de rezervă şi nici noţiunea de cotitate disponibilă nu au primit o definiţie expresă în vechiul Cod civil, definiţia acestor două concepte fiind elaborată de doctrină, prin raportare la reglementările legale consacrate în capitolul privind partea disponibilă a bunurilor şi reducţiunea liberalităţilor.

Cod civil actual consacră definiţii exprese celor două concepte, fără a aduce însă modificări de substanţă cu privire la regimul juridic al acestora.

Astfel, doctrina[1]anterioară Cod civil actual a definit rezerva succesorală ca fiind acea parte din moştenire care se cuvine moştenitorilor rezervatari în temeiul legii şi de care cel care lasă moştenirea nu poate dispune prin liberalităţi *inter vivos* (donaţii) sau prin dispoziţii testamentare pentru cauză de moarte (legate sau exheredări)[2].

În esență, instituția rezervei succesorale este fundamentată de rațiunea pentru care au fost instituite reglementări în materia raporturilor juridice civile de drept succesoral, anume nevoia de a conserva și transmite o parte a moștenirii către anumite categorii de moștenitori, care, în virtutea legăturii de rudenie cu defunctul au fost prezumate de legiuitor ca fiind cele mai apropiate defunctului. Pentru aceste categorii de moștenitori, denumite generic rezervatari, legiuitorul a limitat posibilitatea de a se dispune în mod absolut prin acte de ultimă voință de ceea ce ar constitui masa succesorală. Altfel spus, rezerva succesorală înfrânge în limitele sale voința defunctului exprimată prin acte de ultimă voință sau prin liberalități inter vivos. Scopul este acela de a se păstra în familie măcar o parte din avea succesorală, chiar dacă titularul

1 *I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreaţă,* Bazele dreptului civil. vol. V. Succesiuni, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2009, p. 376; *Fr. Deak,* Tratat de drept succesoral, Ed Actami, Bucureşti, 1999., p. 335.

2 Clauza de exheredare a moştenitorilor legali cuprinsă într-un testament nu este valabilă decât în limita cotităţii disponibile (T.S., s. civ., dec. nr. 1471/1973, în Repertoriu (...) 1969-1975, p. 202).

patrimoniului devenit masă succesorală şi-a exprimat voința în alt sens, considerent pentru care, rezerva succesorală poate primi calificarea de mijloc de protecție pentru moștenitorii considerați rezervatari.

Cadrul actual de reglementare al rezervei succesorale este reprezentat de dispozițiile Capitolului IV din Cartea a IV a Codului Civil, cadru de reglementare pe care îl putem caracteriza ca fiind mai complet față de reglementare anterioară și având un caracter unitar.

Dispozițiile art. 1086 C. civ**.** definesc rezerva succesorală ca fiind *partea din bunurile din moştenire la care moştenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinţei defunctului, manifestată prin liberalităţi ori dezmoşteniri.* Definiţia legală preia practic toate elementele care au fost incluse în definiţia dată rezervei succesorale de doctrină sub imperiul vechii reglementări, considerent pentru care rezerva succesorală primeşte şi în noua reglementare acelaşi regim juridic, aşa cum se va putea observa din analiza ce va urma.

Corelativ rezervei succesorale trebuie analizată și definită noțiunea de cotitate disponibilă, noțiune ce nu poate fi invocată decât în măsura în care există moștenitori rezervatari, astfel că libertatea de dispoziție este limitată la ceea ce legea a denumit cotitate disponibilă, sau parte a moștenirii cu privire la care moștenitorii chiar dacă sunt rezervatari nu pot opune niciun fel de drept sau pretenție. Cotitatea disponibilă a fost definită anterior, de către doctrină ca reprezentând acea parte a patrimoniului lui *de cuius* care excede rezervei succesorale şi de care defunctul poate dispune liber, inclusiv prin donaţii, legate sau exheredări[3].

Dispozițiile art. 1089 C. civ. definesc cotitatea disponibilă ca partea din bunurile moştenirii care nu este rezervată prin lege şi de care defunctul putea dispune în mod neîngrădit prin liberalităţi. Şi în această privinţă sunt menţinute aceleaşi elemente pe care doctrina le-a inclus în definiţia noţiunii de cotitate disponibilă sub reglementarea din vechiul Cod civil.

2. Rezerva succesorală – caractere juridice şi domeniu de aplicare

Așa cum am menționat, rezerva succesorală își păstrează și sub reglementarea actuală trăsăturile juridice conturate și sub imperiul reglementării din Codul Civil d ela 1864, astfel:

– *rezerva succesorală este o parte a moştenirii*. Rezerva este un mijloc de protejare a moştenitorilor rezervatari nu numai împotriva dispoziţiilor testamentare pentru cauză de moarte (legate şi exheredări), ci şi împotriva donaţiilor pe care acesta le-a făcut în timpul vieţii, întrucât la masa succesorală asupra căreia se va calcula rezerva vor fi aduse şi donaţiile. Astfel, rezerva este o parte a moştenirii pe care defunctul ar fi lăsat-o dacă nu ar fi făcut donaţii[4]. Se mai impune precizarea că vor beneficia de rezerva succesorală numai moştenitorii care vin efectiv la moştenire, ceea ce impune ca aceştia să îndeplinească condiţiile pentru a putea moşteni şi să accepte moştenirea. În concluzie, moştenitorii rezervatari trebuie să aibă vocaţie concretă la moştenire, adică să fie chemaţi în rang util la moştenire, în funcţie de clasa de moştenitori din care fac parte şi de gradul pe care îl au în interiorul acestei clase. De exemplu, ascendenţii privilegiaţi nu au dreptul la rezervă dacă testatorul are copii care pot şi vor să vină la moştenire (clasa I a descendenţilor înlătură clasa a II-a a ascendenţilor privilegiaţi, conform principiilor devoluţiunii legale a moştenirii)[5];

– *rezerva succesorală are caracter imperativ*. Rezerva succesorală este reglementată prin norme legale cu caracter imperativ, de la care testatorul prin manifestarea sa de voinţă nu poate deroga, nici chiar cu acordul succesibililor săi. Caracterul imperativ al rezervei succesorale nu exclude posibilitatea renunţării la acest drept după deschiderea succesiunii sau partajării bunurilor succesorale, prin acordul tuturor moştenitorilor, chiar dacă prin aceasta nu s-ar respecta rezerva succesorală a moştenitorilor rezervatari.

3*I.Dogaru,V.Stănescu,M.Soreaţă,* op. cit., p. 376; *Fr. Deak,* op. cit., p. 335.

4*M.Eliescu,*Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul RSR, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966., p. 326.

5 *I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreaţă,* op. cit., p. 379. *Scarlat D.I.*, Dreptul Proprietății Intelectuale. Note de curs și aplicații pentru IFR, Ed. Sitech, Craiova, 2021,p. 20 și urm.

– *dreptul la rezervă are caracter propriu.* Acest drept este recunoscut moştenitorilor rezervatari în temeiul legii şi peste voinţa dispunătorului. De aceea, în privinţa acestui drept, moştenitorii rezervatari nu au calitatea de succesori în drepturi ai defunctului, iar actele încheiate cu titlu gratuit de defunct prin care se aduce atingere rezervei succesorale nu le sunt opozabile.

– *dreptul la rezervă în natură*. Moştenitorul rezervatar nu este un creditor al moştenirii, ci un moştenitor legal, astfel că el are dreptul de a culege în natură bunurile care fac parte din patrimoniul defunctului (inclusiv acele bunuri care ar fi făcut parte din acest patrimoniu dacă defunctul nu ar fi făcut donaţii)[6].

– *dreptul la rezervă are caracter individual, spre deosebire de vechea reglementare în raport de care rezerva avea caracter colectiv.* Sub imperiul vechii reglementări, exceptând rezerva soţului supravieţuitor, care se atribuia întotdeauna în mod individual, chiar dacă vine în concurs cu alţi moştenitori rezervatari, rezerva cuvenită descendenţilor sau ascendenţilor privilegiaţi avea un caracter colectiv, reprezentând o masă de bunuri deferită de lege unor grupuri de moştenitori[7].

Întinderea rezervei se stabilea în funcţie de moştenitorii rezervatari care veneau efectiv la moştenire. Spre exemplu, dacă defunctul avea trei copii dintre care numai doi pot şi doresc să vină la moştenire, rezerva lor va fi de 1/2 din moştenire (calculată în funcţie de copiii care vin efectiv la moştenire), şi nu 3/4 din moştenire (ca în cazul în care ar fi venit la moştenire toţi cei trei copii)[8].

Potrivit noului Cod civil, dacă există o pluralitate de moştenitori rezervatari, rezerva se determină individual fiecărui moştenitor, şi nu colectiv. Relevante în acest sens sunt dispoziţiile art. 1088 C. civ., care folosesc în mod expres sintagma „*rezerva succesorală a fiecărui moştenitor rezervatar*", semnalând faptul că determinarea rezervei se va face individual, şi nu colectiv pe clasă de moştenitori[9].

– *rezerva succesorală este indisponibilă,* caracterul indisponibil al rezervei este justificat prin prisma faptului că acesteia nu i se poate aduce atingere prin liberalităţi. Doctrina[10] a reţinut că indisponibilitatea rezervei este una relativă (deoarece liberalităţile făcute de defunct nu sunt supuse reducţiunii decât în cazul în care există moştenitori rezervatari) şi parţială (deoarece vizează numai liberalităţile, nu şi actele cu titlu oneros şi, de asemenea, se referă la o anumită fracţiune din patrimoniul succesoral atribuită de lege drept rezervă moştenitorilor rezervatari)[11].

3.Domeniu de aplicare şi întinderea rezervei succesorale

3.1 Cine sunt moştenitorii rezervatari

Determinarea domeniului de aplicare pentru rezerva succesorală presupune precizarea moştenitorilor incluși de lege în această categorie. Cod civil actual nu aduce modificări faţă de reglementarea anterioară, incluzând în categoria moştenitorilor rezervatari aceeași moştenitori pentru care și vechea reglementare a consacrat calificarea de moştenitori rezervatari.

Potrivit art. 1087 C. civ., sunt moştenitori rezervatari soţul supravieţuitor, descendenţii şi ascendenţii privilegiaţi[12].

Modul de determinare a întinderii rezervei succesorale primeşte o reglementare unitară pentru toate categoriile de moştenitori rezervatari. Potrivit art. 1088 C. civ.: „rezerva succesorală a fiecărui moştenitor rezervatar este jumătate din cota succesorală care, în absenţa liberalităţilor sau dezmoştenirilor, i s-ar fi cuvenit ca moştenitor legal".

6 T.S., col. civ., dec. nr. 3697/1956, în L.P. an III (1957), nr. 2, p. 234.

7 *M. Eliescu,* op. cit., p. 327.

8A se vedea dispoziţiile art. 841 C. civ. 1864.

9*D.C. Florescu,* Dreptul succesoral, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 120.

10 *E. Safta-Romano,* Dreptul la moştenire. Doctrină şi jurisprudenţă, vol. I, Ed. Graphix,Iaşi, 1995, p. 306-307.

11 *M. Eliescu,* op. cit., p. 325; *Fr. Deak,* op. cit., p. 341.

12 În vechiul Cod civil relevanţă prezentau dispoziţiile art. 841-842, 843, iar pentru soţul supravieţuitor art. 2 din Legea nr. 319/1944.

3.2 Întinderea rezervei succesorale

Modul de determinare a întinderii rezervei succesorale primeşte o reglementare unitară pentru toate categoriile de moştenitori rezervatari. Potrivit art. 1088 C. civ.: „rezerva succesorală a fiecărui moştenitor rezervatar este jumătate din cota succesorală care, în absenţa liberalităţilor sau dezmoştenirilor, i s-ar fi cuvenit ca moştenitor legal".

3.2.1. Rezerva succesorală a descendenţilor

Conceptul de descendent în această materie primeşte înţelesul de copii ai defunctului şi urmaşii lor în linie dreaptă, fără limită de grad. Descendenţii pot proveni din căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptaţi. Întinderea rezervei descendenţilor se va determina diferit, după cum aceştia vin la moştenire în nume propriu (caz în care rezerva se va împărţi între aceştia pe capete) sau prin reprezentare (caz în care rezerva se va împărţi pe tulpini).

Pentru calculul rezervei se au în vedere descendenţii care vin efectiv la moştenire. Astfel, spre exemplu, dacă defunctul a avut doi fii, care vin la moştenire în nume propriu, rezerva cuvenită acestora din moştenire este de 1/2, fiecăruia revenindu-i o cotă de 1/4 cu titlu de rezervă. Dacă din cei doi fii unul este predecedat, lăsând la rândul său doi copii, care vor culege moştenirea prin reprezentare, rezerva de 1/4, culeasă în numele fiului predecedat se va împărţi între cei doi, fiecare culegând efectiv 1/8 din moştenire.

Dacă sunt singurii moştenitori rezervatari, rezerva succesorală va reprezenta o cotă de 1/2 din moştenire, indiferent care ar fi numărul descendenţilor, întinderea rezervei, pentru fiecare dintre aceştia, fiind determinată prin împărţirea cotei de 1/2 la numărul lor.

În cazul în care descendenţii vin în concurs cu soţul supravieţuitor, cota legală cuvenită acestora, indiferent de numărul lor, este de 3/4. Rezerva reprezintă jumătate din cota legală cuvenită fiecăruia, astfel că, pentru determinarea întinderii rezervei, cota de 3/4 se va împărţi la numărul descendenţilor, pentru a determina cota cuvenită fiecăruia, care apoi se va împărţi la 2 pentru a determina rezerva. Dacă, spre exemplu, la moştenire vin doi fii în concurs cu soţul supravieţuitor, aceştia vor culege cota de 3/4. Din cota legală de 3/4, fiecăruia îi va reveni o cotă legală de 3/8, iar rezerva reprezintă jumătate din această cotă, adică 3/16 pentru fiecare descendent.

Noul Cod civil nu oferă o soluţie pentru problema stabilirii rezervei în cazul în care mai mulţi descendenţi de grad subsecvent vin la moştenire în nume propriu, de exemplu în cazul în care singurul descendent de gradul I este renunţător şi are urmaşi, care vin la moştenire în urme propriu. În acest caz s-a pus problema dacă rezerva se va stabili în funcţie de numărul descendenţilor de gradul I sau în funcţie de numărul descendenţilor care vin efectiv la moştenire, chiar dacă sunt în grad mai îndepărtat[13]. Soluţia avansată de doctrină în acest caz a fost aceea ca stabilirea rezervei să se facă pe tulpini, în funcţie de numărul descendenţilor de gradul I, iar împărţirea rezervei între descendenţii de grad subsecvent să se facă pe capete[14].

3.2.2. Rezerva ascendenţilor privilegiaţii

Ascendenţii privilegiaţi sunt părinţii defunctului, respectiv mama şi tatăl defunctului, din căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopţie. Ascendenţii privilegiaţi fac parte din clasa a doua de moştenitori şi pot culege moştenirea în această calitate numai dacă defunctul nu a avut descendenţi, adică moştenitori din clasa I. Din clasa a doua de moştenitori fac parte şi colateralii privilegiaţi (fraţii, surorile defunctului şi copiii acestora până la gradul patru), însă aceştia nu beneficiază de rezervă succesorală.

Întinderea rezervei cuvenite ascendenţilor privilegiaţi diferă, în funcţie de persoanele alături de care culeg moştenirea, fiind posibile următoarele ipoteze:

a) ascendenţii privilegiaţi vin singuri la moştenire, culegând cota de 1/1 din moştenire, rezerva cuvenită acestora este de 1/2, respectiv 1/4 pentru fiecare. Dacă moştenirea este culeasă doar de un singur ascendent privilegiat, rezerva acestuia va fi de 1/2 din moştenire.

13 *Fr. Deak*, op. cit., p. 347.
14 *Ibidem*.

b) ascendenţii privilegiaţi vin la moştenire în concurs cu soţul supravieţuitor. În acest caz cota cuvenită acestora este de 1/2 din moştenire, iar rezerva este de 1/4 pentru ambii părinţi, respectiv 1/8 pentru fiecare dintre părinţi. Dacă la moştenire vine un singur părinte, rezerva acestuia va fi de 1/4.

c) la moştenire ascendenţii privilegiaţi vin alături de colateralii privilegiaţi şi soţul supravieţuitor, cota cuvenită clasei a doua de moştenitori este de 2/3. Din această cotă, dacă la moştenire vine un singur părinte, va culege cota de 1/4 din 2/3, adică 1/6, dreptul său la rezervă reprezentând o cotă de 1/12. Dacă la moştenire vin ambii ascendenţi, atunci din cota de 2/3, aceştia culeg 1/2 care reprezintă 1/3 din moştenire, iar rezerva reprezintă jumătate din această cotă, respectiv 1/6, adică 1/12 pentru fiecare.

d) la moştenire vine clasa a doua de moştenitori singură, distingem următoarele ipoteze:

– dacă la moştenire vine un singur părinte, acesta are dreptul la o cotă de 1/4, iar rezerva sa reprezintă 1/8;

– dacă la moştenire vin ambii părinţi, cota acestora este de 1/2, iar rezerva este de 1/4, adică 1/8 pentru fiecare.

Se impune menţiunea că, în cazul unei adopţii cu efecte restrânse, la moştenirea defunctului pot veni, alături de părinţii adoptatori, şi părinţii fireşti ai defunctului, astfel încât pot fi trei sau patru ascendenţi privilegiaţi. Această împrejurare nu are incidenţă asupra întinderii rezervei succesorale, întrucât rezerva cuvenită mai multor părinţi se atribuie colectiv şi se împarte în mod egal, adică pe capete[15].

3.2.3. Rezerva soţului supravieţuitor

Recunoaşterea prin lege a dreptului la rezervă şi în beneficiul soţului supravieţuitor a fost fundamentată pe ideea de unitate familială ce izvorăşte nu numai din relaţiile de rudenie dintre ascendenţi şi descendenţi, ci şi din legăturile profunde ce se nasc în timpul căsătoriei între cei doi soţi. Anterior Codului civil în vigoare, dreptul la rezervă al soţului era reglementat prin art. 2 din Legea nr. 319/1944, care statua că rezerva soţului supravieţuitor este de 1/2 din cota succesorală ce i se cuvine în calitate de moştenitor legal[16]. Este practic aceeaşi regulă pe care o regăsim în noul Cod civil în dispoziţiile art. 1088.

Cum noul Cod civil nu a modificat cuantumul cotei succesorale cuvenite soţului supravieţuitor în funcţie de clasa de moştenitori cu care vine în concurs, în materia întinderii rezervei succesorale a acestuia nu sunt modificări faţă de vechea reglementare, astfel acesta culege:

– 1/8 din moştenire (reprezentând 1/2 din cota legală de 1/4), dacă vine în concurs cu descendenţii defunctului (clasa I de moştenitori), indiferent de numărul sau de gradul de rudenie cu defunctul;

– 1/6 din moştenire (adică 1/2 din cota legală de 1/3), dacă vine la moştenire în concurs atât cu ascendenţii privilegiaţi, cât şi cu colateralii privilegiaţi, indiferent de numărul lor;

– 1/4 din moştenire (reprezentând 1/2 din cota legală de 1/2), dacă vine în concurs numai cu ascendenţii privilegiaţi sau numai cu colateralii privilegiaţi, indiferent de numărul lor;

– 3/8 din moştenire (adică 1/2 din cota legală de 3/4), dacă soţul supravieţuitor împarte moştenirea cu ascendenţii ordinari (clasa a III-a de moştenitori) sau cu colateralii ordinari (clasa a IV-a de moştenitori), indiferent de numărul acestora;

– 1/2 din moştenire în absenţa rudelor din toate cele patru clase de moştenitori legali, deci 1/2 din întreaga moştenire atunci când vine în concurs numai cu beneficiarul liberalităţii, când acesta nu are calitatea de moştenitor legal sau când a avut această calitate, dar a renunţat la moştenirea legală.

---

15 *G. Boroi, L. Stănciulescu,* Instituţii de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2012.., p. 613.

16 T.S., s. civ., dec. nr. 2000/1956, în CD 1956, vol. I, p. 333-334.

Dacă soţul supravieţuitor vine la moştenire singur sau în concurs cu moştenitorii nerezervatari, rezerva se va imputa asupra întregii moşteniri. De exemplu, dacă soţul supravieţuitor vine în concurs cu un nepot de frate al defunctului, instituit ca legatar universal, rezerva soţului supravieţuitor va fi de 1/4 din moştenire (deoarece vine în concurs numai cu colateralii privilegiaţi) şi se va imputa asupra moştenirii în întregul ei, cotitatea disponibilă fiind astfel de 3/4 şi revenind nepotului de frate în calitate de legatar universal.

Dacă defunctul nu a lăsat nici descendenţi, nici ascendenţi privilegiaţi, iar restul moştenitorilor legali, fiind nerezervatari, sunt înlăturaţi de la moştenire prin instituirea unui terţ ca legatar universal, rezerva soţului supravieţuitor va fi de 1/2 din întreaga moştenire, cealaltă jumătate revenindu-i legatarului universal[17].

Se mai impune menţiunea că dreptul la rezervă recunoscut soţului supravieţuitor priveşte moştenirea în ansamblul său, inclusiv cu privire la bunurile asupra cărora are recunoscut un drept special (mobilierul şi obiectele de uz casnic şi dreptul de abitaţie).

BIBLIOGRAPHY

D. Alexandresco, Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil român, vol. IV, partea a II-a, ed. a II-a, Bucureşti, 1914.

Baias, Fl., Chelaru, E., Constantinovici, R., Macovei, I., Noul Cod civil. Comentarii pe articole, ed. I reviz., Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2012.

Bîrsan C., Convenția Europeană a drepturilor omului, comentarii pe articole, vol I, Drepturi și Libertăți, ed. CH Beck, București 2005.

Beleiu, Gh., Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998.

Bob, M., Probleme de moşteniri în vechiul şi în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2012.

Boroi, G., Stănciulescu, L., Instituţii de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2012.

Brenciu, Gh., Panţurescu, V., Reductibilitatea legatelor al căror obiect este constituit din depuneri pe librete CEC asupra cărora defunctul titular a prevăzut o clauză testamentară, în R.R.D. nr. 1/1984.

Căpăţînă, O., În legătură cu aplicarea noii legiferări a dreptului de autor RPR, în L.P. nr. 6/1958.

Chirică, D., Drept civil. Succesiuni, Ed. Lumina Lex, 1996.

Chirică, D .,Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile, ED a 2 a , Ed. Hamangiu București, 2017.

Ciucă, V.M., Procedura partajului succesoral, Ed. Polirom, Iaşi, 1997.

Deak,Fr., Tratat de drept succesoral, Ed Actami, Buureşti, 1999

Deak Fr, Popescu R, Tratat de Drept Succesoral, vol I -Moștenirea Legală, Ed. Universul Juridic, București 2019

Dogaru, I., (coord.) Drept civil. Contracte speciale, Ed. All Beck, Bucureşti, 2004.

Dogaru, I., Stănescu, V., Soreaţă, M., Bazele dreptului civil. vol. V. Succesiuni, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2009.

Dogaru, I., şi colab., Drept civil. Teoria generală a actelor cu titlu gratuit, Ed. All Beck, Bucureşti, 2005.

Eliescu, M., Transmisiunea şi împărţeala moştenirii în dreptul RSR, Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1966.

17 *I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreaţă,* op. cit., p. 639.

Eliescu, M., Moştenirea şi devoluţiunea ei în dreptul RSR, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966.

Eliescu, M., Curs de succesiuni, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.

Florescu, D.C., Dreptul succesoral, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011.

Macovei, D., Striblea, M., Drept civil. Contracte. Succesiuni, Ed. Junimea, Iaşi, 2000.

Scarlat D.I., Dreptul Proprietății Intelectuale. Note de curs și aplicații pentru IFR, Ed. Sitech, Craiova, 2021.

Stănciulescu, L. Curs de Drept Civil. Succesiuni, Ed Hamangiu, București 2015.

Stoica, V., Dragu, L., Moştenirea legală în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012.

Terzea, V., Noul Cod civil, vol. I. Adnotat cu doctrină şi jurisprudenţă, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2012.

II. Legi

1. Decretul Lege nr. 603/1943 - privind simplificarea procedurii împărţelii judiciare.
2. Legea nr. 319/1944 - pentru dreptul de moştenire al soţului supravieţuitor.
3. Legea nr. 7/1996 - privind cadastrul şi publicitatea imobiliară.

THE ASSISTANCE IN THE CONCLUSION OF LEGAL DOCUMENTS, AS IT IS REGULATED BY THE LAW NO. 140/2022

Oana Voica Nagy

Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The assistance at the conclusion of legal documents is a newly introduced institution by the legislator through the adoption of the Law no. 140/2022 regarding some protective measures for people with intellectual and psychosocial disabilities and the modification and completion of some normative acts. Due to this fact we propose to carry out an analysis of these provisions in order to identify the legislator's purpose at the time of the adoption of the legal provisions. On this way, we will identify the factual situation that determined the establishment of the new protection measures, the cases in which the establishment of the assistance is necessary, the duties of the assistant and the moment of its ending. On the other hand, the provisions relating to the institution of assistance at the conclusion of legal documents determined the modification of both, Civil Code respectively Code of Civil Procedure and the Law no. 36/1995 of public notaries and notarial activity, which led us to take into consideration at the elaboration of the current paper, the aspects related to the notarial procedure which are connected to this institution.

Keywords: legal document, assistance, mental capacity, new regulations, special protection

I. INTRODUCERE

Încheierea actelor juridice civile reprezintă o operațiune juridică importantă ce produce efecte atât în sfera personală cât și în cea patrimonială[1] a persoanei. Acest fapt determină o reglementare riguroasă a abilității persoanei fizice de a încheia acte juridice civile, abilitate ce se concretizează sub forma capacității de exercițiu. În acest sens, este totodată necesar să analizăm și aspecte legate de formarea discernământului.

Așa cum s-a arătat de numeroase ori în doctrina de specialitate, cele două elemente al actului juridic civil, care se concretizează sub forma a două dintre condițiile de valabilitate (capacitate și consimțământ), de fond, esențiale și generale, au un regim juridic diferit[2].

Astfel, capacitatea de a încheia acte juridice civile este o stare de drept, pe când discernământul este o stare de fapt[3].

Având în vedere acest aspect, dar și faptul că discernământul se formează gradual, iar

1 Reiteram faptul că în sfera patrimonială a persoanei sunt incluse drepturile cu caracter patrimonial, drepturi ce se pot concretiza sub forma dreptului de proprietate. Pentru detalii privind definiția proprietății reținută de Curtea Europeană a se vedea I. C. Șulea, Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale, București, nr. 3/2014, *Aspecte particulare referitoare la drepturile patrimoniale rezultate din realizarea unei opere în sistemul de drept și doctrina franceză,* p. 124.

2 În acord cu cele exprimate în doctrină, subliniem că cerința discernământului nu trebuie confundată cu cerința capacității de exercițiu la încheierea actelor juridice civile. Pentru o astfel de opinie, a se vedea I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României*, Editura Universul Juridic, București, 2020, pp. 127-128.

3 Pentru detalii în acest sens, a se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil,* Editura Universul Juridic, București, 2006, p. 149; G. Boroi, C. A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 202, p. 153.

la unele persoane poate lipsi în totalitate, reglementarea diferențiată a capacității de a încheia acte juridice a fost absolut necesară. Pe de altă parte, persoanele al căror discernământ nu este în totalitate format ori este total sau parțial afectat necesită o protecție deosebită, tocmai pentru faptul că nu-și pot prefigura efectele produse prin încheierea actelor juridice civile și modul în care aceste efecte le afectează din punct de vedere personal ori patrimonial.

Această diferențiere a capacității de a încheia acte juridice civile, în funcție de discernământul persoanei fizice, exista și până în prezent[4]. Atât în Codul civil de la 1864, cât și în Codul civil din 2009, persoanele fizice lipsite de discernământ, adică acele persoane care sufereau de alienație ori debilitate mintală erau puse sub interdicție judecătorească și în consecință actele juridice civile erau încheiate în numele lor de către reprezentantul legal. Deși distingem și în prezent între trei categorii de persoane din punctul de vederea al capacității de exercițiu și anume: persoane lipsite de capacitate de exercițiu, persoane cu capacitate de exercițiu restrânsă și persoane cu capacitate deplină de exercițiu, o serie de modificări au intervenit prin admiterea excepție de neconstituționalitate a art. 164 din Codul civil prin Decizia nr. 601/2022 a Curții Constituționale.

Deosebirea esențială ce a intervenit în urma recentelor modificări legislative, prin adoptarea Legii nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, este introducerea unei diferențieri între persoanele ce au discernământul afectat, eliminând totodată expresia „interzisul judecătoresc”[5] din conținutul normelor juridice civile ce reglementau anterior capacitatea persoanelor lipsite de discernământ.

REGLEMENTAREA ASISTENȚEI LA ÎNCHEIEREA ACTELOR JURIDICE ÎN LEGEA NR. 140/2022

Capitolul I din Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative[6], este dedicat reglementării asistenței acordate anumitor persoane la încheierea actelor juridice. Intitulat generic „Asistența la încheierea actelor juridice”, capitolul este structurat în șase articole ce reglementează aspecte referitoare la: categoria de persoane ce pot beneficia de această măsură specială de ocrotire, modalitatea și durata instituirii acestei măsuri, persoana asistentului precum și obligațiile acestuia, și nu în ultimul rând aspecte referitoare la modalitatea de încetare a măsurii de asistare la încheierea actelor juridice. În cele ce urmează vom analiza pe rând fiecare din cele șase articole dedicate acestei instituții, evidențiind astfel elementele de noutate aduse prin adoptarea acestor dispoziții legale.

Art. 1 instituie posibilitatea persoanei majore, care suferă de o dizabilitate intelectuală sau psihosocială de a solicita numirea unui asistent, în condițiile legii, pentru a-l sprijini în administrarea patrimoniului său, în exercitarea drepturilor și libertăților sale cu caracter civil, dar și pentru a se îngriji de propria persoană atunci când acesta are nevoie. În acest sens, persoana în cauză se poate adresa notarului public pentru numirea asistentului la încheierea actelor juridice, asistență ce poate avea o durată maximă de 2 ani. Din punct de vedere procedural, potrivit art. 138^1 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale modificată, persoana majoră împreună cu cea care urmează a fi numită asistent se vor adresa cu o cerere de numire notarului public al cărui birou este situat în circumscripția

4 Regăsim capacitatea de exercițiu reglementată atât în Codul civil de la 1864, abrogat prin intrarea în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, cât și în dispozițiile acestei legi.

5 Această expresie „interzis judecătoresc”, denumea în reglementarea anterioară (înaintea modificărilor aduse de Legea nr. 140/2022) persoanele lipsite de discernământ, puse sub interdicție judecătorească printr-o procedură civilă specială, în urma căreia se constata lipsa acestuia, numindu-se totodată un reprezentant legal ce urma să încheie actele juridice civile în numele persoanei reprezentate.

6 Pentru ușurința exprimării, în continuare Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative va fi denumită Legea nr. 140/2022.

judecătoriei unde persoana majoră care solicită instituirea asistenței își are fie domiciliul, fie reședința, competență stabilită prin lit. f^1 a art. 15 din Legea 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale.

Cererea de numire trebuie să cuprindă atât motivele instituirii asistenței la încheierea actelor juridice cât și datele de identificare ale solicitanților. La cerere pot fi anexate documente ce justifică solicitarea instituirii asistenței și, în mod obligatoriu, un inventar sumar al bunurilor persoanei ce urmează a fi asistată, potrivit alin. (2) al art. 138^1.

Soluționarea cererii pe de altă parte, presupune fixarea unui termen de către notarul public în cadrul căruia majorul va fi ascultat în vederea stabilirii capacității acestuia de înțelegere a efectelor pe care le va produce instituirea unei astfel de măsuri[7]. La soluționarea cererii, notarul public poate dispune admiterea ori respingerea acesteia. Notarul public poate opta pentru respingerea cererii de instituire a asistenței la încheierea actelor juridice, potrivit pct. 5 al art. 9 din Capitolul III al Legii nr. 140/2022, dacă are „îndoieli serioase" asupra înțelegerii de către persoana care solită instituirea asistenței cu privire la efectele pe care le va produce admiterea cererii ori dacă notarul consideră că persoana asistată nu va fi capabilă să-și exprime propriile dorințe și preferințe. Alte situații în care notarul public poate respinge cererea de instituire a asistenței sunt prevăzute la lit. c, d și e ale aceluiași articol. În consecință, o atare soluție mai poate fi justificată de neîndeplinirea condițiilor prevăzute de lege de către asistent; formularea unor obiecții de către un membru al familiei ori dacă există pericolul ca persoana ce urmează a fi asistată să sufere prejudicii prin instituirea acestei măsuri.

În ceea ce privește persoana asistentului, potrivit art. 4 alin. (1) din Legea nr. 140/2022, acesta poate fi orice persoană care are capacitatea de a fi tutore, rămânând în acest sens aplicabile și dispozițiile prevăzute în Codul civil referitoare la persoanele care nu pot dobândi această calitate, așa cum este prevăzut în art. 113 lit. a-d și f. Astfel, potrivit dispozițiilor numite nu poate fi tutore: minorul, persoana ce beneficiază de curatelă, tutelă specială, consiliere judiciară, mandat de ocrotire, de asistență la încheierea actelor juridice, precum nici persoana decăzută din drepturile părintești, ori căreia i-au fost restrânse anumite drepturi civile; persoana care a fost declarată incapabilă de a fi tutore ori instanța de judecată a constatat existența unor „rele purtări"; persoana îndepărtată de la exercitarea unei tutele și cea care datorită unor interese contrare cu cele ale minorului reprezentat nu i-ar putea fi tutore.

Toate aceste situații se aplică și persoanelor ce doresc să devină asistent la încheierea actelor juridice, potrivit art. 4 alin. (1) din Legea nr. 140/2022. Observăm însă că insolvabilitatea, care împiedică o persoană să fie tutore, a fost exclusă în cazul asistenței la încheierea actelor juridice. De asemenea, nu se aplică cazul prevăzut la lit. g al aceluiași articol, potrivit căreia nu poate fi tutore cel care a fost îndepărtat de părinte de la această sarcină printr-un înscris autentic sau prin testament, în situația în care acesta exercita singur autoritatea părintească.

Odată numit, asistentul trebuie să îndeplinească obligațiile prevăzute de legiuitor în art. 1 alin. (2) și (3) precum și în art. 2 al Legii nr. 140/2022. În temeiul acestor dispoziții legale asistentul își asumă o obligație de mijloace[8], urmând în consecință să acționeze cu „prudență, diligență, onestitate și loialitate" pentru a realiza interesele persoanei asistate la încheierea actelor juridice. Totodată, în raporturile cu terțe persoane asistentul trebuie să

7 Pentru detalii în acest sens, a se vedea art. 138^1 și următoarele din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale.

8 Obligația de mijloace este acea îndatorire care nu condiționează debitorul acesteia de obținerea unui anumit rezultat, ci de utilizarea a toată priceperea și a tuturor mijloacelor „de care dispune" pentru a obține acel rezultat. Pentru detalii în acest sens, a se vedea, T. Bodoaşcă, S. Nour, I. Arghir Cionca, *Drept civil. Partea generală. Conform noului Cod civil*. Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 116.

respecte dorințele și preferințele persoanei asistate, având în vedere faptul că acesta acționează ca un intermediar între terți și persoana asistată. În îndeplinirea acestui rol el poate transmite terților informații, precum și deciziile majorului asistat. Tot în acest sens, asistentul trebuie să ia în considerare și să respecte demnitatea și viața privată a persoanei asistate și în consecință să utilizeze și să transmită informații referitoare la persoana asistată doar în măsura în care aceasta este necesară realizării intereselor sale și dacă are consimțământul acesteia.

Art. 5 al legii instituie și el o îndatorire în sarcina asistentul și anume aceea de a întocmi anual un raport cu privire la îndeplinirea sarcinii sale. În cazul în care durata asistenței este mai scurtă de 1 an, raportul va fi întocmit la încheierea perioadei pentru care a fost instituită asistența. În acest sens, autoritatea tutelară va verifica aceste rapoarte pentru a se asigura de îndeplinirea corespunzătoare a sarcinii încredințate asistentului.

Pentru îndeplinirea necorespunzătoare a sarcinii, care produce pagube persoanei asistate, orice persoană poate formula o plângere ce va fi soluționată de urgență de către instanța tutelară și comunicată atât asistenței tutelare cât și notarului public[9].

Caracterul esențial al acestei instituții reiese din conținutul art. 3 alin. (1) și (2) potrivit cărora asistența la încheierea actelor juridice nu produce niciun efect asupra capacității de exercițiu a persoanei asistate și în consecință acesta nu încheie actele juridice în numele persoanei asistate. Mai mult, acesta din urmă nu are nevoie de încuviințarea asistentului atunci când încheie singur actele juridice.

Un ultim aspect ce necesită analizat în privința instituției asistenței la încheierea actelor juridice este momentul și modul în care aceasta încetează, prevăzut în art. 6 al aceluiași Capitol I din Legea nr. 140/2022. În cele cinci litere (a-e) ale art. 6 legiuitorul prevede faptul că asistența la încheierea actelor juridice încetează în primul rând la expirarea duratei pentru care a fost instituită (lit. a).

În același context, legiuitorul a reglementat și alte situații în care poate interveni încetarea asistenței înainte de expirarea perioadei pentru care a fost instituită. La lit. b este prevăzută posibilitatea persoanei asistate de solicita, printr-o cerere adresată notarului public, încetarea aplicării acestei măsuri de ocrotire a intereselor sale. De asemenea, asistența încetează în cazul decesului oricăreia din cele două părți, asistent sau major, ori în situația în care a fost admisă plângerea depusă la instanța tutelară, îndreptată împotrivă asistentului, pentru executarea necorespunzătoare a sarcinii ce produce pagube pentru persoana asistată.

În toate cazurile menționate anterior, încetarea asistenței este înscrisă în registrul special prevăzut de lege, prin mențiune. Trebuie avută însă în vedere și posibilitatea înlocuirii asistentului, caz în care este suficientă, potrivit alin. (2) al art. 6, înscrierea noului asistent în registru.

În ceea ce privește natura procedurii, aceasta este una esențialmente gratuită, cu toate că persoana asistată trebuie să restituie cheltuielile „rezonabile” ocazionate de îndeplinirea sarcinii de către asistent.

CONCLUZII

În concluzie, noua instituție a asistenței la încheierea actelor juridice este menită ca o măsură de ocrotire a persoanelor ce suferă de dizabilități intelectuale ori psihosociale, fără însă a fi necesară limitarea capacității de exercițiu a acestora. O altă caracteristică este faptul că se adresează exclusiv persoanelor majore care suferă de aceste tipuri de dizabilități. Aceasta se datorează, în principal, faptului că minorii beneficiază de protecție prin intermediul părinților ori al altor reprezentanți legali. Pe de altă parte, prin diversificarea metodelor de ocrotire a persoanelor ce suferă de dizabilități intelectuale sau psihosociale a fost eliminat criteriul de discriminare care eticheta aceste persoane ca fiind suferinde de alienație ori debilitate mintală. În acest context trebuie de asemenea menționat, faptul că

9 Pentru detalii a se vedea alin. (3), (4) și (5) ale art. 5 din Legea nr. 140/2022.

egalitatea și nediscriminarea reprezintă, în viziunea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități un obiectiv major.

BIBLIOGRAPHY

Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative

Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil

Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități în cadrul Organizației Națiunilor Unite din 2006

Gh. Beleiu, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil,* Editura Universul Juridic, București, 2006

G. Boroi, C. A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2021

T. Bodoaşcă, S. Nour, I. Arghir Cionca, *Drept civil. Partea generală. Conform noului Cod civil*. Curs universitar, Editura Universul Juridic, București, 2012

I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României,* Editura Universul Juridic, București, 2020

I. C. Şulea, Revista Română de Dreptul Proprietăţii Intelectuale, nr. 3/2014, *Aspecte particulare referitoare la drepturile patrimoniale rezultate din realizarea unei opere în sistemul de drept şi doctrina franceză*, București, 2014.

THE NEW REGULATIONS IN THE DOMAIN OF GUARDIANSHIP

Oana Voica Nagy

Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The study aims to carry out an analysis of the new legal provisions contained in Law no. 140/2022 regarding some protection measures for persons with intellectual and psychosocial disabilities and the amendment and completion of some normative acts and the amendments brought by this law to the Civil Code in the matter of adults' protection, because of the admission of the exception of unconstitutionality related to art. 164 para. (1) of the Civil Code, by Decision no. 601/2020 of the Constitutional Court. By carrying out this analysis, we aim to identify the new aspects brought by the adoption of the mentioned law, but also to make a parallel with the previous regulation, to identify the benefits brought in the matter of the protection of the physical person by the institution of special guardianship. Therefore, the special guardianship will be analyzed in terms of its establishment in the case of an adult, other related aspects, as well as in the case of the minors with reduced exercise capacity, as it is regulated in Chapter III, Title III, Book I of the Civil Code.

Keywords: regulations, measurements of protection, guardianship, disabilities, physical person

II. INTRODUCERE

Ocrotirea persoanelor fizice prin măsuri specifice de drept civil este un element esențial aflat în mod continuu în atenția legiuitorului român. Acesta urmărește constant adaptarea dispozițiilor legale din domeniu pentru a proteja în mod corespunzător drepturile și libertățile persoanelor ce nu-și pot proteja singure interesele[1]. Curatela, tutela și punerea sub interdicție judecătorească au fost până de curând metodele specifice de protecție a persoanelor ce, fie se aflau în situații speciale, fie erau lipsite de discernământ[2], fapt pentru care instanța le desemna un reprezentant legal.

La nivel internațional protecția drepturilor și libertăților persoanelor cu dizabilități se realizează prin mijloace juridice, prin adoptarea convențiilor și tratatelor la nivel mondial și regional. Astfel, a fost adoptată în cadrul Organizației Națiunilor Unite în anul 2006, Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, iar în cadrul Uniunii Europene Comisia Europeană a prezentat documentul intitulat „Uniune a egalității: Strategia privind drepturile persoanelor cu handicap 2021-2030". Tot în cadrul Națiunilor Unite, prin Agenda 2030 organizația și-a propus, la obiectivul nr. 10, reducerea până în anul 2030 a formelor de discriminare, printre care se numără și discriminarea persoanelor cu dizabilități.

Deși atât instrumentele interne și internaționale, organismele internaționale au ca obiectiv principal asigurarea protecției drepturilor acestor categorii de persoane, lucrarea de față își propune să analizeze din această vastă categorie de mijloace juridice doar aspectele

1 Așa cum se arată în literatura de specialitate dispozițiile legale destinate ocrotirii persoanei fizice prin mijloace de drept civil „nu sunt destinate ocrotirii tuturor oamenilor". În acest sens, a se vedea E. Chelaru, *Drept civil. Persoanele*, în reglementarea NCC, Curs universitar, Ediția a 4-a, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 158.

2 În context subliniem că discernământul constituie „fundamentul, suportul" capacității de exercițiu a persoanei. Pentru detalii cu privire la lipsa discernământului la încheierea actelor juridice, a se vedea I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României*, Editura Universul Juridic, București, 2020, p. 128.

referitoare la tutela specială, ca măsură de ocrotire a persoanei fizice, așa cum a fost reglementată prin dispozițiile Legii nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative[3]. Astfel, vor fi supuse analizei modificarea dispozițiilor legale cuprinse în Capitolul III al Titlului III din Cartea I a Codului civil dedicată persoanelor.

ASPECTE REFERITOARE LA TUTELA SPECIALĂ ÎN LEGEA NR. 140/2022 ȘI MODIFICĂRILE ADUSE CODULUI CIVIL DE ACEASTA

Până la adoptarea acestei legi, așa cum am menționat și anterior, persoanele fizice erau ocrotite prin tutelă, interdicție judecătorească și curatelă[4]. Noua reglementare personalizează însă protecția persoanelor cu dizabilități, eliminând instituția punerii sub interdicție judecătorească și introducând pe lângă tutelă alte trei măsuri de protecție specifice: tutela specială, asistența la încheierea actelor juridice și consilierea judiciară.

Dispozițiile Legii nr. 140/2022 au adus modificări capitolului suspus analizei începând cu titlul acestuia. Astfel, „Ocrotirea interzisului judecătoresc" a fost transformată în „Ocrotirea majorului prin consiliere judiciară și tutelă specială", tocmai pentru a înlătura sintagma „interzis judecătoresc", care desemna o singură categorie de persoane și anume acelea ce erau afectate de debilitate sau alienație mintală.

Deși titlul capitolului face referire exclusivă la persoana majoră, așa cum reiese din conținutul dispozițiilor legale dedicate ocrotirii persoanei fizice, tutela specială se poate aplica atât acestuia cât și minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă.

Tutela a fost definită în doctrină[5] prin prisma minorilor, având în vedere faptul că, până la adoptarea noilor dispoziții, majorii erau ocrotiți prin instituția punerii sub interdicție judecătorească. Datorită faptului că această instituție nu mai există, dar și stabilirea unor diferențieri mai clare a persoanelor ce fac parte din această categorie, tutela specială poate fi definită ca acea măsură de ocrotire a persoanelor majore ori după caz a minorilor cu capacitate restrânsă de exercițiu care, necesită o reprezentare continuă în exercitarea drepturilor ca urmare a alterării facultăților mintale total și permanent.

Din punct de vedere structural, capitolul este alcătuit din același număr de articole ca și în reglementarea anterioară, cuprinzând condițiile de instituire a măsurii de ocrotire analizate, persoanelor cărora li se aplică dispozițiile Capitolului III, precum și aspecte referitoare la persoana tutorelui, numirea acestuia și procedurile aplicabile.

Tutela specială este instituită, potrivit art. 164 alin. (4) C. civ. doar în situațiile în care facultățile mintale ale persoanei fizice sunt alterate în totalitate și în mod permanent, fapt ce determină necesitatea de unei reprezentări continue la exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. Aceasta pentru a se putea asigura exercitarea capacității civile a acestor categorii de persoane în condiții de egalitate, așa cum este prevăzut în art. 164 alin. (1) C. civ. Un alt aspect subliniat în cuprinsul art. 164 este faptul că, ori de câte ori este posibil să fie aplicate cu prioritate celelalte măsuri de ocrotire a persoanelor prin care nu le este afectată capacitatea de exercițiu.

Pe lângă persoanele și instituțiile prevăzute de Codul civil ce au posibilitatea de solicita punerea sub ocrotire a majorului, respectiv a minorul cu capacitate de exercițiu

3 Pentru ușurința exprimării, în continuare Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative va fi denumită Legea nr. 140/2022.

4 În ceea ce privește aceste categorii de persoane și răspunderea civilă este una specială, pentru mai multe detalii privind cadrul legislativ al răspunderii civile a se vedea I. C. Șulea, Conferința Națională „Provocări educaționale în contextul dezvoltării durabile", Organizată de Universitatea „Dimitrie Cantemir" din Târgu-Mureș, *Aspecte generale privind răspunderea civilă pentru încălcarea drepturilor ce decurg din realizarea unui desen sau model,* Editura RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2019, pp. 82-83.

5 Pentru detalii, a se vedea O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Persoanele.* în reglementarea noului Cod civil, Editura Hamangiu, București, 2015, p. 381.

restrânsă, Legea nr. 140/2022 la pct. 23 al Capitolului III recunoaşte această posibilitate, în ordine, soţului sau rudelor persoanei care necesită ocrotire, persoanei care locuieşte cu aceasta şi afinilor săi. O situaţie specială este reglementată în art. 166 al C. civ. ce permite persoanei cu capacitate deplină de exerciţiu să desemneze persoana ce doreşte a-i fi numită tutore în cazul în care s-ar afla vreodată în situaţia de a fi pusă sub ocrotire.

Aceasta se poate realiza însă, doar prin înscris autentic încheiat sub forma unei convenţii ori a unui act juridic unilateral. Aceeaşi posibilitate este recunoscută şi persoanelor ce beneficiază de consiliere judiciară, prin alin. (2) al aceluiaşi articol care pot, într-o atare situaţie, să încheie un mandat de ocrotire[6].

Analizând dispoziţiile referitoare la obligaţiile ce îi incumbă tutorelui în urma numirii sale, constatăm adoptarea unor norme ce reglementează aceste aspecte într-un mod mult mai amănunţit faţă de reglementarea anterioară. Astfel, tutorele, pe lângă obligaţia ce îi incumba potrivit dispoziţiilor legale înainte de intervenţia legiuitorului, de a grăbi vindecarea persoanei ocrotite, trebuie să o ajute în restaurarea autonomiei şi să-i asigure bunăstarea materială şi morală. Legiuitorul a specificat, de asemenea, în cuprinsul art. 174 alin. (1) faptul că tutorele, în exercitarea sarcinilor tutelei nu mai poate dispune în totalitate de bunurile persoanei ocrotite, ci trebuie să păstreze la dispoziţia acesteia amintirile de familie, bunurile personale, precum şi cele care îi deservesc îngrijirii ori îi sunt indispensabile. Este subliniată din nou[7] importanţa priorităţii voinţei, preferinţelor şi nevoilor persoanei ocrotite, dar şi să-l ajute în exprimarea voinţei sale. Totodată, tutorele trebuie să se asigure de informarea şi lămurirea persoanei ocrotite cu privire la utilitatea, urgenţa şi eventualele consecinţe pe care le-ar produce neîncheierea unui anumit act juridic.

Respectarea vieţii private şi a demnităţii persoanei ocrotite este o obligaţie ce incumbă atât tutorelui cât şi asistentului desemnat pentru asistarea unei persoane la încheierea actelor juridice, fapt ce denotă importanţa acordată drepturilor şi libertăţilor fundamentale, precum şi asigurării egalităţii dintre persoane. Nu în ultimul rând, tutorele trebuie să coopereze cu persoana ocrotită, să menţină o relaţie personală cu aceasta şi să protejeze drepturile acesteia prin luarea tuturor măsurilor necesare în acest sens[8]. O serie de obligaţii ce incumbă tutorelui sunt formulate de legiuitor în sens negativ, cum sunt cele cuprinse în alin. (7) art. 174 C. civ. Potrivit acestuia, tutorele nu poate împiedica „corespondenţa, relaţiile sociale sau alegerea profesiei" de către persoana ocrotită.

În ceea ce priveşte durata ocrotirii persoanei fizice prin măsura tutelei speciale, aceasta poate fi de maxim 5 ani, perioadă ce poate fi prelungită în temeiul art. 168 alin. (1), până la maxim 15 ani. Condiţia esenţială ce permite instanţei să prelungească durata iniţială este ca afectarea facultăţilor mintale să fie una de natură permanentă.

Trebuie subliniat faptul că, potrivit noilor reglementări, legiuitorul lasă la latitudinea instanţei de judecată categoriile de acte juridice pe care persoana ce beneficiază de tutela specială le poate încheia singur, dar cu încuviinţarea tutorelui şi cea a celor la încheierea cărora va fi reprezentat. Din economia alin. (4) şi (5) ale art. 168 C. civ. reiese faptul că, deşi pot exista persoane care beneficiază de aceeaşi măsură de ocrotire, şi anume de tutela specială, conţinutul acesteia poate diferi de la o persoană la altă în funcţie de „gradul de

6 Mandatul de ocrotire este reglementat prin dispoziţiile art. 2029 ^1 şi urm. C. civ., fiind un contract civil care, sub sancţiunea nulităţii, va îmbrăca forma autentică şi este afectat de o condiţie suspensivă şi anume, aceea a deteriorării facultăţilor mintale ale mandantului. În cazul în care persoana care încheie mandatul de ocrotire se află sub beneficiul consilierii judiciare, aceasta are nevoie, pentru încheierea valabilă a mandatului, de încuviinţarea ocrotitorului legal şi de autorizarea instanţei de tutelă.

7 Acest aspect se regăseşte şi în cuprinsul dispoziţiilor legale ce reglementează asistenţa la încheierea actelor juridice, în art. 2 alin. (1) din Legea nr. 140/2022

8 A se vedea în acest sens alin. (1) şi (2) lit. a – g ale art. 174 C. civ. Lit. g a acestui articol instituie în sarcina tutorelui de a efectua demersurile necesare în vederea întocmirii rapoartelor de evaluare medicală şi psihologică a persoanei ocrotite.

autonomie" al fiecărei persoane în parte, dar și în funcție de nevoile acesteia. De asemenea, alin. (5) indică *expresis verbis* posibilitatea persoanei ocrotite de a încheia singur, fără încuviințare sau reprezentare, acele acte juridice care nu sunt cuprinse în hotărârea judecătorească de către instanța de tutelă. În consecință, dacă până acum toate persoanele ocrotite prin măsura punerii sub interdicție judecătorească erau supuse aceloraşi reguli referitoare la condițiile și categoriile de acte juridice pe care le puteau încheia, în prezent conținutul tutelei speciale, sub acest aspect, este diferit de la o persoană la alta.

Există însă posibilitatea reevaluării măsurii în situația în care ocrotitorul consideră că există motive justificate în acest sens. Dacă instanței de tutelă îi este recunoscută posibilitatea reevaluării măsurii, ocrotitorul sau reprezentantul persoanei ce beneficiază de tutela specială este obligat să sesizeze instanța în cazul existenței unor astfel de circumstanțe[9].

Această îndatorire ce incumbă reprezentantului sau ocrotitorului și are ca obiect reevaluarea măsurii trebuie îndeplinită cu 6 luni înaintea expirării acesteia, iar în cazul în care aceasta nu este îndeplinită autoritatea tutelară va fi cea care sesizează instanța de tutelă.

Reevaluarea din partea instanței de tutelă a măsurii de ocrotire poate conduce, potrivit alin. (6) art. 168 C. civ, la ridicarea măsurii, prelungirii acesteia sau înlocuirea ei, după caz. Legiuitorul subliniază din nou importanța încadrării corecte a persoanei ce suferă de dizabilități intelectuale ori psihosociale în categoria potrivită de măsuri ce asigură ocrotirea sa. Mai mult, conferă ori de câte ori este cu putință posibilitatea exercitării capacității civile de către cel ocrotit.

Referitor la încetarea măsurii de ocrotire prin tutelă specială, legiuitorul a modificat substanțial conținutul art. 177 C. civ. Astfel, potrivit noilor reglementări tutela specială încetează în cazul decesului persoanei ce beneficiază de această măsură, la expirarea duratei pentru care aceasta a fost instituită, dar și în cazul în care aceasta este înlocuită cu o altă măsură de ocrotire, cum ar fi asistența la încheierea actului juridic ori consilierea judiciară. Același efect îl produce și ridicarea măsurii de ocrotirii prin hotărârea instanței de tutelă. Potrivit dispozițiilor legale ridicarea sau înlocuirea măsurii poate fi dispusă doar în situația în care circumstanțele ce au determinat instituirea măsurii au încetat ori s-au modificat, după caz[10].

Cererea de ridicare respectiv de înlocuire a măsurii poate fi introdusă de oricare dintre persoanele care, potrivit legiuitorului pot solicita și instituirea acesteia. Astfel, pot solicita aceasta soțul, rudele, persoana care locuiește cu persoana ocrotită, tutorele și persoanele, precum și instituțiile menționate anterior[11]. Spre deosebire de instituire, ridicarea sau înlocuirea tutelei speciale poate fi solicită și de către persoana ocrotită însăși[12].

CONCLUZII

Concluzionând, putem spune că legiuitorul a urmărit prin adoptarea noilor dispoziții realizarea unei distincții între persoanele cu dizabilități mintale. Astfel, în prezent distingem între persoane cu dizabilități intelectuale și cele cu dizabilități psihosociale. De asemenea, se face deosebire în cadrul normelor juridice și între persoanele ce au discernământul afectat în totalitate și cele al căror discernământ este afectat doar parțial.

De asemenea, deosebim între persoanele cu discernământul afectat temporar sau dimpotrivă permanent. Pe această cale, legiuitorul a găsit o modalitate aparte de protecție

9 Pentru detalii în acest sens, a se vedea alin. (6) art. 168 C. civ. ce reglementează procedura și durata măsurii de ocrotire a majorului, respectiv a minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă prin tutela specială.

10 Aceste reglementări au fost dispuse prin art. 177 alin. (1) și (2) C. civ.

11 Persoanele și instituțiile prevăzute de Codul civil care au obligația de a înștiința instanța de tutelă, respectiv au posibilitatea de a solicita ridicarea sau înlocuirea măsurii tutelei speciale, pe lângă cele enumerate expres de art. 165 și art. 177 sunt: persoanele apropiate persoanei, administratorii şi locatarii casei în care aceasta locuieşte, serviciul de stare civilă, notarul public, instanţele judecătoreşti, „organele administraţiei publice locale, instituţiile de ocrotire, precum şi orice altă persoană".

12 Pentru detalii, a se vedea alin. (3) art. 177 C. civ.

pentru fiecare categorie în parte, în funcție de gradul de afectare al discernământului și de posibilitatea fiecărei persoane de a-și exercita drepturile respectiv de a-și îndeplini obligațiile ce se nasc în legătură cu bunurile ori persoana sa.

BIBLIOGRAPHY

Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități în cadrul Organizației Națiunilor Unite din 2006

Agenda 2030 – Agenda dezvoltării sustenabile - a Organizației Națiunilor Unite, disponibilă online pe site-ul https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/

Uniune a egalității: Strategia privind drepturile persoanelor cu handicap 2021-2030, adoptată în cadrul Uniunii Europene și disponibilă în format electronic online pe site-ul https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_810

Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil

Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative

Gh. Beleiu, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil,* Editura Universul Juridic, București, 2006

E. Chelaru, *Drept civil. Persoanele*, în reglementarea NCC, Curs universitar, Ediția a 4-a, Editura C.H. Beck, București, 2016

I. C. Şulea, Conferința Națională „Provocări educaționale în contextul dezvoltării durabile", Organizată de Universitatea „Dimitrie Cantemir" din Targu Mures, *Aspecte generale privind răspunderea civilă pentru încălcarea drepturilor ce decurg din realizarea unui desen sau model*, Editura RISOPRINT, Cluj-Napoca, 2019.

I.R. Toncean Luieran, *Adopția conform noilor reglementări interne ale României,* Editura Universul Juridic, București, 2020

O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Persoanele.* în reglementarea noului Cod civil, Editura Hamangiu, București, 2015

THE REGISTRAR OF THE TRADE REGISTER

Ioana Raluca Toncean Luieran

Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: Following the entry into force of Law no. 265/2022 on the trade register and for the modification and completion of other normative acts affecting the registration in the trade register, the registration procedure in the trade register based on the legality control is carried out by the registrar. The new specialized staff of the National Office of the Trade Register benefit from a special status, being entrusted to exercise a public service of general interest. In the following we will analyze the status of the commercial registrar through a comparative approach of the provisions between the old and the new legislative framework of the Trade Register, regarding the person in charge of the registration procedure.

Keywords: Trade Register, registrar, publicity, registration, enrollment.

1. ASPECTE GENERALE

Exercitarea unei activități comerciale impune îndeplinirea anumitor formalități de publicitate[1] în sarcina profesioniștilor comercianți, obligație ce se realizează, în general, prin publicitatea în registrul comerțului.

Apreciat[2] drept o „bancă de date" cu privire la comercianți, registrul comerțului reprezintă o evidență a comercianților și a activității acestora[3]. În temeiul reglementărilor legale, comercianții sunt obligați să se înmatriculeze/înregistreze în registrul comerțului și, de asemenea, să ceară înscrierea în registru a mențiunilor privind actele și faptele prevăzute de lege.

În prezent, Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului[4] reglementează organizarea publicității în registrul comerțului, organele însărcinate să realizeze publicitatea, precum și actele care asigură publicitatea.

---

1 Potrivit art. 18 alin. (1) din Codul civil, „drepturile, actele și faptele privitoare la starea și capacitatea persoanelor, cele în legătură cu bunurile care aparțin acestora, precum și orice alte raporturi juridice sunt supuse publicității în cazurile expres prevăzute de lege". Legea nr. 287/2009 privind Codul civil a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009, fiind ulterior republicată, modificată și completată.

2 Pentru o astfel de opinie, a se vedea S.D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român*, ediția a VI-a actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 69.

3 Pentru detalii privind progresul tehnologiei, în special al bazelor de date, încă de la începuturile sistemul MP3, cunoscut sub denumirea de *cloud*, a se vedea I. C. Șulea, The International Scientific Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue (LDMD-I), Section Communication and public relations, *Methods to prevent the introduction of pirated merchandise on European Market*, Târgu Mureș, 2013, Editura Arhipelag XXI, p. 224-225.

4 Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.750 din 26 Iulie 2022. În continuare, referirea la acest document se va realiza prin sintagma „Legea nr. 265/2022".

Menționăm că odată cu adoptarea Legii nr. 265/2022, cadrul legal în materie a fost perfectat și unificat, reglementările fiind disparate în mai multe acte normative de nivel primar, secundar și terțiar, ceea ce impunea un demers legislativ de corelare, sistematizare și de codificare unitară a dispozițiilor. Astfel, la intrarea în vigoare a Legii nr. 265/2022 s-a abrogat[5] Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului[6], principalul act normativ ce reglementa publicitatea prin registrul comerțului.

Așa cum reiese din expunerea de motive la lege, aceasta reunește în conținutul său toate formalitățile și etapele care au ca finalitate înregistrarea în registrul comerțului, dar și aspectele strâns legate de procedura de înregistrare, cum ar fi noua organizare a competenței de soluționare a cererilor de înregistrare sau regimul de acces al publicului la datele privind profesioniștii înregistrați în registrul comerțului.

2. STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A OFICIULUI NAȚIONAL A REGISTRULUI COMERȚULUI

Registrul Comerțului[7] este ținut de Oficiul Național al Registrului Comerțului (în continuare ONRC), organism cu personalitate juridică aflat în subordinea Ministerului Justiției, condus de un director general.

La nivel teritorial, respectiv în fiecare județ și în municipiul București sunt organizate oficii ale registrului comerțului, care funcționează pe lângă fiecare tribunal, fiind structuri fără personalitate juridică. În cadrul acestor oficii de pe lângă tribunale pot fi organizate și birouri teritoriale[8]. De asemenea, oficiile registrului comerțului de pe lângă tribunale sunt conduse de directori numiți de ministrul justiției.

În temeiul art. 22 din Legea nr. 265/2022, structura organizatorică și modul de funcționare ale ONRC și ale oficiilor registrului comerțului se stabilesc prin Regulamentul de organizare și funcționare al ONRC, aprobat prin ordin al ministrului justiției, iar personalul necesar este angajat/numit în funcție, după caz, prin examen sau concurs, organizat potrivit legii.

3. STATUTUL REGISTRATORULUI

Înregistrările în registrul comerțului sunt supuse unui control de legalitate, realizat, în prezent, de către registrator. Potrivit art. 28 alin. (1) din Legea nr. 265/2022, „registratorul este personalul de specialitate juridică din cadrul ONRC învestit să realizeze serviciul public al controlului de legalitate prealabil înregistrării în registrul comerțului".

---

5 În temeiul art. 140 alin. (1) din Legea nr. 265/2022 au fost abrogate și Legea nr. 359/2004 privind simplificarea formalităților la înregistrarea în registrul comerțului a persoanelor fizice, asociațiilor familiale și persoanelor juridice, înregistrarea fiscală a acestora, precum și la autorizarea funcționării persoanelor juridice, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 839 din 13 septembrie 2004, cu modificările și completările ulterioare, OUG nr. 116/2009 pentru instituirea unor măsuri privind activitatea de înregistrare în registrul comerțului, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 926 din 30 decembrie 2009, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 84/2010, cu modificările ulterioare, cu excepția art. 11. De asemenea, actele normative de nivel inferior emise în temeiul și/sau în aplicarea dispozițiilor actelor normative enumerate anterior își încetează aplicabilitatea.

6 Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 121 din 7 noiembrie 1990, fiind ulterior modificată și republicată.

7 Potrivit art. 7 alin. (1) din Legea nr. 265/2022, registrul comerțului este structurat în următoarele registre: „a) un registru pentru înregistrarea societăților, companiilor naționale, societăților naționale, regiilor autonome, grupurilor de interes economic, societăților europene, grupurilor europene de interes economic, a altor persoane juridice expres prevăzute de lege, cu sediul principal în România, a sucursalelor acestora și, după caz, a sucursalelor persoanelor juridice cu sediul principal în străinătate; b) un registru pentru înregistrarea societăților cooperative și societăților cooperative europene cu sediul principal în România, a sucursalelor acestora și, după caz, a sucursalelor societăților cooperative sau societăților cooperative europene cu sediul principal în străinătate; c) un registru pentru înregistrarea persoanelor fizice autorizate, întreprinderilor individuale și întreprinderilor familiale, cu sediul profesional și, după caz, puncte de lucru în România".

8 A se vedea art. 20 din Legea nr. 265/2022.

În reglementarea Legii nr. 31/1990 privind societățile, acest control de legalitate a înregistrărilor în registrul comerțului era realizat de către un judecător delegat[9]. Acesta era delegat de către președintele tribunalului la începutul fiecărui an judecătoresc[10].

În încercarea de degrevare a judecătorilor de sarcinile care excedează actul de judecată *stricto sensu*, controlul de legalitate a înregistrărilor în registrul comerțului s-a dorit transferat către registratorii comerciali. Art. 12 alin. (2) din OUG nr. 116/2009, prevedea că: „în termen de 4 luni de la data intrării în vigoare a legii de aprobare a prezentei ordonanțe de urgență, Guvernul va adopta, la propunerea Ministerului Justiției, proiectul de lege privind înființarea, organizarea și funcționarea profesiei de registrator comercial".

Dispoziția vine în concordanță cu propunerile Consiliului Europei, care în Recomandarea nr. R (86) 12[11] privind măsurile de prevenire și reducere a volumului excesiv de activitate al instanțelor invita statele membre să ia în considerare reducerea graduală a atribuțiilor non-juridice încredințate judecătorilor prin atribuirea acestor îndatoriri altor persoane sau organe, făcând trimitere la registrele comerciale.

Între timp, ca o soluție temporară, în temeiul OUG nr. 116/2009, controlul a fost preluat de către directorul oficiului registrului comerțului sau de persoanele desemnate de către directorul general al ONRC. Trecerea la înregistrarea prin registratori comerciali, care să preia rolul judecătorilor delegați, presupunea elaborarea statutului juridic al acestora, selectarea și crearea corpului profesional al registratorilor comerciali. Totuși, ceea ce s-a dorit a fi o soluție vremelnică, a devenit o practică consacrată care a fost înlăturată abia prin adoptarea Legii nr. 265/2022.

Noua lege reglementează astfel rolul și atribuțiile registratorului, precum și cazurile de incompatibilitate, procedura de evaluare a registratorului, răspunderea disciplinară și cazurile de suspendare și de încetare din funcție.

Cererile de înregistrare în registrul comerțului și alte cereri privind înregistrări în registrul comerțului sunt soluționate de registrator prin încheiere, care este un act de autoritate publică, având forța probantă și forța executorie prevăzute de lege[12].

Registratorul este numit și eliberat din funcție de directorul general al registrul comerțului, iar în exercitarea funcției nu este supus controlului ierarhic, cu privire la soluțiile pronunțate. În temeiul art. 28 alin. (1) din Legea nr. 265/2022, „poate fi numită registrator, persoana care îndeplinește cumulativ următoarele condiții: a) este cetățean român, cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene, cetățean al unui stat aparținând Spațiului Economic European sau cetățean al Confederației Elvețiene și are domiciliul sau reședința în România; b) cunoaște limba română, scris și vorbit; c) are capacitate deplină de exercițiu; d) este licențiat în drept și are cel puțin 5 ani vechime în specialitate juridică; e) nu are antecedente penale ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul ori a săvârșirii cu intenție a unei alte infracțiuni; f) nu este lucrător operativ, inclusiv acoperit, informator sau colaborator al serviciilor de informații; g) este apt din punct de vedere medical și psihologic pentru exercitarea funcției; h) a promovat examenul sau concursul pentru ocuparea acestei funcții".

---

9 Doctrina de specialitate a arătat că procedura are un caracter necontencios, chiar dacă exista posibilitatea transformării acesteia într-o procedură contencioasă. Pentru o astfel de opinie, a se vedea S. Angheni, *Drept comercial. Tratat*, Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 175.

10 A se vedea art. 37 (în prezent abrogat) din Legea nr. 31/1990 privind societățile. Legea nr. 31/1990 privind societățile a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 126-127 din 17 noiembrie 1990, fiind ulterior modificată și republicată. În continuare, referirea la acest document se va realiza prin sintagma „Legea nr. 31/1990".

11 Recomandarea nr. R (86) 12 privind măsurile de prevenire și reducere a volumului excesiv de activitate al instanțelor, adoptată de Comitetul de Miniștri la data 16 septembrie 1986 la cea de-a 399- a reuniune a Adjuncților Miniștrilor, disponibilă la adresa web www.csm1909.ro, accesată la data de 15.11.2022.

12 A se vedea art. 28 alin. (2) și (3) din Legea nr. 265/2022.

Registratorul este supus anumitor interdicții și incompatibilități, pentru a asigura imparțialitatea în exercitarea controlului prealabil înregistrării. În acest sens, potrivit art. 31 din Legea nr. 265/2022, „registratorului îi sunt aplicabile dispozițiile art. 94 din Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare”[13]. Deși justificată, soluția ar putea fi totuși excesivă față de registrator, care este personal contractual și care nu face parte din categoria funcționarilor publici.

Alte incompatibilități vizează interdicția de a soluționa cererile formulate de soț/soție, rude sau afini până la gradul IV inclusiv și nici cererile de înregistrare privitoare la o persoană juridică în care aceștia au calitatea de asociați, acționari, membri, administratori, directori, persoane împuternicite, cenzori. De asemenea, registratorii au obligația declarării averii[14] și intereselor, în condițiile Legii nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice[15].

4. PROCEDURA DE ÎNREGISTRARE

La fel ca în reglementarea anterioară, cererea de înregistrare în registrul comerțului se depune la ghișeu, poate fi transmisă prin poștă sau prin mijloace electronice la Oficiul Registrului Comerțului unde are loc sediul persoanei supuse înregistrării.

Așa cum am menționat anterior, registratorul va soluționa cererile de înregistrare prin încheiere, fiind păstrat caracterul executoriu al încheierii de înregistrare.

Legea nr. 265/2022 nu a păstrat cererea de intervenție în procedura de înregistrare, reglementată anterior de art. 17 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului. În această procedură, întregul dosar era trimis instanței competente urmând ca soluționarea acestora să se facă cu citarea părții și a intervenienților, iar hotărârea instanței era executorie, putând fi supusă apelului. În practică s-a considerat că procedura de intervenție era folosită ca mijloc de șicanare și ducea adeseori la blocaje în activitatea unor societăți. Astfel, eliminarea acestei proceduri vine să protejeze interesele comercianților, asigurând buna desfășurarea a activității acestora.

Totuși, împotriva încheierii registratorului se poate depune plângere de către autorul cererii de înregistrare sau de către orice persoană interesată, însă procedura de depunere diferă în funcție de titular. Astfel, persoanele juridice vor depune cererea la oficiul registrul comerțului care o va transmite tribunalului, după înregistrarea în registrul comerțului. Iar pentru persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale, cererea se va depune la judecătoria în a cărei rază teritorială se află sediul profesional al solicitantului[16].

În situația în care persoana juridică depune plângerea direct la tribunal, instanța are obligația, la primul termen de judecată, de a pune în vedere solicitantului ca la următorul termen să facă dovada menționării în registrul comerțului a depunerii plângerii.

---

13 Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 279 din 21 aprilie 2003, fiind ulterior modificată și completată.

14 În acest context trebuie evidențiat faptul că și funcționarilor publici le incumbă aceeași obligație atât la momentul numirii lor cât și la eliberarea din funcție. Pentru detalii în acest sens, a se vedea I. R. Toncean-Luieran, O. V. Nagy, *Conflict de interese și incompatibilități în materia achizițiilor publice*, publicat în E. L. Cătană (coordonator), *Achizițiile publice între norme și practici Context național și european,* Editura C.H. Beck, București, 2020, p.121.

15 Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 621 din 2 septembrie 2010, fiind ulterior modificată și completată.

16 A se vedea art. 113 din Legea nr. 265/2022.

Termenul de depunere a plângerii este de 10 zile calendaristice care curge de la comunicarea încheierii dacă documentele au fost transmise prin mijloace electronice sau prin poștă, ori de la publicarea în Buletinul electronic, dacă aceasta este anterioară comunicării.

În temeiul art. 112 alin. (3) din Legea nr. 265/2022, plângerea, depusă de către orice persoană interesată, alta decât solicitantul, împotriva încheierii registratorului se depune în termen de 10 zile calendaristice de la data publicării în Buletin ori în termen de 10 zile calendaristice de la data publicării înscrisurilor în Monitorul Oficial al României, acolo unde legea dispune astfel.

Observăm că legiuitorul a prevăzut un termen mai scurt pentru depunerea plângerii, termen care în reglementarea anterioară era de 15 zile. Mai mult, competența instanțelor este diferită, după calitatea solicitantului.

O diferență importantă față de reglementarea anterioară este faptul că plângerea nu este suspensivă de executare, fiind soluționată cu citarea părții și a oficiului registrului comerțului competent, în condițiile art. 118 din Legea nr. 265/2022.

Un alt element de noutate reglementat de Legea nr. 265/2022 este procedura de îndreptare a erorilor materiale din cadrul încheierilor registratorului. Astfel, art. 114 din lege dispune o procedură administrativă, care se realizează prin intermediul registratorului, din oficiu sau la cererea persoanelor interesate, astfel că sesizarea instanței de judecată nu mai este necesară.

5. CONCLUZII

În prezent, cadrul normativ incident înregistrării în registrul comerțului și autorizării funcționării persoanelor fizice și juridice ce desfășoară activități economice a fost perfectat prin adoptarea Legii nr. 265/2022. În acest sens, legiuitorul român a urmărit o simplificare a formalităților și o reducere a sarcinilor administrative în procedura de înmatriculare și înregistrare în registrul comerțului, urmărind totodată decongestionarea instanțelor.

Statutul registratorului este supus unor exigențe menite să asigure competența profesională a acestuia, probitatea sa morală, imparțialitatea în analiza dosarelor și pronunțarea încheierii. Controlul administrativ realizat de registratori simplifică procedurile de înregistrare la registrul comerțului, contribuind la stimularea inițiativei comerciale și la derularea în mod corespunzător a activității profesioniștilor comercianți.

BIBLIOGRAPHY

- Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului;
- Legea nr. 31/1990 privind societățile;
- Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției;
- Legea nr. 359/2004 privind simplificarea formalităților la înregistrarea în registrul comerțului a persoanelor fizice, asociațiilor familiale și persoanelor juridice, înregistrarea fiscală a acestora, precum și la autorizarea funcționării persoanelor juridice;
- Legea nr. 287/2009 privind Codul civil;
- Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative;
- Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului;
- OUG nr. 116/2009 pentru instituirea unor măsuri privind activitatea de înregistrare în registrul comerțului;

- S. Angheni, *Drept comercial. Tratat,* Editura C.H. Beck, București, 2019;
- S.D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român*, ediția a VI-a actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2019;
- I. C. Şulea, The International Scientific Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue (LDMD-I), Section Communication and public relations, *Methods to prevent the introduction of pirated merchandise on European Market*, Târgu Mureș, 2013, Editura Arhipelag XXI.
- I. R. Toncean-Luieran, O. V. Nagy, *Conflict de interese și incompatibilități în materia achizițiilor publice*, publicat în E. L. Cătană (coordonator), *Achizițiile publice între norme și practici Context național și european*, Editura C.H. Beck, București, 2020.

CONSTITUTIVE ACT OF THE COMMERCIAL COMPANY. CURRENT ELEMENTS

Ioana Raluca Toncean Luieran

Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: Commercial companies are established as a result of fulfilling the formalities required by Law no. 31/1990 regarding companies, and the formalities are based on the constitutive acts, as a manifestation of will of the founders. The substantive and formal conditions of the constitutive acts are expressly regulated by law, general rules being established for all forms of company, as well as conditions specific to each form.
As noted in the specialized doctrine, the commercial company is, in essence, a contract and, at the same time, a legal person. In addition to the elements common to all legal documents (the capacity of the parties, the consent of the parties, a lawful cause and a determined object), the constitutive acts of the commercial companies must contain, in essence, certain elements that are specific to it. These elements have been rethought by the legislator in the last period and include some observations, which we want to particularize in the present study.

Keywords: Commercial companies, constitutive acts, founders, company contract, statute.

1. ASPECTE GENERALE

Societățile comerciale se constituie ca urmare a îndeplinirii formalităților cerute de Legea nr. 31/1990 privind societățile[1], iar formalitățile se întemeiază pe actele constitutive, ca manifestare de voință a fondatorilor.

Actul constitutiv al societății comerciale diferă în funcție de forma de societate pentru care se optează. În acest sens, art. 5 alin. (1) din Legea nr. 31/1990 dispune că societatea în nume colectiv sau în comandită simplă se constituie prin contract de societate, iar societatea pe acțiuni, în comandită pe acțiuni sau cu răspundere limitată se constituie prin contract de societate și statut.

Menționăm că în cazul societății cu răspundere limitată constituită din inițiativa unei singure persoane, contractul de societate nu este necesar, astfel că aceasta se constituie doar prin statut, ca manifestare unilaterală de voință.

Oricum, Legea nr. 31/1990 permite ca statutul și contractul de societate să fie încheiate sub forma unui înscris unic, ce poartă denumirea de act constitutiv[2]. Astfel, așa cum s-a constatat în doctrina de specialitate[3], denumirea de act constitutiv are un caracter generic, cu atât mai mult cu cât în lumina Legii nr. 31/1990, noțiunea de act constitutiv poate fi atribuită și atunci când se încheie doar contract de societate sau doar statut.

1 Legea nr. 31/1990 privind societățile a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 126-127 din 17 noiembrie 1990, fiind ulterior modificată și republicată. În continuare, referirea la acest document se va realiza prin sintagma „Legea nr. 31/1990".
2 A se vedea art. 5 alin. (3) din Legea nr. 31/1990.
3 Pentru considerații cu privire la noțiunea de act constitutiv, a se vedea S.D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român*, ediția a VI-a actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 145.

Desigur, pentru a fi valabil încheiat, actul constitutiv, trebuie să îndeplinească cerințele de formă prevăzute de lege. În prezent, actul constitutiv se încheie sub forma unui înscris sub semnătură privată fiind semnat de asociați sau, după caz, fondatori. Potrivit art. 5 alin. (6) din Legea nr. 31/1990, actul constitutiv se încheie în formă autentică în următoarele cazuri:

- Printre bunurile subscrise ca aport la capital se află un imobil;
- Se constituie o societate în nume colectiv sau în comandită simplă;
- Societatea pe acțiuni se constituie prin subscripție publică.

Din analiza situațiilor enumerate, se poate aprecia că excepțiile sunt dictate de regimul juridic al circulației bunurilor, de răspunderea asociaților[4] în anumite forme de societate, precum și de interesul patrimonial al celor care participă la constituirea societății[5].

Pe lângă elementele comune tuturor actelor juridice (capacitatea părților, consimțământul părților, o cauză licită și un obiect determinat), actele constitutive ale societății comerciale trebuie să conțină, în esență, anumite elemente care îi sunt specifice. Analiza tuturor elementelor specifice actului constitutiv excedă obiectul de studiu al prezentei lucrări, astfel că vom insista asupra elementelor de noutate pe care legislația în materie le-a înregistrat în ultima perioadă.

2. ASPECTE PRIVIND FONDATORII

În temeiul art. 6 alin. (1) din Legea nr. 31/1990, semnatarii actului constitutiv, precum și persoanele care au un rol determinant în constituirea societății sunt considerați fondatori. Față de noțiunile de asociați, respectiv acționari, rezultă că doar cei care semnează actul constitutiv au calitatea de fondatori. Legat de persoanele care au un rol determinat în constituirea societății, trebuie menționat că la constituirea societăților pe acțiuni prin subscripție publică, persoanele care întocmesc prospectul de emisiune pot dobândi și calitatea de asociat, însă nu în mod obligatoriu. Aceștia pot să păstreze doar calitatea de fondator[6].

Fondatorii societăților comerciale pot fi persoane fizice și/sau persoane juridice, comercianți sau necomercianți. Aceștia trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute de legea specială precum și de alte acte normative în materie.

Pe lângă capacitatea deplină de exercițiu, fondatorii nu pot fi în stare de incompatibilitate[7] în ceea ce privește condamnarea pentru infracțiunile prevăzute la art. 6 alin. (2) din Legea nr. 31/1990. În vederea protejării activității de comerț, legea instituie în sarcina fondatorilor obligația de a nu fi fost condamnați pentru infracțiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrederii, infracțiuni de corupție, delapidare, infracțiuni de fals în înscrisuri, evaziune fiscală, infracțiuni prevăzute de Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative[8], sau pentru infracțiunile prevăzute de Legea nr. 31/1990.

---

4 Pentru detalii privind răspunderea penală, măsurile de drept penal și infracțiunea de contrafacere , a se vedea I. C. Șulea, The International Scientific Conference - Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspective, 1-st Edition, Târgu-Mureș, 29-30 May 2014, Section Law, Romania, *Aspects regarding criminal measures which protect the rights of trademarks,* Arhipelag XXI Press, p.p. 225-228.

5 Pentru o astfel de opinie, a se vedea S.D. Cărpenaru, *op. cit.,* pp. 152-153.

6 Pentru detalii, a se vedea S. Angheni, *Drept comercial. Tratat,* Editura C.H. Beck, București, 2019, pp. 158-159.

7 Această incompatibilitate la care facem referire în cadrul prezentei lucrări nu trebuie confundată cu acea incompatibilitate pe care doctrina de specialitate o definește ca fiind interdicția pe care o are o persoană de a ocupa simultan două funcții ori atribuții ce sunt contrare prin caracterul pe care îl dețin. Pentru detalii în acest sens, a se vedea I. R. Toncean-Luieran, O. V. Nagy, *Conflict de interese și incompatibilități în materia achizițiilor publice*, publicat în E. L. Cătană (coordonator), *Achizițiile publice între norme și practici Context național și european*, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 120.

8 Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 589 din 18 iulie 2019.

Un element de noutate reglementat de art. 129 pct. 2 din Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului[9] este obligativitatea de a introduce în actul constitutiv o clauză prin care asociații își asumă răspunderea cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

Menționăm că în reglementarea anterioară, garanțiile privind îndeplinirea condițiilor prevăzute la art. 6 alin. (2) din Legea nr. 31/1990 erau angajate în baza unei declarații pe propria răspundere a fondatorilor care era depusă la Oficiul registrului comerțului alături de celelalte acte necesare înmatriculării societății. Declarația trebuia făcută în fața judecătorului delegat, a directorului oficiului comerțului, prezentată prin avocat sau în formă autentică[10].

Eliminarea condiției de depunere a unei declarații și inserarea acesteia în cuprinsul actului constitutiv este rezultatul efortului de simplificare și facilitare a procedurii de înmatriculare a societăților. Subliniem, condițiile subzistă în continuare, doar modalitatea de garantare este diferită și menită să participe la debirocratizarea procedurii.

De asemenea, eliminarea obligației de a prezenta declarațiile pe proprie răspundere privind îndeplinirea condițiilor prevăzute la art. 6 alin. (2) din Legea nr. 31/1990 odată cu depunerea dosarului de înființare a societății este valabilă și pentru primii administratori, membri ai directoratului sau ai consiliului de supraveghere. Pe de altă parte, relevant în aceste sens este și art. 72 din Legea nr. 31/1990, așa cum a fost modificat de art. 129 pct. 30 din Legea nr. 265/2022, potrivit căruia ca numirea unui administrator, director, respectiv a unui membru al directoratului sau al consiliului de supraveghere să fie valabilă din punct de vedere juridic, persoana numită trebuie să o accepte în mod expres.

Astfel, nu vedem altă soluție formală, decât semnarea de către primii administratori, membri ai directoratului sau ai consiliului de supraveghere a actului constitutiv, alături de asociații fondatori, în scopul acceptării mandatului și atestării îndeplinirii condițiilor de la art. 6 alin. (2) din Legea nr. 31/1990.

3. ASPECTE PRIVIND CONȚINUTUL ACTULUI CONSTITUTIV

Așa cum am menționat anterior, actului constitutiv conține clauze generale, comune tuturor tipurilor de societăți comerciale și, clauze speciale, corespunzătoare fiecărei forme de societate. Mai mult, legea stabilește clauze obligatorii (identificarea părților, caracteristicile societății, conducerea și gestiunea societății, drepturile și obligațiile asociaților, dizolvarea și lichidarea societății), precum și clauze facultative. Asupra celor din urmă asociații sunt liberi să decidă cu privire la conținutul și oportunitatea acestora.

În reglementarea anterioară, Legea nr. 31/1990 stabilea că actul constitutiv va conține datele de identificare ale asociaților, cu indicarea asociaților comanditați[11] la societățile în comandită[12]. Dispoziția s-a dovedit lacunară, astfel că, în prezent, art. 129 pct. 9 din Legea nr. 265/2022 introduce un nou art. 8^1 la Legea nr. 31/1990, enumerând limitativ care sunt elementele de identificare obligatoriu a fi inserate în actul constitutiv.

În ceea ce privește persoanele fizice, conform art. 8^1 lit. a) din Legea nr. 31/1990, datele de identificare sunt: numele, prenumele, codul numeric personal și, dacă este cazul, echivalentul acestuia, potrivit legislației naționale aplicabile, locul și data nașterii,

9 Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.750 din 26 Iulie 2022. În continuare, referirea la acest document se va realiza prin sintagma „Legea nr. 265/2022".

10 Pentru detalii cu privire la procedura de depunere a declarației pe propria răspundere în vechea reglementare, a se vedea S. Angheni, *op. cit.*, p. 160.

11 Indicarea calității de asociați comanditați în actele constitutive al societăților în comandită simplă și în comandită pe acțiuni este necesară deoarece acești asociați răspund nelimitat și solidar pentru datoriile societății.

12 A se vedea art. 7 lit. a) și art. 8 lit. a) din Legea nr. 31/1990.

domiciliul/reședința și cetățenia, actul de identitate/pașaportul, seria, numărul, emitentul, data eliberării, perioada de valabilitate.

Pe de altă parte, în temeiul art. 8^1 lit. b) din Legea nr. 31/1990 datele de identificare ale persoanelor juridice sunt: firma, sediul, naționalitatea, numărul de ordine în registrul comerțului și/sau codul unic de înregistrare, identificatorul unic la nivel european, potrivit legii naționale aplicabile.

Considerăm că cerințele privind datele de identificare sunt valabile pentru toate persoanele care sunt menționate în actul constitutiv, respectiv, asociați, fondatori, administratori, cenzori, auditori, membri ai consiliului de administrație, respectiv a primii membri ai consiliului de supraveghere, beneficiari reali etc.

Totodată, legiuitorul a apreciat imperios necesar ca la indicarea administratorilor, pe lângă datele lor de identificare, puterile ce li s-au conferit și dacă ei urmează să le exercite împreună sau separat, actul constitutiv să prevadă și durata mandatului acestora. Cerința introdusă prin art. 129 pct. 5 din Legea nr. 265/2022 este în concordanță cu importanța mandatului pe care îl exercită administratorul și care nu trebuie să se afle în situațiile de incompatibilități sau incapacități prevăzute de lege.

O altă modificare importantă introdusă de Legea nr. 265/2022 privește includerea beneficiarilor reali în actul constitutiv, precum și a modalității în care aceștia exercită controlul asupra societății, după caz, acolo unde legea prevede[13]. Această prevedere vizează toate formele de societăți prevăzute de Legea nr. 31/1991, fiind introdusă în vederea corelării și implementării legislației Uniunii Europene[14] pentru gestionarea Registrului beneficiarilor reali de către de Oficiul Național al Registrului Comerțului.

Un alt element de noutate introdus de Legea nr. 265/2022 are în vedere obligativitatea ca fondatorii să prevadă în actul constitutiv „modalitatea de adoptare a hotărârilor adunării generale a asociaților, cu votul tuturor asociaților, în cazul în care, datorită parității participării la capitalul social, nu poate fi stabilită o majoritate absolută”[15]. Condiția este prevăzută pentru societățile în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată și reprezintă o veritabilă soluție de ieșire din impas pentru asociați și, astfel, eliminarea blocajelor decizionale care existau anterior.

4. CONCLUZII

Urmare a întocmirii actului constitutiv, se nasc în primul rând raporturi juridice între asociați, dar, urmare a dobândirii de personalitate juridică, acesta creează raporturi juridice și între societate și asociați. Complexitatea raporturilor rezultate, dar și esența activității comerciale implică o atenție sporită asupra conținutului și formei actului constitutiv al fiecărei societăți comerciale, indiferent de forma de societate. Cadrul normativ este într-o continuă perfectare și adaptare la condițiile pieței în vederea protejării intereselor tuturor participanților la activitatea de comerț.

În sprijinul fondatorilor societăților comerciale, a fost aprobat[16] un formular-tip de act constitutiv pentru societatea cu răspundere limitată, cu opțiuni predefinite, care va fi

13 A se vedea art. 129 pct. 6 și pct. 8 din Legea nr. 265/2022.

14 Registrul beneficiarilor reali, gestionat de Oficiul Național al Registrului Comerțului, face parte din sistemul de interconectare a registrelor beneficiarilor reali din statele membre ale Uniunii Europene, așa cum a fost reglementat prin Directiva 2017/1132 a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite aspecte ale dreptului societăților comerciale a fost publicată în JO 169 din 30.06.2017, disponibilă la adresa web https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2020-01-01, accesată la data de 09.10.2022.

15 A se vedea art. 7 lit. d^1) din Legea nr. 31/1990.

16 A se vedea Ordinul nr. 5.307/C din 21 noiembrie 2022 pentru aprobarea formatului formularului-tip de act constitutiv, a formatului cererii de înregistrare, a formatului, a elementelor de siguranță și a structurii certificatului de înregistrare, în formă letrică și electronică, a modelului declarației-tip pe propria răspundere cu privire la îndeplinirea condițiilor de funcționare/desfășurare a activității, a modelului certificatului constatator privind înregistrarea declarației pe propria răspundere cu privire la îndeplinirea condițiilor de

disponibil pe pagina de internet a Oficiului Național al Registrului Comerțului, alături de modele pentru cererea de înregistrare și declarația pe propria răspundere cu privire la îndeplinirea condițiilor de funcționare/desfășurare a activității și diferite anexe.

BIBLIOGRAPHY

Legislație

- Directiva 2017/1132 a Parlamentului European și a Consiliului privind anumite aspecte ale dreptului societăților comerciale
- Legea nr. 31/1990 privind societățile
- Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative
- Legea nr. 265/2022 privind registrul comerțului și pentru modificarea și completarea altor acte normative cu incidență asupra înregistrării în registrul comerțului
- Ordinul nr. 5.307/C din 21 noiembrie 2022 pentru aprobarea formatului formularului-tip de act constitutiv, a formatului cererii de înregistrare, a formatului, a elementelor de siguranță și a structurii certificatului de înregistrare, în formă letrică și electronică, a modelului declarației-tip pe propria răspundere cu privire la îndeplinirea condițiilor de funcționare/desfășurare a activității, a modelului certificatului constatator privind înregistrarea declarației pe propria răspundere cu privire la îndeplinirea condițiilor de funcționare/desfășurare a activității și a structurii identificatorului unic la nivel european – EUID

Doctrină

- S. Angheni, *Drept comercial. Tratat*, Editura C.H. Beck, București, 2019;
- S.D. Cărpenaru, *Tratat de drept comercial român*, ediția a VI-a actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2019;
- I. C. Şulea, The International Scientific Conference - Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspective, 1-st Edition, Târgu-Mureş, 29-30 May, 2014, Section Law, Romania, *Aspects regarding criminal measures which protect the rights of trademarks*, Arhipelag XXI Press;
- I. R. Toncean-Luieran, O. V. Nagy, *Conflict de interese și incompatibilități în materia achizițiilor publice*, publicat în E. L. Cătană (coordonator), *Achizițiile publice între norme și practici Context național și european*, Editura C.H. Beck, București, 2020.

funcționare/desfășurare a activității și a structurii identificatorului unic la nivel european – EUID, Publicat în Monitorul Oficial nr. 1131 din 24 noiembrie 2022.

THE FINANCIAL STATE OF THE POPULATION IN ROMANIA. ANALYSIS IN THE PERIOD 2007-2020

Nicoleta Mihăilă

Scientific Researcher III, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România

Abstract: The aim of the paper is to create a graphic and descriptive image, with multi-year coverage (2007-2020), of the evolution of the population's financial indicators, namely its income and expenses, financial wealth, as well as the factors that influence this financial state. In this context, we use an empirical methodology based on data from the National Institute of Statistics, the Ministry of Public Finance and the National Bank of Romania.

Keywords: households, income, expenses, financial wealth

The paper is structured in the following: methodological aspects regarding the indicators that characterize the financial status of the population, then the identification of these indicators from the databases and the calculation for the period 2007-2020, as well as the factors that have influence on the financial status of the population. We also realise a comparative analysis of the wealth of households in Romania and the member states of the European Union for the above-mentioned period.

1. Methodological aspects regarding the indicators characterizing the financial status of the population.

To construct the relevant indicators selected for the purpose of evaluating the financial status of the population, for the period 2007 – 2020, the following absolute indicators were used:

AFE = Total financial assets, receivables, of the residential sectors, including cash, deposits, loans, securities, etc.

AFP = Gross financial assets: the financial assets available to the population at a given moment, regardless of nature, maturity, degree of risk and forms of ownership; it is also called the financial wealth of the population; it is both a flow and a stock indicator, representing the claims of the population in the form of bank investments, IPB, or financial investments, IPF, that is, cash, demand deposits, time deposits, short-term securities, long-term securities , credits, etc.;

ALC = Liquid financial assets: cash (from income) + transferable deposits + securities with a term of less than 3 months, held by the population, in order to be able to repay the committed loans at maturity.

CHB = Total monetary expenditure of the population: expresses the expenses related to the consumption of goods and services, for investments, taxes and financial expenses, including interest.

POP = Population: a group of individuals brought together by ties of citizenship and by establishing domicile on the territory of the state, in relation to which the latter exercises its sovereign power over the entire data set from which a sample is selected and in relation to

which the auditor wishes to formulate its conclusions, statistically being evaluated at the end of the year, according to the data from the Statistical Yearbook.

VBP = Monetary income of the population: the total monetary income obtained by the population, for periods of one year, from any available source, such as monetary income, but also other liquidities available during the year.

VDB = Gross disposable income of the population: the balance of the income account and measures the part of the created value available to the population for final consumption and gross economy (from which financial saving is achieved).

We believe that is necessary to make some clarifications regarding the indicator ***Population by domicile, compared to Resident population***. According to the INS, the *resident population* represents all persons with Romanian citizenship, foreigners and stateless persons, who habitually reside on the territory of Romania.

The *resident population* includes people who immigrated to Romania, but excludes people who emigrated from Romania. *Population by domicile* includes emigrants but excludes imigrants.

For the purpose of making international comparisons, only the *resident population* will be used, which is calculated according to European regulations (Regulation no. 1260/2013 of the European Parliament and of the Council on European demographic statistics and Regulation no. 205/2014 of the Implementation Commission of the Regulation No. 1260/2013 on European statistics on demography regarding data breakdown, deadlines, data revisions).

For national purposes, *the population by domicile* can be used, as this is particularly necessary for the requirements imposed by national legislation (Law no. 273/2006 on local public finances, with subsequent amendments and additions, GEO no. 63/2010 for amending and supplementing Law no. 273/2006 on local public finances, as well as for establishing financial measures, Decision no. 410/1991 on establishing the category of counties, municipalities and cities).

The differences between the two categories of population, by domicile and resident, at the same point of reference, can be shown in the following image:

Fig. 1. The relationship between the resident population, the population by domicile and migrants

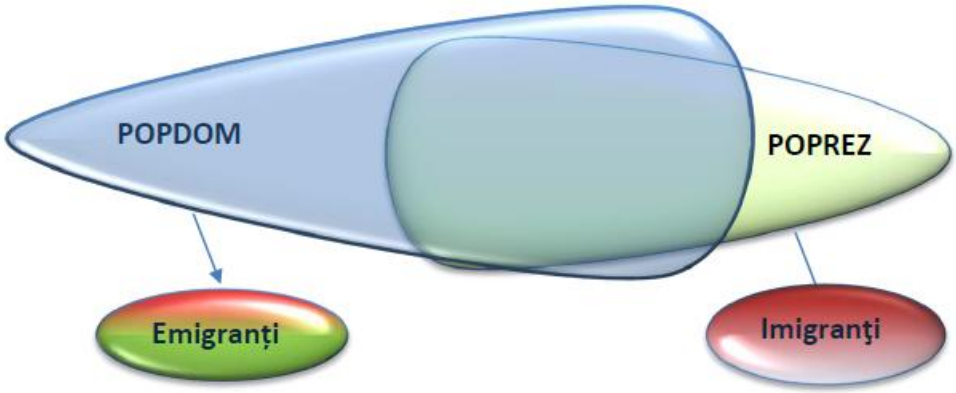

source: INS, Experimental statistics - Exploratory study on migration stocks

The resident population includes people who live on the territory of Romania for a period of at least 12 months (that is, they maintain their residence in the country for at least one full year), regardless of their citizenship. In other words, the resident population also includes foreign citizens and stateless persons who, if they stay at least 12 months in our country, receive the "statistical" status of immigrants. Following the same logic, Romanian citizens who do not live in the country for at least 12 months are excluded from the resident population and receive the "statistical" status of emigrants.

It should be specified that both the monetary income of the population, as well as its expenses, are calculated by multiplying the average income/expenditure/person/year by the number of months in a year (12) and by the population by domicile of that year.

2. Determination of primary indicators in the period 2007-2020

The calculation of the primary indicators in the period 2007 – 2020 was made according to the existing data in the Financial Accounts of the National Bank of Romania and the National Accounts of the National Institute of Statistics.

We mention that for the incomes and expenses of the population, we calculated the values for the year 2021 as well.

The achieved values of the absolute primary indicators that characterize the financial status of the population, for the years of the analyzed period, are presented in the table below (Table no. 1). Therefore, according to the Table 1, in 2020, the primary indicators mainly recorded higher values compared to 2019 for some of the indicators (financial assets, income and expenses of the population, gross disposable income of the population). An indicator with a lower value in 2019 is Population.

Following the situation generated by the COVID pandemic, this indicator reflects the availability of cash and deposits (the main financial debt of the population) and the increase in the stock of the "other receivables" component (due to the increase in the flow of operations of the nature of participation interests, of settlements from participation operations, as well as operations with shareholders regarding capitals).

Regarding the incomes and expenses of the population, they recorded rising values compared to the previous year, with incomes growing at a faster pace compared to expenses; the main destinations of the expenses made by households are the consumption of food, non-food goods, services and transfers to the public and private administration and to the social insurance budgets (taxes, contributions, fees, as well as covering some needs related to household production); it should be mentioned that the investment expenses for the purchase or construction of houses, the purchase of land and equipment necessary for household production, have a small share in the total expenses of the population's households. Within monetary incomes, the largest share was held by salaries and other incomes associated with them, incomes from social benefits, and incomes in kind.

In 2020, the net wealth of the population registered an increase compared to 2019, with real estate assets holding a majority share; financial assets (increasing compared to 2019) represent a smaller share of the population's wealth, with cash and deposit-type instruments predominating in the structure, as well as private pension-type investments.

Table 1. Evolution of the primary indicators regarding the characterization of the financial status of the population in the period 2007 – 2021

Indicator	UM	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
AFP s	mil.lei	410503	413696	334346	337052	349705	416456	538323	641026	675641	720233	770649	738759	919817	1091953	n/a
AFP f	mil.lei	32457	144882	-8349	25885	70943	83271	103083	20327	137318	44592	50416	-31890	181058	172136	n/a
AFE f	mil.lei	291730	331335	148074	126276	197748	159740	89456	16902	46308	110372	82474	64146	320653	336813	n/a
ALC s	mil.lei	78920	97462	109002	117502	129722	137460	149317	161737	176782	202739	222592	239304	272803	309599	n/a
CHB	mil.lei	136480	143443	153427	154003	158928	165379	173291	183398	209825	254450	263114	347072	392497	417747	477273
POP	mii	22562	22542	22516	22481	22434	22391	22346	22298	22242	22223	22215	22197	22175	22089	22047
VDB	mil.lei	251208	330147	313038	321980	324227	336621	448548	470408	426795	434358	492590	611554	678564	681940	n/a
VBP	mil.lei	200549	265161	279977	276993	255752	171336	180202	250692	239711	296852	310832	400611	458224	499388	554526

Source: the databases of the National Bank of Romania (from the National Financial Accounts 2007 - 2020 and the monthly bulletins from the period 2007 - 2022) and the National Institute of Statistics (Statistical Yearbook of Romania, editions 2007 - 2021, Monthly Statistical Bulletin, 2007 - 2022 , Press releases), Report on financial stability, 2021, BNR, Bucharest

Note: n/a= missing data, f- calculated as flow, s- calculated as stock

It should be mentioned that for the "Population" indicator we have recalculated the value for the years 2017 and 2018, according to Press Release No. 77/ March 19, 2020, INS. Implicitly, the values of the dependent indicators, the Incomes and Monetary Expenditures of the population (VBP and CHB) registered small changes for the mentioned years. For 2020, the value of the Population indicator is in accordance with Press Release no. 104 / April 27, 2021, and for 2021 the value of the indicator is in accordance with Press Release no. 278 / October 29, 2021, INS.

Figure 1. Evolution of total financial assets, and those of the population, gross and liquid, in the period 2007-2020

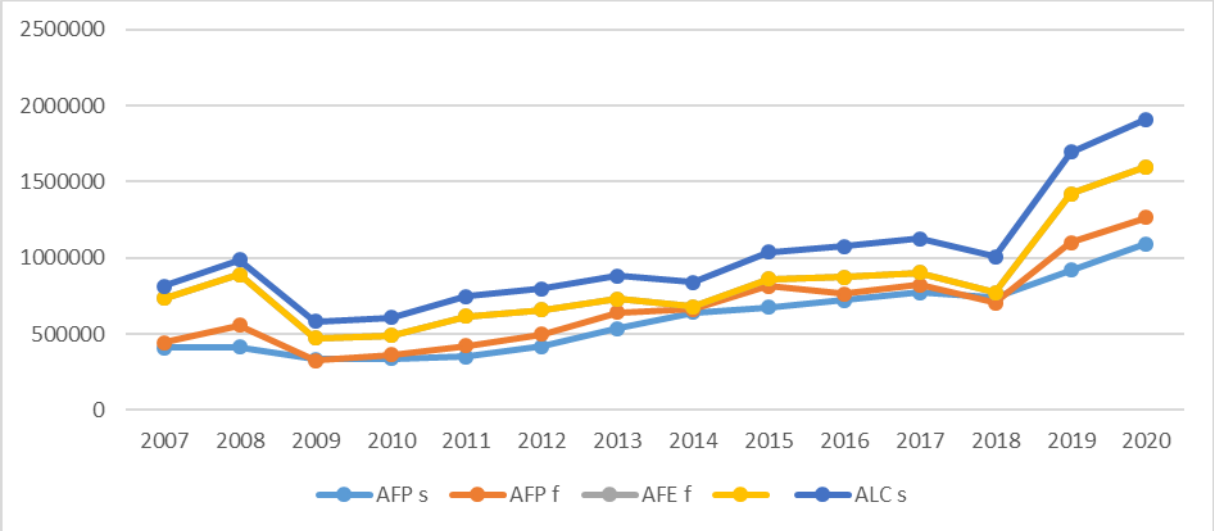

source: processing according to Table 1

We note that during the analyzed period, all the indicators had an oscillating trajectory, increasing in the years 2007-2008, then during the financial crisis, they fell significantly, and starting with the year 2018 registered an increase.

Figure 2 The evolution of the population's income and financial expenses, in the period 2007-2021

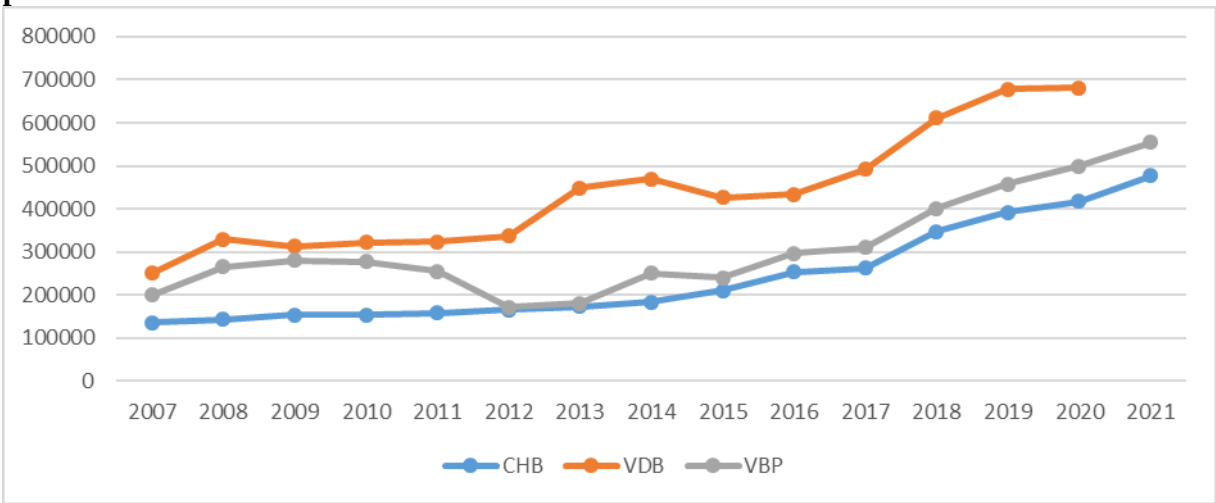

source: processing according to Table 1

Regarding population monetary income and expenses, they have an oscillating trend; expenses increased in the analyzed period, compared to the income of the population, which decreased in the period 2009-2012 (years of the financial crisis), and subsequently fluctuated. The disposable income had several inflection points in 2013 and 2013, as well as 2015, and then recorded growth.

Regarding the population's expenses, the monetary ones have the largest share in the total monthly expenses of the households. The main destinations of the monetary expenditures made by households are the consumption of food, non-food goods, services and transfers to the public and private administration and to the social insurance budgets, in the form of taxes, contributions, contributions, as well as covering some needs related to household production

(animal feed and birds, payment of labor for household production, products for sowing, veterinary services, etc.).

It should be specified that the income of employees represent, in a very large proportion (95,5%), cash income, while for farmers cash income represent 70,7% of the total income of the household (according to INS, Trends, 2021).

In 2020, salaries and other income associated with them formed the most important source of income, having the largest share in the total incomes of households (68,2%). To the formation of total household income also contributed income from social benefits (19,0%), income from agriculture (1,7%), income from independent non-agricultural activities (1,8%) and that from property and from sales of household assets (1,1%).

3. The evolution of relevant indicators with a direct influence on the financial status of the population at national level

According to the Convergence Program 2019-2022 of the Government of Romania, in the last quarter of 2019, Romania had the fourth economic growth in the European Union, compared to the previous year, and the third growth at a quarterly rate, according to data published by the European Office of Eurostat statistics.

The main influencing factors are:

a) The evolution of economic growth, respectively GDP at the national level

In perspective, according to the Convergence Program 2019-2022, GDP growth is estimated to be at high levels, namely 5,5% in 2019, 5,7% in 2020 and 5% in the following years, but the actual situation of GDP evolution was 4,2% in the last quarter of 2019, respectively a decrease of 3,9% in 2020. This estimate is also given by the maintenance of a policy of monitoring and limiting macroeconomic risks at the national level. It is estimated that the investments through the resilience and recovery financing programs will be strengthened against the background of an improvement in the implementation of projects financed from EU funds, the increase in the income of the population, as well as the amplification and diversification of the national budgetary sources of financing.

b) Evolution of the active population in the economy and the labor market

The evolution of the primary indicators regarding the characterization of the financial status of the population in the period 2007 - 2020, especially for the active population, is directly influenced by the quality of employment of able-bodied and employed adults. Regarding employment, in the third quarter of 2020, according to the data provided by the National Institute of Statistics (INS), the employment rate of the population aged 20-64 was 71,2%, with 1,2 percentage points above the national target of 70% established in the context of the Europe 2020 Strategy. In the third quarter of 2020, the active population of Romania was 9027 thousand people, of which 8555 thousand people were employed and 472 thousand people were unemployed

At the same time, the labor market in Romania continues to face the constraint represented by the demographic evolution. On January 1, 2017, the resident population of Romania was 19,644.4 thousand inhabitants, compared to 19,916.5 thousand inhabitants in 2014. The negative values of the natural increase, combined with those of the balance of international migration, made the resident population of the country to decrease, between July 1, 2014 and January 1, 2017, by 272.1 thousand people, according to the INS.

According to the EU Report on employment and social policies of the euro area 2020, in the first half of 2020, the labor market in the euro area suffered a massive deterioration generated by the COVID-19 pandemic and the measures taken to stop it. At the same time, the decline in employment, of approximately 4% in 2020, hides a more substantial deterioration in the number of hours worked, since employees who are technically unemployed are actually unemployed, being still considered employees only from the point of view of statistically and for a person to be considered unemployed, they must be available on

the labor market, which was not possible everywhere during the strict containment measures, and many people with limited access to the labor market were also discouraged from actively looking for a job, therefore they were not considered unemployed.

c) The evolution of the viability of public finances

The evolution of the viability of public finances for the member states of the European Union is analyzed once every three years, both in the framework of the Fiscal Sustainability Report and in the framework of the Report on the aging of the population, which includes economic and budget projections for the 27 member states of the European Union. The fiscal sustainability report from 2018 highlighted for Romania the lack, in the short term, of risks to sustainability, a moderate level of them in the medium and long term (on the 2060 projection horizon). Furthermore, the projections in the 2018 Population Aging Report estimate that the share of pension expenditure in GDP will remain below the EU average until the end of the projection period (year 2070, starting with the current round of projections). The risks would increase if the primary structural balance returned to the values recorded in the period 1998-2012.

d) The evolution of demographic changes at national and European level

Compared to developments at the European level, the rate of increase in expenses related to the aging of the population is marked in Romania by a more pronounced reversal of the age pyramid.

The Commission's report on demography presents the main causes of demographic change and their impact in Europe. The Commission is launching a process that will help identify concrete actions and solutions to support the most affected citizens, regions and communities and enable them to adapt to changing realities.

The aging process of the population is also a consequence of the low level of fertility: in 2015, the fertility rate was 1,58 children per woman, being below the optimal level of reproduction, which will, according to Eurostat estimates, increase to 1,89 in 2070. The results of the demographic forecast provided by Eurostat for Romania indicate a significant decrease in the population, with 4,7 million people less in 2070 compared to 2016.

e) Level of remittances/ Personal remittances sent to the country

Remittances represent external sources of private funds. The majority of remittances being sent by migrants directly to families in the destination country are used by them for private purposes, i.e. for consumption, for the purchase of daily necessities for saving or investments (being a significant tool for obtaining the long-term financial independence of a household).

According to the World Bank, in the middle of 2020 Romania had 705,3 thousand international migrants, the total number of emigrants amounted to 4 million, and personal remittances received in 2020 reached a level of 3,07% of GDP, following that in 2021 to reach the value of 2,8% of GDP.

Table 2. Evolution of remittances in the period 2012-2020

	010	**011**	**012**	**013**	**014**	**015**	**016**	**017**	**018**	**019**	**020**
emittances mld euro			.286,7	.098,4	.001,7	.176,0	.449,0	.822,8	.976,8	.682,0	.421,7
emmitances %				,52	,54	,03	,15	,10	,89	,26	,07

GDP											

source: https://data.worldbank.org/, Personal remittances, received (% of GDP) - Romania;

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Personal_remittances_statistics

An increasing trend of remittances is observed, until 2020, when they decreased by 0,19 pp compared to 2019. Also, according to the latest estimates, in 2021 they continued to decrease to a level of 2,8% of GDP, by 0,27 pp.

4. Comparative analysis of the financial assets and liabilities of households in Romania and the European Union

We consider the comparative situation of the financial assets and liabilities (commitments) of the households, as a whole; we mention that the households also include non-profit institutions in the service of households.

In the period 2011-2020, at the EU 27 level, the financial assets of households and non-profit institutions serving households in the EU-27 generally had an upward trend (except for 2018), while the share of financial liabilities in GDP have decreased (with the exception of 2020). An explanation in this sense would be the fact that in the pandemic year 2020, the central banks lowered interest rates, on the one hand, but also the fact that the authorities granted various facilities to help the population, namely the postponement of the payment of loan installments, all of which lead to an increase in the population's decisions to buy homes, and implicitly an increase in mortgage loans.

If we refer to the EA 19 area, we notice that the share of financial assets is higher compared to the EU 27 average, and the level of liabilities is ahead of that of the EU 27, throughout the analyzed period.

For 2020, they represented 240,1%, respectively 65,7% of GDP (EU 27 average). In billions of euros, the total financial assets of EU households were valued at 32.157 billion euros, a value almost four times higher than the value of financial liabilities, of 8.805 billion euros.

Fig 4. EU-27 financial assets and liabilities, in the period 2009-2020 (% GDP)

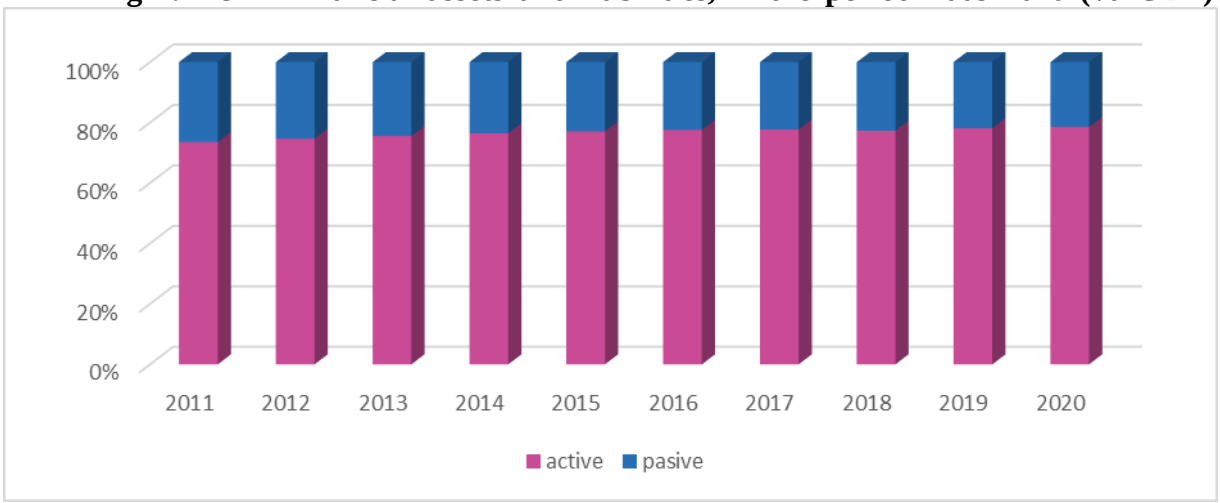

Source: processing after Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Households_-_statistics_on_financial_assets_and_liabilities

If we consider the annual growth rate of total household financial assets and liabilities (calculated in terms of national currency), between 2019 and 2020, in EU 27 was 5, 6% for assets and 3,2% for liabilities.

Figure 5. Annual growth in total household financial assets and liabilities, 2019-2020 (%)

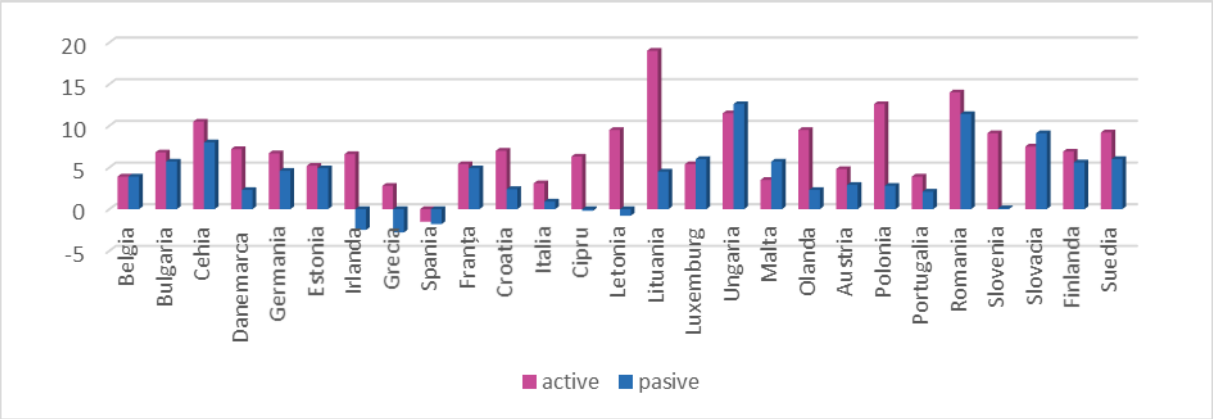

Source: EUROSTAT, Statistics Explained, Households - statistics on financial assets and liabilities

Among the Member States, the highest annual asset growth rates were observed in Lithuania (19,0%), Romania (14,0%) and Poland (12,6%). In terms of liabilities, the countries with the highest annual growth rates were Hungary (12,6%), Romania (11,4%) and Slovakia (9,1%). Only Spain had a negative annual growth rate of assets (-1,5%). Five Member States had negative annual growth rates for liabilities: Greece (-2,8%), Ireland (-2,5%), Spain (-1,8%), Latvia (-0,8%) and Cyprus (-0,2 %).

We further present the assets and liabilities of EU 27 households in 2020 (% GDP).

Figure 6. Financial assets and liabilities of households, in the EU 27, percentage of GDP, 2020(%)

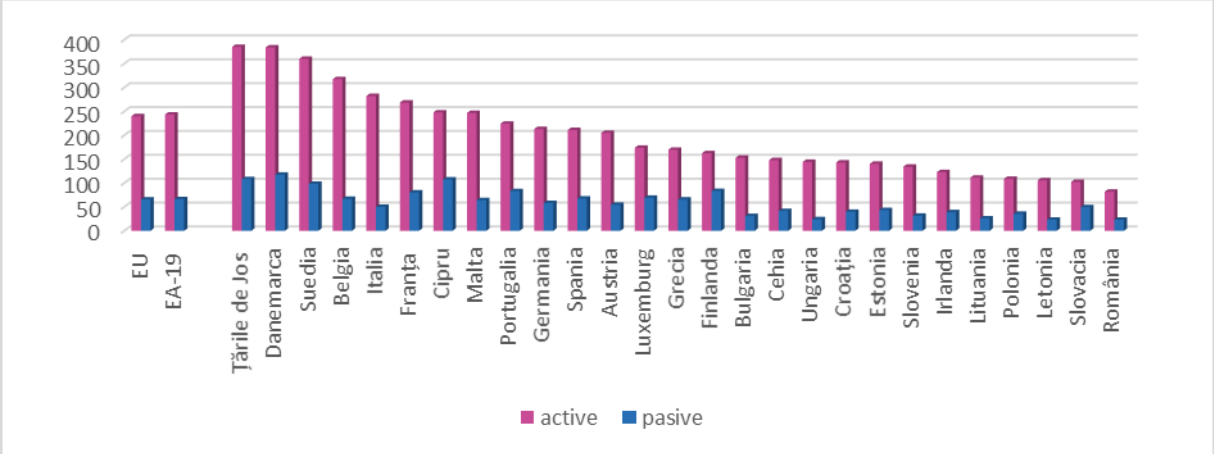

source: *processing after EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Households_-_statistics_on_financial_assets_and_liabilities#Assets_and_liabilities_relative_to_GDP*

In 2020, EU household financial assets were valued at 240,1% of GDP, while financial liabilities were valued at 65,7%, resulting in net assets equivalent to 174,4% of GDP. In 19 Member States, the value of financial assets as a percentage of GDP was at least twice that of financial liabilities. In five countries this value was three times higher: the Netherlands (276,9%), Denmark (266,6%), Sweden (261,7%), Belgium (250,8%) and Italy (232,2 %).

For all member states, except Romania, the values of financial assets as a percentage of GDP were over 100% in 2020. The highest values were recorded in the Netherlands

(385,2%), Denmark (384,0%) , Sweden (360,1%) and Belgium (317,7%), where household financial assets were valued at more than 3 times their GDP. As for financial liabilities, their value as a percentage of GDP is less than 100% for all Member States, except for Denmark (117,4%), the Netherlands (108,3%) and Cyprus (107,6%). Similar to previous years, Romania is in last place, with the lowest values in the EU 27 (81,9% GDP for assets, respectively 23,1% GDP for liabilities).

5. Conclusions

The interpretation of the evolution of the indicators took into account the correlated and corresponding evolutions of the absolute values of the primary indicators, presenting the evolutions, on the same graph, of the relevant relative indicators, but also of the determining primary indicators. Moreover, the primary data identified were sourced from the databases of the National Bank of Romania (from the National Financial Accounts 2007 - 2020 and the monthly bulletins from the period 2007 - 2022) and the National Institute of Statistics (Statistical Yearbook of Romania, editions 2007 - 2020) , the monthly statistical bulletin from the period 2007 – 2022, press releases).

The analyzes of the financial indicators relevant to the household sector of the population allow the drawing of some generic conclusions regarding the characteristics highlighted by the population, from a financial point of view, in the analyzed period, namely:

- the relevant indicators regarding the assessment of the financial status of the population are directly influenced by the evolution of some representative indicators at the national and European level, such as: the evolution of economic growth, the evolution of the active population in the economy and the labor market, the evolution of the viability of public finances, such as and the evolution of demographic changes at national and European level.

- the evolution of the primary indicators regarding the characterization of the financial status of the population in the period 2007-2020, especially for the active population, is directly influenced by the quality of employment of able-bodied adults employed in the field of work.

- at the level of 2020, in the EU, we notice that Romania is, from the perspective of both components (assets and liabilities), at the "tail" of the ranking. Financial assets relative to GDP increased in the EU, but in Romania, although they increased slightly compared to 2019, households have the lowest value of financial assets relative to GDP, only a third of the EU average in 2020.

- from the point of view of the financial assets of households, Romania has a share of 81,9% of GDP, the states that overtake it, having values at a significant distance, being Latvia (105,7%), Slovakia (102,4%), Poland (108,8%). The countries in the first places are Denmark (384% of GDP, approximately five times more than the level in Romania), the Netherlands, Sweden, Belgium (shares exceeding 300% of GDP).

- as regards Romania's financial debts (% GDP), in 2020 they totaled 23,1% of GDP, countries in the immediate vicinity being Hungary (24,2% of GDP), Latvia (23,3%), or Lithuania (26,1%). Also, countries with a very high debt level are Denmark (117,4%, approx. 5 times more compared to Romania), Cyprus or the Netherlands (weights that exceed 100% of GDP).

- The impact of demographic changes with a direct effect on the financial indicators of the European population. Europe's working-age population is shrinking and we need to identify ways to support economic growth by attracting citizens to the labor market and increasing productivity. To cope with the phenomenon of the aging of European society, our health and care systems will have to adapt further, and we will have to find ways to finance public spending, including the development of innovative financial instruments, support for this segment, against the background of population aging. Demographic issues often vary significantly across countries. As certain regions may experience rapid demographic change,

this will generate new opportunities and challenges, from investment to infrastructure and access to services. Finding new solutions to help citizens navigate this process of change will be essential.

The general conclusion is that the year 2020 had an effect on the financial state of the population, the uncertainty regarding the state of health, workplace or resources causing households to be cautious in their consumption or saving behavior. In this sense, first of all, average incomes increased compared to 2019, also average expenses increased in turn (except for investment expenses intended for the purchase or construction of housing, the purchase of land and equipment necessary for household production, the purchase of shares etc. have a small share in the total expenses of the population's households).

BIBLIOGRAPHY

- National Bank of Romania, National Financial Accounts 2007 - 2020
- National Bank of Romania, monthly bulletins from 2007 – 2022
- National Bank of Romania, Report on financial stability, 2021
- National Institute of Statistics, Monthly Statistical Bulletin, 2007 – 2021
- National Institute of Statistics, Press releases
- National Institute of Statistics, 2021, Social trends
- https://data.worldbank.org/, Personal remittances, received (% of GDP) - Romania;
-https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Personal_remittances_statistics

THE INFLUENCE OF PUBLIC DEBT ON ECONOMIC DEVELOPMENT

Cătălin Drăgoi

Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy, Bucharest

Abstract: We live in a globalized economy where both state entities and economic agents are strongly interconnected. All countries resort to loans for investment, to stimulate economic development or to finance domestic consumption. Thus, countries can develop and build a competitive economy and a modern socio-economic infrastructure system with international financing, which is indispensable, but which generates external debt. The article aims to highlight through econometric methods the degree to which government public debt has implications on economic activity and development, especially the gross domestic product, the inflation rate and the unemployment rate, but also the correlation between the parallel economic developments of developed countries.

Keywords: public debt, credit, economic evolution

Introducere

La nivel mondial, datoriile externe creează o serie de probleme în țările în curs de dezvoltare, determinând crize ale datoriilor externe. Împrumuturile externe permit economiei să investească și să consume peste limita de capacitate internă de finanțare. Investițiile interne sunt finanțate din resurse interne și alte resurse transferate din țări care au excedent de capital. Împrumuturile externe pot declanșa creșterea economică prin finanțarea unui volum mai mare de investiții. Dacă împrumuturile sunt utilizate pentru a finanța activități neproductive sau pentru a contrabalansa ieșirile de capital, nu aduc nicio contribuție la creșterea economică, ba mai mult, acestea ar putea chiar să pună presiune asupra bugetelor în momentul restituirii.

Țările sărace, prin importurile de capital și tehnologie din țările care dispun de aceste resurse (țările dezvoltate), pot înregistra tendințe accelerate ale creșterii economice în perioada ulterioară celei în care aceste importuri au avut loc. Comerțul internațional și libera circulație a capitalului reprezintă criterii sine qua non pentru atingerea obiectivului privind creșterea economică. Țările care sunt deschise către comerțul internațional și investiții străine directe, înregistrează niveluri de dezvoltare mai ridicate comparativ cu cele mai închise.

Probleme pot apărea în cazul datoriilor excesiv de mari, țara îndatorată va înregistra o scădere a eficienței economice, cu consecințe asupra creșterii economice, fapt care va afecta și plata ratelor datorate la următoarele termene. Presiunea pentru achitarea datoriei poate duce, de asemenea, la instabilitate socială și politică, ceea ce la rândul său poate duce la scăderea investițiilor, procesul de creștere economică fiind afectat. Prin urmare, reducerea sarcinii datoriei externe prin negocieri poate avea efecte benefice asupra țării îndatorate.

Firmele din țările debitoare, dar și potențiali investitori străini, percep un nivel ridicat al datoriei externe ca pe o dificultate în activitățile economice viitoare. Având o datorie externă mare, guvernul trebuie să crească impozitele pentru a putea plăti dobânzile pentru împrumuturi. Creșterea impozitării reduce rezultatele obținute din investiția de capital și determină scăderea interesului pentru investiții. În perioada următoare, investițiile mai mici înseamnă creștere economic diminuată. În condițiile în care nivelul datoriilor externe va

depăși capacitățile de restituire în viitor, autoritățile guvernamentale vor trebui să ia toate măsurile pentru evitarea unei crize a datoriilor externe. Un nivel ridicat de îndatorare determină un nivel ridicat al serviciului datoriei externe care crește probabilitatea creșterii inflației, ca urmare a deprecierii monedei datorată cererii excesive pentru valuta necesară plății serviciului datoriei externe. Astfel la un anumit nivel de dezvoltare economic raportul dintre datoriile externe mari și creșterea economică este o corelație inversă.

Un nivel ridicat al serviciului datoriei externe poate determină o încetinire a procesului de creștere economică prin lipsirea unei anumite țări de resurse valutare necesare importului de bunuri de capital.

Datorită obligației de plată a serviciului datoriei externe, guvernul va trebui să reducă investițiile publice, acestea având un rol decisiv în ceea ce privește creșterea economică. Pe de altă parte, scăzând cheltuielile guvernamentale, capitalul uman va fi afectat, acesta fiind un factor esențial în procesul de creștere economică.

Creșterea economică nu este întotdeauna o soluție pentru reducerea deficitului deoarece creșterea economică presupune nu numai venituri mari, ci și cheltuieli publice mari. Pentru această situație este relevantă situația României care deși la nivel european are o rată de creștere a PIB-ului susținută – cea mai mare din Uniune Europeană pe perioada cuprinsă de la momentul aderării până la momentul actual, an de an înregistrează deficit bugetar. O economie care este caracterizată prin deficit public, o rată de inflație ridicată și o rata ridicată a dobânzii este puțin probabil să atingă niveluri economice ridicate de creștere.

Este important ca țările debitoare să-și stabilească nivelul optim de îndatorare pe care economia îl poate suporta. Datoria externă trebuie să fie adaptată nevoilor economiei și împrumuturile să fie proporționale cu capacitatea economiei de a le rambursa. Orice instituție financiară internațională și orice creditor de pe piața de capital privat acordă împrumuturi unei țări numai dacă are garanția că economia țării respective se va dezvolta în așa fel încât va putea returna împrumutul.

Dacă în urmă cu câteva decenii, problema datoriei externe era specifică țărilor sărace, a devenit astăzi o problemă pentru toate economiile.

Fără împrumuturi externe, investițiile și cheltuielile guvernului sunt limitate numai la economiile interne și impozitele colectate de stat. Creditele externe permit importul să depășească exportul și, în același timp, finanțarea deficitului bugetar și realizarea necesarului de investiții.

Obligațiile care emană din împrumuturile externe pot fi acoperite în mod eficient numai prin realizarea unui surplus în contul curent, care poate fi obținut printr-o producție națională mai mare, care se susține printr-un export extins. În caz contrar, economia creditată va trebui să găsească soluții alternative: contractarea de împrumuturi noi care pot conduce la o îndatorare excesivă, reprogramarea datoriilor scadente, respectiv restructurarea datoriilor externe. În cazul datoriei excesive, valoarea datoriei poate atinge proporții inacceptabile la care creditorii temându-se de insolvență, vor fi reticenți în acordarea de noi împrumuturi și țara respectivă riscă să intre într-o criză de lichiditate.

Problematica cercetării

Corelațiile între datorie public, produs intern brut, rata inflației și rata șomajului.

Efectele datoriei publice asupra evolutiei economice diferă în funcție de condițiile diferite specifice de la țară la țară și chiar pentru aceeași țară între diferite perioade când politicile economice au variat în funcție de guvernele ajunse la putere.

Pe termen scurt, datoria publică are efect pozitiv asupra creșterii economice în funcție de mixul de politici bugetar-fiscale adoptate. Astfel, creșterea consumului privat și investițiile publice, accesul facil la finanțare a firmelor au ca rezultat stimularea activității economice și creșterea produsului intern brut.

Cu toate acestea, în cazul în care situația finanțelor publice se deteriorează influența pozitivă a datoriei publice asupra creșterii economice se diminuează. Astfel anumite fenomene care pot apărea precum creșterea ratei dobânzii, sau reducerea ratei de economisire pot afecta investițiile private.

Efectele pe termen lung ale deficitelor bugetare și creșterii datoriei publice sunt negative. În literatura de specialitate există dezbateri asupra pragului de îndatorare (corelat cu gradul de dezvoltatre a economiei respective) de la care datoria devine împovărătoare și un factor de frânare a dezvoltării economice.

Creșterea datoriei aduce implicit o creștere a serviciului datoriei care poate deveni o povară pentru bugetul unei țări. Cu cât datoria unei țări crește cu atât ratingul de țară scade, acesul la noi credite este mai greu iar costul împrumuturilor mai mare. Dacă împrumuturile externe devin mai puțin facile există tendința de a apela la împrumuturi pe plan intern caz în care datorită absorției din piață necesare pentru a susține cheltuielile guvernamentale accesul populației și a firmelor la credite este diminuat prin creșterea dobânzilor și a condițiiilor de acordare a creditelor.

Creșterea serviciului datoriei externe se face în defavoarea cheltuielilor bugetare cel mai ades diminuarea investiții publice în infrastructură, fie prin creșterea veniturilor bugetare prin creșterea taxelor și impozitelor asupra populației cu efect asupra consumului, a firmelor cu efect asupra investițiilor dar și a șomajului (în cazul impozitelor pe salarii), cu efecte directe asupra creșterii economice, a produsului intern brut.

Creșterea datoriei publice determină diminuarea ratei economisirii naționale, iar aceasta are ca rezultat creșterea ratei dobânzii și reducerea investițiilor cu implicații directe asupra productivității muncii și a ratei șomajului.

Aceste efecte negative pot fi eliminate doar printr-un flux de capital din exterior prin intermediul investițiilor străine. Totuși un mediu economic caracterizat de datorii în creștere și instabilitate nu este încurajator pentru investitori.

În cazul în care accesul la credite externe este limitat iar fluxul investițiilor străine este insuficient poate apărea situația limită în care guvernele să încerce acoperirea deficitului bugetar prin intermediul inflației în această situație un rol important având banca centrală care în funcție de gradul de independența față de conducerea statului pot să urmărească menținerea stabilității prețurilor. În cazul în care se apelează la inflație ca instrument de diminuare a datoriilor, inflația poate fi amplificată de comportamentul populației și al agenților economici în încercarea de a-și minimiza pierderile.

Relația PIB - datoria publică. Atunci când produsul intern brut are o creștere susținută, există surse pentru a susține cheltuielile bugetare și chiar dacă valoarea nominală a datoriei nu scade în funcție de deciziile politicienilor de a reduce sau nu datoria publică, procentul datoriei publice în PIB descrește și prin urmare această datorie va fi mai ușor de suportat din bugetele următoare. În momentele în care produl intern brut are o creștere lentă sau chiar o descreștere, datoria publică crește și ponderea datoriei în PIB crește.

Inflația înseamnă creșterea prețurilor bunurilor de consum sau/și a celor industriale. Și orice variație a prețurilor are efecte asupra economiei. Șomajul la rândul său, este măsura în care forța de muncă disponibilă este absorbită de economie. Atât inflația cât și șomajul influențează evoluția economic astfel creșterea acestora au efecte economice negative iar diminuarea lor dinamizează creșterea economică. Între inflație și șomaj există corelație negativă astfel o inflație crescută este însoțită de o diminuare a somajului iar un somaj crecut ajută la micșorarea ratei inflației.

Corelația dintre inflație și creșterea economică este deasemeni una negativă. Astfel creșterea economică solidă este însoțită de rate inflație mici și viceversa, în perioadele de criză economică pe fondul descreșterii economice apare rate crescute ale inflației.

Metodologia folosită

Articolul de față își propune să arate gradul în care datoria publică guvernamentală are implicații asupra activității și dezvoltării economice în special a variației produsului intern brut, a ratei inflației dar și a ratei șomajului. Metoda folosită este corelația Pearson aplicată unei serii lungi de date caracteristice unei anumite țări. Pentru o bază solidă de date am ales țările dezvoltate din G7 ale căror înregistrări de date unitare pe perioade lungi de timp, fără schimbări metodologice pentru diverse perioade care ar putea afecta acuratețea calculelor efectuate asupra lor.

Așadar pentru cei patru indicatori avuți în vedere, datoria guvernamentală, rata de creștere a PIB, rata inflației și rata șomajului, au fost selectate serii de date cu 40 de înregistrări (datele corespunzătoare intervalui de ani 1980-2020) pentru cele mai dezvoltate șapte țări din lume: SUA, Canada, Japonia, Marea Britanie, Germania, Franța și Italia.

Corelația Pearson este o măsură parametrică care produce un eșantion de coeficienți de corelație, care măsoară intensitatea și direcția de relații liniare între perechile de variabile continue. Prin extensie, corelația Pearson evaluează dacă există dovezi statistice pentru o relație liniară între aceleași perechi de variabile din populație, reprezentate de un coeficient de corelație a populației.

Corelația Pearson este utilizată pentru a măsura corelații între două seturi de variabile.

Corelația Pearson indică:

- Dacă există o relație liniară semnificativă statistic între două variabile continue
- Puterea unei relații liniare (adică cât de strânsă este relația)
- Direcția unei relații liniare (crescătoare sau descrescătoare)

Corelația Pearson nu poate aborda relațiile non-lineare sau relații între variabile categorice.

Corelația Pearson relevă doar asocieri între variabile continue și nu oferă nicio concluzie cu privire la legătura de cauzalitate, indiferent cât de mare este coeficientul de corelație.

Coeficientul de corelație a eșantionului dintre două variabile *x* și *y* este notat *r* sau r_{xy} și poate fi calculat ca:

r_{xy} = Covarianța / Varianța totală = cov (x,y) / var (x) var (y)

unde cov (x,y) este covarianța eșantionului lui *x* și *y*;

var (*x*) este varianța eșantionului lui *x*;

și var (*y*) este varianța eșantionului lui *y*.

$$\text{cov (x,y)} = \frac{1}{n}\sum_i(x_i - \overline{x})(y_i - \overline{y})$$

$$\text{var (x)} = \sqrt{\frac{\sum_i(x_i-\overline{x})^2}{\text{n}}}$$

$$\text{var (y)} = \sqrt{\frac{\sum_i(y_i-\overline{y})^2}{\text{n}}}$$

$$r_{xy} = \frac{\frac{1}{n}\sum_i(x_i-\overline{x})(y_i-\overline{y})}{\sqrt{\frac{\sum_i(x_i-\overline{x})^2}{\text{n}}}\sqrt{\frac{\sum_i(y_i-\overline{y})^2}{\text{n}}}}$$

$$r_{xy} = \frac{\sum_i(x_i-\overline{x})(y_i-\overline{y})}{\sqrt{\sum_i(x_i-\overline{x})^2}\sqrt{\sum_i(y_i-\overline{y})^2}}$$

Corelația poate lua orice valoare din intervalul [-1, 1]. Semnul coeficientului de corelație indică direcția relației, în timp ce amploarea corelației (cât de aproape este de -1 sau +1) indică puterea relației.

-1: relație liniară perfect negativă

0: nicio relație

+1 : relație liniară perfect pozitivă

Puterea poate fi evaluată prin aceste orientări generale (care pot varia în funcție de indicatorii analizati):

0.1 <| r | <0.3 pentru corelație mică / slabă

0.3 <| r | <0.5 pentru corelație medie / moderată

0.5 <| r | < 1 pentru corelație mare / puternică

Testele statistice verifică veridicitatea unor ipoteze - inferențe statistice. Ipoteza nulă (H_0) și ipoteza alternativă (H_1) a testului de semnificație pentru corelație pot fi exprimate astfel: $H_0 = 0$ ("coeficientul de corelație a datelor este 0; nu există asociere") $H_1 \neq 0$ ("coeficientul de corelație a datelor nu este 0; ar putea exista o corelație diferită de zero") . Rezultatul p al testului, furnizat ca un număr între 0 şi 1, reprezintă probabilitate de a face o eroare dacă respingem ipoteza H_0 a testului.

Rezultate obținute

Corelațiile Pearson între datoria publică, PIB, rata șomajului și rata inflației

Indicator/Țară	Canada	Franta	Germania	Italia	Japonia	MB	SUA
r_{DP}	-0.19	-0,44	-0,17	-0,59	-0,58	-0.4	-0,3
r_{DI}	-0,79	-0.66	-0,59	-0,60	-0,53	-0,3	-0,45
r_{DS}	-0.01	0,40	-0,22	0,63	0,50	-0,35	0,29
r_{PS}	-0,12	0,04	0.06	-0,11	-0,42	0,16	-0.07
r_{PI}	-0,03	0,13	0,08	0,25	0,38	-0,21	-0,38
r_{IS}	0.21	-0,65	-0,18	-0,45	-0,69	0,43	0,15

Sursa: FMI, calcule proprii

Notații folosite

r_{DP} = corelația Pearson între seria datoria publică și seria produs intern brut;

r_{DI} = corelația Pearson între seria datoria publică și seria rata inflației;

r_{DS} = corelația Pearson între seria datoria publică și seria rata șomajului;

r_{PS} = corelația Pearson între seria produs intern brut și seria rata șomajului;

r_{PI} = corelația Pearson între seria produs intern brut și seria rata inflației;

r_{IS} = corelația Pearson între seria rata inflației și seria rata șomajului;

Se remarcă în cazul SUA o corelație ușoară între datoria publică și PIB, între datorie publică și rata inflației, între datorie publică și rata șomajului și între PIB și rata șomajului.

Se remarcă în cazul Japoniei corelații de intensitate medie între datoria publică și PIB, între datorie publică și rata inflației, între datorie publică și rata șomajului și între rata inflației și rata șomajului iar între PIB și rata șomajului și PIB și rata inflației corelațiile sunt semnificative.

Germania și Canada au ca particularitate legătura (de intensitate mare respective medie) între datoria publică și rata inflației, ceilalți indicatori având evoluții relativ independente.

Pentru Marea Britanie remarcăm corelațiile de intensitate medie între datoria publică și PIB, între datorie publică și rata inflației, între datorie publică și rata șomajului și între rata inflației și rata șomajului.

Se remarcă în cazurile Franței și al Italiei corelații de intensitate medie între datoria publică și PIB, între datorie publică și rata inflației, între datorie publică și rata șomajului, între rata inflației și rata șomajului.

Observații

- Nu există un patern general, există corelații de intensitate mică sau medie între diverși indicatori, caracteristice condițiilor interne și externe specific fiecărei țări în parte.
- Variația datoriei publice este corelată de cele mai multe ori cu variația produsului intern brut, a ratei șomajului, (în cazul studiat fenomenul e prezent în 5 din 7 țări)
- Variația datoriei publice este întotdeauna corelată cu variația ratei inflației (legătură cu intensitate medie spre mare)
- Rata inflației și rata șomajului au întotdeauna o legătură de intensitate mică sau medie (în funcție de țara analizată)
- Variațiile produsului intern brut de la an la an influețează puțin rata șomajului și rata inflației

Extindem cercetarea către corelațiile dintre țări pentru același indicator.

Dintre cei patru indicatori avuți în vedere considerăm ca relevant legătura ce se poate stabili între evoluțiile PIB-ului și a inflației în grupul de țări studiat.

Este cunoscut faptul că o evoluție economică bună a unei țări se răsfrânge asupra țărilor partenere cu atât mai mult cu cât economiile respective sunt legate printr-un volum mare de tranzații economice (în special exporturi și importuri) și financiare. Germania este considerată locomotiva economică a Europei, iar evoluțiile economice ale Statelor Unite și ale Chinei influențează în mod decisiv evoluția economică la nivel global.

În același timp inflația dintr-un stat se transmite celorlate state partenere prin efectul "inflației importate".

Pe de altă parte datoria unui stat nu poate influența evoluția datoriei din alte state ci pot avea evoluții similar – creșteri rapide sau lente în anumite perioade datorită unor conjuncturi mondiale favorabile sau defavorabile. Astfel datoriile publice și datoriile externe ale statelor lumii au avut creșteri rapide în anii de după criza financiară din anul 2008 sau în urma pandemiei de Covid 19 datorită necesarului de finanțare crescut pentru a contracara efectele crizei, și au avut perioade de creștere mai lentă sau chiar descreștere în anii de relansare economică.

Rata șomajului dintr-o țară este extrem de puțin influențată de rate ale șomajului din ale țări dat fiind faptul că mobilitatea forței de muncă este redusă iar între statele din grupul G7 pe care se face studiul, distanțele fizice sunt foarte mari și nu există reglementări comune pieței muncii așa cum există pentru statele din Uniune Europeană.

Rezultatele pentru corelația Pearson pentru variația produsului intern brut între țările G7

Țară	**Canada**	**Franta**	**Germania**	**Italia**	**Japonia**	**MB**	**S UA**
Canada	-						
Franta	0.71	-					
Germania	0.54	0.77	-				
Italia	0.73	0.92	0.80	-			
Japonia	0.47	0.66	0.67	0.75	-		
MB	0.78	0.82	0.58	0.77	0.57	-	
SUA	0.87	0.66	0.55	0.69	0.52	0.78	-

Sursa: FMI, calcule proprii

Rezultatele pentru corelația Pearson pentru rata inflației între țările G7

Țară	Canada	Franta	Germania	Italia	Japonia	MB	SUA
Canada	-						
Franta	0.91	-					
Germania	0.69	0.74	-				
Italia	0.91	0.96	0.76	-			
Japonia	0.76	0.73	0.71	0.79	-		
MB	0.88	0.84	0.75	0.90	0.87	-	
SUA	0.86	0.82	0.75	0.87	0.84	0.93	-

Sursa: FMI, calcule proprii

Din cele două tabele se remarcă legături de intensitate medie și ridicată de același sens atât pentru atât pentru evoluțiile PIB-ului tuturor țărilor analizate cât și pentru variațiile ratelor inflației țărilor analizate, fiecare cu fiecare, neexistând nicio evoluție independentă într-o țară față de oricare alta din grupul de țări avut în studiu.

Concluzii

Rezultatele obținute pentru corelațiile între datoria publică, creșterea economică, inflație și șomaj, confirmă legăturile stabilite între acești indicatori de teoria economică. Pentru a putea explica intensitatea acestor legături este necesar pentru fiecare caz în parte să se țină cont de contextul global, de conjunctura economică socială și politică a țării respective la diferite momente, cât și de răspunsul guvernelor cu politici anti-inflație, de diminuare a șomajului, de diminuare a datoriei publice sau de încurajare a creșterii economice, și de efectele pe care acestea le-au avut în perioada următoare punerii lor în aplicare.

Corelațiile Pearson de valori mari atât pentru produsul intern brut cât și al inflației, al grupului de țări studiat arată că dealungul perioadei de observație au avut o evoluție similară pe de o parte factorilor prezenți la nivel mondial (de ex, criza petrolului de anii 80, deschiderea piețelor din blocul ex-comunist, criza financiară din 2008) iar pe de altă parte legăturilor strânse formate între aceste economii dezvoltate. Trăim într-o economie globalizată în care evoluțiile dintr-o țară sau dintr-o zonă a lumii se răsfrânge asupra celorlate țări și asupra întregului, asupra economiei mondiale.

BIBLIOGRAPHY

- Popescu, C., *Teoria economică generală. Macroeconomie*, Ed. ASE Bucureşti www.ase.ro/biblioteca;
- *Correlation Coefficient: Simple Definition, Formula, Easy Steps* https://www.statisticshowto.com/probability-and-statistics/correlation-coefficient-formula/#Pearson
- Ruben Geert van den Berg, *Pearson Correlations – Quick Introduction* https://www.spss-tutorials.com/pearson-correlation-coefficient/
- Shaun, T., 2022, *Pearson Correlation Coefficient (r) | Guide & Examples* https://www.scribbr.com/statistics/pearson-correlation-coefficient/
- Văcărel, I., *Finanțe publice*, Editura Didactică și pedagogică, București 2007

*** https://www.imf.org/en/Data

COMMUNICATION THROUGH ADVOCACY CAMPAIGNS AND THEIR IMPACT ON SOCIETY

Ana-Daniela Farcaș

Scientific Researcher, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare

Abstract: The number of advocacy campaigns carried out in Romania in the last ten years has grown considerably. Through the strategies used by non-governmental organizations in the advocacy activity, society is informed about public policies and encouraged to actively participate in solving the problems identified at the level of society, in various fields. The success of these campaigns is largely due to the development of communication technology, which has facilitated the access of civil society to the actions organized by non-governmental organizations. By calling for action and involving citizens in social and political life, the improvement of legislation, living conditions and the increase of democratization are considered. That is why the importance of advocacy campaigns should not be minimized; restricting the rights of non-governmental organizations through legislative decisions constitutes a violation of the rights of civil society.

Keywords: information, society, mechanism, power, solutions

1. Definirea conceptelor

Activitatea de advocacy a fost definită în mod ușor diferit de către dicționarele cercetătorii din domeniul comunicării, dar care se referă la același lucru: susținerea sau opoziția față de anumite politici publice prin campanii organizate în acest scop. Dacă în ghidul întocmit de Centrul de Resurse pentru Participare Publică (CeRe) definiția termenului de advocacy descrie această activitate ca fiind ”un process de durată variabilă care implică o serie de activități care au ca scop influențarea politicilor publice”[1], dicționarul Merriam-Webster definește termenul ca ”actul sau procesul de a susține ceva”[2]. Definiții mai complete sunt oferite de către dicționarul Collins: „sprijinul public pe care cineva îlacordă unei idei, unui curs de acțiune sau unei convingeri”, „sprijin, sfaturi și ajutor acordate persoanelor, adesea cu nevoi sau scopuri special, care nu sunt capabile să vorbească pentru ele însele” sau, ultimul sens specializat: ”munca avocaților care vorbesc despre cazuri în curte”[3]. Dicționarul Cambridge se limitează și el la două definiții: cea legată de activitatea avocaților de a apăra cetățenii în curte și sensul principal de a susține public o idée, un plan de acțiune sau un anumit mod de a face lucrurile[4]. Aici accentul este pus pe caracterul public al sprijinului.

1 Preda, Oana; Presadă, Florina; Olteanu, Sînziana, *Advocacy – metode de intervenție a organizațiilor neguvernamentale în decizia publică*, CeRe – Centrul de Resurse pentru participare public, București, 2007, p. 7.
2 ”Advocacy”, *Merriam-Webster.com Dictionary*, https://www.merriam-webster.com/dictionary/advocacy, accesat în 28.11.2022.
3 ”Advocacy”, *Oxford Advanced American Dictionary*, online: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/advocacy , accesat în 28.11.2022.
4 ”Advocacy”, *Cambridge Bussiness English Dictionary*, online: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advocacy , Cambridge University Press, accesat în 28.11.2022.

Advocacy Focus, o organizație independentă ce activează în acest domeniu în Marea Britanie și care a luat ființă în 1998, descriindu-și activitatea, încadrează sub acest termen mai multe tipuri de activități, ce au legătură cu reprezentarea cetățenilor din societate, mai exact cu susținerea acestora pentru a-și face vocile auzite: în ceea ce privește subiectele importante pentru ei, pentru promovarea, prezervarea și înțelegerea drepturilor lor, pentru ca opiniile și dorințele lor să fie luate în considerare de către decidenți atunci când se iau decizii ce le pot afecta viața. Potrivit acestei organizații advocacy constituie un proces prin care oamenii sunt sprijiniți, dânduli-se posibilitatea de a-și exprima preocupările, opiniile sau gândurile față de anumite probleme pe care le observă sau cu care se comfruntă, să aibă acces la informație, la îndrumare și recomandări din partea celor mai instruiți în domeniile de interes, dar și să poată analiza, compara și alege dintre opțiunile și serviciile pe care le au la dispoziție, chiar cele sociale[5].

Și pentru că advocacy privește schimbarea sau menținerea unor politici publice, pentru clarificare e necesară definirea acestora. Agenția Națională a Funcționarilor Publici a făcut public un manual de politici publice, conform căruia acestea sunt acțiunile autorităților centrale sau locale ca răspuns la problemele ivite în societate, adică deciziile luate de autoritățile publice ce au în vedere modificarea mediului social, cultural sau economic, pe baza unui program de acțiune coordonat[6]. O altă definiție conturează politica publică ca reprezentând ”un ansamblu de măsuri luate de către o autoritate legală și responsabilă, care vizează îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor sau conceperea unor măsuri de stimulare a creșterii economice”[7] într-o perioadă de timp definită. Politicile publice pot afecta întreaga societate sau doar o parte a acesteia, putând fi aplicate la nivel de regiune, județ, localitate. Problema de politică publică provine dintr-o situație sau condiție generatoare de insatisfacție sau de nevoi[8]. În procesul de implementare a deciziilor sunt urmați mai mulți pași, dintre care o parte pot avea o legătură mai strânsă cu desfășurarea unei campanii de advocacy: identificarea problemelor apărute la nivel de societate sau grup și a cauzelor lor, ce se doresc rezolvate și înscrierea acestora în agenda sau programul autorităților – pas în care organizațiile sau asociațiile ce fac advocacy pot aduce în atenția decidenților dificultăți sau probleme identificate, propunând chiar posibile soluții și asigurând sau completând culegerea datelor și informațiilor din teren. Dintre problemele identificate de către autorități sau în campaniile de advocacy nu toate urmează să fie incluse pentru soluționare în agenda politică. O bună campanie de advocacy duce la creșterea șanselor ca problema identificată să fie considerată demnă de atenție de către autorități, prin consultațiile ce pot avea loc între factorii de decizie și reprezentanții cetățenilor. Presiunea opiniei publice poate schimba ordinea în care sunt analizate chestiunile ce doresc soluționate sau dacă o problemă va fi preluată spre rezolvare de către autorități – intervenindu-se prin reglementări, prestare de servicii sau va fi ignorată ori reprimată[9] în cazul în care se consideră că nu îndeplinește condițiile necesare. Problemele de politică publică trebuie să fie serioase, reale și să se încadreze în trei categorii cumulativ pentru a fi incluse în agenda autorităților: astfel, ele trebuie să afecteze un număr însemnat de persoane sau de comunități, să aibă un impact ridicat și să aibă durabilitate în timp.[10] Acestea pot fi rezolvate doar prin intervenția guvernului sau a autorităților. Odată ce

5 ”Understanding advocacy”**,** *Advocacy Focus* **,** online: https://advocacyfocus.org.uk/services/understanding-advocacy/, accesat în 28.11.2022.

6 Agenția Națională a Funcționarilor Publici, *Manual curs Politici publice,* online: http://www.anfp.gov.ro/R/Doc/2020/Proiecte/Manuale/Manual%20Politici%20publice%20iulie%202012.pdf, p. 1, publicat iulie 2012, accesat în 28.11.2022.

7 Profiroiu, Marius Constantin; Iorga, Elena, *Manual de politici publice*, Editura Economică, București, 2019, P. 17.

8 *Ibidem*, p. 45.

9 *Ibidem,* p. 25.

10 *Ibidem,* p. 46.

problema a fost preluată spre soluționare se trece la faza de întocmirea a unui plan pentru rezolvarea acesteia, propunându-se o serie de măsuri care să ducă la efectul scontat. Cetățenii, organizațiile și instituțiile, prin activitățile specifice campaniei de advocacy pot sugera autorităților preferința pentru anumite măsuri în defavoarea altora, după cum aceștia consideră că le-ar putea satisface nevoile. În etapa de implementare a politicii publice au loc o serie de negocieri, în funcție de interesele celor implicați. Pentru susținerea soluționării unei chestiuni de către autorități este important modul în care sunt reprezentați cei afectați de problema identificată. Pentru aceasta, organizațiile sau instituțiile care au ca domeniu de activitate campaniile de advocacy sunt extrem de importante. Urmează implementarea propriu-zisă a politicilor publice, după aprobarea tuturor factorilor de decizie asupra modului cel mai potrivit de soluționare a problemei, apoi monitorizarea și evaluarea politicilor implementate – etape ce au loc concomitent cu implementarea politicilor, evaluându-se rezultatele obținute, eficiența (maximizarea rezultatelor) și eficacitatea (raportul dintre rezultatele obținute și cele ce au fost propuse)[11].

Scopul final al procesului de advocacy este implicarea unui număr cât mai mare de oameni în procesul de luare a deciziilor ce pot afecta societatea, decizii ce îi afectează în mod direct pe mai multe planuri legate de drepturi și libertăți, îmbunătățirea vieții, acces la servicii medicale sau sociale, legislație în accord cu drepturile constituționale, protejarea naturii, educație etc. Prin implicarea publicului se urmărește nu numai luarea de atitudine de către public, ci și influențarea factorilor de decizie, ce au posibilitatea de a face schimbări în societate (de ex. clasa politică sau funcționarii publici). Odată cu participarea activă a cetățenilor la viața socială și politică, puterea decizională poate fi preluată într-o mai mare măsură de către aceștia, în măsura în care ei reușesc să influențeze factorii de decizie prin acțiunile întreprinse și informațiile livrate. În acest sens, se poate spune că obiectivul campaniilor de advocacy poate fi exprimat prin sintagma *power to the people*, folosită aici în sens pozitiv[12], având la bază principiile democrației participative. Obiectivele procesului de advocacy se bazează pe legislația existentă, dar și pe alte reglementări sau acte normative, de la care se poate porni pentru a apăra drepturile cetățenilor. De aceea informația este prioritară: persoanele implicate în campanie trebuie să cunoască bine legislația în domeniul în care activează, dar și pârghiile, procedurile legale, factorii de decizie la care să apeleze, în funcție de tema campaniei, astfel încât să poată oferi consultanță pe perioada derulării campaniei în procesul decizional.

La fel ca în cazul politicilor publice, și campaniile de advocacy au mai multe etape, o parte dintre acestea fiind identice sau asemănătoare cu etapele de implementare ale politicilor publice. Structura unei campanii de advocacy cuprinde mai multe activități ce implică informare și dialog, după cum urmează:

- elaborarea planului necesar pentru demersul de advocacy;
- elaborarea agendei legislative, ce constituie punctul de pornire pentru campania de advocacy;
- constituirea elementelor de sprijin pentru campanie, ce constau în obținerea informațiilor, a documentației necesare, analize, amendamente, grafice etc.
- identificarea părților implicate și a intereselor acestora;
- harta politică a decidenților;
- elaborarea și transmiterea unor mesaje cheie, a unor slogane care să servească pentru informarea autorităților și a cetățenilor, cu mesaje clare, concise;
- managementul campaniei;

11 *Ibidem,* p. 77.

12 se știe că sintagma a fost utilizată și de către suporterii socialismului

- monitorizarea și evaluarea campaniei de advocacy[13].

În 2016, Laura Florea, președinte al Asociației Registrului Român de Lobby, estima că existau aprox 300 de organizații ce derulau activități de lobby în România[14], în acestea activități fiind inclus procesul de advocacy. Deosebirea dintre lobby și advocacy constă în tipurile de grupuri ale căror interese sunt urmărite. Astfel, dacă în activitatea de lobby se urmărește influențarea autorităților în scopul realizării intereselor private, activitatea de advocacy are în vedere interesele publice, fiind orientată mai mult pe influențarea anumitor comportamente din societate. În realitate însă, de multe ori este dificil de diferențiat între interese publice și private, datorită raporturilor complexe ce există între grupurile de interese non-guvernamentale (private) și instituțiile guvernamentale (publice)[15]. Alte diferențe dintre cei doi termeni sunt exemplificate de Șerbănescu Sorina în dicționarul de termeni advocacy. Dacă în procesul de advocacy primează lucrul cu informația („adaptare, colectare, organizare și formulare") pentru ca aceasta să poată fi folosită mai departe în comunicări și argumentări pentru a influența decizia factorilor de decizie în favoarea unor reforme, societatea fiind informată despre acestea, lobby-ul constă în acțiunile de influențare propriu-zise ce sunt utilizate în favoarea unui grup de interese[16], în care se face apel la presiuni asupra decidenților. Advocacy este un proces mai cuprinzător decât lobby-ul și include identificarea unei cauze pe care urmează să o susțină și să o promoveze. În campania de advocacy cauza susținută generează acțiuni orientate spre schimbarea politicilor, a programelor și pozițiilor unor instituții publice, propunându-se soluții și un plan de aplicare a acestora. Lobby-ul intră în procesul de advocacy, deoarece, pentru ca persoanele ce au putere de decizie sau influență asupra factorilor de decizie trebuie să fie determinați să adere la cauză.

Politicile publice și campaniile de advocacy sunt planificate strategic, au o structură bine delimitată și pot recurge la surse de informație și suport comune. Unul dintre cele mai importante componente pentru reușita unei campanii de advocacy, dar și pentru buna funcționare a instituției sau organizației ce se ocupă de advocacy este comunicarea, respectiv dialogul.

2. Comunicare și advocacy

Activitatea de advocacy necesită formarea de grupuri ce urmează aceeași agendă, ce au același interes sau caută să obșină aceleași rezultate. Prin urmare, pentru derularea unei campanii de advocacy sunt formate coaliții (asocieri și alianțe) între mai multe grupuri, organizații sau instituții, care pot fi temporare (doar pe perioada unei campanii) sau pot fi permanente. Domeniile de activitate ale coalițiilor de advocacy sunt extrem de variate, includ orice aspect politic sau social ce poate afecta nevoile și interesele cetățenilor. Coalițiile se bazează și ele pe colaborare și dialog pentru a exista și a-și desfășura activitatea în bune condiții. Comunicarea în procesul de advocacy are loc cu mai multe tipuri de public[17]:

---

13 Tudor, Nicoleta; Greucean, Sorana; Fiț, Simona; Pascal, Despina, *Argument și atitudine în dialogul cu puterea – experiențe și bune practici*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013, P. 227.

14 ***. „Topul lobby-iștilor: Companiile care influențează din umbră cele mai importante decizii luate în România cheltuie anual între 60 și 80 de milioane de euro", *Ziarul financiar*, online: https://www.zf.ro/banci-si-asigurari/topul-lobby-istilor-companiile-care-influenteaza-din-umbra-cele-mai-importante-decizii-luate-in-romania-cheltuie-anual-intre-60-si-80-de-milioane-de-euro-15388541, publicat în 28.05.2016, ora 14:14, accesat în 29.11.2022.

15 Tănăsescu, Elena Simina; Balosin, Miruna Andreea; Dima, Cosmin; Ducu, Cristian; Oanță, Ștefan-Ilie; Popescu, Ramona-Delia, *Lobby în România vs Lobby în UE,* Institutul European din România, București, 2015, p. 31.

16 Șerbănescu, Sorina, *Dicționat explicativ trilingv de termeni în advocacy*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013, p. 5 .

17 Bulat, Camelia ; Pascal, Despina, *Ghidul construirii, conducerii și menținerii* coaliților, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013, P. 6.

- factorii de decizie (sau legiuitorii), ce necesită informații corecte, la zi, astfel încât aceştia sî poată adopta soluții potrivite în politicile publice, pentru binele tuturor cetățenilor;
- factorii de reglementare, administratorii și funcționarii publici au nevoie să fie informați pentru a vedea în ce măsură se vor modifica politicile publice și care vor fi efectele schimbării acestora; este vorba de informații ce pot determina adaptarea mai bună a politicilor publice la realitățile din societate și sunt importante în etapele de monitorizare și evaluare a politicilor publice;
- presa: grupurile de advocacy colaborează strâns cu mass-media pentru promovarea cauzelor susținute, atât în campaniile ce au ca scop sensibilizarea opiniei publice față de o anumită chestiune, cât și în cele ce au ca obiectiv includerea în programul de lucru al autorităților; aici intervin jurnaștii specializați pe diverse domenii ce au legătură cu politicile publice; presa face posibilă creșterea vizibilității
- publicul larg, compus din cetățeni, dar și din membrii asociațiilor de afaceri.

Dialogul dintre coaliții și public se face prin intermediul unor canale de comunicare stabilite de la început, prin care se promovează interesele coalițiilor de advocacy[18]. Dialogul dintre factorii de decizie și coaliție sau organizația de advocacy se realizează prin întâlniri, mese rotunde, audieri publice etc. Dialogul social are loc între coalițiile de advocacy formate din grupuri organizate ale societății civile și autoritățile publice. Prin această sintagmă se exprimă sesiunile de informare, negociere, consultare reciprocă, astfel încât interesele tuturor părților implicate să fie reprezentate în luarea deciziilor ce vor avea în vedere modificări sau implementări ale politicilor publice[19]. La noi în țară dialogul social este reglementat prin legea nr. 62/2011, unde, în art. 1 apare menționată definiția acestuia ca fiind „procesul voluntar prin care partenerii sociali se informează, se consultă și negociază în vederea stabilirii unor acorduri în probleme de interes comun."[20] Dacă nu există o comunicare bună între părțile implicate în procesul de advocacy, campania poate eșua, deoarece fie lipsesc informațiile necesare unei părți, fie nu se ajunge la un consens, procesul de negociere fiind nereușit. De aceea, transparența ocupă un loc central în dialogul dintre părți, fluxul de informație trebuind să curgă în ambele sensuri. Implicarea cetățenilor și a organizațiilor civile în procesul de luare a deciziilor în politicile publice este facilitat de transparența decizională de la nivelul administrațiilor publice. Principiul transparenței decizionale este reglementat prin legea nr. 52/2003 și prin legea nr. 242/2010[21]. Într-o societate democratică principiul transparenței decizionale asigură accesul cetățenilor la deciziile administrațiilor publice, la decretele și legile în vigoare, încurajându-se participarea activă a acestora în procesul decizional. Datorită transparenței decizionale, în cazul încălcărilor drepturilor omului, administrațiile publice pot fi trase la răspundere de către cetățeni, astfel încât drepturile și libertățile cetățenilor să fie respectate, iar nevoile comunităților, satisfăcute.

Pentru susținerea unei cauze prin advocacy sunt necesare o serie de aptitudini necesare în procesul de comunicare și influențare a decidenților ce au puterea de a schimba și implementa politici publice. Printre acestea, cele mai însemnate abilități constau în capacitatea de a educa, persuada și negocia.

Educația ca metodă de informare a publicului și schimbare a comportamentului acestuia în privința unei/unor probleme, dar și în cazul în care prin advocacy se aduce în atenție o problemă nouă, de care factorii de decizie nu au fost conștienți; educația este un mod

18 *Ibidem,* p. 7.

19 Tudor, Nicoleta; Greucean, Sorana; Fiț, Simona; Pascal, Despina, *Argument și atitudine în dialogul cu puterea – experiențe și bune practici*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013, P. 31.

20 Parlamentul României, „Lege nr. 62 din 10 mai 2011 (Legea dialogului social)", în *Monitorul official nr. 625 din 31 august 2012*, online: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/128345, accesată în 20.11.2022.

21 *Ibidem,* p. 21.

de a combate ignoranța în privința unor chestiuni de interes general[22]. Dacă factorii de decizie nu au cunoscut problema expusă, pentru ca aceștia să fie dispuși să acționeze în modul dorit de inițiatorii campaniei de advocacy, mai întâi vor trebui depășite piedicile cauzate de lipsa încrederii între cele două părți și de împotrivirea inițială din partea factorului de decizie, datorată lipsei de informație privind subiectul abordat și mecanismelor de apărare ale persoanei respective în fața unui lucru nou. Pentru ca educarea persoanei țintă să aibă efect și aceasta să aibă o atitudine pozitivă, deschisă față de cel ce prezintă problema, se recomandă următoarele procedee ce au ca efect creșterea gradului de conștientizare a problemei discutate:

- să nu se recurgă la ceartă sau reproșuri – în cazul unui refuz se poate discuta și pe alte chestiuni legate sau nu de problema expusă, dar e bine să se ofere feed-back pozitiv în privința lucrurilor în care cele două tabere sunt de acord;
- sincronizarea: să nu se insiste sau să nu se pună presiuni prea devreme asupra persoanei cu drept de decizie pentru a o determina să acționeze în sensul dorit; o astfel de atitudine poate duce la refuzul acelei persoane de a se angaja în discuții viitoare, chiar dacă la prima vedere poate părea că se conformează, fiind de acord cu propunerile aduse;
- să nu se renunțe la procesul de informare: dialogul trebuie să continue, iar procesul de informare se face în timp, cu mijloace și în moduri sau contexte diferite, pentru a trece peste împotrivirea inițială a decidentului. E obligatoriu ca informațiile oferite să fie corecte și cât mai complete, să cuprindă cauzele problemei identificate, modul în care aceasta afectează comunitatea/societatea și posibilele soluții identificate[23].

Persuasiunea este un instrument util în campania de advocacy, prin care se poate influența comportamentul taberei adverse astfel încât acesta să se alinieze dorințelor persoanei ce dorește să-și impună voința apelând la acest mijloc de influențare a voinței și gândirii. Prin persuasiune, reprezentanții opiniei publice pot schimba comportamentul factorilor de decizie. Cercetările pe acest domeniu arată că pentru a avea succes, în persuasiune trebuie să se țină seama de patru variabile: contextul, mesajul, emițătorul și receptorul[24]. Contextul campaniei de advocacy condiționează conținutul de informație utilizat. Aici intervine modul în care sunt expuse informațiile, capacitatea vorbitorului de a pune în lumină elementele pozitive, în același timp evitând elementele ce ar putea întâmpina reticență, mai exact, îndreptarea atenției interlocutorului spre anumite aspecte ce ar garanta o rată mai mare de succes. Pentru aceasta se acordă o atenție sporită modului în care este formulat cadrul problemei și cerințele. Mesajul pe care activistul îl transmite factorului de decizie constă în informația ce se dorește persuasivă. Acesta este însoțit de semnale verbale și non-verbale ce servesc în descrierea emițătorului. În cadrul mesajului se au în vedere șase principii: intenția (câteodată e contraproductiv să se anunțe intenția de a influența pe cineva), gradul de organizare (un mesaj bine organizat e mai persuasiv decât unul fără o structură clară), marginalizarea (a ști când e mai potrivit să se prezinte ambele fețe ale unei probleme și când doar una), repetiția/redundanța (uneori mesajul trebuie repetat sub forme și moduri diferite pentru a fi receptat), întrebările retorice (utilizarea întrebărilor retorice e efectivă în persuasiune, acestea fiind afirmații mascate sub formă de întrebare), apelul la frică (centrat pe lucrurile negative ce se pot întâmpla dacă decidentul nu ia măsurile dorite)[25]. Emițătorul este persoana care emite mesajul. O parte din puterea de persuadare a unei persoane este legată de modul în care aceasta este percepută de interlocutor sau de public. Pentru un efect pozitiv persoana în cauză trebuie să fie credibilă, adică să facă dovada că are expertiză în domeniul abordat, că este de

22 Hoefer, Richard, *Advocacy Practice for Social Justice*, 4th Edition, Oxford University Press, New York, 2019, P. 89.
23 *Ibidem*, p. 91.
24 *Ibidem*, p. 94.
25 *Ibidem*, p. 98 – 100.

încredere și să fie plăcută de ceilalți.[26] Receptorul: pentru ca o campanie de advocacy să aibă succesul scontat se face apel la mai multe tipuri de abordare a problemei, în funcție de tipul de public.

Negocierea are loc între două sau mai multe grupuri ce, în ciuda faptului că au propriile interese, puncte de vedere sau nevoi încearcă să ajungă la un numitor comun. În negociere scopul e să se ajungă la o înțelegere pentru a se putea trece la acțiune în interesul tuturor sau pentru a se pune capăt unui conflict. Negocierea face parte din procesul de advocacy și este considerată a fi o unealtă mai puțin efectivă decât persusiunea, deoarece aici părțile implicate recurg la concesii, deci nicio parte nu obține tot ce își dorește[27].

Tratată separat, în spațiul contemporan, tema mesajului campaniei de advocacy evidențiază impactul pe care acesta îl poate avea, dacă se au în vedere o serie de caracteristici ale societății informaționale actuale. Mesajul campaniei trebuie să se potrivească, după cum reiese și din paginile anterioare, cu tipul de public țintă căruia i se adresează. Pentru a fi bine receptat, acesta trebuie să fie un mesaj coerent, clar, detaliat, unitar, potrivit cu tema campaniei, pentru ca autoritățile și persoanele ce au capacitatea mai mare de a-i influența pe aceștia să acorde suportul scontat cauzei. În dialogul cu autoritățile (factorii de decizie) organizația/asociația/instituția/coaliția ce recurge la procesul de advocacy va trebui să comunice acestora care este misiunea, obiectivele propuse. Pe lângă decidenți, ce constituie principalul public țintă al campaniei, mesajul trebuie să ajungă și la alte părți implicate mai mult sau mai puțin în aceasta, ce pot avea un rol însemnat în promovarea campaniei, și anume: membrii organizației/coaliției, liderii de opinie, influencerii, publicul, susținătorii și aliații, partenerii, finanțatorii, funcționarii publici, experții în politici publice, mass-media. Desigur, mesajul va fi formulat diferit, în funcție de caracteristicile publicului la care va ajunge. Piedicile ce pot apărea în cadrul strategiei de comunicare în cadrul unei asociații, coaliții etc. în campania de advocacy țin de mai multe elemente, atât din interiorul, cât și din exteriorul acestora: de structura internă, de conducere, constrângeri, provocări, obiective, mediul în care își desfășoară activitatea, modul de organizare și structură, oportunitățile ivite, sumele alocate pentru comunicare sau mediatizare, de sursele de finanțare etc.[28] Relația cu mass-media trebuie întreținută, în acest scop fiind numită o persoană ca purtător de cuvânt, stabilindu-se în caz de necesitate și alte persoane ce pot oferi informații de actualitate reprezentanților mass-media pe parcursul campaniei. Un instrument de informare pentru jurnaliști îl constituie dosarul de presă, din care aceștia pot afla contextul campaniei de advocacy (informații despre organizație/coaliție, punctele centrale ale campaniei, publicații)[29]. Deoarece trăim într-o societate tot mai tehnologizată, noile mijloace de comunicare se dovedesc un aliat de încredere în activitatea de advocacy. Mediul on-line reprezintă noua realitate la care se conectează îndeosebi publicul tânăr sau de vârstă medie. Multe persoane preferă să se informeze asupra știrilor din toate sectoarele activității umane de pe internet, renunțând la urmărirea canalelor de știri la radio sau tv. Informația din mediul online se propagă azi nu numai prin site-urile trusturilor de presă, ci și prin intermediul rețelelor sociale, a blogurilor, a canalelor de Youtube, a forumurilor de discuții. Avantajele trecerii la mediul online constă în viteza cu care se propagă informația, capacitatea mare de a forma curente de opinie, de a modela comportamente, de a crea grupuri de discuție – oferă subiecte de dezbatere și de a coagula grupuri de persoane interesate de anumite subiecte. Totodată, noile tehnologii vin cu noi pericole: furtul datelor personale, furtul identității, lipsa de educație în ceea ce privește selectarea informației din mediul online, bombardamentul

26 *Ibidem*, p. 100.
27 *Ibidem*, p. 93, 109.
28 Nicoșevici, Radu; Dragomirescu, Corina; Fiț, Simona; Pascal, Despina; Mitruțiu, Mircea, *Dialog civic și social prin lobby și advocacy*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013,p. 130.
29 *Ibidem*, p. 141.

informațional, lipsa accesului la tehnologiile necesare pentru accesarea mediului online, lipsa resurselor informaționale de încredere, piratarea etc[30]. Se observă necesitatea introducerii în programa de învățământ a unei discipline care să abordeze o serie de teme privitoare la accesarea informațiilor din mediul online: verificarea surselor de informație, selectarea informațiilor, pericolele pe care le prezintă accesarea anumitor site-uri, metode de protecție a datelor personale, găsirea unor surse de informație de încredere, fake-news etc. În privința noilor tehnologii media există o neconcordanță în ceea ce privește dezvoltarea tehnologică vis-a-vis de elaborarea unor ghiduri de accesare și utilizare a informației, dar și privitoare la conduita în mediul online. Procesul educațional trebuie să fie direcționat pentru populația din toate clasele sociale și de toate vârstele, deoarece tendința actuală este de a se trece tot mai mult în mediul online, inclusiv în privința deciziilor și politicilor ce afectează întreaga societate.

3. Justiție socială și advocacy

Justiția socială reprezintă atât un obiectiv, dezideratul democrațiilor actuale cât și un proces, prin care se încearcă îmbunătățirea condițiilor de viață pentru toți cetățenii. E greu de dat o simplă definiție justiției sociale, datorită existenței mai multor elemente ce țin de viața socială și de cea politică care sunt cuprinse în acest concept. Lee Anne Bell[31] încearcă o explicare a sintagmei, specificând că scopul justiției sociale constă în participarea egală și deplină a tuturor grupurilor într-o societate, modelându-se reciproc și simultan pentru satisfacerea propriilor nevoi[32]. Urmând acest concept se încearcă obținerea unei societăți cu o distribuire a resurselor în mod echitabil pentru toți membrii, în care cetățenilor li se asigură siguranță și securitate și în care fiecare persoană are posibilitatea să-și dezvolte propriul potențial. Un element important în acest tip de societate îl constituie modul în care cetățenii relaționează între ei, dând dovadă de responsabilitate socială față membrii comunității din care provin, dar și față de societate, interrelaționând cu ceilalți în mod democratic. De altfel, forma de guvernământ al societății bazată pe justiție socială este democrația participativă. Procesul prin care se pot atinge deziteratele justiției sociale se bazează pe participarea activă, pe implicarea cetățenilor în problemele sociale, în procesul de luare a deciziilor, astfel încât, prin mobilizare, aceștia să poată produce schimbările pe care le consideră necesare. La nivel global, comunitatea va deveni o rețea de societăți interdependente în care membrii sunt conștienți de propria putere și valoare în a modela propriile condiții de trai, astfel încât acestea să permită traiul în bune condiții pentru toată lumea.

Științele sociale, îndeosebi domeniul asistenței sociale au ca obiectiv obținerea șanselor egale în societate pentru grupurile defavorizate. Specialiștii din domeniu promovează integrarea acestora și lucrează în strânsă relație cu autoritățile pentru ca legislația să reglementeze chiar și situațiile speciale ce pot apărea în comunitățile ce nu au acces la toate resursele de care beneficiază restul societății. Se pun, astfel, bazele spre o societate bazată pe justiție socială. Vocile persoanelor defavorizate încep să fie auzite și prin intermediul organizațiilor non-guvernamentale sau a asociațiilor ce promovează drepturile acestor persoane prin campanii de advocacy. Deși procesele de advocacy și lobby cunosc o notorietate mai mare în Statele Unite, cele două fiind strâns legate una de alta, și Europa are propriile organizații cunoscute în acest domeniu. În ultima perioadă și România beneficiază de activitățile unor astfel de grupuri, dintre care multe au devenit cunoscute: societatea civilă Declic, fundația Hope and Homes for Children, organizația neguvernamentală SOS Satele Copiilor, organizația neguvernamentală Salvați Copiii, organizațiile Caritas, organizația Filia,

30 *Ibidem,* p. 146.

31 Adams, Maurianne; Bell, Lee Ann; Griffin, Pat, *Teaching for Diversity and Social* Justice, 2nd edition, Routledge, New York, London, 2007, p. 1-2.

32 În original: „The goal of social justice is full and equal participation of all groups in a society that is mutually shaped to meet their needs."

asociația ASSOC din Baia Mare etc. Adesea, o singură organizație poate derula în același timp mai multe campanii de advocacy, ce privesc cauze diferite. Impactul campaniilor de advocacy în România este mare, acesta se datorează mijloacelor utilizate pentru propagarea mesajelor, care pot varia de la anunțuri sau reclame radio ori televizate, emisiuni dedicate, până la campanii de informare pe rețelele sociale sau prin intermediul mesajelor transmise prin e-mail. Odată cu informarea publicului, aceste campanii se folosesc de căile de comunicație pentru a se finanța prin intermediul donațiilor sau pentru a strânge semnături ce servesc la susținerea cauzei.

Dintre campaniile de advocacy de succes în țara noastră, pe domeniul asistenței sociale amintim:

- campania HHC România prin care se urmărește închiderea orfelinatelor de tip vechi până în 2027 și transferarea copiilor orfani în case de tip familial. Până în prezent s-a reușit închiderea a 65 de orfelinate și construirea a 121 de case de tip familial[33].
- campania ”Avocatul Copilului” prin care organizația Salvați Copiii a reușit să informeze și să implice demnitari români și instituții internaționale pentru înființarea Avocatului Copilului în România[34], birou ce include persoana numită pentru a reprezenta interesele copiilor și pentru apărarea intereselor lor. Odată cu legea nr. 9 din 2018, a luat ființă Avocatul Copilului, în subordinea Avocatului Poporului[35].
- campania de informare a publicului în privința problemei violenței în familie asupra femeilor, organizată sub titlul ”Expoziția rufelor spălate în public” de către Fundația Filia, pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor[36];
- campania „Sentinela ASSOC” pentru sprijinul refugiaților ucraineni, derulată de organizația non-guvernamentală ASSOC, prin stranger de fonduri (donații),s ervicii wi-fi gratuit, asistență social, colectare de bunuri pentru redistribuirea către refugiați și consiliere psihologică[37].

Advocacy a făcut parte dintotdeauna din asistența socială, uneori susținându-se că acest domeniu de activitate s-a născut datorită procesului de advocacy[38]. De-a lungul istoriei s-au făcut pași importanți pentru depășirea dificultăților cu care s-au confruntat grupuri sau comunități din societate, pentru ca drepturile tuturor să fie respectate, iar accesul la bunuri și resurse să fie reglementat, astfel încât cât mai multe personae să beneficieze de ele, atât la nivel național, cât și peste hotare. În contemporaneitate, protestatarii pentru justiție social au început să fie atacați de către autorități. Un asemenea caz a avut loc cu ocazia protestului organizat la București în data de 10 august 2018, împotriva legii justiției ce urma să fie modificată cu contribuția guvernului Dăncilă. Zeci de mii de persoane, unele venite special pentru protest din străinătate s-au adunat în Piața Victoriei din București pentru a scanda împotriva guvernului. După amiază, odată cu forțarea cordonului de jandarmi de către protestatari, jandarmii au trecut la utilizarea spray-urilor cu gaz lacrimogen, în mod nediscriminat. Situația a escaladat, astfel că seara s-a făcut uz de tunuri cu apă și grenade lacrimogene pentru dispersarea mulțimii. O parte dintre manifestanți au fost loviți de către jandarmi, iar peste 200 de persoane au necesitat îngrijiri medicale. Nici până în prezent

33Fundația Hope and Homes for Children, online: https://hopeandhomes.ro/suntaici/, accesat în 29.11.2022.

34 Organizația Salvați Copiii, *Campania Avocatul Copilului*, online: https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/advocacy-campanii/avocatul-copilului, accesat în 29.11.2022.

35 Avocatul Copilului, *Activitatea Avocatului Copilului de la înființare până în prezent,* online: https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/09/activitate_avocatul_copilului.pdf , p. 1, accesat în 29.11.2022.

36 Centrul Filia, *Expoziția Rufelor Spălate în Public*, online: https://centrulfilia.ro/expozitia-rufelor-spalate-in-public/#, accesat în 29.11.2022.

37 Asociația ASSOC, *Sentinela ASSOC*, online: https://www.assoc.ro/santinela-assoc-s-a-reactivat-pentru-cauza-refugiatilor-din-ucraina/, accesat în 29.11.2022.

38 Hoefer, Richard, *Advocacy Practice for Social Justice*, 4th Edition, Oxford University Press, New York, 2019, p. 193.

vinovații pentru ordinele date jandarmilor nu au fost arestați. Abia în luna aprilie 2022 vinovații din acest dosar penal au început să fie urmăriți penal. Până în august 2022, 24 de jandarmi au fost urmăriți penal pentru agresiuni[39].

Organizația Declic a atras recent atenția asupra unui alt tip de atac asupra organizației (de fapt împotriva tuturor asociațiilor și organizațiilor neguvernamentale, care prin advocacy încearcă să aducă schimbări în societate) și a societății civile din România: guvernanții încearcă să limiteze dreptul acestor organizații de a ataca în instanță avizele și autorizațiile emise de autorități (care ar putea fi corupte). Proiectul legislativ (legea nr. 679 din 2022 și proiectul de lege B758 din 2022) a fost inițiat de către senatorul Cătălin-Daniel Fenechiu, fiind déjà votato de camerele Parlamentului. Organizația a început derularea unei campanii de advocacy împotriva acestei legi.

4. Concluzie:

Conceptul de advocacy implică o serie de elemente structurate într-un plan de campanie, al cărui scop constă în producerea unor schimbări sociale al căror rezultat constă în îmbunătățirea nivelului de trai și a legislației care afectează viața cetățenilor. Deși cu unele variațiuni, definițiile termenului cad de accord asupra faptului că advocacy este un proces prin care se urmăresc anumite obiective pe o perioadă de timp dată. Termenii de advocacy și lobby sunt de multe ori confundați: lobby-ul se referă la acțiunile întreprinse în campanile de advocacy pentru influențarea factorilor de decizie sau a persoanelor ce pot spori succesul unei campanii. Campaniile de advocacy au facilitat accesul populației la informații ce au legătură direct cu societatea, condițiile de viață, drepturile cetățenilor. În același timp ele au contribuit și la informarea autorităților asupra problemelor cu care se confruntă societatea, asupra legislației incomplete și a abuzurilor ce pot avea loc datorită unor reglementări defectuoase. De aceea organizațiile ce derulează campanile sunt intermediarii între populație – urmărind interesele acesteia – și factorii de decizie care au capacitatea de schimba lucrurile în bine. Dar pentru ca obiectivele propuse să se realizeze, comunicarea trebuie să se facă efficient, atât cu reprezentanții cetățenilor, cât și cu reprezentanții autorităților. Mass-media e cea care asigură diseminarea informațiilor în campania de advocacy, deci canalele de comunicare cu acestea trebuie stabilite de la început. Prin aceste campanii se dorește obținerea unei societăți în care fiecare persoană să se poată dezvolta până la potențialul său maxim, o societate bazată pe respect reciproc și pe colaborare. Putem susține că organizațiile, persoanele fizice, coalițiile, fundațiile și asociațiile ce fac uz de advocacy îndeplinesc rolul unui „câine de pază" al democrației, alături de jurnaliști. Campanile de informare derulate prin advocacy scot cetățeanul de rând din starea de inactivitate și indiferență și îl conștientizează de motivele pentru care trebuie să treacă la acțiune, încurajându-l să se implice în luarea deciziilor la nivel guvernamental. Prin semnalele de alarmă pe care le ridică aceste organizații se împiedică abuzurile puterii, a instituțiilor guvernamentale, administrative și a actorilor politici.

De aceea e cu atât mai important ca influența lobby-știlor și a persoanelor implicate în activități de advocacy să continue în granițele codului de etică pentru aceste activități, dar neîngrădite de autorități. Atacul la adresa acestor organizații constituie un atac la adresa democrației și a libertății de exprimare.

BIBLIOGRAPHY

Adams, Maurianne; Bell, Lee Ann; Griffin, Pat, *Teaching for Diversity and Social* Justice, 2nd edition, Routledge, New York, London, 2007

Bulat, Camelia ; Pascal, Despina, *Ghidul construirii, conducerii și menținerii* coaliților, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013

39 Declic, "*10 august – tribunalul ucide"*, online: https://www.declic.ro/campaign/vrem-ancheta-corecta-in-dosarul-10-august/, accesat în 29.11.2022.

Hoefer, Richard, *Advocacy Practice for Social Justice*, 4th Edition, Oxford University Press, New York, 2019

Nicoşevici, Radu; Dragomirescu, Corina; Fiț, Simona; Pascal, Despina; Mitruțiu, Mircea, *Dialog civic și social prin lobby și advocacy*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013

Preda, Oana; Presadă, Florina; Olteanu, Sînziana, *Advocacy – metode de intervenție a organizațiilor neguvernamentale în decizia publică*, CeRe – Centrul de Resurse pentru participare public, București, 2007

Profiroiu, Marius Constantin; Iorga, Elena, *Manual de politici publice*, Editura Economică, București, 2019

Șerbănescu, Sorina, *Dicționat explicativ trilingv de termeni în advocacy*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013

Tănăsescu, Elena Simina; Balosin, Miruna Andreea; Dima, Cosmin; Ducu, Cristian; Oanță, Ștefan-Ilie; Popescu, Ramona-Delia, *Lobby în România vs Lobby în UE,* Institutul European din România, București, 2015

Tudor, Nicoleta; Greucean, Sorana; Fiț, Simona; Pascal, Despina, *Argument și atitudine în dialogul cu puterea – experiențe și bune practici*, Academia de Advocacy, Timișoara, 2013

Surse online:

***. „Topul lobby-iştilor: Companiile care influenţează din umbră cele mai importante decizii luate în România cheltuie anual între 60 şi 80 de milioane de euro", *Ziarul financiar*, online: https://www.zf.ro/banci-si-asigurari/topul-lobby-istilor-companiile-care-influenteaza-din-umbra-cele-mai-importante-decizii-luate-in-romania-cheltuie-anual-intre-60-si-80-de-milioane-de-euro-15388541, publicat în 28.05.2016, ora 14:14, accesat în 29.11.2022

"Advocacy"**,** *Cambridge Bussiness English Dictionary***,** online: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advocacy , Cambridge University Press, accesat în 28.11.2022

"Advocacy"**,** *Merriam-Webster.com Dictionary***,** https://www.merriam-webster.com/dictionary/advocacy, accesat în 28.11.2022

"Advocacy"**,** *Oxford Advanced American Dictionary***,** online: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/advocacy , accesat în 28.11.2022

Advocacy Focus, "Understanding advocacy"**,** online: https://advocacyfocus.org.uk/services/understanding-advocacy/, accesat în 28.11.2022

Agenția Națională a Funcționarilor Publici, *Manual curs Politici publice*, online: http://www.anfp.gov.ro/R/Doc/2020/Proiecte/Manuale/Manual%20Politici%20publice%20iulie%202012.pdf, publicat iulie 2012, accesat în 28.11.2022

Asociația ASSOC, *Sentinela ASSOC*, online: https://www.assoc.ro/santinela-assoc-s-a-reactivat-pentru-cauza-refugiatilor-din-ucraina/, accesat în 29.11.2022

Avocatul Copilului, *Activitatea Avocatului Copilului de la înființare până în prezent,* online: https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/09/activitate_avocatul_copilului.pdf , p. 1, accesat în 29.11.2022.

Centrul Filia, *Expoziția Rufelor Spălate în Public*, online: https://centrulfilia.ro/expozitia-rufelor-spalate-in-public/#, accesat în 29.11.2022

Declic, "*10 august – tribunalul ucide"*, online: https://www.declic.ro/campaign/vrem-ancheta-corecta-in-dosarul-10-august/, accesat în 29.11.2022.

Fundația Hope and Homes for Children, online: https://hopeandhomes.ro/suntaici/, accesat în 29.11.2022

Organizația Salvați Copiii, *Campania Avocatul Copilului*, online: https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/advocacy-campanii/avocatul-copilului, accesat în 29.11.2022

Parlamentul României, „Lege nr. 62 din 10 mai 2011 (Legea dialogului social)", în *Monitorul official nr. 625 din 31 august 2012*, online: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/128345, accesată în 20.11.2022

NEW CONTEMPORARY CHALLENGES. YOUNG GENERATIONS AT THE CROSSROADS BETWEEN THE TEMPTATION OF THE SCREEN AND REALITY

Alin Bulumac

Scientific Researcher, PhD, European Center for Ethnic Studies, Romanian Academy

Abstract: The present material aims to raise an alarm signal to the general public about the harmful effects of the screen on the brain of young people. If in the West the lack of attention and concentration, the weakening of mental capacities, judgment and motivation represent continuous concerns of researchers, in Romania these deficiencies began to be noticed not long ago. The material aims to provide a threefold perspective: the first part consists in identifying and defining the concepts and cognitive processes that are affected by the audio-video technology, the second part consists in explaining how entertainment culture affects both the mental health and the individual life of man, and the last part addresses the mechanisms behind the dissolving process to which the human mind is subjected to in the contemporary society.

Keywords: Cognitive processes, Entertainment culture, Mental health, Young generation, Screen time

INTRODUCERE

Materialul de față își propune să aducă în discuție tema efectelor nocive ale ecranelor asupra dezvoltării creierului, minții și personalității umane, atât în cazul copiilor, cât și adulților. Mai exact, cercetările realizate în domeniu au demonstrat fără drept de apel încă de la începutul anilor 2000 că fireasca funcționare a creierului, dată de activitatea corticală este complet schimbată în momentul în care omul este expus unui ecran. Mai mult, cu cât vârsta celui expus este mai mică, cu atât efectele sunt mai însemnate (chiar ireversibile) În acest sens menționăm faptul că este nevoie doar de câteva ore pe zi petrecute în fața ecranelor în primii ani de viață ai copilului pentru ca acesta să înregistreze modificări ale activității cerebrale care, la rândul lor, vor influența definitoriu modul în care tânărul va răspunde pe viitor la provocările lumii reale și modul în care acesta va procesa informațiile. Mai precis, consecința directă este „introducerea" în mintea tinerilor a unei stări de pasivitate și a unei incapacități de concentrare.

Emisfera stângă a creierului, a cărei activitate este inhibată de privitul la televizor, nu se dezvoltă normal, fapt care favorizează crearea unui deficit în ceea ce privește procesele desfășurate în această emisferă: dezvoltarea gândirii logice și analitice, a vorbirii, a construirii frazei (citit și scris). Însă cele mai grave consecințe sunt cele create de jocurile video și televizor asupra cortexului prefrontal, cel care face diferența dintre om și animal (judecata). Dincolo de încetinirea dezvoltării sau chiar vătămarea produsă de expunerea la ecran a acestei zone esențiale în dezvoltarea proceselor de conștiință și a proceselor mentale superioare, expunerea la ecran afectează capacitatea de concentrare a atenției, slăbește motivația și favorizează comportamentele instinctive: bulimia, agresivitatea și pulsiunile sexuale[1]. Având

[1] Virgiliu Gheorghe, *Efectele micului ecran asupra minții copilului*, București, Editura Prodromos, 2013, p. 5

în considerare aceste motive, Academia Americană de Pediatrie recomandă ca până la doi ani copiii să nu fie lăsați să se uite la televizor, iar după această vârstă, pe toată perioada vârstei școlare, să li se limiteze timpul destinat vizionării (cumulat televizor, video, calculator, telefon) la una sau cel mult două ore pe zi.

Mai mult decât atât, nu doar tinerii sunt afectați de ecrane, ci și adulții. Și în rândul acestora, vizionarea repetată și îndelungată a programelor TV produce daune: intensificarea stării de nervozitate și agitație mentală, slăbirea capacității de concentrare și memorare, apariția stării de pasivitate și a plictiselii, a depresiilor, a anxietății și a tulburărilor de personalitate[2].

S-a dovedit faptul că stresul generat pe parcursul și în urma expunerii la ecranul televizorului poate afecta serios creierul, distrugând celula nervoasă din zonele cortexului prefrontal și ale emisferei stângi[3]. Astfel, la nivel general acceptat de specialiștii din domeniu[4] este recomandată evitarea ecranelor în cazul persoanelor care sunt deja stresate sau obosite nervos, și înlocuirea acestora cu activități care contribuie la relaxare (ieșirea în natură și activități practice, fie lectură sau comunicarea față în față cu cei dragi).

CARACTERISTICILE ACTIVITĂȚII CORTICALE PE PARCURSUL VIZIONĂRII TV

Cercetările făcute în ultimele două decenii arată faptul că, indiferent de conținutul programului de televiziune urmărit, activitatea electrică a creierului (traseele electroencefalografice) celor ce privesc la televizor se schimbă dobândind, după numai două minute (!), o nouă configurație, neîntâlnită în nicio altă activitate umană.[5]

CE SE ÎNTÂMPLĂ MAI EXACT ?

1. În cadrul unui important proiect de cercetare realizat de către soții Emery, din cadrul Universității de Stat din Canberra, Australia, s-a ajuns la următoarea concluzie: „odată ce televizorul este pornit, undele creierului încetinesc până când undele alfa și teta devin preponderente. Cu cât televizorul stă mai mult timp aprins, cu atât sunt mai lente undele cerebrale”[6].

Modelele de emisie alfa, ce se regăsesc în zona occipitală, dispar în momentul în care are loc un proces de căutare de informație. Orice orientare spre lumea „exterioară” crește frecvența undelor cerebrale și blochează emisia de unde alfa. Specificul undelor alfa este faptul că acestea apar atunci când individul nu se orientează către ceva anume. Altfel spus, un sinonim al stării alfa ar fi „în afara spațiului, fără orientare”[7]. Este destul de cunoscut faptul că atunci când o persoană se orientează către „ceva” din exteriorul acesteia, la nivelul creierului are loc o creștere a frecvenței undelor cerebrale de tip beta, în timp ce undele alfa dispar. Se poate concluziona astfel faptul că ecranul televizorului, în loc să antreneze atenția activă, o suspendă[8].

2. Un aspect interesant referitor la privitul la televizor este apariția unei anomalii neurologice: inhibarea activității emisferei stângi a creierului, care își reduce foarte mult activitatea.[9]

Locul emisferei stângi este luat de către emisfera dreaptă care preia în acest fel toate activitățile cognitive. Gravitatea faptului constă în crearea unor efecte negative pentru dezvoltarea și sănătatea creierului. Acest lucru se întâmplă deoarece emisfera stângă este regiunea critică pentru organizarea, analiza și judecata datelor primite, în timp ce partea

[2] Op. cit.: p. 6
[3] Op. cit.: p. 5
[4] Op. cit.: p. 7
[5] Op. cit.: p. 8
6 Op. cit.: p. 8
[7] Op. cit.: p. 10
8 Op. cit.: p. 9
[9] Op. cit.: p. 11

dreaptă a creierului tratează informația primită în mod necritic, adică nu descompune și nu decodifică informația în întregul ei, determinând răspunsuri mai degrabă emoționale decât raționale/logice[10]. Astfel se explică de ce nu putem trata rațional conținutul unei emisiuni televizate, deoarece emisfera stângă a creierului nu este operațională în tot intervalul de timp cât are loc expunerea la ecran.

3. Comunicarea informației între cele două emisfere cerebrale realizată prin puntea corpului calos este aproape întreruptă în timpul vizionării emisiunii televizate.[11]

Acest lucru are implicații din cele mai serioase deoarece explică cum vizionarea TV este aproape sinonimă cu somnambulismul. Mai precis, cu toate că emisfera dreaptă înregistrează imaginile de la televizor, lipsa legăturii dintre cele două emisfere sau întreruperea ei temporară duce la imposibilitatea ca procesele de conștientizare și înțelegere a acelor imagini să aibă loc. Așadar se poate explica, rațional, de ce majoritatea oamenilor înregistrează o dificultate în a-și aminti lucrurile pe care le-au vizionat anterior[12]. Altfel spus, mintea omului situat în fața televizorului nu mai este funcțională în procesele de cunoaștere, de comprehensiune, de raționare și de organizare a informației asimilate. (Large, 2000) VAD CA AICI E ALTFEL TRIMITEREA (IN TEXT ȘI NU FOOTNOTE, E GRESEALA?)

4. O altă consecință, poate cea mai gravă, a expunerii îndelungate la ecrane este afectarea dezvoltării și funcționării cortexului prefrontal.[13]

În rândul neuropsihologilor este recunoscut[14] faptul că mărirea timpului de vizionare înseamnă prelungirea stării maladive în care se află cortexul prefrontal, fapt care are consecințe directe asupra dezvoltării creierului. Relevanța este dată de faptul că această regiune reprezintă centrul executiv al creierului uman și sediul tuturor proceselor mentale superioare: atenția, motivația, controlul comportamentului și al emoțiilor. Altfel spus, această regiune diferențiază pe om de animal, căci prin aceasta se desfășoară toate procesele „de reflexie, sinteza de gândire, emoție și comportament și tot ceea ce definește omul ca subiect personal al propriei existențe”[15].

Toate aceste lucruri trimit la o serie de întrebări precum: care este pe termen lung efectul vizionării TV asupra creierului? În ce măsură expunerea poate să producă modificări funcționale și chiar structurale la nivelul creierului și schimbări în comportamentul uman sau în abilitățile mentale ale noilor generații ?

POATE TELEVIZORUL AFECTA DEZVOLTAREA CREIERULUI ?

Institutul Național de Evaluare a Progresului Educațional din America a indicat la nivelul anilor 1990 apariția unor importante deficiențe în ceea ce privește capacitățile cognitive de nivel superior, mai cu seamă cele necesare pentru o înțelegere profundă a textului scris, în matematică și științe, efecte și tendințe care au început, treptat, să fie identificate chiar și în cadrul celor mai bune colegii și instituții de învățământ. Înregistrarea acestui fenomen care a indicat că „ceva” se întâmplă la nivel colectiv, de generație, căci dincolo de faptul că metodele clasice de predare-învățare nu mai dau rezultate, dar nici cele mai noi inovații în domeniul metodologiilor de predare nu asigură rezultatele așteptate.

ROLUL MEDIULUI ÎN DEZVOLTAREA STRUCTURALĂ A CREIERULUI

Este cunoscut faptul că odată cu experiența și învățarea, conexiunile neuronale se dezvoltă iar creierul se schimbă continuu: „ceea ce face copilul în fiecare zi, modul în care gândește, felul în care comunică, ceea ce învață, stimulii care îi atrag atenția, toate acestea au puterea de a-i modifica structura creierului. Nu numai că schimbă modul în care creierul este

[10] Op. cit.: p. 11
[11] Op. cit.: p. 11
12 Op. cit.: p. 10
[13] Op. cit.: p. 12
[14] Op. cit.: p. 12
[15] Op. cit.: p. 12

folosit (schimbări funcționale), dar cauzează, de asemenea, și modificări structurale în sistemele traseelor neuronale"[16].

Creierul, precum întregul organism, are nevoie să se hrănească pentru a se dezvolta normal, iar hrana acestuia constă în stimulii mediului, provocările existențiale și mentale pe care le întâmpină omul, nu numai din primii ani de viață, ci chiar din pântecele mamei[17]. Cu cât experiențele sunt mai sărace, cu atât creierul va fi mai slab dezvoltat, deci incapabil de a se adapta, de a face față noilor provocări, de a gândi și de a rezolva problemele cu care omul se confruntă. Stimulii pe care trebuie să-i întâmpine un copil și experiențele pe care le trăiește este necesar să aibă anumite caracteristici pentru a constitui hrana corespunzătoare dată la timpul potrivit[18].

A. PERIOADA OPTIMĂ PENTRU DEZVOLTAREA CORTEXULUI UMAN

Dr. Jane Bernstein afirmă faptul că se cunoaște foarte bine că există o perioadă optimă când organismul este pregătit să se ocupe de un anumit tip de stimuli. Când acești stimuli nu apar în perioada critică există o probabilitate mare ca structurile creierului care îi procesează, nefuncționând, să nu se dezvolte, ci să se atrofieze.[19] Spre exemplu, primele luni și ani din viață sunt mai potriviți pentru dezvoltarea structurilor corticale ce asigură vederea, auzul, vorbirea, etc. Mai târziu, începe perioada dezvoltării abilităților mentale superioare, iar dacă aceste perioade specifice lipsesc, structurile sau funcțiile aferente la nivelul creierului vor rămâne nedezvoltate.

O serie de observații făcute asupra unor oameni privați de stimulii necesari dezvoltării ariilor corticale răspunzătoare de vedere, auz sau vorbire în perioada optimă (5-6 ani), au arătat că aceștia nu au mai putut dobândi niciodată abilitățile respective, specifice unui om obișnuit. În paralel, aceleași probleme au putut fi identificate și în cazul copiilor care au crescut din primii ani de viață cu televizorul, cazuri în care dificultățile întâmpinate au fost proporționale cu timpul acordat zilnic expunerii la ecrane.

B. CARACTERUL REFLEXIV AL EXPERIENȚEI

Pentru o dezvoltare mentală armonioasa, mediul în care trăiește copilul nu trebuie să fie unul agitat, construit artificial, ci, mai curând, unul liniștit. Este necesar de avut în vedere că pentru dezvoltarea creierului are importanță, nu atât activitatea exterioară, cât intensitatea proceselor interioare, reflexive, cum ar fi vorbirea copilului cu sine însuși despre uimitoarea lume care îl înconjoară. În acest sens, unele din efectele cele mai nocive generate de expunerea la ecrane timp îndelungat sunt limitarea introspecției, a imaginației și a aparatului critic, dimpreună cu lipsa răbdării, refuzul stării de plictis, dependența față de stimulii vizuali și rapiditatea mișcării imaginii.

C. EXPERIENȚA CUVÂNTULUI – DIALOGUL CU PROPRII PĂRINȚI

Părinții constituie cea mai bună călăuză pe care copilul o poate avea pentru a înțelege lumea înconjurătoare și pentru a-și dezvolta mintea. Dialogul cu aceștia, cuvântul rostit rar, cu înțeles, răbdare și dragoste de către părinți, ocupă cel mai important rol în configurarea rețelelor neuronale, mai mult decât oricare altă experiență.[20]

D. EXPERIENȚA TREBUIE SĂ FIE INTERACTIVĂ

Copilul trebuie să aibă controlul realității pentru a se putea implica în procesul de explorare a acesteia. Interacțiunea activă cu mediul, atât la nivel fizic al atingerii și jocului, cât și la nivel psihologic, al reflecției și imaginației, este esențială pentru dezvoltarea normala a cortexului. Așadar, copilul trebuie să se implice activ în diferite jocuri, folosindu-și imaginația și interacționând cu alți copii. Toate aceste lucruri constituie mediul ideal pentru

16 Op. cit.: p. 15
17 Op. cit.: p. 16
18 Op. cit.: p. 16
19 Op. cit.: p. 16
20 Op. cit.: p. 17

dezvoltarea normală a minții copilului, pentru punerea bazelor structurale și funcționale ale creierului, necesare tuturor activităților de mai târziu.

LECTURĂ VS ECRAN SAU PROBLEMELE DE ATENȚIE (ADHD)

Este cunoscut publicului larg faptul că tinerii nu mai pot urmări cu atenție un subiect anume și că abilitatea, chiar disponibilitatea acestora de a se concentra este redusă[21]. ADHD (Attention Deficit or Hyperactivity Disorder) este boala cu care se confruntă cel puțin o treime dintre tinerii americani[22]. Permanenta agitație mentală, incapacitatea de a stărui în rezolvarea unei probleme, de a citi cărți mai dificile sau de a face o muncă oarecare sunt activități percepute ca fiind plictisitoare. În aceeași notă au fost identificate o serie de comportamente specifice[23]:

- neputința de a duce la bun sfârșit activitatea începută
- incapacitatea de a asculta și de a urmări
- dificultatea de a sta concentrat sau conectat la o activitate
- a acționa înainte de a gândi
- alternarea rapidă a unei activități cu alta
- dificultatea organizării și planificării acțiunilor
- dificultatea de a-și aștepta rândul. (Healy, 1990)

Însă, dacă ne uităm la principalele mecanisme prin care televiziunea subminează lectura[24] putem menționa următoarele:

- Este anulată satisfacția pe care o produce lectura, înlocuind-o cu plăcerea facilă a micului ecran, inhibând dezvoltarea abilităților necesare citirii
- Vizionarea solicită un efort mental inferior celui cerut de lectură, transformă experiența cititului în ceva dificil
- Dependența de televizor micșorează timpul pe care copiii sunt dispuși să-l petreacă spre a găsi răspunsul la problemele pe care trebuie să le rezolve

Și dacă ne uităm la ce experiență presupune lectura[25]:

- Lectura eliberează imaginația, care trebuie să construiască, să-și imagineze înțelesul cuvintelor, al lucrurilor citite. Televizorul însă blochează procesul imaginativ, oferind imaginile de-a gata, deja formate.
- Lectura presupune un ritm mai încet sau mai rapid, în funcție de capacitatea de înțelegere a textului, în timp ce televizorul impune un ritm foarte rapid al derulării imaginilor care depășește capacitatea omului de a procesa informația.
- Cititul presupune concentrarea minții, dezvoltarea atenției iar televizorul, dimpotrivă, susține o atitudine pasivă, atenția nefiind dirijată din interior, ci captivată și susținută prin stimuli externi.

Putem concluziona faptul că proporțional cu timpul expunerii la ecrane scade capacitatea de a mai adânci înțelesurile ascunse dincolo de rândurile parcurse prin lectură. Iar pentru omul societății tehnologiei video, cartea pare a fi un obiectiv foarte îndepărtat, un lucru plicticos, fiindcă nu o mai poate citi, urmări și înțelege[26].

REALITATEA DE AZI DIN ROMÂNIA

Într-un studiu[27] din anul 2022 publicat în revista JAMA Pediatrie, cercetătorii au analizat 422 de răspunsuri ale părinților și îngrijitorilor pentru a evalua cât de probabil este ca

[21] Op. cit.: p. 35
[22] Op. cit.: p. 35
[23] Op. cit.: p. 36
[24] Op. cit.: p. 36
[25] Op. cit.: p. 33
[26] Op. cit.: p. 29
[27] Jenny S. Radesky, MD; Niko Kaciroti, PhD; Heidi M. Weeks, PhD; et al, „Longitudinal Associations Between Use of Mobile Devices for Calming and Emotional Reactivity and Executive Functioning in Children Aged 3 to

aceştia să folosească dispozitive inteligente pentru distragerea atenţiei copiilor şi cât de dereglat a fost comportamentul copilului cu vârstă cuprinsă între 3 şi 5 ani, studiu efectuat pe o perioadă de şase luni. Oricât de tentantă ar fi ideea de a le înmâna copiilor un telefon sau orice alt dispozitiv inteligent pentru a genera, ca răspuns implicit, liniştirea copilului, numărul studiilor care demonstrează că dispozitivele digitale aduc mai multe probleme legate de capacitatea copiilor de a reacționa emoțional a crescut semnificativ[28] Utilizarea frecventă a dispozitivelor digitale pentru a distrage atenția de la comportamentul neplăcut și perturbator, cum ar fi accesele de furie, a fost asociată cu o mai mare dereglare emoțională la copii - în special băieții și copiii care se luptau deja cu reglarea emoțională.[29] Un alt aspect relevat de acest studiu arată că există două probleme legate de distragerea atenției cu ajutorul ecranului: o primă problemă este aceea că mass-media îi răpește copilului oportunitatea de a învăța cum să răspundă la emoțiile dificile, iar al doilea aspect îl reprezintă faptul că aceste emoții dificile și puternice sunt exprimate în mod agresiv, în vederea obținerii lucrului dorit[30].

Pentru realitatea din România, există încă de ceva vreme destul de multe date care pregătesc în avans publicul larg pentru o eventuală agravare a situației. Unul dintre semnele prevestitoare a unei stări degenerante îl reprezintă rezultatele foarte slabe obținute de tineri la testele Pisa. Mai concret, România are cele mai slabe rezultate din ultimii ani la testele PISA. Pentru anul 2018, datele publicate de către directoratul pentru Educație al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) arată că scorul obținut a fost în scădere față de ultimele două testări la care România a participat (2012 și 2015) la toate cele trei domenii testate: citire, matematică și științe, în timp ce procentul de analfabetism funcțional a ajuns la Mai mult, la capitolul citire/lectură, cei care nu au reușit să treacă de exercițiile cu grad foarte redus de dificultate au ajuns la cifre 41 la citire, respectiv 47 la matematică, în condițiile în care media OECD este la jumătatea acestor valori. Pentru științe, 44% dintre cei testați nu ajung nici măcar la nivelul 2, adică nu au competențe de bază și nu pot face conexiuni între informațiile pe care le dețin și aspecte din viața reală.[31]

O POSIBILĂ EXPLICAȚIE

Un studiu[32] realizat de D&D Research în septembrie 2017, pe un eşantion de 716 persoane, relevă expunerea îndelungată la ecrane a copiilor din România urbană:

1. copiii între 2-5 (neîmpliniți) ani stau în medie 3h și 4 minute în fața ecranelor
2. copiii între 5-9 ani stau în medie 3h și 54 minute în fața ecranelor

Un alt studiu pe care îl menționăm este cel realizat de Organizaţia „Salvaţi Copiii", referitor la utilizarea Internetului de către copii, ce a fost realizat pe un eşantion de 1.156 de persoane cu vârste între 12 şi 17 ani, inclusiv, în perioada aprilie – septembrie 2018. Conform

---

5", *JAMA Network*, 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/article-abstract/2799042, accesat la data de 13 decembrie 2022.

[28] Madeline Holcombe, „Giving your child a screen may hinder emotional regulation, study says. Here's what to do instead", 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://edition.cnn.com/2022/12/12/health/tantrum-distraction-screens-parenting-wellness/index.html, accesat la data de 13.12.2022

[29] Madeline Holcombe, „Giving your child a screen may hinder emotional regulation, study says. Here's what to do instead", 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://edition.cnn.com/2022/12/12/health/tantrum-distraction-screens-parenting-wellness/index.html, accesat la data de 13.12.2022

[30] Madeline Holcombe, „Giving your child a screen may hinder emotional regulation, study says. Here's what to do instead", 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://edition.cnn.com/2022/12/12/health/tantrum-distraction-screens-parenting-wellness/index.html, accesat la data de 13.12.2022

[31] Mihai Peticilă, „Rezultate PISA 2018: România obține cel mai slab punctaj din ultimii 9 ani, cea mai mare cădere fiind la Matematică. Analfabetismul funcțional, la apogeu", 3.12.2019, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/rezultate-pisa-2018-romania-obtine-cel-mai-slab-punctaj-din-ultimii-9-ani-cea-mai-mare-cadere-fiind-la-matematica-analfabetismul-functional-la-apogeu/, accesat la data de 13.12.2022

[32] R.P., *„Cât stau copiii români pe telefoane și TV: aproape 4 ore pe zi în fața ecranelor"*, 18.10.2022, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/copiii-romani-stau-4-ore-pe-zi-in-fata-ecranelor/, accesat la data de 12.12.2022

rezultatelor, mai mult de un sfert dintre copii petrec peste şase ore online, pe tablete şi telefoane, în timpul unei zile de şcoală iar 43% dintre cei chestionaţi spun că au văzut sau au primit mesaje cu conţinut sexual în mediul virtual[33].

Potrivit aceluiaşi studiu, copiii utilizează cel mai des pentru a naviga pe internet următoarele tehnologii: telefonul mobil (96,1%), laptop-ul (46,6%), computerul (desktop - 33,2%) , TV-ul inteligent (17%), tableta (16,4%) şi, nu în ultimul rând, consola de jocuri (7,3%)[34]. Mai mult decât atât, studiul arată că în timp ce se află la şcoală, peste un sfert dintre copiii care au participat la studiu, respectiv 27%, au spus că stau online peste şase ore în faţa unui dispozitiv inteligent sau îl verifică în mod constant, iar în cazul zilelor libere, procentul copiilor care stau mai mult de şase ore pe zi pe internet sau îşi verifică periodic dispozitivul inteligent creşte la peste 47%.[35]

În ciuda acestor date şi a studiilor care atrag atenţia asupra efectelor negative ale ecranelor asupra dezvoltării mentale, cognitive, atitudinale sau emoţionale asupra înregistrate în cazul tinerilor, liderii politici ai României aleg să încurajeze utilizarea cât mai rapidă şi îndelungată a noilor tehnologii. Astfel, în totală contradicţie cu cele mai recente concluzii ştiinţifice, mediul instituţional elaborează şi promovează „Strategia privind digitalizarea educaţiei din România 2021-2027". Din conţinutul acesteia redăm următoarea concluzie:

„Adaptarea sistemului de educaţie şi formare la evoluţia tehnologică reprezintă un proces complex, necesar pentru pregătirea şi perfecţionarea resurselor umane şi element esenţial al dezvoltării, modernizării şi inovării societăţii. Utilizarea noilor tehnologii digitale este calea directă pentru a face şcoala mai atractivă pentru elevi, mai adaptată nevoilor şi stilului lor de viaţă, mai eficientă în a dezvolta competenţe, generând educaţie pe tot parcursul vieţii."[36]

ÎN LOC DE CONCLUZII

Realitatea în care trebuie să se integreze copiii şi tinerii din România contemporană pare a fi lipsită de apărare în faţa noii şi impunătoarei realităţi virtuale, mult mai atractivă dar şi mult mai nocivă. În contextul în care tendinţa şi accentul la nivel naţional este pus pe o cât mai mare digitalizare a tuturor aspectelor vieţii cotidiene, semnalele de alarmă ridicate de către specialişti din diverse domenii asupra efectelor negative şi profunde asupra viitorului copiilor şi tinerilor, par a fi fie ignorate, fie necunoscute. Per ansamblu, aceste provocări la adresa viitorului tinerilor şi implicit al naţiunii, mai relevă o altă serie de probleme, care derivă din efectele imediate înregistrate: scăderea calităţii conviețuirii între soţi, înlocuirea dialogului cu dispozitivele inteligente, a timpului petrecut împreună cu familia înlocuit de diverse activităţi desfăşurate în mediul virtual (de la jocuri până la noile realităţi virtuale), etc. Pentru moment, lăsăm comunicatul Ministerului Educaţiei să ne mărturisească încotro sunt îndrumate noile generaţii:

„Un obiectiv ambiţios al Ministerului Educaţiei este ca, la sfârşitul perioadei de implementare a PNRR [2027]*, fiecare sală de clasă din România să fie echipată cu tablă inteligentă cu ecran tactil, care să substituie creta şi tablele clasice. ... O reformă pe care o apreciez ca fiind radicală este aceea a trecerii de la stilul clasic, cu creta pe tablă, la tabla*

[33] S.A., „Un sfert dintre copiii din România stau peste şase ore pe zi online, pe tablete şi telefoane", 2.12.2019, [online] disponibil la adresa: https://www.zf.ro/eveniment/un-sfert-dintre-copiii-din-romania-stau-peste-sase-ore-pe-zi-online-pe-tablete-si-telefoane-18643173, accesat la data de 13.12.2022

[34] Ciprian Grădinaru, „Studiu privind utilizarea internetului de către copii", p.10, [online] disponibil la adresa: https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/92/928f0bff-bffa-447a-9a27-df979ba1008f.pdf, accesat la data de 14.12.2022.

[35] Ciprian Grădinaru, „Studiu privind utilizarea internetului de către copii", p.10, [online] disponibil la adresa: https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/92/928f0bff-bffa-447a-9a27-df979ba1008f.pdf, accesat la data de 14.12.2022.

[36] Ministerul Educaţiei, „Strategia privind digitalizarea educaţiei din România 2021-2027", [online] disponibil la adresa: https://www.smart.edu.ro/, accesat la data de 13.12.2022

inteligentă, interactivă. (…) Aceste table interactive pe care le dorim în fiecare clasă din școlile românești nu necesită un proces foarte complicat de utilizare și acele cadre didactice care sunt mai puțin familiarizate încă cu mediul digital vor putea să scrie normal pe acea tablă, exact așa cum scriu și cu creta, având avantajul că ceea ce predau la clasă se poate transfera, știți foarte bine, instantaneu, pe telefoane, tablete, laptopuri pe care le utilizează elevii. Deci, insist asupra acestei reforme, pentru că este o schimbare radicală a școlilor românești"[37] Cu ce costuri, se implementează toate aceste măsuri ? Rămâne de văzut.

BIBLIOGRAPHY

1. Ciprian Grădinaru, „Studiu privind utilizarea internetului de către copii", p.10, [online] disponibil la adresa: https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/92/928f0bff-bffa-447a-9a27-df979ba1008f.pdf, accesat la data de 14.12.2022.
2. Healy, Jane M, Endangered Minds, Touchstone, New York, 1990.
3. Jenny S. Radesky, MD; Niko Kaciroti, PhD; Heidi M. Weeks, PhD; et al, „Longitudinal Associations Between Use of Mobile Devices for Calming and Emotional Reactivity and Executive Functioning in Children Aged 3 to 5", *JAMA Network*, 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/article-abstract/2799042, accesat la data de 13 decembrie 2022.
4. Large, M., Who`s bringing them up? How to break the TV habbit, Hawthorn Press, 1997.
5. Madeline Holcombe, „Giving your child a screen may hinder emotional regulation, study says. Here's what to do instead", 12.12.2022, [online] disponibil la adresa: https://edition.cnn.com/2022/12/12/health/tantrum-distraction-screens-parenting-wellness/index.html, accesat la data de 13.12.2022
6. Mander, Jerry, *Four arguments for the elimination of television*, Quill, New York, 1978.
7. Mihai Peticilă, „Rezultate PISA 2018: România obține cel mai slab punctaj din ultimii 9 ani, cea mai mare cădere fiind la Matematică. Analfabetismul funcțional, la apogeu", 3.12.2019, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/rezultate-pisa-2018-romania-obtine-cel-mai-slab-punctaj-din-ultimii-9-ani-cea-mai-mare-cadere-fiind-la-matematica-analfabetismul-functional-la-apogeu/, accesat la data de 13.12.2022
8. Ministerul Educației, „Strategia privind digitalizarea educației din România 2021-2027", [online] disponibil la adresa: https://www.smart.edu.ro/, accesat la data de 13.12.2022
9. R.P., *„Cât stau copiii români pe telefoane și TV: aproape 4 ore pe zi în fața ecranelor"*, 18.10.2022, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/copiii-romani-stau-4-ore-pe-zi-in-fata-ecranelor/, accesat la data de 12.12.2022
10. S.A., „Tablă interactivă cu diagonala de 216 cm, 4K și cameră de videoconferință cu telecomandă – echipamente obligatorii în standardele de echipare a oricărei clase. Laboratoarele de informatică vor avea calculatoare pentru fiecare elev, iar SmartLab-urile – imprimante 3D, scanere 3D și ochelari de realitate virtuală", 06.04.2022, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/oficial-tabla-interactiva-cu-diagonala-de-216-cm-4k-si-camera-de-videoconferinta-cu-telecomanda-echipamente-obligatorii-in-

[37] S.A., *„Tablă interactivă cu diagonala de 216 cm, 4K și cameră de videoconferință cu telecomandă – echipamente obligatorii în standardele de echipare a oricărei clase. Laboratoarele de informatică vor avea calculatoare pentru fiecare elev, iar SmartLab-urile – imprimante 3D, scanere 3D și ochelari de realitate virtuală",* 06.04.2022, [online] disponibil la adresa: https://www.edupedu.ro/oficial-tabla-interactiva-cu-diagonala-de-216-cm-4k-si-camera-de-videoconferinta-cu-telecomanda-echipamente-obligatorii-in-standardele-de-echipare-a-oricarei-clase-laboratoarele-de-informatica-vor/, accesat la data de 12.12.2022

standardele-de-echipare-a-oricarei-clase-laboratoarele-de-informatica-vor/, accesat la data de 12.12.2022

11. S.A., „Un sfert dintre copiii din România stau peste şase ore pe zi online, pe tablete şi telefoane”, 2.12.2019, [online] disponibil la adresa: https://www.zf.ro/eveniment/un-sfert-dintre-copiii-din-romania-stau-peste-sase-ore-pe-zi-online-pe-tablete-si-telefoane-18643173, accesat la data de 13.12.2022

12. Virgiliu Gheorghe, *Efectele micului ecran asupra minții copilului*, București, Editura Prodromos, 2013.

INTELLECTUAL CREATIONS RELATED TO THE WORK IN REGULATION OF LAW NO. 8/1996 - TRANSLATIONS, ADAPTATIONS, ANNOTATIONS, DOCUMENTARY WORKS AND MUSICAL ARRANGEMENTS

Ionela Cecilia Șulea

Assist. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: In this article I will analyze the category of derivative works list in art. 8 lit. a) Law no. 8/1996. These are, without prejudice the rights of the authors of the original work, subject to copyright because they are derivative works that were created starting from one or more pre-existing works, but they have elements of originality.
These works are part of the category of derivative works. Specifically, they are created starting from one or more pre-existing works and the final work always has an element of originality that defines it from the original one.
In conclusion I will underline why these derivate works must be protected by Law no. 8/1996.

Keywords: derivative works, originality, legal protection.

Introducere

Pentru o imagine de ansamblu, menționez faptul că, pentru a face obiectul dreptului de autor, *opera derivată* trebuie să îndeplinească trei cerințe în mod cumulativ. Aceste condiții sunt necesare și pentru a se bucura de protecția juridică acordată de Legea nr. 8/1996.

În primul rând, opera derivată trebuie să preia anumite elemente dintr-o operă originală preexistentă, iar aceste elemente trebuie să fie identificabile.

În al doilea rând, opera derivată trebuie să fie rezultatul unei activități creatoare[1]. În acest context, menționăm că originalitatea[2] operei derivate poate să rezulte din transformarea unei opere originale sau din modul de alegere ori de dispunere, în cadrul acesteia, a materialului preluat dintr-o operă originală sau chiar derivată[3]. În concret,

1 A se vedea: A. Ionașca, N. Comșa, M. Mureșan, *Dreptul de autor în R.S.R.,* Editura Academiei, București, 1969, p. 59; V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura Global Lex, București, 2001, p. 256. Tot în acest sens, arătăm faptul că este imperios necesar ca orice persoană să își poată atinge potențialul maxim având acces liber la toate șansele ce se ivesc pe parcursul dezvoltării sale. Pentru detalii a se vedea, O. V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022, p. 672.

2 Pentru detalii în acest sens, a se vedea: V. Roș, A. Livădariu, *Condiția originalității în operele științifice*, în „Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale", București, nr. 2/2014, p.p. 9-28; A. Speriusi - Vlad, *Despre originalitate, noutate, prioritate și despre plagiat*, în „Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale", București, nr. 3/2014, p.p. 21-22.

3 A se vedea T. Bodoașcă, L. I. Tarnu, *Dreptul proprietății intelectuale*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2015., p. 24.

originalitatea operei este în strânsă legătură cu individualitatea ei. La rândul ei, individualitatea poartă amprenta personalității autorului[4].

În al treilea rând, este expres prevăzut în art. 8 din Legea nr. 8/1996 că *prin realizarea unei opere derivate nu trebuie să fie prejudiciate drepturile autorilor operelor originale.* Având în vedere lipsa de distincție a dispozițiilor art. 8, putem concluziona că sunt avute în vedere atât drepturile morale, cât și cele patrimoniale[5].

Categoria de opere derivate reglementate de art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996

Art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996 enumeră o categorie de opere derivate, și anume:

– traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație [lit. a)]. Acestea constituie, fără a prejudicia drepturile autorilor operei originale, obiect al dreptului de autor deoarece sunt opere derivate care au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente

Operele enumerate mai sus fac parte din categoria operelor derivate[6]. În concret, acestea sunt create pornind de la una sau mai multe opere preexistente[7]. În doctrina de specialitate se menționează un tip de operă derivată ce poartă denumirea de *operă compozită*[8]. Aceasta este o creație nouă în care este încorporată o operă preexistentă, fără ca autorul acesteia să colaboreze la crearea noii opere. În acest sens, menționăm că, opera derivată reprezintă genul, iar opera compozită reprezintă specia.

Traducerile

Traducerea este o îndeletnicire veche[9], transformându-se într-o necesitate în urma *amestecului limbilor*[10] (pildă care se regăsește în Vechiul Testament[11]), în care toate limbile de pe pământ au fost amestecate astfel încât să nu se mai poată înțelege semenii între ei. Astfel s-a născut nevoie de traduceri. Iar acestea sunt indispensabile deoarece ajută întreaga omenire să comunice și să coexiste[12].

Conform înțelesului curent din limba română modernă, „traducerea" este scrierea care cuprinde transpunerea unui cuvânt, frază, text din limba în care a fost scris într-o alta limbă[13]. Chiar dacă legiuitorul nu a definit termenul „traducere" în Legea nr. 8/1996, menționăm că a fost definit în doctrina lingvistică ca o activitate esențialmente artistică[14],

---

4 Ibidem.

5 Ibidem.

6 A se vedea art. 16 din Legea nr. 8/1996, care reglementează înțelesul expresiei „*opere derivate"*. Astfel, potrivit acestui text, prin realizarea unei opere derivate se înțelege traducerea, publicarea în culegeri, adaptarea, precum și orice altă transformare a unei opere preexistente, dacă aceasta constituie o creație intelectuală. Pentru detalii în acest sens, a se vedea T. Bodoașcă, L. I. Tarnu, *op.cit.*, p.p. 23-24.

7 A se vedea B. Florea, *Dicționar de dreptul proprietății intelectuale,* Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 166.

8 A se vedea: Y. Eminescu, *Dreptul de autor*, Editura Luminalex, București, 1997, p. 87; V. Roș, *op.cit,* p. 254.

9 A se vedea: T. Ionescu, *Știința sau/și arta traducerii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, p.p. 11-13; V. Roș, *op. cit,* p. 257.

10 A se vedea G. Steiner, *După Babel*, Editura Univers, București, 1983, p. p. 15-20.

11 A se vedea *Vechiul Testament,* Facerea, Cap. 11, Turnul Babel. Amestecarea limbilor. Seminția lui Sem, pe site-ul http://www.bibliaortodoxa.ro/ .

12 Spre exemplu, la nivelul Uniunii Europene, traducerea scrisă permite Uniunii să își îndeplinească obligațiile legale de a informa și comunica cu cetățenii. Pentru detalii, a se vedea E .L. Cătană, I. R. Toncean-Luieran, *Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență*, Publicat în Editura Universul Juridic, București, 2018, pp. 142-143.

13 A se vedea *Dicționarul explicativ al limbii Române (Dex),* apărut sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Enciclopedic, București, 2016, p. 1251.

14 A se vedea T. Ionescu, *op. cit,* p. 37.

care trebuie privită ca o artă. De asemenea, potrivit unor opinii exprimate tot în doctrina lingvistică, nu exista o așa-numită *traducere pură*, deoarece o traducere înglobează atât adaptarea[15], cât și originalitatea traducătorului.

În cazul traducerilor, originalitatea prezintă anumite caracteristici. Astfel, traducerile sunt opere originale numai prin expresie[16]. Ele sunt dependente de opera originală, a cărui compoziție trebuie să o respecte întocmai. În caz contrar, ar încălca dreptul autorului operei originale la inviolabilitatea acesteia[17].

Adaptările

În condițiile art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996, *adaptările* fac parte din categoria operelor derivate.

Potrivit limbii române moderne termenul „adaptare”[18] este lucrul modificat (spre exemplu: în vederea reprezentării lui pe scenă, la radio, a folosirii ca scenariu de film), ajustat; care a devenit apt pentru ceva pentru care înainte nu era.

O adaptare[19] implică o operă preexistentă și materializarea propriu-zisă într-o operă derivată nouă, ce exprimă o anumită autonomie[20]. Spre exemplu, romanul *Busola de aur* (*The Golden Compass*), scris de Philip Pullman, reprezintă opera preexistentă. Ecranizarea după roman a fost regizată de Chris Weitz și a putut fi văzută în cinematografele din întreaga lume. În cazul de față avem de a face cu o adaptare, deoarece opera derivată a împrumutat din compoziția și expresia operei precedente și nu s-a limitat numai la anumite idei. Astfel, a fost nevoie de acordul autorului romanului pentru realizarea filmului, pentru că adaptarea (adică filmul propriu-zis) s-a realizat având la bază întreg romanul, nu doar idei din el.

Adnotările

În condițiile art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996, fac parte din categoria operelor derivate și *adnotăril*e.

În lipsa unor semnificații legale, adnotarea va avea înțelesul din limbajul comun. În concret, conform înțelesului curent din limba română modernă termenul „adnotare”[21] este o însemnare, o notă care explică, care ajută la întregirea unui text.

Opera derivată, ce se prezintă sub forma adnotării trebuie să împrumute aspecte ce țin de compoziție și expresie a operei preexistente. În concret, adnotarea trebuie să ajute la întregirea operei preexistente.

Lucrările documentare

În condițiile art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996, *lucrările documentare* sunt și ele opere derivate, alături de traduceri, adaptări și adnotări.

Conform înțelesului curent din limba română modernă „lucrarea[22] documentară”[23] este munca intelectuală, activitatea, efortul efectuat pentru a dovedi, a susține, ceva bazat pe informații amănunțite și temeinice.

---

15 A se vedea I. C. Cosor (Botar), *Teză de doctorat, Strategii de traducere şi adaptare cu aplicaţie la basmele lui Charles Perrault, Rezumat,* Coordonator ştiinţific, prof. univ. dr. I. Buzaşi, Alba Iulia, 2016, p. 9.

16 A se vedea V. Roș, *op. cit*, p. 260.

17 Ibidem.

18 A se vedea *Dex*, p. 13.

19 Este considerată adaptare și revizuirea unei lucrări științifice, deoarece îndreptățește persoana care realizează revizuirea să propună anumite schimbări ale compoziției lucrării, însă aceasta nu trebuie să încalce dreptul moral al autorului la integritatea operei. Sub acest aspect, operațiune de aducere la zi a unei lucrări nu este considerată că aduce suficiente modificări pentru a se numi operă derivată. A se vedea în acest sens V. Roș, *op. cit*, p. 261.

20 A se vedea A. Lucas, H.-J. Lucas, A. Lucas-Schoetter, *Traite de propriete litteraire et artistique, 4e ed.*, Lexis Nexis, Paris, 2012, p. 124.

21 A se vedea *Dex*, p. 16.

22 Idem, p. 663.

23 Idem, p. 353.

Lucrarea documentară necesită prezentarea unor fapte autentice. Opera preexistentă care stă la baza operei derivată poate să fie fundamentată, spre exemplu, pe un fapt real actual sau din trecut.

Aranjamentele muzicale

În condițiile art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996, *aranjamentele muzicale* fac parte din categoria operelor derivate.

În lipsa unor semnificații legale, *aranjamentele muzicale* vor avea înțelesul din limbajul comun. În concret, conform înțelesului curent din limba română modernă „aranjamentul[24] muzical”[25] poate fi o preluare a unei bucăți de sunete, combinate într-un mod anume, pentru instrumente sau voce.

Pentru a îndeplini condițiile operei derivate, aranjamentul muzical trebuie să suprapună un ritm ori o armonie nouă pe o melodie preexistentă[26]. Adică opera derivată nou creată trebuie să reprezinte anumite elemente de originalitate, chiar dacă are la bază o operă preexistentă.

Concluzii

Operele derivate sunt protejate juridic de Legea nr. 8/1996 numai dacă îndeplinesc cele trei condiții prezentate mai sus, iar acest motiv bine întemeiat juridic și preluat de doctrină, conferă operelor derivate statutul pe care îl merită, alături de operele originale preexistente.

Consider că o operă derivată în zilele noastre are un spectru foarte larg, care poate fi bine definit și protejat de lege numai dacă are elemente de originalitate, este rezultatul unei activități creatoare și nu prejudiciază în nici un fel drepturile autorilor operelor originale. Așadar, din punctul meu de vedere, opera derivată își merită pe deplin protecția conferită de Legea nr. 8/1996 numai în cazul în care respectă cele trei condiții, care presupun implicit ca autorul să trateze opera originală preexistentă cu seriozitatea cu care ar dori să îi fie tratată propria operă.

BIBLIOGRAPHY

LEGISLAȚIE

- Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe;
- Convenţia de la Berna din 9 septembrie 1886 pentru protecția operelor literare şi artistice.

DOCTRINĂ

- T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *Dreptul proprietății intelectuale*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2015;
- E. L. Cătană, I. R. Toncean-Luieran, Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență, Publicat în Editura Universul Juridic, București, 2018.
- I. C. Cosor (Botar), *Teză de doctorat, Strategii de traducere şi adaptare cu aplicaţie la basmele lui Charles Perrault, Rezumat,* Coordonator ştiinţific, prof. univ. dr. I. Buzaşi, Alba Iulia, 2016;
- Y. Eminescu, *Dreptul de autor*, Editura Luminalex, București, 1997:

24 Idem, p. 62.
25 Idem, p. 758.
26 V. Roș, *op. cit,* p. 228.;

- B. Florea, *Dicționar de dreptul proprietății intelectuale,* Editura Universul Juridic, București, 2012;
- T. Ionescu, *Știința sau/și arta traducerii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003;
- A. Ionașca, N. Comșa, M. Mureșan*, Dreptul de autor în R.S.R.,* Editura Academiei, București, 1969;
- A. Lucas, H.-J. Lucas, A. Lucas-Schoetter, *Traite de propriete litteraire et artistique, 4e ed.*, Lexis Nexis, Paris, 2012;
- V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura Global Lex, București, 2001;
- G. Steiner, *După Babel*, Editura Univers, București, 1983.

STUDII SI ARTICOLE

- O. V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022;
- V. Roș, A. Livădariu, *Condiția originalității în operele științifice*, în „Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale", București, nr. 2/2014;
- A. Speriusi - Vlad, *Despre originalitate, noutate, prioritate și despre plagiat*, în „Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale", București, nr. 3/2014.

ALTE SURSE

- Vechiul Testament, pe site-ul http://www.bibliaortodoxa.ro/;
- *Dicționarul explicativ al limbii Române (Dex),* apărut sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Enciclopedic, București, 2016.

INTELLECTUAL CREATIONS RELATED TO THE WORK IN REGULATION OF LAW NO. 8/1996 - COLLECTIONS OF LITERARY, ARTISTIC OR SCIENTIFIC WORKS AND DATABASES

Ionela Cecilia Șulea

Assist. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: In this article I will detail specifically, derivative works regulated by art. 8 lit. b) from Law no. 8/1996. These works are original in terms of composition, this means that in this case, their authors have as a source pre-existing works whose expression they cannot change.
I will try to determine according to the specialized doctrine, if the materials or data contained in collections or compilations may or may not be protected, exemplifying the cases in which they can or cannot be protected.
Finally, I will highlight the sui-generis rights of database manufacturers, especially because due to the Covid 19 pandemic, these databases have developed exponentially.

Keywords: composition, author, works with original elements

Introducere

Operele derivate, conform Legii nr. 8/1996[1], sunt protejate juridic numai dacă îndeplinesc trei condiții cumulative. Așadar, conform legislației în vigoare protecția acestor opere este oferită numai dacă sunt trec de analiza elementelor originale identificabile, dacă sunt rezultatul unei activități și dacă nu prejudiciază drepturile morale și patrimoniale ale autorului operei originale preexistentă.

Consider că aceste trei cerințe cumulative oferă operei derivate o încadrare perfectă în tabloul operelor protejate juridic prin reglementările Legii nr. 8/1996.

Categoria de opere derivate reglementate de art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996

Art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996[2] enumeră a doua categorie de opere derivate, și anume:

-culegerile de opere literare, artistice sau științifice, cum ar fi: enciclopediile și antologiile, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu, inclusiv bazele de date[3], care, prin alegerea sau dispunerea materialului[4], constituie creații intelectuale.

1 Pentru detalii a se vedea Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, accesibilă pe site-ul https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/7816

2 Corespondentul articolului de mai sus se regăsește sub forma art. 2 alin. (5) în Convenția de la Berna. Acesta însă, nu reglementează expres că și culegerile de opere științifice pot deveni opere derivate, deoarece în art. 2 alin. (1) este menționat că în prezenta Convenție termenii „opere literare și artistice" cuprind toate lucrările din domeniile literar, științific precum și artistic. Menționăm, de asemenea, colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, inclusiv bazele de date, nu sunt reglementate expres în art. 2 alin. (5) din Convenție, fiind legiferate exemplificativ doar de legiuitorul român în art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996.

3 Conform Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția I civilă, nr. 955/2014, preluată de pe site-ul www.scj.ro , în ceea ce privește originalitatea unei baze de date, se consideră că acest criteriu este inexistent dacă constituirea bazei de date are considerații tehnice la bază, sau orice alte reguli sau limitări care îngrădesc

Acestea, la fel ca și prima categorie de opere reglementată de lit. a)[5] constituie, fără a prejudicia drepturile autorilor operei originale, obiect al dreptului de autor deoarece sunt opere derivate care au fost create plecând de la una sau mai multe opere preexistente.

Enciclopediile

În concret, operele derivate reglementate de art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996, sunt originale din prisma compoziției. În acest caz, autorii acestora au ca și sursă opere preexistente ale căror expresie nu o pot modifica.

Spre exemplu, „enciclopediile”[6] sunt de fapt lucrări sistematizate după un plan bine structurat, fiind construite la rândul lor pe informații din domenii variate.

Menționăm că, enciclopediile adună la un loc cunoștințe amănunțite dintr-un anumit domeniu sau din toate domeniile. Ele sunt originale prin faptul că autorul operei derivate are libertatea să aranjeze informațiile după ideile proprii, astfel încât să creeze o operă care are un plan original din prisma compoziției, nu al informațiilor pe care le cuprinde.

Antologiile

Conform înțelesului curent din limba română modernă, „antologiile[7] sunt culegeri de lucrări, care poartă amprenta reprezentativă a autorului. Acestea sunt întâlnite, mai ales, în domeniul poeziei. Pot să cuprindă lucrări alese ale unui autor sau ale mai multor autori[8]. În acest caz originalitatea este prezentă prin dispunerea într-o manieră personală a materialului selectat, bineînțeles neputând modifica expresia acestuia.

Selecția particulară[9] oferă autorului operei derivate posibilitatea de a-și proteja opera conform Legii nr. 8/1996, deoarece ideile sale sunt expuse în așa manieră încât relevă preferințele, concepțiile și ideologia proprie[10].

Dintre operele derivate reglementate de art. 8 lit. b) Legea nr. 8/1996 fac parte și colecțiile sau compilațiile de materiale, sau după caz, bazele de date.

---

libertatea de a crea. De asemenea, conținutul bazei de date și elementele constitutive nu sunt protejate prin dreptul de autor. Aceste concepte nu acoperă crearea datelor ce sunt cuprinse într-o asemenea bază.

4 Menționez că legea română este permisivă în ceea e privește expresia originalității operelor derivate exemplificate în art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996, în care există posibilitatea de alegere a materialului sau de dispunere, nefiind necesară îndeplinirea cumulativă a celor două. Cu titlu de comparație, legislația franceză reglementează obligativitatea îndeplinirii cumulative a celor două elemente. în concret, opera trebuie să fie originală prin selecție dar și prin dispunere. Pentru detalii a se vedea V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis,* Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 262.

5 Art. 8 lit. a) din Legea nr. 8/1996 enumeră următoarele opere derivate: traducerile, adaptările, adnotările, lucrările documentare, aranjamentele muzicale și orice alte transformări ale unei opere literare, artistice sau științifice care reprezintă o muncă intelectuală de creație.

6 A se vedea *Dex*., p. 384.

7 Idem, p. 55.

8 În cazul în care avem de a face cu antologii ce cuprind operele unui singur autor, doctrina apreciază că este necesară o autorizare prealabilă din partea autorului operelor preexistente. Dar în cazul în care antologia cuprinde dispunerea sau alegerea operelor ce aparțin mai multor autori, se consideră că este îndestulător să se respecte normele privind scurtele citate. Condițiile în care citarea poate fi licită au strânsă legătură cu respectarea drepturile autorului, atât morale, cât și patrimoniale. În acest sens, a se vedea, Directiva 2001/29/CE privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională, care conține reglementări cu privire la modalitatea de protecție a creativității, punând accentul pe autor.

9 Nu reprezintă selecție particulară dispunerea operelor în ordine cronologică, deoarece nu îndeplinește condițiile privind: selecția sau dispunerea. Ordinea cronologică reprezintă ordinea firească, autorul, neavând în acest caz, nici un aport propriu la presupusa operă derivată.

10 Considerăm în acest context, oportună reglementarea internațională care subliniază importanța recunoașterii fiecărei persoanei a posibilității de a-și atinge potențialul maxim și liberul acces al fiecăruia la toate șansele ce se ivesc pe parcursul dezvoltării sale. Pentru detalii a se vedea, O. V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022, p. 672.

Colecțiile și compilațiile

Conform înțelesului curent din limba română modernă, „colecțiile”[11] sunt serii de obiecte adunate sistematic, care pot fi de același fel, sau pot să facă parte din aceeași categorie, iar dispunerea lor relevă o valoare artistică, științifică, etc. Acestea pot să ia forma culegerilor de opere literare sau științifice, care au la bază anumite criterii de formare și pot să fie, de asemenea, publicate într-o editură.

Menționăm că, termenul „compilație”[12], conform înțelesului curent din limba română modernă, reprezintă lucrarea, opera în care sunt expuse idei și uneori fragmente ce aparțin unor autori, dar care nu sunt modificate în nici într-un mod de către autorul compilației.

În cazul colecțiilor sau compilațiilor Legea nr. 8/1996 nu prevede destul de clar dacă materialele sau datele sunt cele care trebuie să fie protejate, ori însăși colecțiile sau compilațiile, deoarece exprimarea lasă loc de interpretare după cum putem observa „colecțiile sau compilațiile de materiale sau date, protejate ori nu”.

Conform doctrinei de specialitate[13], materialele sau datele ce sunt conținute în colecții sau compilații, pot să fie, sau nu, protejate.

În concret, o altă interpretare ar conduce spre concluzia că aceste colecții sau compilații pot să fie atât protejate cât și neprotejate, chiar dacă prin alegerea sau dispunerea materialului constituie creații intelectuale, ceea ce bineînțeles este contrar prevederilor Legii nr. 8/1996.

Condițiile pe care colecțiile sau compilațiile trebuie să le îndeplinească pentru a fi protejate juridic de Legea nr. 8/1996

Reglementarea cuprinsă în art. 8 lit. b) Legea nr. 8/1996, oferă protecție juridică colecțiilor sau compilațiilor doar dacă sunt îndeplinite anumite condiții.

Prima dintre aceste condiții, constă în necesitatea ca alegerea sau dispunerea materialului folosit, pentru elaborarea operelor derivate, să constituie creație intelectuală.

A *doua condiție,* se referă la faptul că aceste opere derivate trebuie să fie realizate de un autor care, prin dispunerea sau alegerea materialului, să își pună amprenta și să realizeze opere cu elemente de „originalitate”.

Precizăm, de asemenea, că potrivit înțelesului curent din limba română modernă termenul „materiale”[14] are semnificația de totalitate a documentelor, datelor și informațiilor indispensabile în ceea ce privește redactarea unei lucrări literare, științifice etc.

În concret, datele privind vremea[15] din județul Mureș, din ultimii doi ani, nu sunt informații protejate, acestea pot fi accesate de orice persoană interesată. Dar dacă, ar fi cuprinse într-o compilație care să arate date despre vreme din ultimii doi ani, cuprinzând toate orașele județului, într-o ordine, care să pornească, spre exemplu, de la cel mai călduros oraș până la cel mai friguros, poate reprezenta o creație intelectuală, deoarece reprezintă o dispunere originală a materialului neprotejat[16].

Bazele de date

11 A se vedea *Dex*, p. 224.

12 Idem, p. 232.

13 A se vedea V. Roș, *op. cit*, p. 263.

14 A se vedea *Dex*, p. 688.

15 În acest caz, termenul „vremea” are semnificația de stare a atmosferei, stabilită prin elemente meteorologice specifice. A se vedea în acest sens: https://dexonline.ro/definitie/vreme.

16 În cazul în care compilația totuși nu ar fi originală (s-ar dovedi că aceste date au mai fost expuse în aceeași dispunere, sau au avut la bază aceleași alegeri), aceasta poate fi totuși protejată prin acțiuni în concurență neloială, dacă se dovedește că a necesitat o dublă investiție, privind timpul și banii. Dar, în acest caz, nu s-ar mai bucura de protecția Legii nr. 8/1996.

În ceea ce privește *bazele de date*,[17] acestea sunt analizate separat în reglementările cuprinse în art. 140-143 din Legea nr. 8/1996[18].

Datorită caracterului extragerii datelor care este necondiționat de originalitatea specifică dreptului de autor, se obține o însușire fundamentală a acestor baze de date. Conform doctrinei, în cazul bazelor de date se are în vedere realizare protecției prin prisma alegerii şi dispunerii conţinutului bazei de date[19] dar și pentru apărarea investiției propriu-zise[20] necondiționată de existența originalității.

Menționăm, de asemenea, că Directiva Europeană 96/9/ CE reglementează o definiție a expresiei „baze de date", în art. 1 alin. (2)[21], care a fost preluată în dreptul român de art. 140 alin. (2) din Legea nr. 8/1996[22].

În cazul colecțiilor sau compilațiilor, originalitatea se prezintă sub forma selecției sau aranjamentului materialului, dar în ceea ce privește bazelor de date, nu mai poate fi vorba despre aceeași formă a originalității. În concret, dispunerea materialului are o însemnătate minimă, deoarece modul de regăsire a informațiilor în baza de date este relevant, fiind oferit de un program informatic distinct față de baza de date. Cu alte cuvinte, bazele de date nu sunt simple informații adunate la un loc, ele au nevoie de un program informatic pentru a putea fi găsite și utilizate.

Concluzii

Categoria de opere derivate reglementate de art. 8 lit. b) din Legea nr. 8/1996 reprezintă o categorie mai aparte față de cele prevăzute la lit. a). Acest lucru se datorează faptului că originalitatea, care este una dintre condițiile ce trebuie îndeplinite cumulativ pentru a fi protejate juridic de Legea nr. 8/1996, are o însemnătate diferită, fiind conturată prin aranjarea informațiilor, ideilor, dispunerea materialului, a bazelor de date după ideile proprii ale autorilor operelor derivate.

În ceea ce privește această categorie de opere derivate enunțată mai sus, menționăm că în ultimii doi ani, care au avut o prezență în mediul on line mult mai ridicată, datorită condițiilor pandemice, acestea s-au dezvoltat exponențial. Iar reglementările cuprinse în Legea nr. 8/1996 le-au permis să fie protejate juridic, tocmai datorită multitudinilor de modalități creatoare prin care originalitatea poate fi exprimată în mediul on line.

---

17 Pentru detalii privind bazele de date, a se vedea I. C. Şulea, Conferința Națională Educaţie, ştiinţă şi societate în secolul XXI, oportunități şi provocări, Târgu Mureș, 24 noiembrie 2020, România; Organizată de Universitatea „Dimitrie Cantemir" din Târgu Mureș; *Unic autor: Generalități cu privire la drepturile sui-generis ale fabricanților bazelor de date în contextul actual; Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2020,* p.p. 111-115.

18 Subliniez că, art. 142 alin. (4) *lit. d)* din Legea nr. 8/1996, care reglementează că utilizatorul legitim al unei baze de date, care se află la dispoziția publicului indiferent de modalitate, poate, fără a avea nevoie de autorizarea fabricantului bazei de date, să extragă sau să reutilizeze o parte a conținutului ce este considerată a fi substanțială, în cazul în care orice act de reproducere, distribuire, transformare, extragere sau reutilizare se face în scopul prevederilor art. 35^1. Prevederile de la art. 35^1 din Legea nr. 8/1996, fac referire la acțiuni care sunt permise a fi realizate de către persoanele stabilite prin lege, cu condiția ca acestea să nu contravină exploatării normale a operei în cauză şi să nu îl prejudicieze pe autor sau pe titularii drepturilor, dar şi să fie realizate în scopuri bine definite de Legea nr. 8/1996 [alin. (1) lit. a) şi b)].

19 A se vedea C-tin Anechitoae, *Drepturile sui-generis ale fabricanţilor bazelor de date (III),* în „Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale", nr. 4/2007, p. 36.

20 A se vedea L. Iacob, *Protecţia Bazelor de Date,* în „Revista română de dreptul proprietăţii intelectuale", nr. 1/2004, p. 57.

21 Pentru detalii privind conținutul Directivei Europene 96/9/ CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 11 martie 1996 privind protecția juridică a bazelor de date, a se vedea Jurnalul Oficial al Uniunii Europene accesibil online la adresa:
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0009&from=RO.

22 Opțiunea legiuitorului român este conformă cu specificul normelor Uniunii Europene. Pentru detalii, a se vedea E.L. Cătană, I.R. Toncean-Luieran, *Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență*, Publicat în Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2018, pp.171-172.

BIBLIOGRAPHY

LEGISLAȚIE

- Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe;
- Convenția de la Berna din 09 septembrie 1886 pentru protecția operelor literare și artistice;
- Directiva 2001/29/CE privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională;
- Directiva Europeană 96/9/ CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 martie 1996 privind protecția juridică a bazelor de date.

DOCTRINĂ

- E. L. Cătană, I. R. Toncean-Luieran, *Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență*, Publicat în Editura Universul Juridic, București, 2018;
- V. Roș, *Dreptul proprietăţii intelectuale, Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis,* Editura C.H. Beck, București, 2016.

STUDII ȘI ARTICOLE

- C-tin Anechitoae, *Drepturile sui-generis ale fabricanţilor bazelor de date (III*), în „Revista Română de Dreptul Proprietăţii Intelectuale", nr. 4/2007;
- L. Iacob, *Protecţia Bazelor de Date*, în „Revista română de dreptul proprietăţii intelectuale", nr. 1/2004;
- O. V. Nagy, *Egalitatea de șanse*, în JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences, Editura Arhipeleag XXI Press, Tg. Mureș, 2022**;**
- I. C. Şulea, Conferința Națională Educaţie, ştiinţă şi societate în secolul XXI - oportunităţi şi provocări, Târgu Mureș, *Generalități cu privire la drepturile sui-generis ale fabricanților bazelor de date în contextul actual,* Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2020.

JURISPRUDENȚĂ

- Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția I civilă, nr. 955/2014, preluată de pe site-ul www.scj.ro .

ALTE SURSE

- *Dicționarul explicativ al limbii Române (Dex.*), apărut sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Enciclopedic, București, 2016;
- https://dexonline.ro/definitie/vreme;
- https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/7816 ;
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0009&from=RO.

THE GENESIS OF THE ECONOMIC INTEREST GROUP

Daniela Mudava (Bărbuț)

PhD Student, University of Craiova

Abstract: The economic interest group is a pure creation of French law, which, compared to civil or commercial companies and non-profit associations, appeared as a novelty and was born as a result of the visible non-adaptation of companies and associations to the new economic conditions. As far as the companies are concerned, although they had legal personality, they faced various difficulties in the stage of establishment, and in the stage of operation, the rules by which they had to be guided were excessively rigid, but, in relation to the associations, the biggest dissatisfaction was the lack of legal personality.

Keywords: group, members, foundation, legislator, regulation

1.Apariţia grupului de interes economic în Franţa

Grupul de interes economic este o creaţie pură a dreptului francez, care, raportat la societăţile civile sau comerciale şi la asociaţiile fără scop lucrativ, a părut ca o noutate şi a luat naştere în urma neadaptării vizibile a societăţilor şi a asociaţiilor la noile condiţii economice. În ceea ce priveşte societăţile, cu toate că aveau personalitate juridică, acestea se loveau de diferite greutăţi în etapa de constituire, iar în etapa de funcţionare, regulile după care trebuiau să se ghideze erau de o rigiditate excesivă, însă, referitor la asociaţii, cea mai mare nemulţumire era lipsa personalităţii juridice.

Pe acest fundament, legiuitorul francez a încercat să creeze o structură juridică, care să formeze un liant între societăţi şi asociaţii, dar cu un cadru juridic specific acesteia şi, astfel, a luat naştere grupul de interes economic, în baza Ordonanţei nr. 67-821 din 23 septembrie 1967, care, ulterior a avut nevoie de completări, ce au fost materializate prin Decretul din 2 februarie 1968 privind măsurile de publicitate.

Scopul creării acestei instituţii a fost de a oferi un sprijin întreprinderilor, care, raportându-se la contextul pieţei europene extinse, aveau nevoie să-şi păstreze autonomia. În comparaţie cu regulile rigide după care îşi desfăşurau activitatea societăţile, grupul de interes economic a venit în ajutorul acestora, întrucât, prin forma sa, oferea membrilor săi capacitatea de a decide cu privire la organizare şi funcţionare şi, totodată, având personalitate juridică, colaborarea, care avea drept scop[1] realizarea unui profit comun din cercetare şi descoperire, era una cu mult mai strânsă, pe lângă faptul că, în distribuirea şi comercializarea bunurilor, membrii grupului se puteau bucura de sprijin.

Doctrina franceză[2] a încercat definirea grupului de interes economic sub forma „*unei entităţi care, respectând independenţa juridică şi economică a participanţilor, permit acestora să pună în comun mijloace de producţie pentru a-şi dezvolta şi mai eficient activitatea decât dacă ar fi rămas izolaţi, fiind o formă intermediară în asociaţii şi societăţi*”.

1 V. Găină, *Curs de drept comercial român,* Ed. Universitaria, Craiova, 2003, p.364
2 Y. Guyon, *Droit des affaires,* Ed. Economica, Paris, 1988, p.527

În organizarea şi funcţionarea grupului de interes economic, are notă dominantă voinţa membrilor care alcătuiesc acest grup, grupul de interes economic făcând posibilă trecerea de la simpla colaborare contractuală la atingerea scopului comun, prin realizarea unor acţiuni comune cu o mai mare eficacitate.

Cu toate că grupul de interes economic, la momentul creării sale, s-a bucurat de un mare succes, materializat prin numărul mare de grupuri de interes economic create și, deși, și-a găsit aplicabilitate și la nivel european, devenind accesibil tuturor membrilor Comunității Europene, ulterior, acestea şi-au mai pierdut din susţinători, din cauza formelor de modernizare pe care le-au îmbrăcat societăţile franceze, naşterea societăţii pe acţiuni simplificată, şi, totodată, jurisprudenţa internă franceză.

Grupul de interes economic, așa cum a fost el creat de la bun început de către legiuitorul francez, conține reguli imperative într-un număr redus, ceea ce le-a oferit membrilor acestuia o libertate contractuală majoră, privită ca o trăsătură specifică acestuia, alături de posibilitatea unei reglementări originale și a păstrării autonomiei, în raport de dreptul comun societar. Datorită personalității juridice care i-a fost atribuită grupului de interes economic, eficacitatea acestuia a fost una majoră.

De la momentul creării grupului de interes economic, legiuitorul francez a avut în vedere ca scopul acestuia să fie unul subsidiar activității pe care membrii grupului o desfășoară, iar obiectul de activitate al grupului să fie relaționat cu activitatea desfășurată de către aceștia, fără să existe posibilitatea unei substituiri în activitatea realizată de către membrii acestuia sau să o depășească pe aceasta, cum, de altfel, scopul grupului de interes economic nu se poate materializa în obținerea de profit individual, pentru sine, însă, dacă, totuși, în urma desfășurării activității pentru care a fost creat, rezultă profit, este imperios necesar ca împărțirea acestuia să fie făcută în mod egal, între membrii grupului, cu titlu de dividende, raportată la cotele pe care le dețin fiecare în baza actului constitutiv sau în cote egale. Toate aceste aspecte au fost preluate și de către legislația română, la momentul adoptării acestei instituții de sorginte franceză.

Totodată, prin crearea grupului de interes economic, legiuitorul francez a reușit să umple lacunele ce se creaseră între societăți și asociații și alte forme de asociere, cărora nu le fusese alocată personalitate juridică.

1.1. Preluarea instituției grupului de interes economic în spațiul Uniunii Europene

Grupul de interes economic, așa cum a fost el creat de legiuitorul francez, de-a lungul timpului, a stârnit interesul Comunității Europene, care prin Regulamentul (CEE) nr. 2137/85 al Consiliului din 25 iulie 1985, a devenit accesibil membrilor acestei comunități. Acest regulament, conţine, în preambul, expunerea motivelor care au dus la adoptarea acestei instituţii, la necesitatea acesteia şi la scopul acesteia.

Ca primă impresie, observăm că s-a dorit ca activităţile economice desfăşurate la nivelul Comunităţii Europene să se bucure de o ascensiune şi augmentare cu flux continuu, aspect care, s-a concluzionat că ar putea fi posibil prin implementarea şi asigurarea funcţionării unei pieţe comune, aşa cum este ea denumită în Regulament, în care, membrii acesteia, să aibă parte de condiţii similare celor oferite de piaţa naţională.

Din cadrul acestei pieţe comune pot face parte atât persoane fizice, societăţi comerciale[3], cât şi, în acelaşi, timp, alte entităţi juridice, însă, cooperarea acestora la nivel transfrontalier este absolut necesară şi, în atingerea acestui scop, este necesară crearea cadrului juridic propice, care le va ajuta ca, prin activităţile economice pe care le desfăşoară, să se încadreze şi să respecte condiţiile economice prevăzute şi cerute de Comunitatea Europeană.

3 *E.Cârcei,* Societățile comerciale pe acțiuni, Ed. All Beck, București, 1999,p.

Accesul la grupul european de interes economic a fost unul destul de lejer, întrucât acesta nu a îngrădit libertatea contractuală a membrilor săi, din contră, a menţinut posibilitatea aplicării, şi la nivel naţional, a normelor juridice sau deontologice prin care erau instituite condiţiile necesare pentru exercitarea unei activităţi sau unei profesii.

Este facil de remarcat diferenţa dintre grupul european de interes economic şi o societate economică, scopul acesteia din urmă fiind unul personal, pe când, menirea grupului european de interes economic este de a asigura posibilitatea dezvoltării activităţii economice a membrilor, nicidecum de a înlocui activitatea acestora ori de a practica o profesie liberală într-o relaţie în care s-ar afla cu terţii.

Spre deosebire de asociaţiile fără personalitate juridică, grupului european de interes economic i-a fost atribuită capacitate, personalitatea juridică, acest lucru fiind absolut necesar pentru realizarea scopului pentru care a fost creat, iar, în relaţiile cu terţii, grupul european de interes economic are nevoie de o reprezentare independentă, realizată printr-un organism, care, din punct de vedere juridic, nu are legătură cu membrii săi.

Răspunderea membrilor unui grup european de interes economic pentru datoriile acestuia este una solidară şi nelimitată, fie că este vorba despre datorii fiscale sau asigurări sociale, dar, cu toate acestea, există posibilitatea ca un membru al grupului european de interes economic să fie exonerat sau să i se diminueze răspunderea cu privire la o datorie care a fost determinată şi care a fost rezultatul încheierii unui contract anume între grup şi un terţ.

Cu toate că este vorba despre un grup european de interes economic, constituit la nivelul Comunităţii Europene, în ceea ce priveşte starea, capacitatea persoanelor fizice sau a persoanelor juridice, dizolvarea, insolvenţa, încetarea de plăţi, lichidarea sau încetarea activităţii desfăşurată de membrii grupului, toate acestea, sunt aspecte reglementate prin legislaţia internă.

În eventualitatea în care s-ar pune în discuţie existenţa unui abuz de putere sau s-ar încerca înlăturarea legislaţiei unui stat care este membru, de către grup sau de către vreunul dintre membrii acestuia, statul membru, ale cărui drepturi au fost încălcate sau au fost lezate, are capacitatea de stabili şi impune sancţiuni corespunzătoare faptelor săvârşite de către membrii grupului european de interes economic.

Domeniul de aplicare, dar şi obiectivele Regulamentului (CEE) nr. 2137/25.07.1985 al Consiliului Comunităţii Europene, care se consideră a fi izvorul de drept în ceea ce priveşte existenţa grupului european de interes economic, trebuie aplicate şi respectate cu stricteţe, dar, cu toate acestea, statele membre au capacitatea de a adopta sau de aplica orice acte administrative sau orice act despre care se consideră că are putere de lege, în măsura în care acestea nu contravin sau nu aduc atingere domeniului de aplicare şi obiectivelor regulamentului menţionat.

Regulamentul (CEE) este unul destul de permisiv, în ceea ce priveşte organizarea şi funcţionarea grupului european de interes economic, care, în mare parte, este decisă de către membrii grupului, aceştia bucurându-se de libertate contractuală, însă, acesta conţine şi anumite dispoziţii prohibitive.

Conducerea şi controlarea activităţilor desfăşurate de către membrii unui grup european de interes economic, în mod individual, personal, sau activităţile altor întreprinderi, aparţine fiecărui membru în parte, grupul nefiind abilitat, chiar fiindu-i interzisă exercitarea acestor funcţii, fie că este realizată în mod direct, fie indirect, cu atât mai mult când domeniul de activitate este unul al resurselor umane, al investiţiilor sau al finanţelor.

Într-o întreprindere care este membră a grupului european de interes economic, indiferent cu ce titlu sau sub ce formă ar fi făcută, grupul european de interes economic nu are capacitatea de a deţine, fie în mod direct, fie în mod indirect, părţi sau acţiuni. Cu toate acestea, de la această normă prohibitivă, există o derogare şi anume, atunci când necesitatea deţinerii de părţi sau acţiuni la o întreprindere membră a grupului şi-ar avea fundamentul în

realizarea obiectelor pe care le are grupul şi dacă aceasta este făcută în numele şi pentru membrii acestuia.

Atunci când, prin legislaţia statelor membre privind societăţile comerciale, este restricţionată sau controlată contractarea anumitor împrumuturi, societatea comercială respectivă nu se poate folosi de către grup pentru contractarea unui asemenea împrumut sau a oricărei operaţiuni care are efect asemănător, în favoarea directorului acesteia sau în favoarea vreunei persoane care este relaţionată cu acesta.

Există anumite legislaţii ale statelor membre privind societăţile comerciale, care permit efectuarea unui transfer de proprietate între societate şi directorul acesteia sau între societate şi o persoană relaţionată cu acesta, însă, în afara cazurilor prevăzute în mod expres de legislaţia respectivă, grupul european de interes economic nu poate fi implicat în astfel de tranzacţii.

O altă normă prohibitivă cuprinsă în Regulamentul (CEE) nr. 2137/25.07.2021 al Consiliului Comunităţilor Europene este imposibilitatea apartenenţei unui grup la un alt grup european de interes economic, dar şi limitarea numerică a membrilor acestuia, care nu poate depăşi cinci sute de persoane. Legiuitorul a conferit statelor membre posibilitatea de a limita numărul de membri care pot face parte din grup, dar şi capacitatea de a interzice sau îngrădi, apartenenţa unor anumite categorii de persoane fizice, societăţi sau entităţi juridice la grupul din care fac parte, atunci când, la baza acestor restricţionări sau limitări, ocrotirea interesului public.

Aşa cum prevede regulamentul, actul normativ european care a stat la baza înfiinţării instituţiei grupului european de interes economic, acesta ia fiinţă în temeiul unui contract încheiat de către părţile care doresc înfiinţarea acestuia, grup care se înregistrează în statul în care are sediul şi, astfel, de la momentul înregistrării, grupul european de interes economic dobândeşte capacitatea necesară încheierii de contracte juridice, încheierii de acte cu caracter juridic, abilitatea de a sta în justiţie şi, totodată, capacitatea de a deţine, în nume propriu, drepturi şi obligaţii corelative, indiferent de natura acestora.

Actul în baza căruia ia naştere grupul european de interes economic, denumit act de înfiinţare, trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, cel puţin denumirea acestuia, urmată de titulatura „*grup european de interes economic*" sau iniţialele „*GEIE*", atunci când titulatura sau iniţialele nu sunt deja parte componentă a denumirii sale, locul unde grupul îşi va avea sediul, scopul şi necesitatea creării acestuia, pentru fiecare membru – numele sau denumirea, domiciliul sau, după caz, sediul social, forma juridică şi, atunci când există, locul de înregistrare şi numărul de înregistrare şi, în situaţia în care grupul nu se doreşte a fi creat pe durată nedeterminată, actul de înfiinţare trebuie să cuprindă şi durata grupului, iar publicitatea actului de înfiinţare va fi făcută în Monitorul Oficial al statului membru în care grupului european de interes economic i-a fost stabilit sediul.

1.2. Apariţia grupului de interes economic în România

După apariţia grupului de interes economic în Franţa, instituţie de creaţie pură franceză, prin Ordonanţa nr.67-821 din 23 septembrie 1967 şi după adoptarea acestei forme societare la nivel european, prin Regulamentul nr.2137 din 25 iulie 1985 al Consiliului Comunităţii Europene, legiuitorul român a dorit să adapteze legislaţia română la legislaţia comunitară şi, având ca mod de inspiraţie dreptul francez, a reglementat, pentru prima data, grupul de interes economic, dar şi grupul european de interes economic, prin Legea nr.161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei, publicată în Monitorul Oficial nr. 279 din 21 aprilie 2003, dar care, ulterior, a suferit modificări cuprinse în Legea nr. 144/2007, republicată şi Legea-cadru nr. 330/2009, Legea-cadru nr, 284/2010, O.U.G. nr. 37/20011 şi Legea nr. 134/2011, Legea nr. 76/2012, Legea nr. 187/2012, Legea nr. 207/2015, Legea nr.87/2017 şi Legea nr. 128/2017.

Toate aceste acte normative au făcut posibilă implementarea, în sistemul de drept românesc, a grupului european de interes economic şi a caracteristicilor acestuia, în modalitatea în care acesta a fost creat prin regulamentul Consiliului Comunităţii Europene nr. 2137 din 25 iulie 1985, care, de departe, a fost, practic, izvor de drept pentru majoritatea statelor membre.

La momentul respectiv, legiuitorul român se putea prevala de regulament, care îi conferea posibilitatea de a aplica în mod direct, la nivel intern, normele care vizau grupul european de interes economic, însă, cu toate acestea, scopul său fiind acela de a îmbrăca într-o formă asocierile, a realizat o reglementare internă a grupului de interes economic.

Prin reglementarea internă a grupului de interes economic, legiuitorul român a reuşit să preia în actul normativ toate elementele esenţiale pe care legislaţia europeană le prevedea pentru grupul european de interes economic şi normele care reglementau modalitatea de înfiinţare, de funcţionare, posibilitatea de modificare şi cazurile de încetare a societăţilor în nume colectiv din Legea societăţilor.

Potrivit literaturii juridice[4], „*scheletul normativ intern al grupului de interes economic este construit prin transplantul noţiunii europene de grup european de interes economic în corpusul societar al societăţii în nume colectiv existent în legislaţia românească, a cărui folosire este probabil justificată de tipul de răspundere implicat(solidară şi nelimitată) şi de lipsa altui model societar la acea dată, în prezent, reglementarea civilă a societăţii simple îndeplinind oricum rolul de drept comun societar şi putând fi folosită cu succes pentru simplificarea reglementării a grupului de interes economic*".

2. Particularităţi ale conceptului grupului de interes economic în legislaţia românească raportat la legislaţia Uniunii Europene

2.1. Componente legislative privind definirea conceptului grupului de interes economic

Legiuitorul român a adus o noutate în dreptul comercial prin reglementarea grupului de interes economic în Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei, în Titlul V, Capitolul I, art. 118-231 şi grupul european de interes economic în Titlul V, Capitolul II, art. 232-237, lege care a fost modificată prin Legea nr. 144/2007, republicată şi prin Legea-cadru nr. 330/2009, Legea-cadru nr, 284/2010, O.U.G. nr. 37/20011 şi prin Legea nr. 134/2011, Legea nr. 76/2012, Legea nr. 187/2012, Legea nr. 207/2015, Legea nr.87/2017 şi Legea nr. 128/2017.

Reglementările cuprinse în această lege, cu privire la grupul de interes economic şi la grupul european de interes economic, se află într-o strânsă relaţionare şi completare cu dispoziţiile cuprinse în Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale şi Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004.

Toate aceste acte normative au făcut posibilă transpunerea în practică a unei inspiraţii de sorginte franceză, creaţie originală a acestui sistem de drept, pe care legiuitorul român a folosit-o având drept scop armonizarea legislaţiei române cu cea comunitară.

2.2. Determinarea conceptului a grupului de interes economic

În sistemul de drept românesc, conceptul grupului de interes economic a prins contur, aşa cum am menţionat mai sus, prin Legea nr. 161/2003, unde, în articolele 118-231, legiuitorul a oferit o imagine completă a grupului de interes economic.

Definiţia grupului de interes economic a fost cuprinsă în articolul 118 din Legea nr. 161/2003, unde legiuitorul a considerat că reprezintă „ ***o asociere între două sau mai multe persoane fizice sau juridice, constituită pe o perioadă determinată, în scopul înlesnirii sau dezvoltării activităţii economice a membrilor săi, precum şi al îmbunătăţirii rezultatelor activităţii respective*****".**

4 Cristian Gheorghe, *Tratat de drept comercial român*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2020, p. 598

La prima vedere, suntem tentaţi să considerăm că întâlnim o definire superficială a acestei instituţii, însă, dispoziţiile continuative ale legii, dar şi literatura juridică, ne ajută să ne formăm o idee mai amplă cu privire la aceasta. Deşi opiniile sunt diverse, chintesenţa este aceeaşi, grupul de interes economic fiind „ ***o persoană juridică cu scop patrimonial, care poate avea calitatea de comerciant sau de necomerciant şi care se constituie prin act autentic, pe o perioadă determinată, prin asocierea a cel puţin două şi cel mult douăzeci de persoane fizice şi/sau juridice, comercianţi şi/sau necomercianţi, care, în raport de voinţa lor, pun sau nu, în comun, un capital social, cu scopul de a contribui la dezvoltarea activităţii economice a membrilor grupului şi la îmbunătăţirea rezultatelor acestei activităţi şi în care răspunderea pentru obligaţiile sociale ale grupului este asigurată, în principal, cu patrimoniul acestuia şi, în subsidiar, cu răspunderea nelimitată şi solidară a membrilor grupului***”[5].

Aşadar, observăm că grupul de interes economic nu este altceva decât o formă de asociere, flexibilă, care are deschidere atât pentru persoane fizice, cât şi pentru persoane juridice, asociere care ia naştere în baza unui act autentic[6], cu un număr de membri prestabilit, dar, în acelaşi timp, permisiv, începând de la cel puţin doi şi închizându-se cu douăzeci, iar scopul acestei asocieri nu este acela de a aduce beneficii personale, individuale, ci colective, urmărind augmentarea activităţii economice desfăşurate de membrii acestuia.

BIBLIOGRAPHY

E.Cârcei, Societățile comerciale pe acțiuni, Ed. All Beck, București, 1999;

V. Găină, Drept comercial român, Introducere în dreptul comercial. Întreprinderea. Fondul de comerţ. Comercianţii, Editura C.H.Beck, București, 2017;

V. Găină, Curs de drept comercial român, Ed. Universitaria, Craiova, 2003;

C.Gheorghe, Tratat de drept comercial, Ed. C.H. Beck, București, 2020*;*

Y. Guyon, Droit des affaires, Ed. Economica, Paris, 1988;

I.Schiau, Drept comercial român, Ed. Hamangiu, București, 2009.

Acte normative

1. **Legea nr.161/2003** privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei, publicată în Monitorul Oficial nr. 279 din 21 aprilie 2003, dar care, ulterior, a suferit modificări cuprinse în Legea nr. 144/2007, republicată şi Legea-cadru nr. 330/2009, Legea-cadru nr, 284/2010, O.U.G. nr. 37/20011 şi Legea nr. 134/2011, Legea nr. 76/2012, Legea nr. 187/2012, Legea nr. 207/2015, Legea nr.87/2017 şi Legea nr. 128/2017.

2. Regulamentul(CEE) nr. 2137/25.07.1985 al Consiliului Comunităţii Europene

3. **Legea nr. 31/1990** privind societăţile comerciale şi Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004.

5 I. Schiau, *Drept comercial român*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009, p.302

6 *V. Găină*, Drept comercial român, Introducere în dreptul comercial. Întreprinderea. Fondul de comerţ. Comercianţii, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2017, p.544.

THE ECONOMY OF EDUCATION AND ECONOMIC GROWTH

Andreea-Elena Petroșel

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: There is no doubt that intellectual capital is a source of competitive advantage in the economy. In this context, it is not enough to recognize the primacy of the human factor among production factors or resources. Human resources represent a potential "engine" in the activity of an organization, through the decisive role it plays in the process of transforming resources into goods or services. People are the ones who trigger the activity; people also determine the level of efficiency. Education is the only thing capable of developing creative and innovative capacities that can contribute to the process of economic and social development in Europe.

In the "landscape" of education sciences of recent years, the concept of education economics developed at the level of the interaction between pedagogy and economy has been increasingly outlined. The specific subject of study is built on the basis of the capitalization of some economic concepts and models in the context of education and training.

In education, action must be taken with the general objective of continuously improving the quality of life for present and future generations, in order to create sustainable communities, capable of efficiently managing and using resources and also of capitalizing the innovation potential, in order to ensure social progress, prosperity, environmental protection and social cohesion.

Human capital is the effect of some aspects of education, experience and health, and therefore it could be accumulated during the early life of the individual, through the knowledge he acquires in school and during the period when he is active in the labor market, gaining experience by practicing knowledge at work or by following lifelong training programs. It is important to appreciate the way in which the individual effects spread over the entire economy, but, without a doubt, also on society as a whole.

Keywords: the economy of education, intellectual capital, economic growth, competences, investment

1. Educația

Conceptul de ,,educaţie" folosit de pedagogia modernă şi contemporană a fost preluat din limba latină. El provine din verbul *educō, -ēre, -duxi, -ductum* care literal înseamnă ,,a scoate afară". Verbul era folosit şi cu sens figurat conotând ideea de ,,creştere", ,,înălţare". Cu acest sens figurat s-a realizat substantivizarea verbului şi a apărut *educatio, -ōnis,* care înseamnă ,,creştere", ,,educaţie". În acelaşi mod s-a construit şi *educeo, -ēre, docui, doctum,* care înseamnă ,,a informa", ,,a instrui". Rădăcina tuturor acestor expresii latine era verbul tranzitiv *edo, -ēre, didi, dictum* care înseamnă ,,a da/ scoate în afară".[1]

Educația nu este doar o preocupare oarecare între toate celelalte străduințe și vanități omenești deoarece ea este posibilă numai la om, fiind un proces conştient. Conştiinţa de sine implică, esenţialmente, realizarea condiţiei de fiinţă unică, irepetabilă şi perisabilă.[2]

1 Negreț-Dobridor, I. (coord.gen.). (2014), *Tratat de Pedagogie Universală. Vol. I. Fundamenta Paidagogiae. Partea I. Fundamentele Diacronice*. Bucureşti: Academia Română, pp. 252-253

2 *Ibidem*, p. 485

Educaţiei îi este atribuit astăzi un rol cheie în formarea şi modelarea subiectivităţii şi identităţii, astfel încât indivizii să devină pe deplin autonomi, capabili să exercite mandatul intenţional individual, evidențiind potenţialul intrinsec de a deveni persoane motivate şi autonome.[3]

Încă de înfiinţare, Uniunea Europeană şi-a extins nu numai dimensiunea, prin acceptarea aderării unor noi state membre, dar şi domeniile în care a dezvoltat politici comune. Instituţiile europene au creat piaţa unică internă datorită unui sistem de legi şi reglementări care să garanteze libertatea de circulaţie a persoanelor, bunurilor, serviciilor şi capitalurilor. De asemenea, au fost dezvoltate politici comune pentru comerţ, agricultură, pescuit sau dezvoltare regională. Treptat, s-au instituit şi norme în ceea ce priveşte politica comună externă, justiţia sau afacerile interne.[4]

În ceea ce priveşte educaţia, cu toate că politica în acest domeniu este decisă de fiecare stat în parte, reprezentanţii europeni au recunoscut faptul că împărtăşesc obiective comune. De aceea, rolul Uniunii este de a sprijini cooperarea între statele membre şi, acolo unde este nevoie, de a completa acţiunile acestora, mai ales prin susţinerea mobilităţii studenţilor şi a cadrelor didactice, dar şi prin încurajarea cooperării între instituţiile de învăţământ.

Creativitatea şi inovaţia sunt considerate instrumente cruciale pentru asigurarea creşterii economice şi pentru dezvoltare sustenabilă. Educaţia este cea care duce la dezvoltarea acestor capacităţi şi, de aceea, sunt necesare acţiuni hotărâte atât la nivel de stat, cât şi la nivel de Uniune pentru încorporarea creativităţii şi a inovaţiei în procesul de învăţare pe tot parcursul vieţii. Fiind relevante pentru provocările globale, creativitatea şi inovaţia trebuie reglementate într-un cadru general de cooperare europeană în domeniul educaţiei.

Educaţia este singura capabilă să dezvolte capacităţi creatoare şi inovatoare care să contribuie la procesul de dezvoltare economică şi socială din Europa. De aceea, Comisia Europeană promovează creşterea calităţii actului didactic cu ajutorul aplicării principiilor eficienţei şi echităţii. Integrarea acestor principii la orice nivel de învăţământ garantează accesul tuturor cetăţenilor europeni la educaţie, mai ales a grupurilor în mod tradiţional dezavantajate. Contribuind la atingerea obiectivelor privind competitivitatea şi coeziunea socială, pe termen lung aceste principii pot reduce costurile sociale cauzate de accesul inegal la educaţie.

Inegalităţile provenite din diferenţele de nivel de educaţie cresc costurile statelor în termeni de taxe pe venit, asigurări sociale, rate de criminalitate şi de delincvenţă. Prin contrast, în sistemele de învăţământ bazate pe eficienţă şi echitate se oferă posibilitatea maximizării pe termen lung a beneficiilor, prin reducerea costurilor economice şi sociale şi prin adăugarea unui spor de valoare pentru alte domenii ale politicilor publice cum ar fi dezvoltarea sustenabilă sau coeziunea socială.

În scopul atingerii obiectivelor europene în educaţie şi a transformării Uniunii Europene într-o economie bazată pe cunoaştere, competitivă şi dinamică, statele membre sunt impulsionate să se asigure că *resursele alocate învăţământului sunt coordonate corespunzător* şi că sunt îndreptate către sprijinirea celor mai bune opţiuni.

2. Teorii ale capitalului uman

Dintr-o perspectivă comparativă, mai multe cercetări realizate la nivel internațional (de exemplu, Sianesi și Van Reenen - 2000, Temple - 2000, Izushi and Huggins - 2003) redau măsura în care educația și calificarea influentează performanța economică, inclusiv rata de angajare, scoțând în evidență importanța capitalului uman. Există dovezi incontestabile care

3 Usher, U.R. şi Edwards, R. (1994). *Postmodernism and Education. Different voices, Different worlds*, Oxford: Routledge, pp. 24-25

4 Stanciu (Petroşel), A.E. (2014). *Motivația cadrelor didactice. Aspecte și tendințe de evoluție*. Teză de doctorat. Universitatea din București. Școala Doctorală de Psihologie și Științele Educației

arată că un nivel mai înalt de studii al populației determină creșteri importante în economia țării respective.

Un amplu studiu[5] realizat la nivelul statelor membre ale OECD[6] privind perioada 1961-2000 a arătat că ratele mici de creștere economică au fost însoțite de rate ridicate ale șomajului, dat fiind faptul că numărul de muncitori depășea numărul de slujbe existente. Același studiu a relevat (p. 22) că după anii 1970 au cunoscut creștere economică statele membre ale Uniunii Europene care au investit mai mult în educație, în termeni de procente din PIB alocate învățământului.

Practic, cheltuielile publice cu educația constituie doar o parte a investiției în capitalul uman. Pentru majoritatea statelor membre, participarea la cursurile învățământului primar, precum și la cel secundar este de virtual 100%, toți copiii având acces gratuit și neîngrădit la acestea. Ceea ce variază foarte mult este numărul persoanelor care sunt înmatriculate sau absolvente de învățământ terțiar. În plus, în perioada analizată, toate statele membre ale UE au cunoscut creșteri ale numărului de persoane care au accesat cursurile învățământului terțiar.[7]

O altă cercetare[8] arată că în zonele cele mai slab dezvoltate din punct de vedere economic ale lumii, nivelul de educație este scăzut. În acest sens, tabelul de mai jos arată procentul de populație cu vârsta de peste 15 ani care nu beneficiază de studii.

	% populație fără educație (15 ani+)			
Zona/ Anul	**1970**	**1980**	**1990**	**2000**
Orientul Mijlociu/ Africa de Nord	69.8	55.5	42.8	32.0
Asia de Sud	69.3	66.9	55.2	45.2
Africa Sub-Sahariană	63.8	56.8	45.9	42.8
Asia de Est și Pacificul	35.4	22.6	26.4	19.8
America Latină și Caraibe	31.2	23.8	17.2	14.6
Statele dezvoltate	5.1	4.8	4.5	3.7
La nivel global	31.4	29.5	26.4	24.2

Tabel - Populație cu vârsta peste 15 ani care nu beneficiază de studii
Sursa informațiilor din tabel: Descy, P.; Tessaring, M. (eds), 2004, p. 24

Tendința generală este de sporire a nivelului de educație în cazul tuturor regiunilor, dar o creștere substanțială se poate observa în Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Asia de Sud și Africa Sub-Sahariană încă se confruntă cu procente substanțiale de populație cu nivel scăzut de educație.

Absolvirea de cursuri de formare, precum și perfecționarea la și pentru locul de muncă constituie factori importanți în realizarea cu succes a sarcinilor de serviciu. În multe state dezvoltate, pregătirea vocațională este concentrată asupra celor mai tineri, Suedia fiind o excepție importantă în această privință. În timp ce în Suedia, trainingul vocațional este îndreptat mai ales către angajații care au un nivel de educație mai înalt, în state precum Germania se întâmplă exact opusul, angajații cei mai slab calificați fiind beneficiarii cursurilor de pregătire.

5 Descy, P.; Tessaring, M. (eds), (2004c). *Third Report on Vocational Training Research in Europe: Background Report*, Cedefop Reference series, 54, EUR-OP, Luxembourg, pp.20-21
6 Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
7 Descy, P.; Tessaring, M. (eds), (2004c). *Op.cit.*, p. 23
8 Barro, R.J. and Lee, R.W. (2001). *International data on educational attainment: updates and implications*, Oxford Economic Papers, 53(3), pp. 541-563

Se observă la nivel mondial sporirea pregătirii vocaționale a angajaților, tendință crescătoare care se observă și în cazul dezvoltării economice, ceea ce denotă existența unei corelații pozitive între cele două.

Literatura de specialitate a demonstrat existența unei legături directe între nivelul de educație al angajaților și performanța lor în muncă. La nivel individual, se poate examina impactul educației asupra șanselor de angajare, precum și asupra câștigurilor. Din punct de vedere organizațional, ar trebui studiat efectul nivelului de educație al angajaților asupra performanței companiei. Este esențială, potrivit lui Stevens (1999), angrenarea lucrătorilor în cursuri care duc la formarea unor competențe de muncă transferabile. La nivel macroeconomic, educația și a trainingul au un rol cheie în creșterea productivității, creșterea economică și rata de angajare.[9] Creșterea nivelului de studii al angajaților se transpune în câștiguri privind șansele de angajare, productivitatea muncii și venituri. De regulă, fiecare an în plus în educația angajatului este asociat cu creșterea nivelului de venit al acestuia, factori fiind și caracteristicile personale ori de abilitățile cu care acesta este înzestrat.

Brynin explorează impactul supracalificării pentru un loc de muncă, comparând cerințele pentru angajare și calificările pe care le au dețin cei care ocupă aceste slujbe. Deși a observat că mulți oameni dețin mai multe studii decât ar fi nevoie pentru munca pe care o prestează, totuși, aceștia câștigă mai mult decât alții care desfășoară aceleași activități. Însă, câștigă mai puțin decât dacă ar lucra pe posturi care corespund studiilor pe care le-au absolvit. Din punct de vedere privat, analiza vizează costurile și beneficiile educației pentru fiecare om în parte, luând în calcul plățile pe care le efectuează pentru studii, pentru cazare, pentru cărți, dicționare etc., dar și încasările pe care le va avea ca urmare a absolvirii. Din punct de vedere social, trebuie cercetate toate costurile și beneficiile, inclusiv externalitățile. Un exemplu în acest sens este oferit de Descy, P. și Tessaring, M. (eds)[10] și ar fi situația în care pe o piață doar puține firme și-ar trimite angajații la cursuri de formare-perfecționare. Acestora le-ar fi oferite, după absolvire, salarii mai mari de către firmele care nu investesc în educarea salariaților proprii. Angajații vor alege posturile mai bine plătite, iar firmele care au făcut eforturi pentru îmbunătățirea competențelor personalului vor pierde. Dacă toate firmele ar investi în mod egal în oferirea de cursuri salariaților, atunci ar avea de câștigat cu toții, dat fiind faptul că posturile vacantate vor putea fi ocupate de alte persoane cu un nivel de educație comparabil.

Mingat și Tan (1996) și-au îndreptat atenția asupra efectelor sociale ale educației, înglobând în studiu externalitățile și efectele non-economice. Rezultatele lor confirmă profitabilitatea socială a investițiilor în educație, dar sugerează că efectele sunt sensibile la nivelul de dezvoltare economică a țării. Autorii afirmă că, în cazul statelor slab dezvoltate din punct de vedere economic, rezultatele cele mai bune se obțin ca urmare a investițiilor în educația primară, iar în cazul țărilor puternic dezvoltate, cele mai bune efecte se datorează devoltării învățământului superior. De asemenea, peste tot în lume sunt obținute beneficii semnificative ca urmare a investițiilor în alfabetizarea de bază a populației care, din varii motive, a abandonat studiile.

O temă cheie atât în literatura de management, cât și în cea economică a fost rolul managerului în determinarea performanței organizaționale. Youndt și colegii afirmau că performanța sporită a unei organizații este în principal rezultatul conexiunii dintre capitalul uman, sistemele eficiente de management a resurselor umane și strategiile de producție de calitate, existând o legătură între strategiile de management a personalului și calitatea deciziilor manageriale. Bosworth și echipa sa (1992) au demonstrat corelația dintre existența unei culturi a cunoașterii în organizație și deschiderea către noutate, inovație și tehnologie modernă. Firmele care utilizează tehnologie avansată sunt mai dinamice și le depășesc pe

9 Descy, P.; Tessaring, M. (eds) (2004c). *Op.cit.*, p. 29
10 Descy, P.; Tessaring, M. (eds) (2004c). *Op.cit.*, p. 29

celelalte pe piață. Firmele inovative experimentează cele mai înalte rate de creștere și au tendința de a angaja cel mai bine pregătiți oameni.

Gradul de concordanţă între nevoile individuale afective, cognitive, sociale, informaţionale şi resursele oferite de către organizaţie contribuie la crearea unui climat securizant şi, prin acesta, la obţinerea unor performanţe optime. Variabile precum implicarea, satisfacţia angajatului şi stilul de leadership favorizează şi ele creşterea performanţei. Astfel, angajaţii care sunt dedicaţi obiectivelor organizaţiei şi care au atitudini pozitive faţă de acestea sunt mai determinați să se implice şi să contribuie la atingerea scopurilor unității. Satisfacţia angajatului depinde de gradul de recompensare a rezultatelor, de recunoaşterea meritelor, de gradul de interes pentru munca desfăşurată ș.a.m.d.

Cu privire la dezvoltarea angajaților, un lider trebuie: să cunoască şi să înţeleagă pe toţi membrii echipei, să asiste şi să sprijine indivizii atunci când întâmpină probleme, au parte de provocări şi pentru realizarea planurilor acestora, să stabilească reponsabilităţi şi obiective adecvate pentru fiecare membru al echipei, să recunoască eforturile depuse şi performanţele obţinute, să identifice, să dezvolte şi să utilizeze capabilităţile şi punctele forte ale membrilor echipei, să contribuie la dezvoltarea echipei şi la perfecţionarea membrilor acesteia prin coaching şi training.

Abilitatea de a duce la îndeplinire toate aceste responsabilităţi, precum şi asigurarea unui echilibru, obţinerea rezultatelor scontate, dezvoltarea echipelor şi creşterea productivităţii, reprezintă emblema unui lider de succes, care poate constitui un exemplu pentru angajații din subordine.

3. Conceptul de economie a educației

În anul 1932, Lionel Robbins, economist britanic, a definit în lucrarea *Essay on the nature and Significance of Economic Science* economia ca "știința acțiunilor umane în fața resurselor limitate cu utilizări multiple". Dată fiind creșterea constantă și exponențială a populației, în ultimii ani s-a discutat tot mai mult despre dezvoltarea durabilă.

Economia educaţiei reprezintă o ştiinţă a educaţiei sau o ştiinţă pedagogică dezvoltată la nivelul interacţiunii dintre pedagogie şi economie.

Obiectul de studiu specific este construit pe baza valorificării unor concepte şi modele economice în contextul educaţiei şi al instruirii. Are în vedere analiza educaţiei şi a instruirii din perspectiva proiectării şi realizării unui sistem şi proces de învăţământ eficient în condiţiile societăţii moderne şi postmoderne (informaţionale, bazată pe cunoaştere).

Analiza relaţiei dintre educaţie şi economie sau dintre economie şi educaţie constituie sau tinde să constituie nucleul epistemic tare al economiei educaţiei.

Conform lui Sorin Cristea[11], orientările principale ale economiei educației, în calitate de ştiinţă pedagogică, vizează:

a) evidenţierea rolului major al educaţiei în dezvoltarea economiei, ceea ce presupune abordarea educaţiei ca investiţie umană, realizată în termeni de capital uman;

b) sublinierea rolului economiei în dezvoltarea educaţiei, cu accente specifice în cazul economiei bazată pe cunoaştere care solicită şi promovează un anumit tip de educaţie.

Conceptele preluate şi prelucrate pedagogic de la economie vizează realităţi socio-economice specifice. Se translatează în educaţie conceptele economice specifice de producţie, productivitate, globalizare, resurse (umane, materiale, financiare), finanţarea educaţiei, investiţie în educaţie, costurile educaţiei, management, forţă de muncă în condiţiile societăţii bazată pe cunoaştere, reproducere, circulaţie a forţei de muncă, motivarea muncii, libertate, eficienţă, echitate, creştere, dezvoltare ñeconomică; valori economice (materiale, spirituale, bunuri, servicii), competiţie, cerere şi ofertă, abordare macro/ micro- economică a

11 *Dicționar*, disponibil la adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Economia%20educatiei.pdf

comportamentului uman, relaţie cost-beneficiu etc. Modelele economice preluate permit analiza şi valorificarea educaţiei din mai multe perspective:[12]

a) ca investiţie individuală şi socială, cu efecte pe termen mediu şi lung (modelul capitalului uman);

b) ca mijloc de selecţie şi promovare pe baza aptitudinilor (modelul filtru);

c) ca simbol al reuşitei sociale (modelul cultural);

d) ca modalitate de formare profesională (modelul pieţei muncii);

e) ca serviciu social (modelul produselor);

f) ca resursă de dezvoltare durabilă (modelul gestiunii sistemelor de formare);

g) ca strategie de anticipare a integrării (modelul planificării);

h) ca abordare globală, optimă şi inovatoare a activităţii (modelul managementului).

O problemă specială este cea care vizează relaţia dintre decizia economică şi decizia pedagogică. La acest nivel, economia educaţiei abordează o temă apropiată de politica educaţiei. Pedagogia valorifică teoria deciziei în economie, preluată ca model exemplar. Implică valorificarea investiţiei la nivelul tuturor resurselor pedagogice, care solicită bani, timp, bază didactico-materială, proiecte eficiente în termini de beneficii la nivelul sistemului şi al procesului de învăţământ.

Principalele aplicaţii ale economiei educaţiei sunt realizate pentru analiza sistemului de învăţământ. Problema esenţială este cea a resurselor alocate în educaţie la nivelul sistemului de învăţământ proiectând beneficii de ordin pedagogic şi social (economic, cultural, politic, comunitar).

Modalitatea de alocare a resurselor este judecată în sens global şi particular, naţional şi internaţional, valorificând informaţii din domenii apropiate din management sau marketing. Rolul resurselor financiare este determinant în măsura în care contribuie la realizarea optimă a celorlalte resurse pedagogice prezente în cadrul sistemului: informaţionale, umane, didactico-materiale.

Analiza sistemului de învăţământ, în funcţie de costurile determinate şi clasificate pe criterii relevante economic şi pedagogic, conduce la evidenţierea următoarelor caracteristici: include instituţii de tip nonprofit, cu performanţe în termeni de competenţe, capacităţi; promovează organizaţii care oferă servicii sociale cu obiective prioritar pedagogice, având efecte în plan economic, politic, cultural; dezvoltă structuri stabile care conferă sistemului durabilitate valorică, dar care întreţine o inerţie cu efecte negative. În perioade necesar reformatoare; stimulează decizii ce urmăresc eficientizarea costurilor pentru reformarea sistemului, pentru creşterea calităţii instruirii, accesului la educaţie de calitate la toate nivelurile şi treptele şcolare şi universitare; angajează capital uman cu dimensiuni şi caracteristici specifice prin efecte pozitive cumulate în timp; utilizează timpul pedagogic ca resursă strategică specială, în măsura în care, în termeni economici, nu poate fi stocat şi nici redistribuit.

Din perspectiva economiei educaţiei, esenţială este convertirea tuturor resurselor pedagogice (informaţionale, umane, didactico-materiale, financiare) în resurse capabile să utilizeze timpul optim pentru educaţia de calitate în contexte şi situaţii determinate social. Variabilele economice, care conferă note specifice contextului pedagogic extern şi intern, sunt valorificate

Analiza sistemului de învăţământ în termeni de cost-beneficiu ia în calcul: raportul dintre număr elevi şi număr profesori; număr personal didactic şi număr personal nedidactic; venituri fixe şi sporuri determinate de performanţe; finanţare centrală şi finanţare locală; modalităţi de luare a deciziilor e criterii privind: finanţarea pe elev; centralizarea şi descentralizarea sistemului; perspectiva politică şi perspectiva economică; perspectiva

12 *Idem*

economică şi perspectiva pedagogică; perspectiva furnizorului de resurse şi perspectiva beneficiarului etc.

Societatea actuală îşi plasează interesul între investiţia în educaţie şi competenţele şi performanţele dezvoltate ca urmare a educaţiei şi valorificate social şi economic. Aceasta atrage atenţia asupra riscurilor apărute în cazul unor decizii greşite de economie şi de politică a educaţiei. Dezvoltarea economiei educaţiei, ca ştiinţă a educaţiei construită pe baza unei metodologii de tip interdisciplinar a condus la apariţia unor noi domenii de cercetare, promovate în spiritul noilor ştiinţe sociale. Este contextul metodologic în care s-au afirmat noi ştiinţe ale educaţiei aflate în raporturi de intradisciplinaritate cu economia educaţiei, dar şi de interdisiciplinaritate cu sociologia educaţiei, psihologia educaţiei, politica educaţiei: planificarea și managementul educaţiei, managementul organizaţiei şcolare, managementul clasei și al activităţii didactice, managementul proiectului.

4. Teorii ale creșterii economice

Teoriile creșterii economice au debutat în mercantilism, un curent fundamental în perioada secolelor al XV-lea – al XVII-lea. Viziunea specifică din perioada menționată era aceea potrivit căreia acumularea bogăției reprezenta sursa principală a creșterii economice, precum și principalul scop al activităților negustorilor ori statului. Dacă inițial, metalele prețioase erau considerate drept cele mai importante bogății, ulterior, puterea economică a unei națiuni a început să fie măsurată în cantitatea de bunuri produse de țară, mizându-se pe existența unui surplus.

În partea a doua a secolului al 18-lea a apărut o nouă viziune potrivit căreia bogăția națiunilor era efectul doar al agriculturii eficiente și al dezvoltării și exploatării terenurilor agricole. Această școală de economie a fost prima care a considerat capitalul uman ca sursă unică a valorii, însă erau priviți astfel doar muncitorii din agricultură.

Lucrarea lui Adam Smith, "Avuția națiunilor", publicată în anul 1776, este considerată începutul economiei clasice. Alți reprezentanți ai acestui curent au fost: David Ricardo (1772-1823), Thomas Malthus (1766-1834), Karl Marx (1818-1883), John Stuart Mill (1808-1873), Jean-Baptiste Say (1767-1832). Ideea fundamentală a lui Smith a fost cea potrivit căreia bunăstarea economică a națiunilor derivă din activitatea de schimb și nu din cantitatea de aur deținută. Astfel, avuția totală ar putea spori atunci când două părți decid să schimbe între ele bunuri de valoare deoarece ambele ar avea de câștigat. Economiștii clasici au observat că, de obicei, piețele se autoreglează, atunci când sunt libere de orice coerciție externă.

David Ricardo (1772 – 1823) a fost unul dintre cei mai influenți teoreticieni clasici, fiind cunoscut în special pentru teoria avantajului comparativ, care sugera că o națiune ar trebui să își direcționeze resursele doar către ramurile în care demonstrează cea mai mare competitivitate pe plan internațional și, pentru a obține bunurile care nu mai puteau fi produse la nivel național, să stabilească relații de comerț cu alte state.[13]

John Stuart Mill (1808-1873) a realizat o sistematizare a informațiilor formulate de școala clasicilor. A completat teoria dinamicii economice care viza trendurile economice pe termen lung. În centrul preocupărilor sale a stat ideea acumulării continue de capital potrivit căreia sporirea capitalului duce la creșterea cererii de resursă umană.

Lucrarea "Teoria dezvoltării economice" publicată de Joseph Alois Schumpeter (1883-1950) a introdus în economie conceptul de "inovație", subliniind importanța activității antreprenorilor în creșterea economică. Starea de echilibru economic a fost considerată punctul de plecare al dezvoltării, "motorul" acesteia fiind schimbările din sfera economică. Cu toate că modificările se puteau datora mai multor factori, inovația antreprenorială prezintă un rol determinant. Astfel, întreprinzătorul trebuie să fie o persoană creativă, caracterizată prin spirit de inițiativă și capacitate de previziune, capabilă să își asume riscuri.

13 Rostow, W.W. (1990). *Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present, With a Perspective on the Next Century*. New York, Oxford University Press

John Maynard Keynes (1883-1946) este, cu certitudine, unul dintre cei mai mari economişti din istoria economică. Lucrarea sa "The General Theory of Employment, Interest and Money", publicată în anul 1936, a revoluţionat ştiinţa economiei deoarece a schimbat modalitatea în care erau privite economia şi rolul statului în societate. Keynes a crezut că factorul determinant în ceea ce priveşte producţia globală şi folosirea forţei de muncă poate fi cererea agregată. În plus, teoriile creşterii economice se concentrează şi pe ideea că investiţia este principalul factor care creşte venitul, având un efect multiplicator.

Primele teorii neoclasice în domeniu au apărut în anii 1950 – 1960, când s-a ridicat problema atingerii potenţialului de creştere ca urmare a introducerii noilor tehnologii, a creşterii productivităţii şi a îmbunătăţirii organizării activităţii de producţie. Cei mai importanţi reprezentanţi ai curentului au fost: Alfred Marshall (1842-1924), Carl Menger (1840-1921), Friedrich von Wieser (1851-1926), Leon Walras (1834-1910), John Bates Clark (1847 –1938), William Stanley Jevons (1835-1882) sau Irving Fisher (1867-1947).

Un nou stadiu al dezvoltării teoriilor creşterii economice a apărut în anii 1980-1990, reflectând impactul concurenţei imperfecte şi rolul schimbărilor posibile în rata profitului. Pentru prima dată, în cadrul unor modele matematice şi economice formale, economiştii Paul Romer (n. 1955) şi Robert Lucas (n. 1937) au pus în discuţie o ipoteză despre caracterul endogen al celor mai importante inovaţii tehnologice bazate pe investiţii în dezvoltarea tehnică şi în capitalul uman.

Alţi autori care au pus accent pe influenţa capitalului uman asupra creşterii economice au fost Robert Barro şi Xavier Sala-I-Martin, potrivit cărora sectorul cercetării şi dezvoltării joacă un rol esenţial în conexiunile dintre inovaţie şi puterea pieţei. În acest context, capitalul uman este efectul unor aspecte ce ţin de educaţie, experienţă şi sănătate. De aceea, capitalul uman ar putea fi acumulat pe perioada timpurie a vieţii individului prin cunoştinţele pe care le capătă acesta în şcoală şi pe perioada în care este activ pe piaţa muncii, acumulând experienţă prin exersarea cunoştinţelor la serviciu sau prin urmarea unor programe de instruire la locul de muncă.

O altă categorie de modele moderne de creştere economică sunt cele de creştere unificată, având drept reprezentant de seamă pe Oded Galor care considera că progresul tehnologic rapid ar necesita implementarea unor politici educaţionale care să sprijine acumularea de capital uman şi, în final, să determine creşterea economică.

Concluzii finale

Educaţia reprezintă şansa pe care fiecare stat o deţine pentru viitor. Fără educaţie, o ţară nu poate garanta nici sănătatea populaţiei sale, nici securitatea şi nici prosperitatea. Oamenii educaţi sunt indispensabili unei ţări puternice şi dezvoltate din punct de vedere economic. Trebuie să se asigure un cadru în care fiecare cetăţean îşi găseşte şansa de a-şi îndeplini potenţialul, plecând de la accesul echitabil la o educaţie de calitate. Însă, pentru ca educaţia să reprezinte fundaţia solidă pentru o societate democratică şi modernă, trebuie să existe o viziune coerentă, care să reunească soluţiile la provocările actuale, precum şi strategia pentru adaptarea la viitor.

Este nevoie ca şcoala să reprezinte o comunitate de învăţare funcţională prin crearea unui mediu confortabil, care să inspire şi să încurajeze libertatea de gândire, motivându-i pe tineri să îşi continue educaţia şi instruirea pentru a face faţă cerinţelor societăţii moderne. Sistemul educaţional trebuie să fie stabil, echitabil, eficient, deschis pentru toţi şi relevant. Creşterea calităţii educaţiei se poate realiza şi prin modernizarea abordării procesului de predare-învăţare-evaluare la nivelul unităţilor de învăţământ, absolvenţii putând să fie înzestraţi cu competenţele necesare pentru a-şi găsi un loc de muncă stabil şi pentru a deveni oameni utili sieşi, dar şi societăţii din care fac parte.

BIBLIOGRAPHY

Aghion, Ph., Caroli, E. și Garcia-Penalosa, C. (1999). "Inequality and economic growth: the perspective of the new growth theories" în *Journal of Economic Literature*, 37(4), pp. 1615-1660

Barro, R.J. and Lee, R.W. (2001). *International data on educational attainment: updates and implications*, Oxford Economic Papers, 53(3), pp. 541-563

Becker, G.S. [1993] (1997). *Capitalul uman: o analiză teoretică şi empirică cu referire specială la educaţie*. trad. Felicia Pavel, Bucureşti: Ed. ALL

Descy, P. and M. Tessaring (eds.) (2004a), *Impact of Education and Training. Third Report on Vocational Training Research in Europe: Background Report*, Cedefop Reference series, 54, EUR-OP, Luxembourg.

Descy, P. and M. Tessaring (eds.) (2004b), *The Foundations of Evaluation and Impact Research. Third Report on Vocational Training Research in Europe: Background Report*, Cedefop Reference series, 58, EUR-OP, Luxembourg.

Descy, P. and M. Tessaring (eds.) (2004c), *Evaluation of Systems and Programmes. Third Report on Vocational Training Research in Europe: Background Report*, Cedefop Reference series, 57, EUR-OP, Luxembourg

Gorman, L. (2008). "Education" în *The Concise Encyclopedia of Economics*, 2nd Edition

Iancu, A. (1993). *Tratat de economie contemporană, vol. I,* Bucureşti: Ed. Economică

Mincer, J. (1984). "Human capital and economic growth" în *Economics of Education Review*, vol. 3(3), pp. 195-205

Mincer, J. (1989). "Human capital and the labor market: A review of current research" în *Educational Researcher*, Vol. 18, issue: 4, pp. 27-34

Negreţ-Dobridor, I. şi Pânişoară, I.-O. (2008). *Stiinţa învăţării: de la teorie la practică.* Iaşi: Ed. Polirom

Negreţ-Dobridor, I. (coord.gen.). (2014). *Tratat de Pedagogie Universală. Vol. I. Fundamenta Paidagogiae. Partea I. Fundamentele Diacronice*. Bucureşti: Academia Română (în curs de publicare)

Oser, J. și Blanchfield, W. (1975). *The Evolution of Economic Thought*, 3rd edition, New York: Ed. Harcourt Brace Jancovich

Piętak, Ł. (2014). "Review of theories and models of economic growth" în *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, De Gruyter, Warsaw, Vol. 17, Iss. 1, pp. 45-60

Rostow, W.W. (1990). *Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present, With a Perspective on the Next Century*. New York, Oxford University Press

Schultz, T.W. (1993). "The economic importance of human capital in modernization" în *Education Economics*, vol 1, pp. 13-19

Sharipov, I. (2015) "Contemporary Economic Growth Models and Theories: A literature review" în *CES Working Papers*, Volume VII, Issue 3, pp. 759-773

Stanciu (Petroșel), A.-E. (2014). *Motivația cadrelor didactice. Aspecte și tendințe de evoluție*. Teză de doctorat. Universitatea din București, Școala Doctorală de Psihologie și Științele Educației, Domeniul Științe ale Educației

Usher, U.R. şi Edwards, R. (1994). *Postmodernism and Education. Different voices, Different worlds*, Oxford: Routledge

Wilson, R.A. și Briscoe, G. (2004). "The impact of human capital on economic growth: a review" în Descy, P.; Tessaring, M. (eds). *Impact of education and training*, Third report on vocational training research in Europe: background report. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004 (Cedefop Reference series, 54)

THE NECESSITY OF A HUMAN APPROACH IN RECRUITMENT: USING STORYTELLING IN JOB ADVERTISING

Paula-Simona Pădurariu

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Searching for structure, rigor, clear needs and solutions, any business can reach the point where the need for a human approach, adapted to subjective requirements, takes precedence. The recruitment process of new employees is one area that needs attention, because of the existence of steps and tests so standardized that they end up not reflecting the true value of the candidate. The exercise of writing job advertisements has become so common that the ads are so similar that companies lose their personality. This similarity is also reflected in the candidate's perception, who finds the same requirements, the same rigid structure, which only informs, without appealing to his or her desires and feelings, but only to simple, sometimes clichéd characteristics, which do not allow in-depth discoveries nor the possibility to clearly measure the compatibility between the person and the job. Storytelling is an extremely widespread, relatively simple tool, with a high applicability in business, that can facilitate the writing of job advertisements with personality, that break out of the toxicity of similarities and allow the candidate to discover as many characteristics as possible, so that anyone can determine if he/she is compatible with the job. By using storytelling, the employer brand becomes human, opening an honest, informed dialogue, bringing benefits both in recruitment and selection processes, filtering out truly compatible candidates, and to potential employees by providing meaningful information.

Keywords: storytelling, recruitment, job advertisement, human approach, human resource management

Introducere

În căutarea unui loc de muncă, pe lângă nevoia bilaterală a candidatului care analizează diverse anunțuri, dar și a organizației care propune o experiență profesională, se remarcă o continuă încercare de a găsi potriviri, compatibilități. Încă de la citirea unui anunț, un potențial candidat își fundamentează alegerea de a răspunde apelului companiei nu doar pe eventuala nevoie sau oportunitate pe care locul de muncă o acoperă, dar mai ales pe ceea ce descoperă în anunțul de angajare, ca poate primă interacțiune sau, cu siguranță, o sursă importantă de cunoaștere. Însă, discutăm astăzi despre o multitudine de anunțuri, găsite majoritar în mediul online, ușor de sortat și filtrat, bogate în informații, putând include materiale suplimentare și oferind o perspectivă clară asupra disponibilității unui post la un moment dat[1]. O multitudine confortabilă, însă cu anunțuri comune, cu structuri similare, caracteristici și cerințe asemănătoare, diferențierea și identificarea de compatibilități reale devenind procese din ce în ce mai greu de realizat fără o componentă umană, axată pe individ și pe particularitățile relației dintre acesta și compania care îi poate deveni parte din parcursul profesional. Totodată, deși raționale atât căutarea și analiza acestor anunțuri, cât și identificarea nevoilor din cadrul organizațiilor care le lansează, desprinderea de această

1 Applegate, R. (2010) 'Job ads, jobs, and researchers: Searching for valid sources', *Library and Information Science Research*, 32(2), pp. 163–170. doi: 10.1016/j.lisr.2009.12.005.

componentă precisă poate reprezenta atât o consolidare a brandului de angajator prin oferirea unei perspective personalizate, cât și un apel la partea emoțională a candidatului, necesară pentru o hotărâre asumată, complexă, care să integreze nu doar răspunsul la o nevoie, ci și trăirile acestuia față de partea profesională a vieții sale. De la conștientizarea unei nevoi de resurse umane a unei companii până la satisfacerea acesteia prin ocuparea postului respectiv, în procesul de recrutare se regăsește scrierea unui anunț, de cele mai multe ori standard, cu câteva elemente și informații esențiale pentru potențialii angajați. Cum s-a menționat anterior, deși este un text deseori comun, similar cu multe altele, prin diferite tehnici, printre care și spunerea de povești/storytelling, acesta poate spune ceva în plus despre post, astfel încât să creeze mult dorita compatibilitate. De aceea, printr-o analiză a literaturii de specialitate ce include articole relevante din sfera managementului resurselor umane privind scrierea de anunțuri de angajare, această lucrare propune o perspectivă asupra integrării tehnicii de storytelling în procesele de recrutare, subliniind nevoi la care aceasta răspunde, alături de eventuale avantaje pentru ambele părți, candidați și organizații.

Spun organizațiile povești?

Poveștile sunt parte din viață, având puterea să informeze, să convingă, să valideze emoții, să construiască societăți.[2] Deși li se atribuie misiuni importante, acestea sunt puțin valorificate în domenii precum cel al afacerilor, al managementului, al sferei resurselor umane, tocmai din cauza încadrării continue în obiective și standarde. Tendințele rigide, uneori lipsite de esență, duc la procese de comunicare greoaie, lipsite de feedback, care nu prioritizează individul. Reprezentând una dintre primele surse de cunoaștere, depășind caracterul ludic, ficțional, poveștile rămân fundamentale pentru transmiterea de informații care să depășească sfera formală, cu potențial de a înlătura barierele fiecăruia față de lumea exterioară, mai ales față de noi idei.[3] Totodată, ele presupun o căutare perpetuă de sens, de înțeles, încurajând individul să exploreze în profunzime conținuturi, fără a le standardiza și percepe uniformizat. Dar, poate cel mai important principiu care poate fi valorificat în procesele de recrutare ale organizațiilor, poveștile atrag ca răspuns alte povești[4], stând la baza unei comunicări complexe, cu potențial de descoperire și învățare. Cel care găsește o poveste despre o potențială experiență profesională, cu elemente simple precum desfășurarea unei zile de muncă, descrierea unor responsabilități sau a unor întâmplări chiar despre eroii companiei și evenimentele ce au stat la baza creșterii acesteia, este un candidat ce primește o informație complexă, unică. Departamentul de resurse umane este cel ce integrează toate aceste povești, cu scopul de a le primi pe cele ale candidaților, într-un schimb ce duce la identificarea unei compatibilități asumate de ambele părți. Această îndepărtare de formalizarea excesivă prin ajustarea anunțurilor de recrutare, un instrument mult mai ieftin decât multe dintre costurile implicate în parcursul profesional al unui angajat, crește intenția de a aplica pentru acel post, putând crește și numărul celor dintre care compania va alege.[5] Totodată, această tehnică de integrare a poveștilor în discursul organizațional poate fi aplicată și în procesul de selecție, valorificată în cadrul interviurilor, înspre identificarea de comportamente avute în situații cheie și experiențe valoroase din care să rezulte anumite caracteristici ale individului, acestea asigurând o abordare în profunzime a discuțiilor de angajare.[6]

Cuvinte potrivite în recrutare

2 Kent, M. L. (2015) 'The power of storytelling in public relations: Introducing the 20 master plots', *Public Relations Review*, 41(4), pp. 480–489.

3 Mládková, L. (2013) 'Leadership and Storytelling', *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 75, pp. 83–90.

4 Polletta, F. *et al.* (2011) 'The sociology of storytelling', *Annual Review of Sociology*, 37, pp. 109–130.

5 Sievert, M., Vogel, D. and Feeney, M. K. (2022) 'Formalization and Administrative Burden as Obstacles to Employee Recruitment: Consequences for the Public Sector', *Review of Public Personnel Administration*, 42(1), pp. 3–30.

6 Bangerter, A., Corvalan, P. and Cavin, C. (2014) 'Storytelling in the Selection Interview? How Applicants Respond to Past Behavior Questions', *Journal of Business and Psychology*, 29(4), pp. 593–604.

Cele mai solicitate patru abilități ale secolului XXI găsite în aproximativ 142.000 de anunțuri de angajare au fost comunicarea orală și scrisă, colaborarea și rezolvarea problemelor[7]. Termeni generali, poate chiar banali, cu o măsurabilitate subiectivă, dar totuși extrem de răspândiți în anunțurile de recrutare. Indiferent de poziție și domeniu, se remarcă anumite cuvinte, devenite clișee, ce îngreunează identificarea de compatibilități tocmai prin faptul că pot fi atribuiți oricui, indiferent de post. Totodată, acești termeni banali pot atrage pe oricine, presupunând aplicații irelevante, ce consumă resurse. Deși este dovedit că organizațiile ar putea atrage candidați de înaltă calitate, ținând cont chiar și de diversitatea de gen, prin „alegerea corectă a cuvintelor”[8], acest lucru presupune studiu, exercițiu de ambele părți, desprinderea de standard și comun. Una dintre sugestiile importante pentru cei ce scriu anunțuri este tocmai renunțarea la clișee și metafore, acestea promovând deseori stereotipuri, iar pentru cei ce aplică, o adaptabilitate la stilurile creative ar fi necesară.[9] Această adaptabilitate presupune analize constante ale anunțurilor de recrutare și crearea de CV-uri, scrisori de intenție și mesaje în acord cu stilul promovat de companie. Ținând cont de dinamica pieței muncii, predictibilitatea abilităților necesare în viitorul apropiat, alături de determinarea importanței experienței sau a competențelor cerute într-un anunț de recrutare[10] ar putea fi pași esențiali pentru procesele de recrutare ale organizațiilor și simplificarea acestora, însă nu prin reducerea la banal.

Concluzii

Se poate spune că, deși căutarea este permanentă și reciprocă, companiile căutând angajați compatibili, iar candidații căutând organizații în care să își desăvârșească parcursul profesional, obiectivele fiind clare de ambele părți, bine cunoscute, atingerea acestora se dovedește a fi din ce în ce mai grea în absența cuvintelor potrivite. Deși standardizate, aceste prime interacțiuni sub formă de anunțuri de angajare au nevoie de o încărcătură umană pentru a ajunge la oamenii potriviți. Astfel, procesul de recrutare va fi mult mai eficient, atrăgând doar oameni potriviți și antrenând recrutorii într-o explorare în profunzime, în căutare de înțelesuri și semnificații. Poveștile au o putere unică, cea de a aduce oamenii împreună, de a îi conecta prin reciprocitate. De aceea, umanitatea pe care acestea o aduc în afaceri este de neprețuit, mai ales când trece de rațional, unind oameni compatibili și împlinind obiective comune.

BIBLIOGRAPHY

Applegate, R. (2010) ‘Job ads, jobs, and researchers: Searching for valid sources’, *Library and Information Science Research*, 32(2), pp. 163–170. doi: 10.1016/j.lisr.2009.12.005.

Bangerter, A., Corvalan, P. and Cavin, C. (2014) ‘Storytelling in the Selection Interview? How Applicants Respond to Past Behavior Questions’, *Journal of Business and Psychology*, 29(4), pp. 593–604. doi: 10.1007/s10869-014-9350-0.

Engstrom, C. L., Petre, J. T. and Petre, E. A. (2017) ‘Rhetorical Analysis of Fast-Growth Businesses’ Job Advertisements: Implications for Job Search’, *Business and Professional Communication Quarterly*, 80(3), pp. 336–364. doi:

7 Rios, J. A. *et al.* (2020) ‘Identifying Critical 21st-Century Skills for Workplace Success: A Content Analysis of Job Advertisements’, *Educational Researcher*, 49(2), pp. 80–89

8 Wille, L. and Derous, E. (2018) ‘When Job Ads Turn You Down: How Requirements in Job Ads May Stop Instead of Attract Highly Qualified Women’, *Sex Roles*, 79(7–8), pp. 464–475. doi: 10.1007/s11199-017-0877-1.

9 Engstrom, C. L., Petre, J. T. and Petre, E. A. (2017) ‘Rhetorical Analysis of Fast-Growth Businesses’ Job Advertisements: Implications for Job Search’, *Business and Professional Communication Quarterly*, 80(3), pp. 336–364.

10 Khaouja, I., Kassou, I. and Ghogho, M. (2021) ‘A Survey on Skill Identification from Online Job Ads’, *IEEE Access*, 9, pp. 118134–118153.

10.1177/2329490617723117.

Kent, M. L. (2015) ‘The power of storytelling in public relations: Introducing the 20 master plots’, *Public Relations Review*, 41(4), pp. 480–489. doi: 10.1016/j.pubrev.2015.05.011.

Khaouja, I., Kassou, I. and Ghogho, M. (2021) ‘A Survey on Skill Identification from Online Job Ads’, *IEEE Access*, 9, pp. 118134–118153. doi: 10.1109/ACCESS.2021.3106120.

Mládková, L. (2013) ‘Leadership and Storytelling’, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 75, pp. 83–90. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.04.010.

Polletta, F. *et al.* (2011) ‘The sociology of storytelling’, *Annual Review of Sociology*, 37, pp. 109–130. doi: 10.1146/annurev-soc-081309-150106.

Rios, J. A. *et al.* (2020) ‘Identifying Critical 21st-Century Skills for Workplace Success: A Content Analysis of Job Advertisements’, *Educational Researcher*, 49(2), pp. 80–89. doi: 10.3102/0013189X19890600.

Sievert, M., Vogel, D. and Feeney, M. K. (2022) ‘Formalization and Administrative Burden as Obstacles to Employee Recruitment: Consequences for the Public Sector’, *Review of Public Personnel Administration*, 42(1), pp. 3–30. doi: 10.1177/0734371X20932997.

Wille, L. and Derous, E. (2018) ‘When Job Ads Turn You Down: How Requirements in Job Ads May Stop Instead of Attract Highly Qualified Women’, *Sex Roles*, 79(7–8), pp. 464–475. doi: 10.1007/s11199-017-0877-1.

THE DIVINE ATTRIBUTES – A HEIDEGGERIAN PERSPECTIVE

Sorin Benescu

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The research aims to highlight the divine attributes from a phenomenological perspective, in the Heideggerian language. The work will affirm a new divine attribute: openness or the state of openness.

Keywords: divine, attributes, heideggerian, Heidegger, God, openness, Being, beingness, phenomenological.

1. Introducere

Cercetarea de față își propune să pună în valoare atributele divine dintr-o perspectivă fenomenologică, în limbaj heideggerian. Lucrarea va afirma un nou atribut divin: deschiderea sau starea de deschidere. Acesta este elementul de noutate pe care dorim să îl aducem în acest articol.

Există o continuitate și un progres în gândirea filosofică. Toți filosofii moștenesc și dezvoltă ceea ce înaintașii lor au scris și au gândit, iar Heidegger este un filosof reprezentativ, care aduce ceva nou în filosofie, acesta fiind motivul alcătuirii studiului de față.

2. Considerații prealabile

Din punct de vedere lingvistic, atributul este o parte secundară a propoziției, care determină un substantiv sau un echivalent al acestuia; este o însușire a unui obiect, însușire esențială proprie unei ființe, unui fenomen, lucru etc.; dar pe noi ne interesează definiția din punct de vedere filosofic: calitate a unei substanțe. Din punct de vedere religios, atributele divine sunt definite ca perfecțiuni atribuite lui Dumnezeu, altele decât propria sa esență[1]. Atributele divine se mai numesc și nume divine.

Grand Dictionaire de la Philosophie[2] definește atributul ca fiind o caracteristică distinctivă a unei persoane sau a unui lucru, din latinescul de origine scolastică „*attributum*". După Aristotel, el exprimă atât „*în sine*", adică fără să aibă pretenția să exprime esența, dar aparținând doar ei și putând califica prin substituție lucrul, cât și „*prin accident în sine*", fiind o proprietate care nu face parte din definiția subiectului, dar îi aparține datorită definiției acestuia, oferind informație. În scolastica aristotelică, termenul se folosește pentru a desemna exclusiv atributele divine, cum ar fi: infinitatea, atotputernicia, bunătatea, dreptatea etc. În stoicism, termenul nu desemnează o calitate reală. Se exprimă printr-un verb, dar nu este un concept, ci doar un fapt, un eveniment survenit asupra obiectului sau unul din aspectele lui și nici într-un caz ceva din natura sa. În mod tradițional, atributul descrie o proprietate care este predicată de un subiect. Sensurile noțiunii au început să pună probleme fundamentale odată cu Descartes, care a statuat că atributul se atașează unei substanțe. Noi nu putem cunoaște direct o substanță creată, dar avem o idee clară despre atributul ei principal, adică despre proprietatea care o caracterizează în cel mai înalt grad și care este legată indisolubil de ea, fără

1 https://dexonline.ro/definitie/atribut, accesat la data 01.03.2022.
2 Blay, *Grand Dictionaire de la Philosophie*, (France, Editura Larousse – CNRS EDITION, 2012), 78-79.

de care nu poate exista sau nu poate fi concepută. Acest atribut constituie, așadar, natura însăși a substanței și ne permite cunoașterea ei cu certitudine apodictică; el se constituie în natura/esența lucrului și de el depind toate celelalte atribute, care se numesc moduri. De exemplu, substanța corporală are natura definită de întindere: lungime, lățime, înălțime, iar substanța gânditoare este definită de gândire. Fiecare atribut principal se raportează doar la o substanță și numai la una, de exemplu gândirea aparține doar sufletului și nu corpului. Descartes prezintă gândirea și ca un atribut al substanței divine, ceea ce ridică probleme de echivocitate a noțiunii de substanță. Fără doar și poate, nu putem afirma că atributul principal al divinității este gândirea. Spinoza a stabilit că esența lui Dumnezeu constă într-o infinitate de atribute, dintre care noi cunoaștem doar gândirea și întinderea. După acesta, atributele divine nu au nimic în comun, dar sunt expresia unei singure și aceleiași substanțe. Acest caracter dublu al atributelor divine, de a fi realmente distincte, dar care reprezintă aceeași substanță, constituie teza paralelismului: atributele sunt expresii echivalente, dar nu se intersectează. Critica tezei atributului principal a fost condusă în special de Locke. Acesta a afirmat că noi nu suntem siguri că unul sau altul dintre atribute exprimă cu siguranță lucrul/obiectul predicat, din cauză că această legătură dintre obiect și atributul său nu se oferă experienței, chiar dacă îl întâlnim constant: el este general, dar nu în mod obligatoriu esențial.

3. Atributele divine la Martin Heidegger

Pentru a înțelege atributele divine, așa cum sunt ele folosite de Heidegger, trebuie să pornim de la distincția dintre ființă și ființări, ca „*diferență ontologică*”[3], fundamentală pentru înțelegerea operei sale. Ființa este înaintea oricărei ființări: „*există o formidabilă precedență a ființei în raport cu descrierea oricărei ființări*”[4]. Ea este conceptul cel mai „*vid*” și mai „*general*”, cel mai „*obscur*”, nu este ceva de ordinul ființării, este un concept subînțeles, este acel ceva care determină ființarea ca ființare, acel ceva pe baza căruia ființarea este deja înțeleasă de fiecare dată. Ființa rezidă în faptul că ceva este și în faptul că acel ceva este într-un fel anume, ea rezidă în realitate, în simpla prezență, în subzistență, în valabilitate, în existență[5]. Ființa este de fiecare dată ființa unei ființări. Ceea ce noi experimentăm este ființarea. Este ceea ce noi percepem. Din punctul nostru de vedere, ființarea este, așadar, totalitatea atributelor ființei aflate în mișcare către noi, cei care observăm, privim ființa. Cu alte cuvinte, atributele țin de domeniul onticului, nu de cel al ontologicului. Odată sesizate, aceste atribute devin obiectul exprimării, al numirii, al discursului, deci al logosului. Logosul îl înțelegem ca limbaj. Heidegger sesizează că, spre deosebire de om, animalului îi lipsește capacitatea de a percepe atributele lucrului față de care este deschis. Omul poate fi deschis față de ceva în așa fel încât percepe ceva ca ceva, adică are o relație cu ființarea, numită de Heidegger raportare. Abia după această întemeiere de relație, omul, dotat cu puterea de a discuta, de a putea vorbi, el fiind prin excelență ființa care are putința discursului – cel puțin așa era definit el în Antichitate – dezvăluie ființarea ca ceea ce este ea și așa cum este ea, prin caracterul apofantic al enunțului. Discursul ne aduce în dimensiunea inteligibilității, căci vorbirea dă ceva de înțeles și pretinde să fie înțeleasă. Însă orice rostire este semnificativă, iar cuvântul este posibil numai atunci când survine un simbol. Simbolul înseamnă o prindere laolaltă, sub forma unui acord, vădind coapartenența celor doi termeni aflați în relație. Logosul dă de înțeles. Omul înțelege și făurește inteligibilitate, el se prinde laolaltă cu alte ființări, raportându-se la ele prin cuvinte care sunt sunete născute din acest raport fundamental, care constă din a lăsa lucrurile prinse laolaltă să ajungă la acord. El este viețuitorul a cărui ființă este esențial determinată de putința de a vorbi. Logosul este deci rezultatul unui acord, dar el, înainte de a fi fonetic, este altceva. Totuși, cuvintele se nasc dintr-un acord între oameni. Datorită lor, oamenii sunt deschiși, sunt laolaltă, în mijlocul

3 Heidegger, *FIINȚĂ ȘI TIMP*, (București, Editura HUMANITAS, 2019), 10.
4 *Ibidem*, 582.
5 *Ibidem*, 5-13.

ființării care îi înconjoară, asupra căreia pot fi de acord. Conform cu Aristotel, logosul reprezintă posibilitatea discursului și a vorbirii în genere. Logosul apofantic este acel logos care are în sine posibilitatea ascunderii sau dezvăluirii, iar aceasta este esența lăuntrică a logosului. Heidegger afirmă că „*structura de ca*" este prin excelență condiția de posibilitate a logosului - care are ca temei o percepere - structură care la Aristotel poartă denumirea de „*sintezis*". Am făcut aceste precizări pentru a înțelege atributele care sunt de fapt enunțuri, cuvinte care semnifică ființarea, în cadrul mai larg al logosului conceput ca limbaj. Atributele, prin urmare, au caracter apofantic, ele au putința de a scoate din ascundere și de a ascunde totodată. Ele țin de logosul apofantic[6]. Atributele se mai numesc și predicate[7]. Limbajul este compus din nume proprii și din atribute/predicate. Numele proprii desemnează lucruri concrete, substanțele, iar atributele/predicatele arată cum sunt lucrurile. Ființa/substanța este ceea ce nu poate fi predicat al unui subiect, este subiectul însuși, realitatea individuală diferențiabilă, ceea ce este real. Pentru Aristotel, esența este trăsătura/atributul fără de care o anumită substanță nu ar putea fi ceea ce este. Aristotelic vorbind, distingem atribute esențiale și atribute accidentale. Ființarea este, deci, concepută în ființa ei ca prezență, este înțeleasă prin referire la un mod determinat al timpului, și anume prin referire la prezent[8]. Timpul are, prin urmare, o funcție ontologică.

Printr-o extindere de limbaj, vom considera Persoana un atribut al Ființei. Logosul face ca ceva să se vadă, funcția lui rezidă în „*faptul-se-a-se-face-să-se-vadă*", în „*faptul-de-a-face-să-fie percepută*" ființarea, el este un „*fapt-de-a-se-face-să-se-vadă*"[9]. Din punct de vedere creștin, Fiul-Logosul-Limbajul descoperă pe Tatăl: „*Arătat-am numele Tău oamenilor pe care Mi i-ai dat Mie din lume*". (In. 17.6) Fiul este la fel „*ca*" Tatăl: „*Şi acum, preaslăveşte-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuţi, cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea*." (In. 17.5) Fiul-Logosul ca sintezis face cunoscută Ființa ca unitate. Sintezis ca punere laolaltă înseamnă a pune împreună ceea ce este deja în chip originar laolaltă și continuă să fie astfel: „*Iar Eu şi Tatăl Meu una suntem*." (In. 10.30) Nu există secvențiere, mai întâi sinteză și apoi explicitare, Rațiunea este potrivit esenței Sale unificatoare, Fiul având și o funcție unificatoare, El este Cel Care ne unește. Constituirea unului și a unității în planul creat este de fiecare dată sarcina internă a Logosului: „*Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toţi una sunteţi în Hristos Iisus*." (Gal. 3.28)

Logosul este apofantikos[10], căci Îl arată pe Tatăl și Îl descoperă ca Tată, ca ceea ce este în Sine. El este în același timp, în Sine, sinteză și explicitare deopotrivă, dar și esența constitutivă a lumii în genere: „*Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*." (In. 1.3) Prin sinteză este vizată o alăturare, o unitate, nu o aglomerare, ci o unitate originară, care preexistă părților constitutive și care se înțelege ca integralitate. Fiul este în Sine o sinteză Care explicitează, este temeiul de posibilitate a ascunderii sau revelării Tatălui. „*...nimeni nu cunoaşte cine este Fiul, decât numai Tatăl, şi cine este Tatăl, decât numai Fiul şi căruia voieşte Fiul să-i descopere*." (Lc. 10.22) Atributul de Fiu este, prin urmare, în strânsă corelație cu cel de Tată. Fiul are caracter apofantic, ca dezvăluire a ființării ca ceea ce este ea și așa cum este ea. Ființa subzistă/ființează ca Tată și ca Fiu și ca Duh Sfânt. Funcția fundamentală a Fiului-Logos este aceea de a aduce la lumină ființarea, așa cum este și drept ceea ce este ea, ca ființare; nu se limitează la prezent, ci se raportează la ceea ce a fost și la ceea ce va fi: „*Eu sunt Alfa şi Omega, cel dintâi şi cel de pe urmă, începutul şi sfârşitul*."

6 Heidegger, *CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE METAFIZICII LUME FINITUDINE SINGURĂTATE*, (București, Editura HUMANITAS, 2019), 400-413.
7 Trujillo, *Aristotel De la potență la act*, (București, Editura Litera, 2020), 69-71.
8 Heidegger, *FIINȚĂ ȘI TIMP*, (București, Editura HUMANITAS, 2019), 35.
9 *Ibidem*, 43-45.
10 Descoperitor.

(Apoc. 22.13) Hristos L-a numit pe Dumnezeu Tată: „*Deci voi aşa să vă rugaţi: Tatăl nostru*,...” (Mt. 6.9), iar potrivit lui Aristotel, numirea este o semnificație în absența timpului. Verbul însă, rostirea, este ceva ce vizează în chip implicit timpul: „*În zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor a toate şi prin Care a făcut şi veacurile*;” (Evr. 1.2) Sunt două aspecte caracteristice Verbului: referă timpul în chip implicit și se raportează mereu la Tatăl. Orice enunț al Fiului este o indicare a Tatălui drept ceea ce El este și potrivit modului în care Acesta este, El fie atribuie, fie neagă, ascunde sau revelează. Dar întotdeauna este vorba și despre Ființă, înțeleasă și vizată în chip implicit, Ea putând fi predicată despre ființări/atribute într-o diversitate remarcabilă de feluri. Logosul are de a face cu lumea, în mod evident, El este făuritor de lume. De la Aristotel încoace, metafizica a gândit ființa în funcție de „*este*”-le din propoziție, iar iudeo-creștinismul a gândit Ființa pornind de la: „*Atunci Dumnezeu a răspuns lui Moise: Eu sunt Cel ce sunt. Apoi i-a zis: Aşa să spui fiilor lui Israel: Cel ce este m-a trimis la voi*!” (Exod 3.14) Ființa nu este o ființare, nu este un lucru și nici o proprietate, nu este nimic de ordinul simplei prezențe. În divinitate, conform cu gândirea greacă, Ființa este o anumită sinteză, o prindere laolaltă, o unificare, o unitate, Care nu poate fi percepută sau înțeleasă în absența a ceea ce se găsește laolaltă, a ceea ce este prezent laolaltă, a ceea ce poate fi perceput „*ca*” fiind laolaltă. De aici, motivul pentru care grecii pornesc de la Persoană în teologia lor și nu de la Ființă. Semnificația Ființei și a lui „*este*” e deja raportată, prin funcția sa semnificativă, la ființare, adică la Persoane. Pentru noi, care am apărut în existență în ziua a 6-a, este dificil de exprimat/numit în cuvinte realități din zilele precedente, deoarece noi vorbim întotdeauna deja din perspectiva unei ființări manifeste în întregul ei; enunțurile nu pot fi rostite decât în cadrul a ceea ce este deja manifest în întregul său: „*Şi a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l făcuse şi l-a pus în grădina cea din Eden, ca s-o lucreze şi s-o păzească*.” (Gen. 2.15) Clarificarea conceptului și esenței Ființei se oprește în mod necesar la: Ființa = poziție, Ființa în sensul lui este = relație, căci capacitatea intelectului nostru nu permite un grad mai mare de claritate. Cviditatea[11] nu este același lucru cu faptul de a fi într-un fel sau altul, adică Ființa este diferită de Persoane. Ființa este veridicitate și acest lucru este descoperit de Fiul: „*Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine*.” (In. 14.6) Logosul-Fiul apofantic nu este posibil ca revelație decât acolo unde există libertate. Descoperirea și ascunderea nu sunt posibile decât acolo unde există libertate. Esența cea mai profundă a Logosului-Fiului rezidă tocmai în această putință a Sa de a revela atât sub forma atribuirii, cât și sub forma negării. Faptul de a fi liber și deschis în chip preontologic față de Tatăl se constituie în temei al posibilității lumii. Veridicitatea Logosului-Fiului ca fapt de a deveni manifest se întemeiază într-o stare de manifestare ce precede predicația și făurirea de lume, numită stare de manifestare antepredicativă: „...*slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea*.” (In. 17.5) Fiul-Logosul poate indica/explicita numai ceea ce este deja manifest în chip prelogic: „*Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*.” (Mt. 25.34)[12]

4. Concluzii

Deosebim, astfel, atributele Ființei – Persoanele Treimice - și atributele ființării Ființei – atributele Persoanelor Treimice. Acestea din urmă se împart tradițional în cele specifice Persoanelor (cele incomunicabile, nu insistăm, se cunosc din teologia dogmatică) și în cele comune și comunicabile celor trei Persoane divine. Heidegger nu menționează explicit atributele divine și nici nu face referire la Ființa divină în cele două opere ale sale, dar noi presupunem ca adevărat acest lucru și ne poziționăm în interiorul doctrinei creștine. Pentru d-l Heidegger, orice ființă se experiază prin ființare. Pentru noi, acest lucru este valabil și pentru

11 Esența.

12 Heidegger, *CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE METAFIZICII LUME FINITUDINE SINGURĂTATE*, (Bucureşti, Editura HUMANITAS, 2019), 400-477.

Ființa divină. Dar ființările în general, ale oricărei ființe – pentru Heidegger există mai multe ființe/substanțe - și deci inclusiv ale Ființei divine, sunt atributele ei, care se percep de către noi, cele care în teologie se numesc lucrări. Am aplicat astfel considerațiile d-lui Heidegger la Ființa divină. „*Supa primordială*”[13] de care vorbește ca fiind punctul de start pentru toate vietățile ni se pare că nu este tocmai o exprimare ortodoxă, dar poate fi înțeleasă cu referire la gândirea divină. Atunci când afirmă că „*omul există într-un mod aparte în mijlocul ființării*”[14], el confirmă locul special al omului în mijlocul creației, afirmat de creștinism. Atunci când a explicitat ființa logosului, a făcut apel la Aristotel, iar noi am transpus în teologie propozițiile. Când vorbește despre persoană, suntem de acord că aceasta nu poate fi gândită ca un lucru sau ca o substanță, ea nefiind nimic din acestea, ci împlinitorul actelor și revendică pentru unitatea persoanei o constituție esențial diferită de cea a lucrurilor din natură. Ține de esența persoanei că ea nu există decât când împlinește acte intenționale[15]. Acest lucru este valabil și în gândirea creștină greacă, Persoana Tatălui este cea care asigură unitatea Treimii. Tatăl există în actul nașterii Fiului și există datorită acestui act. La fel, Fiul există pentru că se naște din Tatăl, iar Duhul Sfânt pentru că purcede de la Tatăl către Fiul și dă mărturie despre actul nașterii. Aceste acte fac deci posibilă „*existența*” Persoanelor. Pentru greci, omul se revelează ca fiind ființare care vorbește, pentru evrei Dumnezeu este ființarea Ființei Care vorbește, revelația de pe Sinai fiind prin excelență un eveniment sonor. Dumnezeu este prin urmare perceput ca Limbaj pur, ceea ce este conform cu doctrina creștină. Persoana este o ființare a Ființei, iar Fiul este Adevărul pentru că face să se vadă ființarea Tatăl, El fiind prin esență fapt de a fi descoperitor, pentru că Logosul spune cum se comportă ființarea. Starea de deschidere a Ființei Fiului aparține constituției Sale existențiale[16]. Fiului îi aparține însă și starea de descoperire a ființării intramundane, care nu este pe deplin ascunsă, ci disimulată: „*Căci vedem acum **ca** prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu.*” (1Cor. 13.12) A fi în ne-adevăr constituie o determinare esențială a lui „*a fi în lume*”. De aceea spune Hristos: „*Voi sunteţi din cele de jos; Eu sunt din cele de sus. Voi sunteţi din lumea aceasta; Eu nu sunt din lumea aceasta*.” (In. 8.23) La Heidegger, atributele divine nu sunt afirmate explicit, ci necesită un efort intelectual, o smulgere a lor din ființările ființei „*Dasein*”-ului și proiectarea cu grijă în spațiul divinității.

În termeni heideggerieni, „*faptul-de-a-ști* este o relație de ființă”[17]. Dacă filozofia este „*știința despre adevăr*”[18], teologia este știința despre adevărurile de credință, adică despre dogmele revelate. Filozofia a asociat adevărul cu ființa[19], iar teologia creștină a asociat adevărul cu Hristos: „*Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine*.” (In. 14.6) Noi presupunem adesea că adevărul este acordul cunoașterii cu obiectul ei, deci adevărul este un acord și deci formal este o relație de tipul „*așa-cum*”. Însă când coborâm până la acea legătură de ființă dintre termenii relației, ajungem la concluzia că adevărul nu este un acord, ci este descoperitor. Deci dogma, ca adevăr de credință, este descoperitoare. Adevărul este faptul de a face să se vadă ființarea. Atunci, dogma treimică face să se vadă Persoanele. Enunțul „*este adevărat*” este echivalent cu enunțurile „*descoperă ființarea în ea însăşi, scoate la lumină, face să se vadă ființarea în starea ei de descoperire*”[20]. Dar Persoana este o ființare a ființei. Faptul de a fi adevărat, ca fapt de a fi descoperitor, nu este posibil decât pe baza faptului de a fi în lume, de unde necesitatea

13 *Ibidem***,** 368.
14 *Ibidem*, 369.
15 Heidegger, *FIINȚĂ ȘI TIMP*, (București, Editura HUMANITAS, 2019), 64-65.
16 *Ibidem*, 292-295.
17 *Ibidem*, 282.
18 *Ibidem*, 285.
19 *Ibidem*, 285.
20 *Ibidem*, 292.

Întrupării pentru adevărul de credință enunțat în dogma treimică. Adevărul este o stare de descoperire și fapt de a fi descoperitor[21]. Atunci adevărul dogmatic enunțat în Treime este și el tot o stare de descoperire și fapt de a fi descoperitor, definiție corespunzătoare Fiului ca Logos Care descoperă pe Tatăl, deci este fapt descoperitor al Treimii. Logosul spune cum se comportă ființarea, Lui îi aparține starea de neascundere: α-ληθεια. Abia odată cu starea de deschidere a Fiului este atins fenomenul adevărului în forma lui cea mai originară. În măsura în care Fiul este, El este prin esența Sa stare de deschidere și, fiind deschis, deschide și descoperă, El este în chip esențial Adevărul. Fiul este în adevăr, El este Adevărul. Starea de deschidere a Ființei Sale celei mai proprii aparține constituției Sale existențiale. Starea de deschidere în genere aparține esențial constituției de ființă a Fiului. Grija pentru lumea Sa – Providența – are ca element caracteristic faptul de a fi în lume și faptul de a fi în preajma ființării intramundane. Starea de deschidere a ființării intramundane își are originea, din punct de vedere creștin, tot în starea de deschidere a Logosului ca fundament al creației. Starea de deschidere a Fiului este în chip esențial factică. Proiectul creației aparține constituției de ființă a Fiului: ființa care deschide, aflată întru putința Sa de a fi. Fiul se deschide Lui Însuși. Această stare de deschidere autentică arată fenomenul cel mai originar al adevărului treimic. Starea de deschidere cea mai originară/autentică în care Fiul poate fi ca putință de a fi este adevărul treimic. Constituției de ființă a Fiului îi aparține Întruparea. Ființa Fiului raportată la ființare – Întrupare – nu este suprimată, ci dezrădăcinată/micșorată, datorită kenozei. Ființarea Ființei nu este pe deplin ascunsă, vezi episodul de pe Tabor, ea este des-coperită, dar în același timp disimulată, arătată în mod aparent. Facticității Întrupării îi aparțin închiderea și starea de descoperire. Ea este deja des-coperită și totuși încă disimulată în Vechiul Testament. Adevărul treimic ca stare de descoperire trebuie obținut de la ființare cu forța printr-o supremă străduință a gândirii și este necesar un efort permanent și o vigilență pentru menținerea acestuia ca stare de descoperire. Ființarea este smulsă și eliberată: „*Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum împărăţia cerurilor se ia prin străduinţă şi cei ce se silesc pun mâna pe ea*." (Mat. 11.12) Asumarea adevărului credinței înțeleasă ca acord își are originea în starea de deschidere a Fiului și reprezintă o modificare determinată a ei. Rădăcinile adevărului specific enunțului dogmei treimice se întind până la starea de deschidere proprie înțelegerii Fiului. Omul este ființă cuvântătoare, el se exprimă prin vorbire, se exprimă ca ființă care des-coperă[22]. Des-coperind ființarea, el se exprimă prin enunț. Astfel, enunțul comunică ființarea. Enunțul dogmatic, odată exprimat, devine o ființare la îndemână intramundană, păstrătoare a stării de descoperire, care poate fi preluată și spusă mai departe. El este în același timp o ființare simplu prezentă. Contopirea cu ceea ce a fost spus și este enunțat în dogmă aparține felului de a fi al impersonalului „*se*". Ceea ce a fost exprimat – enunțul – preia ființa raportată la ființarea des-coperită prin enunț[23]. Astfel, Sf. Duh este prezent în Biserică și fundează comunitatea de credință întemeiată prin acord la același enunț dogmatic. Odată ce vorbirea a exprimat enunțul dogmei, starea de des-coperire a ființării se deplasează către felul de a fi al ființării la îndemână intramundane. În măsura în care persistă în ea, ca stare de des-coperire a divinității, adevărul, ca stare de des-coperire, devine relație între ființări simplu prezente. Adevărul de credință ca stare de deschidere și ca ființă care des-coperă, raportat la ființarea des-coperită, devine adevăr de credință asumat, adică acord între ființări simplu prezente intramundane. Acum se formează comunitatea. Omul este în chip esențial în adevăr în măsura în care e constituit prin starea de deschidere. Starea de deschidere către divin este un fel de a fi esențial al omului. Acest lucru este exprimat de domnul Dancă, când afirmă că sacrul este un „*dat al conștinței*", omul fiind religios de la naștere, nu devine religios pe parcurs[24]. Și

21 *Ibidem*, 293.
22 *Ibidem*, 288-299.
23 *Ibidem*, 299.
24 Dancă, *MIRCEA ELIADE DEFINITIO SACRI*, (Iași, Editura ARS LONGA, 1998), 22-23.

pentru Eliade, sacrul este un element constitutiv în structura conștiinței[25]. Credință există numai în măsura în care există oameni. Într-un anumit sens, ființarea enunțului dogmei treimice este numai atunci descoperită și numai atâta vreme deschisă cât există în genere oameni mișcați de Duhul Sfânt. Bineînțeles, faptul că există adevăruri eterne nu se poate dovedi satisfăcător decât atunci când lumea va intra în eternitate, la sfârșitul ei, și odată cu ea și omul. Dar acesta este fundamentul libertății credinței. Noi trebuie să facem presupoziția adevărului treimic, deoarece ea este deja făcută odată cu ființa lui „*noi*" de la botez. Noi trebuie să presupunem adevărul treimic, el trebuie să fie ca o stare de deschidere a Fiului. Acest fapt ține de starea Întrupată a Fiului. În sine, este imposibil de înțeles de ce ființarea Ființei Fiului trebuie să fie des-coperită, de ce trebuie să fie Adevăr și om. Respingerea scepticilor/necredincioșilor, respectiv cognoscibilitatea Sa, rămâne la jumătatea drumului. Un sceptic nu poate fi combătut, ființa adevărului treimic nu poate fi dovedită. Adevărul credinței/treimic nu se lasă dovedit deoarece Fiul Întrupat nu poate să fie supus dovezii. Ființa Adevărului se află într-o conexiune originară cu Fiul[26]. Fiul se găsește „*pe El Însuși*" în primă instanță în ceea ce El face, adică în ființarea la îndemână din lumea ambiantă, căci „*Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*." (In. 1.3) Dar Fiul este în chip esențial în El Însuși fapt de a fi laolaltă. Această propoziție are un sens existențial – ontologic[27]. De asemenea, grija-pentru-celălalt se dovedește a fi o constituție de ființă a Fiului. Aceasta, potrivit posibilităților sale diferite, este strâns legată de ființa Fiului raportată la lumea creată prin El, dar și de ființa divină autentică raportată la Sine Însuși. Faptul de a fi unul laolaltă cu altul se întemeiază în primă instanță, poate chiar exclusiv, în acel ceva care constituie obiectul preocupării comune. Ca ființă-laolaltă, Fiul este în chip esențial în vederea celorlalți[28], adică a fraților Lui: „*De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu ştie ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute*." (In. 15.15) Faptul-de-a-fi-laolaltă ține de esența Fiului, din care provine grija-pentru-celălalt – constituție de ființă a Fiului Întrupat - care este călăuzită de privirea considerativă de respect și de privirea îngăduitoare. De aici, se deduce adevărul treimic ca și comuniune iubitoare de Persoane – structura supremei iubiri, căci orice explicitare își are propria ei deținere prealabilă, privire prealabilă și concepere prealabilă[29]. Grija pentru creația Sa este integralitatea întregului structural al constituției Fiului întrupat[30]. În Fiul, atâta vreme cât El este, și El este pururea, căci „*...Hristos, înviat din morţi, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui*." (Rom. 6.9), se află de fiecare dată un rest, ceva care El poate fi și va fi: „*Tatăl Meu până acum lucrează; şi Eu lucrez*." (In. 5.17) Însă din acest rest face parte sfârșitul însuși. Acest sfârșit delimitează și determină integralitatea de fiecare dată posibilă a Fiului. Putința autentică de a fi a Fiului rezidă în voința de a avea conștiință, iar putința de a fi întreg autentică devine vizibilă ca mod al grijii pentru creația Sa. Temeiul ontologic originar al existențialității Fiului Întrupat este temporalitatea. Doar dacă pornim de la această temporalitate devine inteligibilă existențial integralitatea ființei Fiului Întrupat articulată structural. Pe cale de consecință, grija/Providența trebuie să aibă nevoie de timp, trebuie să ia în calcul timpul[31]. În firea umană a lui Hristos se afla o constantă ne-integralitate[32] care și-a aflat sfârșitul abia odată cu moartea și învierea Sa. Incontestabil, cât a fost în lume, acest „*încă-nu"* aparținea firii omenești a Lui. Această realitate fenomenală interpretată ca rest (aparține ființării, dar deocamdată lipsește) în sensul de partea care mai

25 *Ibidem*, 111.
26 Heidegger, *FIINȚĂ ȘI TIMP*, (București, Editura HUMANITAS, 2019), 304-305.
27 *Ibidem*, 165.
28 *Ibidem*, 165-170.
29 *Ibidem*, 310.
30 *Ibidem*, 311.
31 *Ibidem*, 313-314.
32 *Ibidem*, 323.

trebuie plătită pentru ștergerea unei datorii (păcatul strămoșesc) explică împăcarea omului cu divinitatea înfăptuită de Hristos. „*În felul acesta încă-nu-ul este umplut până când suma datorată este reunită. A fi comportând un rest înseamnă încă-nereunirea a ceea ce altminteri își aparține în chip firesc firii umane*”[33]. Firea umană trebuia să devină, adică să fie, ceea ce ea nu era încă. O putem asemăna cu un fruct necopt care s-a copt în Hristos:

„*Pe parcursul coacerii, ceea ce fructul încă nu este nu i se adaugă în nici un caz acestuia ca ceva-care-nu-este-încă-simplă-prezență. El însuși se aduce pe sine la coacere și o astfel de aducere de sine îi caracterizează ființa ca fruct. Orice ar putea fi conceput ca venind din afară nu ar putea să elimine necoacerea fructului câtă vreme această ființare n-ar ajunge la coacere pornind de la ea însăși. Încă-nu-ul necoacerii nu are în vedere un altceva exterior care ar putea – fără nici o legătură cu fructul – să fie simplu-prezent în el și odată cu el. Încă-nu-ul are în vedere fructul însuși în felul de a fi care îi este specific. El este ceea ce încă nu s-a copt în el. Încă –nu-ul este deja inclus aici în propria sa ființă ca un element constitutiv*”[34]. Firea umană în Hristos era de fiecare dată deja încă-nu-ul său.

Astfel explicăm episodul de pe Tabor. Ceea ce în cazul lui Hristos constituie neintegralitatea, acel permanent „*înaintea-lui-însuși*”, nu este nici restul din întregul unei sume, nici faptul-de-a-nu-fi-devenit-încă-accesibil, ci un încă-nu, unul pe care Hristos, de fiecare dată, ca ființarea care El este ca om, îl are de a fi[35]. Moartea ca sfârșit al lui Hristos nu poate fi caracterizată în chip adecvat prin nici unul dintre modurile ale „*faptului-de-a-sfârși*”[36], ci ca un Paște, pentru că ar fi considerat ca „*ceva-simplu-prezent*” sau ca „*ceva-la-îndemână*”. Moartea este un mod de a fi pe care Hristos și-l asumă de îndată ce el este ca om. Avem astfel crucea, cu tot ce implică ea. Dar toate acestea nu se pot înțelege fără Treime. Ele nu se justifică fără Ea. Gândirea creștină pornește de la Înviere: „*Şi dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este şi credinţa voastră*.” (1Cor. 15.14) Așadar, moartea este evenimentul fundamental ontologic pentru orice om, ea se dezvăluie ca fiind o iminență aparte, desprinsă de orice relație, de nedepășit, cea mai proprie posibilitate. Cu moartea, Hristos stă în fața Lui Însuși în putința Lui de a fi cea mai proprie. În această posibilitate, El are ca miză pur și simplu al său fapt-de-a-fi-în-lume. Moartea Sa este posibilitatea de-a-nu-mai-putea-fi-om. „*Când omul stă în fața lui însuși, luând chipul acestei posibilități, el este în întregime trimis la putința sa de a fi cea mai proprie*.” Stând astfel în fața Lui însuși, toate relațiile Sale cu orice alt om sunt desfăcute, și se pare că chiar și relația Sa cu Tatăl ca om[37]. „*Iar în ceasul al nouălea a strigat Iisus cu glas mare, zicând: Eli, Eli, lama sabahtani? adică: Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit*?” (Mat. 27.46) Această posibilitate de a fi este posibilitatea extremă și Treimea este din nou implicată.

Afirmăm un nou atribut divin: **deschiderea** – **starea de deschidere**. Acest atribut nu exprimă doar fundamentul unei lucrări în afară a dumnezeirii, fiind în acest sens prin excelență un atribut al Fiului, cum am demonstrat mai sus. Nu este doar un atribut perceput de om, în relația sa cu divinul prin intermediul harului. El este un atribut intraființial, căci Persoanele sunt intraființiale, iar atributul este esențial Tatălui, fără acest atribut Treimea nefiind posibilă. Deschiderea totală a Tatălui față de Fiul și invers, certificată de mișcarea Duhului, face ca acest atribut să fie, din punctul nostru de vedere, un atribut pur creștin, care fundamentează dogma treimică specifică creștinismului. Faptul-de-a-fi-laolaltă nu ține doar de esența Fiului, este înainte de orice esența Tatălui. Des-coperirea Ființei ca împărtășire se face de către Tatăl Fiului, Care apoi întoarce iubirea Sa de Fiu Tatălui în chip roditor: creația ca dar unitar adus de Fiul, jertfă fără de prihană, întoarcerea ființării ființei create la Cauza

33 *Ibidem*, 323.
34 *Ibidem*, 325.
35 *Ibidem*, 325.
36 *Ibidem*, 327.
37 *Ibidem*, 333.

Primă. Adevărul ca stare de descoperire este posibil doar în ipoteza atributului deschiderii; starea de deschidere a Tatălui face posibilă revelarea adevărului, atât în interiorul Treimii, cât și în afara Ei și cunoașterea lui de către noi. Fiul este icoana Tatălui și creația este icoana Fiului cu precădere, chiar dacă ea este manifestarea manifestării Treimii[38]. Tatăl este Supraforma-Supracauza, dar Care se deschide totodată ca Limbajul Conștiinței Tatăl – Fiul și ca Memorie-Mișcare Sf.Duh[39]. În acest sens, atributul deschiderii ține de domeniul ontologic și apoi de cel ontic, este apofanticul în sine. Deschiderea preontologică a Tatălui naște pe Fiul.

BIBLIOGRAPHY

Blay, Michel, *Grand Dictionaire de la Philosophie*, Editura Larousse – CNRS EDITION, France, 2012, ISBN LAROUSSE: 978-2-03-586112-2, ISBN CNRS EDITIONS: 978-2-271-07437-9.

Dancă, Wilhelm, *MIRCEA ELIADE DEFINITIO SACRI*, Editura ARS LONGA, Iași, 1998.

Ghelasie, Gheorghe, ieromonah, *Isihasm, Dialog în Absolut-4*, Editura Platytera, Bucureşti, 2007.

Ghelasie, Gheorghe, ieromonah, *Mic dicționar isihast-14*, Editura Platytera, Bucureşti, 2015.

Heidegger, Martin, *CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE METAFIZICII LUME FINITUDINE SINGURĂTATE*, Traducere din germană de Paul Gabriel Sandu, Editura HUMANITAS, București, 2019.

Heidegger, Martin, *FIINȚĂ ȘI TIMP*, Traducere din germană de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Editura HUMANITAS, București, 2019.

Trujillo, Ruiz, P., *Aristotel De la potență la act*, Editura Litera, București, 2020.

ELECTRONIC BIBLIOGRPHY

https://dexonline.ro/definitie/atribut

38 Ghelasie, *Mic dicționar isihast-14*, (Bucureşti, Editura Platytera, 2015), 95.
39 *Idem, Isihasm, Dialog în Absolut-4*, (Bucureşti, Editura Platytera, 2007), 107.

THE IDENTITY OF A COMMUNITARY PROFILE:PAVLICHIAN BULGARIANS

Ana Rafail Moldovan

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Starting from the image of the family genealogic tree, in the present study, will be underlined the identity of the Bulgarians Pavlichians, mostly known as the Catholic Bulgarians. Rethinking the family history within the present tools, this paper is proposing to rediscover the identity of the catholic community I was born. Pavlichians are the descendants of a Christian community founded in the fifth century in Armenia, during the reign of Constantine II, named Paulicians. The Paulicians people were recognized by historiography as a religious and social movement and a strong community with an identity detached throughout history. Bulgarian Pavlichians arrive in Bucharest after a journey of centuries thru out Balkans territory, drawing away from Armenia the banks of the Euphrates to Bulgaria and then passing thru the Danube in Romania. Maintaining an identity that distinguished within a long historical route with specific features in language, religion and in traditions, they representing a centuries-old history population that, despite all the vicissitudes has preserved it community profile with unique specificities, born long time ago, in Armenia, on the bank of the Euphrates, moved under the Byzantines in Bulgaria, then passing by Danube in Romania. fter joining the Catholicism, they named Catholic Pavlichians and then, in the ninths century their name was changed in Catholic Bulgarians. This change hiding their identity as the same within the Bulgarians. The identity of the Bulgarians Pavlichians having his roots thousand years ago, are interfering with a multicultural spirit and tradition, facts that will try to feature by addressing questions to our past memory.

Keywords: Pavlichians, Bulgarian Catholics, Family tree, Paulicianism

Context

Studiul de față își propune o cercetare a profilului identitar al comunității întemeiate acum mai bine de doua sute de ani lingă București, Comunitatea Pavlichienilor Catolici din Cioplea.

Abordarea acestei teme se subscrie unui proces de redefinire a propriei identități, încercând sa aducă argumente referitor la generațiile pavlichienilor catolici și profilul identitar al acestei comunități, profil care se remarcă prin individualitatea sa, de-a lungul multor generații, până azi.

În primele secole ale existentei lor comunitățile Pavlichienilor catolici bulgari au făcut parte din familia Paulicienilor, întemeiata in secolul al VI lea. Sub presiunea multor frământări religioase, politice ți sociale, comunitatea s-a scindat, migrând din Armenia către Tracia unde formează comunități cu un profil identitar puternic, oponent al procesului de evanghelizare bizantin. Începând cu secolul al XIII lea, misionariatul catolic reușește in misiune de convertire a pavlichienilor bulgari la catolicism.Comunitatea păstrează particularități exprimate prin credință, limbă și tradiții încă de la începuturi, ca adepți fideli ai învățăturilor desprinse din Epistolele Sfântului Pavel, pe care le venerau.

Dincolo de evidența unor concluzii ale istoriei, obiectivele cercetării se subsumează aici căutării unui răspuns personal. Studiul caută imaginea unui profil identitar comunitar pornind de la coordonatele propriului spațiu identitar, Apreciind opiniile exprimate de Ion Petru Culianu[1] asupra grupurilor religioase numite *"dualisme ale Occidentului"*ca un reper pentru multe dintre considerentele exprimate in această lucrare considerăm că "problema adevărurilor referitoare la orice teorie poate fi surprinsă daca ne referim la o perioada de timp suficient de extinsă in care anumite concepte ajung să se suprapună" și considerând recursul la experiență, ca un proces în care subiectul "gândește tradiția și este gândit de ea"[2].Experiența propriului spațiu mental asociata cu experimentul cunoașterii poate fi privita ca o cale de soluționare a întrebărilor, în care contextul este parte a unui proces iar analiza evenimentului cercetat, pornește de la prezent către trecut.

Documentare la Parohia Cioplea

Studiul arhivistic desfășurat la Arhiva Parohială Cioplea, a permis cercetarea arhivei Registrelor de Botez pentru toată perioada consemnată (1813- 1967) .

Din aproape în aproape, parcurgând registrele fila cu fila, pe prima fila a primului registru de botez, Dosarul nr. 12 Registrul botezaților pe anii 1813-1850, am găsit înscris sub semnătura Episcopului Fortunato Ercolani, numele de botez al stră-stră- bunicul meu **Stancio**, botezat la data de 21.VII. 1817 în Cioplea, și al părinților săi , bulgarii catolici veniți de la sud de Dunăre, martori și participanți la întemeierea satului Cioplea: Stancio Boxia și Lucia. În figura de sus jos este redat un extras din Registrul Botezaților anii 1813-1850 Arhiva Parohiei Cioplea. În acest extras, al doilea paragraf este numele de botez străbunicul străbunicului, Stancio botezat în 1817 de către Episcopul Fortunato Ercolani, fiind menționate numele părinților ,Stancio Boxia și Lucia una dintre primele familii ale comunității, venită în Cioplea după evenimentele ce au marcat anul 1806.

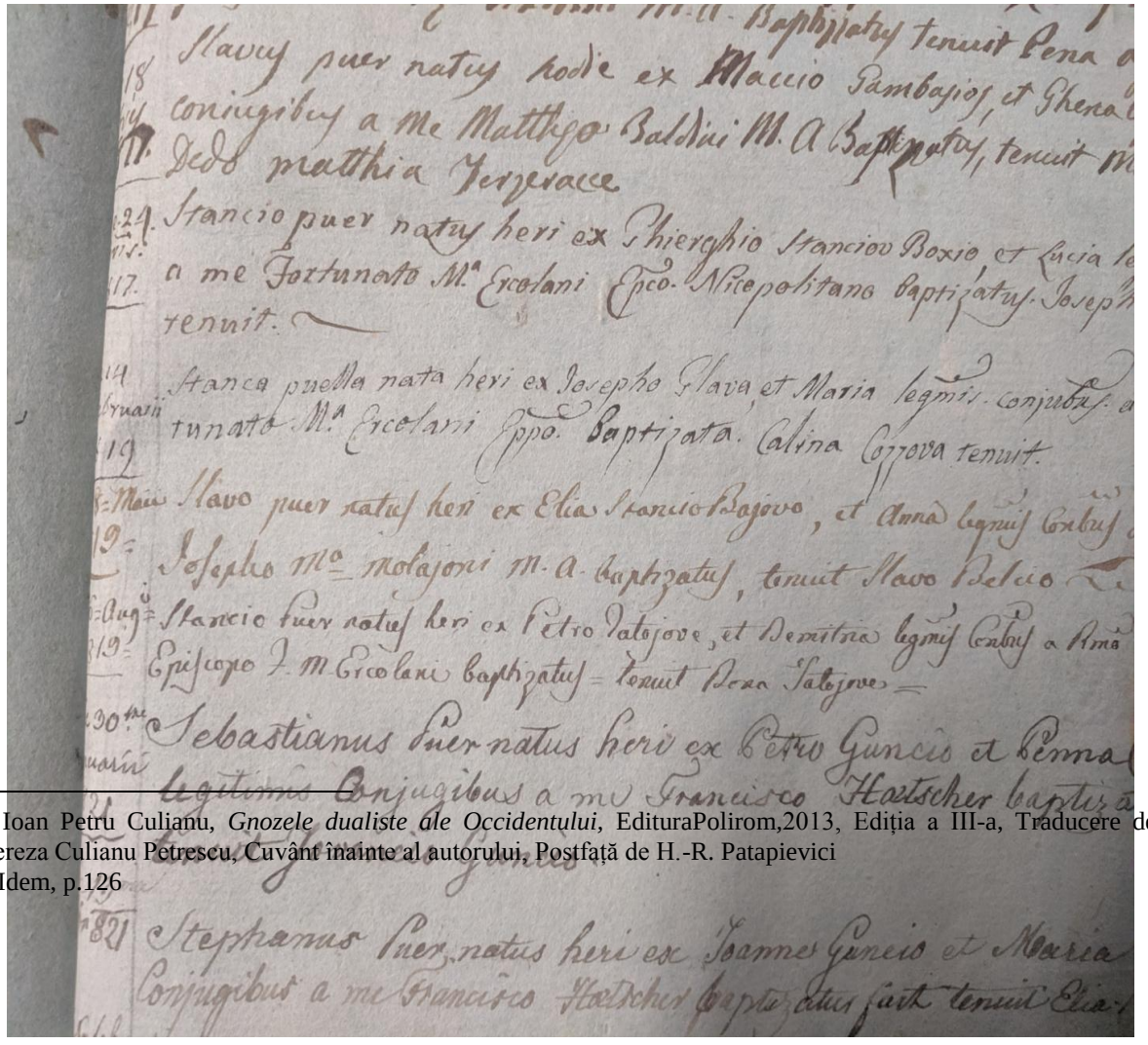

1 Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, EdituraPolirom,2013, Ediția a III-a, Traducere de Tereza Culianu Petrescu, Cuvânt înainte al autorului, Postfață de H.-R. Patapievici

2 Idem, p.126

Fig. 1 Extras din Registrul Botezaților.

Sursa : Dosarul nr 12/vol I Pag. 1 Registrul botezaților pe anii 1813-1850,Arhiva Parohiei Cioplea.

Comunitatea Cioplea

Principalul scop al acestei cercetări a fost acela de a găsi rădăcinile arborelui genealogic al familiei, identificarea generației bulgarilor veniți de dincolo de Dunăre care au trăit istoria acelor locuri si mai ales, numele celor care au venit si au rămas dând naștere comunității Cioplea.

Cu emoție mă apropii mereu de Parohia si Biserica Cioplea. Aici am trat multe sărbători si zile de neuitat împreună cu cei dragi iar Biserica a rămas singura mărturie pentru toți bulgarii născuți si am fost botezați aici. Ultimul an petrecut in comunitatea Cioplea a fost anul 1967, când am fost obligați sa părăsim casa părintească care, ca aproape toate celelalte case a fost demolate. Rând pe rând, sub ochii noștri, casele au fost dărâmate, pământurile rechiziționate si familiile bulgarilor împrăștiate in marginile Bucureștiului. Începând de atunci, istoria comunității s-a dorit sa fie îngropata. Sub lespedea blocurilor reci, au fost îngropate grădinile si casele noastre cu bolti la umbra cărora bătrânii se odihneau odată, povestindu-le nepoților așezați pe genunchi, cu vorba lor slava. In aceste locuri gândul se îndreaptă către bunici si străbunicii părinților noștri pe care adesea încercam sa ii regăsim si sa ni-i aducem in memorie, reînviind imagini uitate ,un drum pierdut, rătăcit într-un trecut pe care suntem datori, atât cit putem, sa-l facem cunoscut.

Bulgarii catolici trec Dunărea se așază la Cioplea urmare unui complex de evenimente care se întrepătrund și se desfășoară la începutul secolului al XIX lea in zona Nicopole, in perioada 1806 -1812, sub asaltul evenimentelor desfășurate în timpul războiului Ruso-Turc, cînd se consemnează 16 familii, așezate în suburbiile Bucureștiului pe moșia mânăstirii Mărcuța si Moara, aflate lingă Dudești. Alte documente referitoare la așezarea bulgarilor catolici la Cioplea menționează 20 de familii in 1808 .

În 27 septembrie 1810 odată cu retragerea armatei ruse a determinat trecerea unui alt val al populației dincolo de Dunăre astfel incit un grup important de bulgari se alătura celor 30 de familii deja existente in suburbiile Bucureștiului, veniți din zona Nicopole, Belene si Svištov, la insistenta Episcopului Francesco Ferreri și sprijinul Preotului Bonaventura Fideli, misionar pasionist.

Așa cum se arata de Preotul Ieronim Iacob, corespondența preotului Bonaventura face dovada acestor evenimente si a rolului determinant pe care Episcopul Francesco Ferreri l-a in întemeierea comunității satului Cioplea[3].

O a doua trecere a bulgarilor dincolo de Dunăre se consemnează la începutul lunii octombrie 1811, când un puternic detașament rus a traversat în condițiile unui secret desăvârșit Dunărea astfel incit încă un grup de bulgari se adaugă celor așezați dincolo de Dunăre .Acest fapt este consemnat in scrisoarea adresata nunțiului apostolic, Monseniorul Severoli la 28 aug 1811, când Monseniorul Francesco Ferreri va comunica intenția de a construi o biserica bulgarilor așezați la acea data in Cioplea, pentru care obținuse acceptul Generalului rus Kutusoff.

Numele Cioplea nu apare la aceasta data in documentele administrației însă scrisorile Episcopului Fererre încă din 1811 sunt datate si poarta mențiunea "*Ciople* "acronim adresat grupului de bulgari catolici de pe moșia Dudești.

3Dănuț Doboș, „Cioplea, Doua veacuri de istorie" . *Monografie* . Editura Arhidieceza Romano-Catolica, București, 2007,pag.177

Astfel, după evenimentele din 1812 și înainte de Pacea de la București, în vara lui 1812 are loc Sfințirea pietrei de temelie la Biserica Cioplea care va fi un însemnat centru al catolicismului și viitor Sediu al Episcopatului de Nicopole.

Arborele Genealogic

Studiul desfășurat la Arhiva Parohială Cioplea, a permis cercetarea arhivei Registrelor de Botez pentru toată perioada consemnată (1813- 1967)

Din aproape în aproape, parcurgând registrele fila cu fila, pe prima fila a primului registru de botez, Dosarul nr. 12 Registrul botezaților pe anii 1813-1850, am găsit înscris sub semnătura Episcopului Fortunato Ercolani, numele de botez al stră-stră- bunicul meu **Stancio** , botezat la data de 21.VII. 1817 în Cioplea, și al părinților săi , bulgarii catolici veniți de la sud de Dunăre, martori și participanți la întemeierea satului Cioplea: Stancio Boxia și Lucia.In figura de sus jos este redat un extras din Registrul Botezaților anii 1813-1850 Arhiva Parohiei Cioplea. In acest extras, al doilea paragraf este numele de botez străbunicul străbunicului, Stancio botezat în 1817 de către Episcopul Fortunato Ercolani, fiind menționate numele părinților ,Stancio Boxia și Lucia una dintre primele familii ale comunității, venită în Cioplea după evenimentele ce au marcat anul 1806.

Acest demers a fost primul pas în construcția Arborelui Genealogic, așa cum prezentată mai jos, inspirată de modelul descris de H.-R Patapievici în Postfața la Ediția a III a *Gnozelor Dualiste*[4], denumit aici, *Arborele Lumii.*

4 Cf. I.P.Culianu, p.360

Construcția arborelui genealogic prezentat pleacă de la trunchi care reprezentă descendentul rezultat din prima dintre combinațiile binare (g1) care reprezintă generația

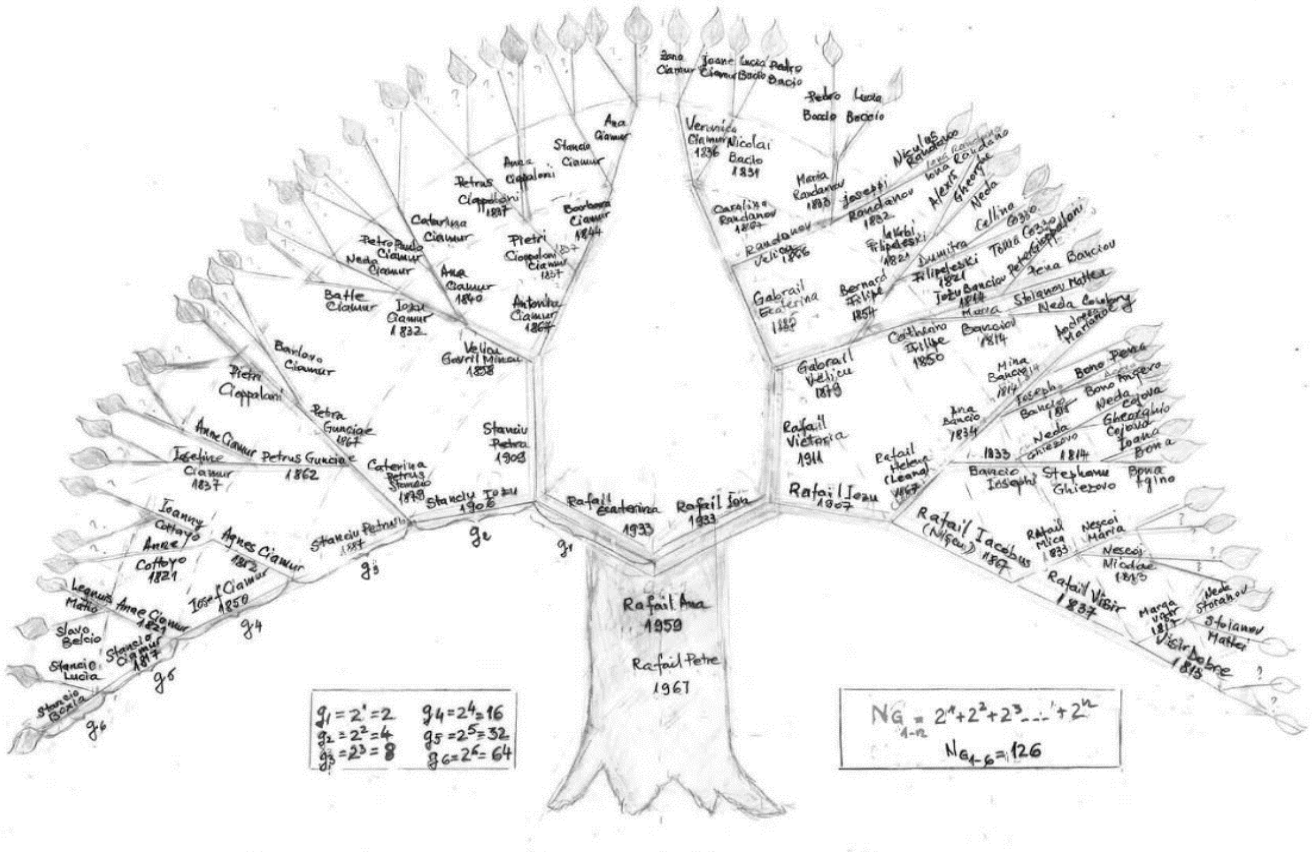

părinților, precedată de ramificațiile precedente, generațiile bunicilor, străbunicilor, a stră-stră bunicilor și a părinților acestora. Modelul de generare este direcționat de sus în jos iar analiza dinspre prezent către trecut.

Fig.2 Arborele genealogic al Familiei Rafail

Sursa : Registrul botezaților, Dosarele nr 12, anii 1813-1967, Arhiva Parohiei Cioplea.

de la generațiile prezente către cele care le-au precedat , de la trunchi către ramuri și frunze. Matematic, Arborele Genealogic realizat in studiul de față, reprezintă expresia geometrică a tuturor ramificațiilor binare descrise de formula :

(X) = a1x2+a2x2x2+a3x2x2x2+a3x2x2x2x2+a4x2x2x2x2x2+a5x2x2x2x2x2x2+.....anx2x2n

unde a , este exprimat ca valori binare (0 și 1) iar lungimea ramificațiilor este dată de măsura intervalului de timp după care apare o nouă generație (in studiul de față, 27 ani).

Arborele, definește în coordonate de timp și spațiu, totalitatea ramurilor pereche generatoare ale ciclului de viață reprezentând o structură spațiu-timp specifică sistemului numeric al numerelor binare[5], ”putând fi dezvoltat pentru orice sistem de premise, mulțimi de reguli, set de idei ”[6].

În studiul nostru, se pleacă de la următoarele premise :

1) fiecare ramură reprezintă o generație reprezentată de un număr de generare binar (2-p) in studiul nostru, numărul perechilor de femei (F) și bărbați (B);

2) fiecare ramură dintr-o nouă generație este fiica unei perechi de ramuri binare generatoare din generația anterioară (2-p -1);

5 Cf. I.P.Culianu p.373

6 Cf. I.P.Culianu, p.360

3) fiecare ramură (F) sau (B) din noua generație se combină într-o nouă pereche de ramuri binare generatoare (2-p +1);

4) fiecare nouă generație este demarcată de un nod care marchează dezvoltarea unui nou binom generator;

5) numărul ramurilor care formează coroana arborelui reprezintă numărul descendenților, generatori ai Arborelui Genealogic pentru perioada indicată;

6) având in vedere proprietățile sistemului numeric de generare binar utilizat in studiul de față, acest număr poate fi calculat matematic, pentru orice alt interval temporal relevant.

În acest algoritm, fiecare număr "x" corespunde numărului de indivizi indispensabili generațiilor următoare, într-un spațiu spiritul din care regăsim in prezent urmele unui tipar mental, urmele trecutului.Arborele, definește in coordonate de timp și spațiu, totalitatea ramurilor pereche generatoare ale ciclului de viață reprezentând o structură spațiu-timp specifică sistemului numeric al numerelor binare[7], "putând fi dezvoltat pentru orice sistem de premise, mulțimi de reguli, set de idei "[8].

În acest algoritm, fiecare număr "x" corespunde numărului de indivizi indispensabili generațiilor următoare.**A**plicând formula demonstrată anterior, putem determina la nivelul fiecărei ramuri, numărul total al indivizilor care au format o comunitatea într-un interval temporal determinat.

Considerând g1 – generația părinților ,g2 – generația bunicilor, g3- generația stră-bunicilor, g4- generația stră-stră-străbunicilor , g5 – părinții stră-stră-stră bunicilor și g6- părinții generației g5- formula de calcul indică numărul populației ca sumă a reprezentanților tuturor generațiilor care se regăsesc in coroana Arborelui Genealogic respectiv 4+8+16+32+64= 126.

Numărul dat se corelează cu datele arătate de autorii lucrării *Cioplea – doua veacuri de istorie* [9]:

"... la data de 18 octombrie 1814, într-un raport trimis Congregației " De Propaganda Fide" de către Episcopul Fortunato Ercolani existau unui număr de cca 332 de suflete " la Ciople osisa Todesc, iar in iulie 1817 satul sa numere cca 250 de persoane, urmare a așezării la Calnovo a unui "număr de 15 familii , cu 65 de suflete, având permisiunea episcopului[10] formând un al doilea sat înrudit cu Cioplea , posibil Popești".

Concluzionam că Arborele Genealogic oferă o imagine cuprinzătoare a acelor care au format comunitatea, așa cum este consemnată in Registrele Parohiei Cioplea, in generația 1813-1817.

Principalele nume ale famiilor reprezentative pentru comunitatea primelor generații sunt: CIAMUR / BONO / STANCIO / GIOPALONI /VISIR / STOIANOV/ BANCIOV/COMBRY /STEPHANU / GHEORGHI / RADANOV / TRANCIOVEANU / COJOVO / SLAV / GUNCIONV / PENCO / RADANOV / CATOIO / TOMA / RAFAIL

Din multitudinea de nume atrage atenția numele CIAMUR, nume al unei familii cu o prezență importantă in ramificația Arborelui Genealogic al familiei. Conform studiilor asupra comunității catolicilor bulgari din Dudeștii Vechi, Județul Timiș[11], numele CEAMUR, înseamnă, *": material de construcție constituit din lut frământat cu paie tocate, întrebuințat la tencuirea sau la construirea caselor țărănești, a cuptoarelor"* și dezvăluie originea acestui

7 Cf. I.P.Culianu p.373

8 Cf. I.P.Culianu, p.360

9 Danut Dobos – "Cioplea- doua veacuri de istorie "– pag ?

10 Danut Dobos – "Cioplea, pag 180.

11 Cf. Ronkov, Ana, Sârbu, I., Pârvan, Maria, Mirkovics, Anamaria, Kalcsov, C., Vasilcin, I., Velciov, P., Ganciov, Ecaterina, Boboiciov, Maria, Berceanu" Monografia localității Dudeștii Vechi, Județul Timiș", Editura Mirton, Timişoara, 2006;

nume: Asia Mică. Pavlichienii fiind renumiți constructori, numele provine dintr-un cognomen, larg răspândit în lumea constructorilor.Studiul amintit menționează in aceeași idee și numele CARBAGEAC, întâlnit și în comunitatea Cioplea. CARABAGEAC, este un nume propriu constituit din două părți CARA = Negru și Bageac = deschizătură în formă de fereastră în acoperișul caselor țărănești, prin care pătrunde lumina și care servește drept horn. Ambele cuvinte, provenind din limba turcă, demonstrează originea orientală a cuvântului. O altă particularitate este înlocuirea numelor de familie cu numele de botez care devine nume de familie pentru generațiile următoare ca de exemplu Visir Rafail cu Rafail Iacob și mai apoi Rafail Iozu reprezintă o altă specificitate ale comunității evidențiată in cazul studiat. În ceea ce privește prenumele menționate in registrele de botez,, acestea sunt inspirate de religia catolică: Maria, Magdalena, Margareta, Thereza, Iosif, Francisc, Petre dar și Iozu, Doţe, Şutru, Raşu, Vochin care ne duce cu gândul la Orient: Iozu= Josua, și mai ales, foarte răspândit, numele Pavel, în amintirea patronului spiritual al pavlichienilor, Sfântul Apostol Pavel .

Un secol mai târziu, la 27 Ianuarie 1918 în Jurnalul Arhiepiscopului Raymond Netzhammer[12] găsim din nou date despre comunitatea așezată in jurul reședinței arhiepiscopală Cioplea, care numără la aceea dată circa 3000 de persoane, o populație de zece ori mai numeroasă.

Concluzie

Arborele Genealogic ne descoperă un trecut în care se regăsesc, uitate, generațiile anterioare. Din perspectiva unei prezent care adesea uită să regândească trecutul, această imagine readuce în memorie, amprenta generațiilor, spre care încercăm să ne uităm astăzi. Privind dinspre prezent către trecut, recreăm imaginea celor care au traversat timpul, generațiile unui mileniu de istorie.

BIBLIOGRAPHY

1. Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului*, EdituraPolirom,2013, Ediția a III-a, Traducere de Tereza Culianu Petrescu, Cuvânt înainte al autorului, Postfață de H.-R. Patapievici;
2. Dănuț Doboș, „Cioplea, Doua veacuri de istorie” . *Monografie* . Editura Arhidieceza Romano-Catolica, București, 2007;
3. Ronkov, Ana, Sârbu, I., Pârvan, Maria, Mirkovics, Anamaria, Kalcsov, C., Vasilcin, I., Velciov, P., Ganciov, Ecaterina, Boboiciov, Maria, Berceanu” Monografia localității Dudeștii Vechi, Județul Timiș”, Editura Mirton, Timișoara, 2006;
4. Petru din Sicilia - *Istoria* în editia Migne, Photii... *Opera Omnia*... Accedunt Petri Siculi, Petri Agrorum Episcopi, Bartholomaei Edesseni Opuscula. Accurante J.-P. Migne. Tomus IV *(Patrologiae cursus completus,* Series Graeca, Accurante J.-P. Migne. Tomus CIV), col. 1305/6-l349/50;
5. Paul Lemerle, *"L'Histoire des pauliciens dAsie Mineure d'apres les sources grecques*", în *Travaux et Memoires 5,* 1973, pp. l-l44;
6. N.T.Wright, „*Pavel, Apostolul lui Isus Mesia. O biografie* ”,Ed. :Deișis, Colecția :Religie, Biografii;
7. Nina G. Garsoi'an, *The Paulician Heresy. A Study of the Origin and Development of Paulicianism in Armenia and the Eastern Provinces of the*

12 În arhivele abației benedictine Sfânta Fecioară Maria din Einsiedeln– Elveția- se află fondul Arhiepiscopului Raymond Netzhammer care conține 35 de caiete de însemnări zilnice, având titlul generic de “Amintiri din România”. O parte din opera memorialistică a lui Raymond Netzhammer (19.01.1862 – 17.09.1945), fost arhiepiscop de București (05.11.1905 – 14.07.1924) a fost publicată și la noi în tara, în 1993, sub titlul “Arhiepiscop în România”, Jurnal de Război 1914-1918, de către Prof. Dr. I. Dumitriu – Snagov.

ByzantineEmpire (Publications in Near and Middle East Studies, Columbia University, Series A, VI), Mouton & Co., La Haye-Paris, 1967;

8. Lucian Dînca -,,*Experiența Conciliară a Bisericii in primul Mileniu*, Galaxia Gutenberg, Târgu – Lăpuș , 2021;

9. Nicolae Iorga –*Istoria Bisericii Românești si a vieții religioase a romanilor*, Ediția a II a, vole I-II Editura Ministeriului de Culte – București, 1950;

10. Ana Comnena - ,,*Alexiada*,,traducere de Marina Marinescu,Editura Minerva, Bucuresti,1977;

11. David Marshall Lang- *The Bulgarians. From pagan times to the Ottoman conquest*, Ancient Peoples and Places, vol. 84, Editura, Thames and Hudson, London 1976.

FOCUSING ON ADDED VALUE OF ACCOUNTING INFORMATION IN THE MANAGERIAL DECISION-MAKING PROCESS

Radu Bogdan Matei, Lavinia Constantinescu

PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Accounting information represents the pivotal component of the usual managerial language and is concentrated in a universal language of numbers that integrates the corollary of the other dimensions necessary for making strategic decisions. The nature of managerial activity has important implications for how managers interact with accounting information. Language integrates all forms of expression and, in the case of accounting, we have in mind the communication of accounting information. Comprehension, by managers, of accounting information in their sphere of operationalization, involves pushing outward the boundaries of their own universe of knowledge. Even if the expansion of philosophical concepts on accounting information, as initiated in the present study, may seem unexpected, at least at first sight, it is basically natural in the context of the universe of knowledge involved in the act of management. In this perspective, accounting language transforms and assimilates deep valences of knowledge.

Keywords: accounting information, managerial language, decisional process, language of business, decision-making tool

Procesul decizional reprezintă, pentru toate domeniile de cercetare centrate pe om, o sursă continuă de explorare, fiind indisolubil legat de procesele de gândire, de conducere și de soluționare a problemelor (Constantinescu, Matei, 2021). Într-un context organizațional, luarea deciziilor este definită ca un *proces de alegere* dintre mai multe alternative care influențează viitorul, astfel ca Witte (1972) argumentează: "*credem că ființele umane nu pot aduna informații fără ca, în mod simultan, să dezvolte alternative. Ele nu pot evita evaluarea acestor alternative imediat, iar în acest sens sunt forțate să ia o decizie. Acesta este un complex de operațiuni iar succesiunea acestora, de-a lungul timpului, constituie procesul decizional total*".

În literatura de specialitate (Mintzberg, Raisinghani, & Theoret, 1976) se arată că *procesul de luare a deciziilor strategice* este „*caracterizat prin noutate, complexitate și deschidere întrucât organizația începe, de obicei, cu puțină înțelegere a situației decizionale cu care se confruntă sau a caii către soluționarea sa și doar cu o vagă idee despre care anume ar putea fi soluția și cum va fi evaluată atunci când va fi implementată. Doar bâjbâind printr-un proces recurent, discontinuu, care implică mai mulți pași dificili și o mulțime de factori dinamici pe o perioadă considerabilă de timp, este făcută alegerea finală. Procesul de luare a deciziilor startegice nu este echivalent cu luarea deciziei în condiții de incertitudine când sunt oferite alternative - chiar dacă consecințele lor nu sunt prezentate, ci presupune luarea deciziilor sub ambiguitate, unde aproape nimic nu este la îndemână sau ușor de determinat*".

După o analiză extinsă realizată în anul 1941, American Institute of Certified Public Accountants a definit contabilitatea ca „*arta înregistrării, a clasificării şi a rezumării, într-o*

manieră semnificativă şi în exprimare bănească, a tranzacţiilor şi evenimentelor care au, chiar şi parţial, caracter financiar, precum şi interpretarea rezultatelor acestora".

Relevanța informației contabile în procesul decizional este structurat ilustrat de Burns (1968) care propune următoarele ipoteze: *dacă informația contabila este percepută ca fiind irelevantă pentru setul de decizii ce va fi luat, atunci informația contabila nu va afecta decizia*; *dacă informația contabila este percepută ca fiind relevantă pentru setul de decizii care urmează a se lua, atunci va afecta decizia*.

Pornind de la susținerile lui Hopwood (1974) și redefinite de Siegel & Ramanauskas Marconi (1989), *sustinem* că, ori de câte ori, informația contabilă este utilizată drept un instrument de identificare a problemelor, va fi, de asemenea, folosită drept fundament pentru determinarea consecințelor cuantificabile ale demersurilor alternative de acțiuni viitoare avute în vedere (Constantinescu, Matei, 2021).

Hall (2010), pornind de la întrebarea: *„Cum și de ce managerii folosesc informația contabilă?"* a inițiat un studiu care a avut că obiectiv identificarea rațiunii utilizării informației contabile la nivel managerial. Concluziile sale, coroborate cu rezultatele altor demersuri similare de cercetare inițiate în timp, le sintetizăm în continuare.

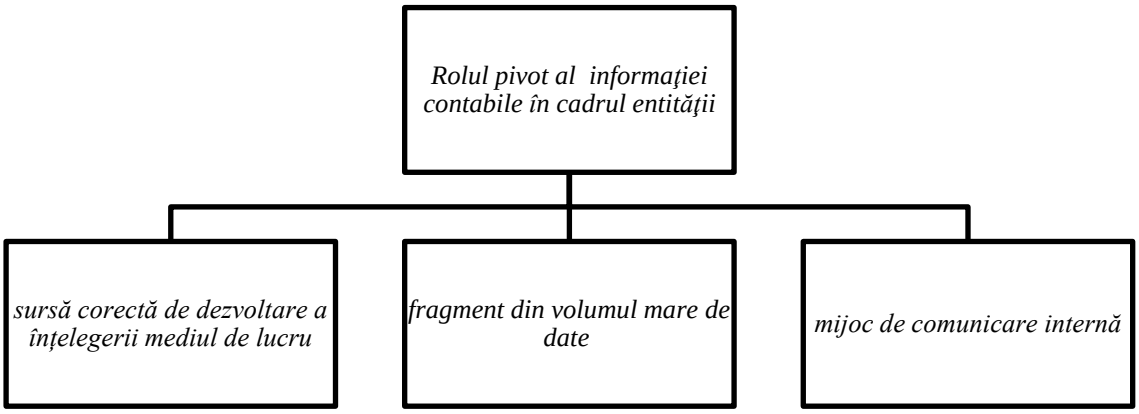
Rolul pivot al informaţiei contabile în cadrul entităţii
sursă corectă de dezvoltare a înțelegerii mediul de lucru
fragment din volumul mare de date
mijoc de comunicare internă

Fig. 1. Rolul pivot al informaţiei contabile în cadrul entităţii, proiecţie proprie a autorilor după Hall, 2010

*În primul rând, informația contabilă reprezintă pentru decident o sursă corectă de dezvoltare a înțelegerii mediului de lucru (*Hall, 2010). În acest rol, informația contabilă poate susține managerii să își dezvolte cunoașterea pentru abordarea, în viitor, a deciziilor și a activităților necunoscute (Preston, 1986). Este de subliniat că, într-un rol de facilitator al dezvoltării cunoștințelor, înainte de a fi un *input* pentru generarea de rapoarte și de analize, informația contabila, care este ușor de înțeles, furnizează *povești de bun-simt legate de performanța organizației* (Hall, 2010).

În rolul său de facilitator al deciziei, informația contabilă - prezentată sub forma rapoartelor periodice ori a analizelor specifice, reprezintă o *sursă de informații pentru luarea deciziilor* (Spinkle, 2003). Focusarea pe modul în care managerii utilizează informația contabilă pentru a lua decizii specifice în contexte bine-definite este însă restrictivă întrucât limitează alte căi potențiale, mult mai importante, de folosire a informației contabile în muncă lor. Deși managerii iau decizii dintre care unele extrem de importante, trebuie subliniat că acest demers reprezintă doar o parte din muncă lor zilnică și că problemele pe care le gestionează integrează un necesar informațional extrem de eterogen. În acest cadru, managerii utilizează informațiile, cu prioritate, pentru dezvoltarea înțelegerii asupra mediul de lucru. Managerii utilizează, de regulă, experiențe trecute și cunoștințe noi pentru a dezvolta răspunsuri adecvate, pentru a lua decizii și pentru a trece la acțiune (Dane & Pratt, 2007). Astfel, multe dintre datele pe care managerii le colectează, nu sunt în scopul luării deciziilor,

ci pentru a dezvolta un context al cunoașterii și al semnificației pentru viitoare posibile acțiuni (Preston, 1986), importanță bagajului informațional fiind tratat că o *investiție într-un inventar de cunoștințe* și nu se limitează la o achiziție specifică unui scenariu decizional (March, 1987).

Informația contabilă *netezește* multitudinea activităților organizaționale, perspectivă care oferă managerilor posibilitatea să determine înțelesul și semnificația tuturor activităților frenetice zilnice (Preston, 1986). În acest cadru, „semnificația… rapoartelor [contabile] constă în amintirea directorilor operaționali despre lucruri pe care le știu deja și plasarea acestor lucruri într-o perspectivă cantitativă adecvată, mai degrabă decât să le sugereze lucruri pe care nu le-au bănuit niciodată" (Simon, Guetzkow, Kozmetsky, & Tyndall, 1954). În urmă cercetărilor realizate (Simon, Guetzkow, Kozmetsky, & Tyndall, 1954) rezultă că, în calitatea sa de *sursă cheie de informație relativ la performanța afacerii*, contabilitatea poate facilita managerilor dezvoltarea de cunoștințe privind mediu de lucru astfel: să facă vizibile acele activități nevizibile ale activității zilnice a managerului și să ofere o perspectiva cantitativă asupra muncii managerului.

Tehnici precum *balanced scorecard* (Kaplan & Norton, 1996), *harta performanței cauzale* (Abernethy, Horne, Lillis, Mălina, & Selto, 2005), *piramida performanței* (Lynch & Cross, 1991) sau *activitatea bazată pe costuri* (Kaplan & Cooper, 1998) integrează cu măiestrie informația contabila în rapoartele strategice asupra stării și direcției companiei. Pe de altă parte, unii autori (Mălina, Nørreklit, & Selto, 2010) opinează că informațiile contabile nu trebuie să fie nici elegante, nici complete și nici acurate pentru a fi utile în dezvoltarea cunoștințelor. Această poziție se fundamentează pe abilitatea sistemelor de măsurare a performanțelor de a comunica o poveste credibilă asupra stării afacerii și care reprezintă un format mult mai important decât crearea unui model de business valid care este predictiv din punct de vedere statistic.

Utilitatea informației contabile în dezvoltarea cunoștințelor privind mediul de lucru este influențată de următorii factori:

a. *apropierea de activitățile operaționale zilnice* - managerii care sunt apropiați de activitatea operațională folosesc observația proceselor fizice și rapoartele informale primite de la subordonați și de la colegi (Preston, 1986). Managerii care nu sunt în contact permanent cu activitățile operaționale acordă timp semnificativ pentru studierea rapoartelor, din moment ce au oportunități limitate de a-și culege informația direct din teren (McKinnon & Burns, 1992);
b. *orizontul de timp* - pentru preocupările zilnice, dezvoltarea cunoștințelor este facilitată cel mai eficient de cifrele non-financiare, acestea fiind direct corelate cu activitățile operaționale și disponibile de îndată (McKinnon & Burns, 1992). Pe de altă parte, evenimentele și tranzacțiile implică o perioada mult mai lungă în parcurgerea sistemului de raportare contabila formală pentru că rezultatul procesării să permită acțiuni imediate;
c. *diversitatea factorilor operaționali implicați* - informațiile financiare devin mult mai importante în furnizarea măsurilor cuprinzătoare de eficacitate și în semnalizarea ariilor problematice importante care necesită investigații suplimentare (Preston, 1986)

Osborne (1998), într-unul din studiile sale, identifică că utilizarea informației contabile simplificate, structurate pe elemente cheie și categorii (Hall, 2010) generează *discuții productive între manageri* care își alocă mai mult timp construind interpretări comune ale rezultatelor. Totodată, informația trebuie să fie ușor de asimilat și de înțeles de către manageri, astfel încât aceștia să fie convinși că înțeleg datele primite (Preston, 1986). Această convingere se va dovedi însă deosebit de dificil de interiorizat în situații în

care complexitatea informației contabile crește, în vreme ce managerii nu își alocă timp pentru înțelegerea acesteia (Hall, 2010).

Ne alăturăm opiniei conform căreia informația contabilă, alături de alte date statistice, oferă măsura *cuantificării performanței manageriale*.

*În al doilea rând***,** luând în considerație că *informația contabila reprezintă numai un fragment din volumul mare de date* pe care managerul le folosește pentru a-și îndeplini munca, este esențial ca punctele tari și părțile slabe ale acesteia să fie analizate în relație cu celelalte surse integrate în procesul decizonal, și nu izolat (McKinnon & Burns, 1992).

McKinnon and Bruns (1992), în urma cercetărilor realizate, au identificat că managerii utilizează o arie vastă de informații în îndeplinirea atribuțiilor lor, pornind de la fapte și predicții, la bârfe, intuiție și presentimente. Chiar dacă managerii descriu informația contabilă ca fiind indispensabilă, aceasta constituie doar o mică parte din informația utilizată în activitarea zilnică. Alte informații, pe lângă cele de natură contabilă, precum observația sau fluxul de activități, rapoarte despre evenimente și activități ale subordonaților sau ale colegilor (rapoarte informale) sunt disponibile pentru manageri pentru a înțelege, pentru a evalua și pentru a acționa, de multe ori, chiar înainte de a fi observate de procesul contabil. „Contabilitatea, cu alte cuvinte, este parte a unui întreg mai mare" (Hopwood, 2007), poziționând informația contabilă în cadrul unui întreg informațional care facilitează dezvoltarea unei înțelegeri mai critice asupra puterii sale relative (Hall, 2010). În mod particular, acest proces de agregare a informației contabile, oferă managerilor date care prezintă *proprietatea de comparabilitate și de integrare* și care nu sunt, în mod general, disponibile din alte surse.

Traducerea activității operaționale în cifre financiare servește la generarea unui limbaj comun al managerilor și prin care aceștia pot comunica, în practică, contabilitatea financiară purtând denumirea de *limbajul de afaceri* (*the language of business*). Ca limbaj comun, informația contabilă poate fi folosită ca o ancora pentru structurarea discuțiilor între manageri, jucând un rol cheie în construirea consensului, prin fundamentarea unui set de informații comune care facilitează comunicarea. Simons (1990) subliniază că este necesară structurarea problemelor într-un limbaj comun, managerii confruntându-se cu probleme de comunicare în situația în care informația nu este încadrată uniform. Folosirea contabilității ca un limbaj comun reprezintă un aspect semnificativ al organizației în care managerii care colaborează au niveluri diverse de eductație sau provin din diferite culturi. Mai mult decât atât, un limbaj contabil ar putea fi foarte important în proiecte în care managerii trebuie să comunice extensiv, peste granițele funcționale ale propriilor departamente. În acest context, informația contabilă poate fi folosită să creeze categorii comune pentru încadrarea și ordonarea discuțiilor purtate între manageri din departamente diferite (Hall, 2010).

McKinnon & Burns (1992) subliniază că, pentru managerii care sunt angrenați într-o varietate de sarcini într-un context social și organizațional complex, nevoia de informație devine extrem de diversă și implică o arie largă de informații din varii surse, externe sau interne. Managerii vor folosi așadar nu doar informații contabile, ci și informații furnizate de specialiști, informații despre piață, despre industrie sau despre condiții economice, alături de observația directă și de rapoarte speciale.

Ne raliem opiniei potrivit căreia se impune să situăm informația contabilă în *instrumentarul decizional* necesar al managerului, alături de celelalte date care se află la dispoziția acestuia în organizație, sublim surprins de Hall (2010) sub sintagma de *mozaic informational*. Această abordare va conduce managementul către continuarea dezvoltării unui sistem și mai compex de informații contabile care să răspundă rigorilor și exigențelor impuse de realitatea internă și externă a organizației.

În al treilea rând, informația contabilă reprezintă un mijoc de comunicare permițând managerilor integrarea informației contabile în mod verbal în deciziile luate. McKinnon &

Burns (1992) prin studiile dezvoltate, au demonstrat că majoritatea timpului managerilor este petrecut cu alți oameni, prin comunicare verbală, față-în-față sau la distanță. În aceeași notă, Preston (1986) arată că managerii au o preferință puternică pentru *comunicarea verbală*, fiind înclinați spre contactul cu oamenii prin întâlniri, discuții informale, telefon. Având în vedere evoluția tehnologică actuală și restricțiile de circulație impuse în acesta perioadă pandemică, *considerăm* că, se adaugă acestei enumerări, și comunicarea prin folosirea mijloacelor tehnologice care utilizează internet (platforme și aplicații online și mobile, metaverse, etc.). Toate aceste mecanisme de comunicare transced formatele organizaționale formale de furnizare a datelor și caută informația direct la acele persoane care o dețin.

O mare parte din cercetările realizate în segmentul comunicării manageriale se focuseaza pe designul și pe diseminarea rezultatelor sistemului contabil, respectiv încorporarea informației contabile în rapoarte și analize. Hall (2010) revizuiește abordarea și reiterează importanță informației contabile transmise pe cale verbală, susținând că relevanța acesteia este direct dependentă de măsura și de modul în care în care managerii o folosesc în comunicarea verbală. McKinnon & Burns (1992) au constat că informația discutată nu se limitează doar la bârfe, intuiție sau elemente calitative, ci, cele mai multe date numerice par să fie transmise verbal în prima instanța, rapoartele formale servind pentru coroborarea ori reamintirea celor transmise în formă orală. Ahrens (1997) folosește conceptele de *discuție contabila* și de *contabilitate în vorbe* confirmând importanța informației contabile care devine parte a muncii manageriale cu precădere prin comunicarea verbală, decât prin rapoarte scrise.

În opinia noastră, informația contabila reprezintă *componenta pivot a limbajului managerial uzual* si se concentreaza *intr-un limbaj universal al cifrelor*, fiind totodată în sinergie cu alte probleme sau aspecte manageriale specifice (Ahrens, 1997). Comunicarea verbală este potrivită pentru forme tacite, speculative sau specifice informației contabile, în timp ce comunicarea scrisă este pretabilă formelor explicite, formalizate și consolidate ale acesteia, cele două tipuri de comunicare având capacitatea de a se completă și de a se consolida reciproc (Hall, 2010).

Achiesam la opinia conform căreia natura activității manageriale are importante implicații asupra modului în care managerii interacționează cu informația contabilă (Dănescu, Constantinescu & Matei, 2022). În particular, managerii sunt dispuși să obțină informații pentru alte obiective decât soluționarea anumitor probleme, să caute informații dintr-o baza largă de date și să folosească, în principal forme verbale de comunicare. Abordarea *perspectivei tridimensionale* asupra rolului informației contabile, susținută de Siegel & Ramanauskas-Marconi (1989) și consolidată de Hall (2010), se focusează asupra semnificației pe care o au datelor furnizate de contabilitate în dezvoltarea cunoașterii mediului de lucru al managerilor, asupra modului în care aceste informații contabile întră într-o simbioză funcțională cu alte informații necesare managerului și asupra utilizării informațiilor contabile în comunicarea verbală.

În viziunea noastră, pentru a completa semnificația limbajului de afaceri, ne vom îndrepta către scrierile filosofului austriac, adept al neopozitivismului**,** Ludwig Wittgenstein**,** care, în *Tractatus Logico-Philosophicus* publicat în anul 1921, a lăsat literaturii universale următoarea propoziție de valoare: "*Limitele limbajului meu sunt limitele universului meu*". Limbajul integrează totalitatea formelor de exprimare iar, în cazul contabilității, avem în vedere comunicarea informației de natură contabilă. Cuprinderea, de către manageri, a informației contabile în sfera lor de operaționalizare, implică împingerea înspre exterior a granițelor propriului univers de cunoaștere. Chiar dacă extinderea conceptelor filosofice asupra informației contabile, astfel cum am inițiat-o aici, poate părea neașteptată, cel puțin la prima vedere, în fond este firească în contextul universului de cunoștințe implicate în actul conducerii. În această perspectiva, limbajul contabil se transformă și își asimilează valențe profunde ale cunoașterii.

Privind în planul sociologic, îl alegem pe Emile Durkheim, fondator al discipilinei academice a sociologiei și unul dintre arhitecții științelor sociale moderne alături de Karl Marx și Max Weber, pentru a oferi o conotație sociologică limbajul contabil**:** *„Limbajul nu este doar haina exterioară a gândirii, ci este armătura sa internă; nu se limitează la a o traduce spre exterior o dată ce ea s-a format; limbajul serveşte la formarea gândirii"* (Durkheim, 2005). Extrapolând secvența la limbajul contabil, îl asimilăm cu instrumentul fundamentării raționamentului care permite luarea deciziilor. Limbajul contabil *per se*, însușit de către manageri, conduce la o înțelegere mai amplă a problematicii și la aplicarea de tactici corespunzătoare.

În opinia noastră, valoarea adaugată a informației contabile trebuie alăturata urmăririi viziunii, a realizării misiunii și a îndeplinirii obiectivelor strategice ale companiilor în cadrul cuprinzător al valorilor organizaționale.

BIBLIOGRAPHY

Abernethy, M. A., Horne, M., Lillis, A. M., Malina, M., & Selto, F. H. (2005). A multi-method approach to building causal performancemaps from expert knowledge. *Management Accounting Research* , 135–155.

Accountants, A. I. (1961). Accounting Principles Board. *American Institute of Certified Public Accountants* . USA.

Ahrens, T. (1997). Talking Accounting: An Ethnography of Management Knowledge in British and German Brewers. *Accounting, Organisations and Society* , 617-637.

Burns, W. J. (1968). Accounting information and Decision Making: Some Behavioral Hypoteses. *Accounting Review* , 469-480.

Constantinescu, L., Matei, R. (2022). The behavioral dimensions of managerial decision-making process. Journal of Romanian Literary Studies (JRLS), Arhipelag XXI Press, Issue No. 29, 2022, ISSN 2248-3004,

Dane, E., & Pratt, M. G. (2007). Exploring Intuition and It's Role in Managerial Decision Making. *Academy of Management Review* , 33-54.

Dănescu, T., Constantinescu, L., Matei, B. R. (2022). A Structured Perspective on Behavioral Accounting Research. *CECCAR Business Review* ,vol. 3(2), 67-72. (Dănescu, Constantinescu, & Matei, 2022)

Durkheim, E. (2005). *Formele elementare ale vietii religioase.* Bucuresti: Antet Revolution.

Hall, M. (2010). Accounting information and managerial work. *Accounting, Organizations and Society* , 301-315.

Hopwood, A. (1974). *Accounting and Human Behavior.* Englewood Cliffs: N.J.: Prentince-Hall.

Hopwood, A. G. (2007). Whither Accounting Research? *The Accounting Review* , 1365-1374.

Kaplan, R. S., & Cooper, R. (1998). *Cost and Effect: Using Integrated Cost Systems to Drive Profitability and Performance.* Boston: Harvard Business School Press.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *Translating strategy into action: The balanced scorecard.* Boston: Harvard Business School Press.

Lynch, R. L., & Cross, K. F. (1991). *Measure up! : yardsticks for continuous improvement.* Cambridge, Mass: Basil Blackwell.

Malina, M. A., Nørreklit, H. S., & Selto, F. H. (2010). Relations among Measures, Climate of Control, and Performance Measurement Models. *Contemporary Accounting Research* , 935-982.

March, J. G. (1987). Ambiguity and Accounting: The Elusive Link between Information and Decision Making. *Accounting, Organisation and Society* , 153-168.

McKinnon, S. M., & Burns, W. J. (1992). *The information mosaic.* Boston: Harvard Business School Press.

Mintzberg, H., Raisinghani, D., & Theoret, A. (1976). Mintzberg, H., Raisinghani, D. and Theoret, A. (1976) 'The structure of "Unstructured" decision processes. *Administrative Science Quarterly* , 246.

Osborne, C. S. (1998). Systems for Sustainable Organizations: Emergent Strategies, Interactive Controls and Semi-formal Information. *Journal of Management Studies* , 381-509.

Preston, A. (1986). Interactions and arrangements in the process of informing. *Accounting, Organizations and Society* , 521-540.

Siegel, G., & Ramanauskas-Marconi, H. (1989). Behavioral Accounting. In G. Siegel, & H. Ramanauskas-Marconi, *Behavioral Accounting.* Cincinnati, Ohio: South-Western Publishing Co.

Simon, H. A., Guetzkow, H., Kozmetsky, G., & Tyndall, G. (1954). *Centralization vs. decentralization in organizing the controller's department: A research study and report.* New York: Controllership Foundation.

Spinkle, G. B. (2003). Perspective on Experimental Research in Managerial Accounting. *Accounting, Organisations and Society* , 287-318.

Witte, E. (1972). Field research on complex decision-making processes-the phase theorem. *International Studies of Management and Organization* , 156-182.

Wittgenstein, L. (1991). *Tractatus Logico-Philosophicus.* Bucuresti: Humanitas.

THE EVOLUTION OF FAITH IN GOD FROM THE REINASSANCE TO THE XXI CENTURY

Florian Ioniță

PhD Student, University of Bucharest

Abstract:The complementarity between sciences and theology/philosophy in understanding the Universe and its creation. For centuries, the evolution of sciences and its new methods was always in contradiction with theology and philosophy theological/ontological ways concerning the understanding of the Universe: its beginning, development and laws. Based on „Dieu. La science. Les epreuves. L`aube d`une revolution" 2021 book I will follow the evolution of scientists' beliefs, starting from the Renaissance towards the end of XIX century, beginning of XX century, on the descent of the belief in God's existence till the moment of astrophysics and quantum mechanics (birth and development) and the starting of the ascendent belief in God. Discovery of the constants of the Universe and biology discoveries of the complexity of live matter, conducting towards the antropic principles of the Universe. Georges Lemaitre, catholic priest and mathematician/ physician, author of the Big-Bang Theory of the Universe aparition.

Keywords: science/theology complementarity, macro/micro Universe, scientists' belief evolution, anthropic principles, Georges Lemaître.

Renașterea determină o schimbare majoră în modul de gândire al umanității, atât în planul artelor cât și în planul dezvoltării științelor exacte. Această schimbare provoacă începerea unei rupturi între Biserică /credință și lumea științelor exacte, pe măsura trecerii timpului. Ruptură care se va lărgi si va crește o dată cu progresul descoperirilor științifice și argumentării lor, pe baza unor demonstrații sau dovezi irefutabile la nivelul de cunoaștere al timpului respectiv. Iluminismul provoacă o creștere progresivă a acestei rupturi și dă naștere unui antagonism aproape ireconciliabil credință versus științe (sau materialism). De aceea credința în Dumnezeul creator începe să scadă vertiginos în jurul anului 1500, continuând până în apropiere de sfârșitul sec. XIX începutul sec. XX. Prima descreștere majoră a credinței poate fi considerată ca începând cu teoria heliocentrică a lui Copernic, anul 1543, Pământul nu mai este centrul universului uman ci soarele, în totală contradicție cu învățăturile Bisericii acelor timpuri. Lucrurile iau o întorsătură cu aspecte dramatice când Galileo confirmă teoria heliocentrică, anul 1610, o dată cu utilizarea telescopului său în observarea mișcării reale a planetelor în jurul soarelui. Un alt savant al timpurilor respective, Giordano Bruno avansează teoria lumilor multiple (ars pe rug pentru această „erezie"). Toate aceste evenimente determină apariția Iluminismului și o dată cu el o creștere a gândirii/filozofiei materialiste în detrimentul credinței în Dumnezeu. Științele exacte iau avânt, ținând cont numai de ceea ce este observabil și demonstrabil în cadrul sistemului de referință accesibil prin simțuri, posibil a fi abstractizat pentru a putea fi inclus în calcule matematice și crea modele verificabile.

În anul 1687 Newton emite teoria gravității: cea care explică matematic un univers mecanic, predictictibil și ușor de înțeles. Astfel se pot calcula cu relativă ușurință orbitele planetelor, care numai sunt rotunde ci eliptice funcție de atracțiile gravitaționale ale: soarelui,

planetelor, sateliților. Universul devine cognoscibil și material, accesibil calculelor matematice, pentru a determina evoluția și cunoașterea forțelor implicate în mecanica cerească. O sută de ani mai târziu, în 1787, Buffon lansează teoria vârstei foarte mari a Pământului. Fapt ce contrazice în mod radical cunoașterea biblică, aceia de numai cca 6-7 mii de ani. Aceste descoperiri conduc către o decădere a metafizicii și cunoașterii ontologice, specifice filozofilor din antichitate și teologilor din epocile medievale. Ele sunt eclipsate din ce în ce mai mult de cunoașterea epistemologică pe bază de date empirice, specifică noilor dezvoltări ale științelor atât ca diversitate cât și ca modalități de calcul și demonstrație.

O noua treaptă în descreșterea credinței în Dumnezeu are loc în 1805 o dată cu postulatele determinismului enunțate de Laplace, aplicabile într-un univers care nu mai are nevoie de îngeri pentru a împinge planetele. Determinism aplicabil în orice arie a universului material descoperit simțurilor omenești. Legăturile de tip cauză-efect devin esențiale în explicarea, dar mai ales în demonstrarea legităților care stau la baza universului material. Are loc o explozie a dezvotării științelor /cercetărilor cu aplicabilitate directă în viața economică și începe astfel o revoluție industrială. Lumea, dar mai ales oamenii de știință sunt din ce în ce mai convinși de inexistența lui Dumnezeu și faptul că universul există din totdeauna fiind infinit, guvernat de legități naturale ce pot fi: descoperite, explicate, demonstrate și utilizate în invențiile umane aflate în creștere exponențială în sec. XIX. În domeniul cunoașterii lumii vi au loc deasemenea o serie de descoperiri aflate în „contradicție" cu cele ale cunoașterii Bibliei. Lamark 1809 lansează teoria evoluției: prin care demonstrează că viața a apărut în baza unui proces evolutiv natural (nu în mii de ani), ci în milioane și chiar miliarde de ani. Ea este completată de către Darwin în 1859 prin teoria selecției naturale, care susține faptul că evoluția nu a necesitat o intervenție divină. Sunt aduse dovezi ale vieții, găsite în straturile geologice. Totodată au loc descoperiri în medicină: faptul că bolile sunt produse de micro-organisme, anatomia si funcțiile diverselor organe ale corpului uman sunt similare cu cele ale celorlalte mamifere. Se confirma teoria evoluției si selecției naturale, la nivelul sec. XIX.[1]

Curba descendentă a credinței oamenilor de știință și a lumii educate în general continuă odată cu apariția teoriei lui Marx, anul 1870, cea a materialismului științific care promovează ideea unei lumi a egalității și justiției. Elimină orice intervenție divină: totul se bazează pe legitățile economice, sociale ce au legătură cu filozofia materialismului dialectic. Curba este în continuare descendentă datorită ideilor lui Freud, anul 1896, privind noua știință denumită psihanaliză. Freud introduce teoria faptului că omul nu este stăpân pe deplin al propriilor sale gânduri, de aceea noua știință propune o viață liberă de prejudecăți. Dumnezeu nu are nici un amestec în viața oamenilor, ei își pot lua viața în propriile mâini cunoscându-se pe ei înșiși.

Totuși această curbă descendentă începe să se aplatizeze începând cu a doua parte a sec. XIX, atingând punctul mimim în jurul anului 1900. După acest mimim urmează o creștere relativ lentă în prima parte a sec. XX. Motivația reducerii drastice a descendenței curbei, aplatizării ei și apoi a începerii unei creșteri tot mai accelerate își are rădăcinile chiar in sec. XIX datorită dezvoltării și diversificării științelor exacte. În acest secol se nasc și se dezvoltă noi teorii/științe, o pleiadă de savanți (matematicieni, fizicieni, astronomi, chimiști, biologi) performează studii/cercetări ce conduc la o serie de descoperiri esențiale în schimbarea viziunii asupra lumii materiale, universului și legităților care îl guvernează. Aceste noi științe, precum mecanica cuantică și astrofizica, conduc la descoperiri ce evidențiază un univers complex guvernat de legi ce indică prezența unui creator. Amprenta creatorului fiind din ce în ce mai evidentă, pe măsură ce revoluția științifică ia amploare în a doua parte a sec. XX.

1 Michel-Yves Bollore, Olivier Bonnassies, *Dieu. La science. Les epreuves. L`aube d`une revolution,* Guy Tredaniel editeur, Paris, 2021.

Termodinamica la care au contribuit în mod esențial: Carnot, Clausius, Boltzmann și Kelvin, descoperă principiul entropiei și morții termice a universului. Este o primă constatare că universul nu poate exista veșnic, datorită entropiei. Motivul acestei constatări: entropia fiind un fenomen universal, nu poate exista ceea ce se numește: mașină cu mișcare perpetuă, este imposibil fără adăugare de energie dintr-o altă sursă. Se ridică astfel întrebarea dacă universul a avut un început? Dacă univesul există din totdeauna, având un timp infinit, atunci el este o mașină cu mișcare perpetuă și sistemul nu se poate opri niciodată.

Deasemeni se poate spune că universul nu poate avea un sfârșit (moarte termică), deoarece un sfârșit implică un început. Se pun în opozitie/antiteză două teorii/studii legat de natura universului și implicațiile sale.[2]

a. Implicațiilor rezultate din teza „Universul este în mod exclusiv material" sunt:

1. Universul nu poate avea început 2. Universul nu poate avea un sfârșit, deoarece ar implica un început 3. Legile determinismului se aplică în tot universul, șansele/lucrurile sunt distribuite prin hazard 4. Nu pot exista miracole 5. Nu pot exista nici profeți, nici revelații 6. Binele și răul nu există 7. Lumea spiritelor nu există.

b. Implicațiile rezultate din teza „ Există un Dumnezeu creator" sunt:

1. Ne putem aștepta ca Universul să aibă un scop și o finalitate 2. Ne putem aștepta deasemenea ca universul să fie ordonat si inteligibil 3. Ne putem aștepta ca Universul să aibe un început 4. Miracolele sunt posibile 5. Profețiile și revelațiile sunt posibile.

Moartea termică a uiversului are de drept o primă consecință metafizică explozivă: Universul are în mod sigur un început, deoarece: tot ce a început are o cauză, ori, Universul are un început, deci Universul are o cauză. A doua consecință revoluționară: Universul își are originea dintr-o cauză foarte ordonată.

Aproximativ în aceiași perioadă în care are loc dezvoltarea termodinamicii are loc și dezvoltarea/diversificarea fizicii care atacă atât domeniile macrouniversului (astrofizica) cât și a microuniversului (mecanica cuantică). Astronomia, cea din care se naște astrofizica, atunci când matematica si fizica își dau mâna pentru cunoașterea Universului, evoluează treptat în cunoaștere de la sistemul solar, la nivelul galatic (Calea Laptelui), la existența unor altor galaxii. Din cartea: „***Ziua fără de ieri"***[3], rezultă faptul că ideea nașterii Universului dintr-un anume punct poate fi considerată a fi fost prima oară emisă în anul 1750. Thomas Wright a publicat în acel an *„An Original Theory or New Hypothesis of the Universe (O teorie originală sau o nouă ipoteză privind Universul).* În această carte Wright era preocupat de problema teologică unde ar putea exista centrul creației, el a sugerat că Universul are forma unui conglomerat de stele discoidal, pe care îl putem observa numai dintr-o parte laterală, deoarece Pământul și sistemul solar sunt cuprinse într-un braț al acestui disc. Ideea a fost susținută ulterior de Kant, care a speculat că în fapt discul respectiv este numai Calea Laptelui și că nebuloasele difuze observate de astronomi sunt în fapt alte conglomerate de stele care sunt mult prea departe pentru a fi distinse individual. Astronomia începe să evolueze o dată cu invenția spectometrului în 1814, care a permis observarea stelelor din punct de vedere al compoziției lor chimice începând cu anul 1860 și astfel Astrofizica se naște. Un alt fenomen din fizică care va deveni un instrument de studiu în Astrofizică, este efectul Doppler descoperit în 1884, legat de observația că lungimea de undă crește o dată cu îndepărtarea sa de sursa emitentă.

Luând în considerare creșterea entropiei, fizicianul englez William Thomson împreună cu Lordul Kelvin aplică pentru prima oară legea entropiei Universului ca întreg. Deoarece entropia crește, apare prima oară ideea unui calcul invers (în trecut) al stării Universului, utilizând legile termodinamicii. Kelvin aplică logica inversă a termodinamicii în acelaș fel în

2 cf. Michel-Yves Bollore, Olivier Bonnassies, *op. cit.*, p. 46.

3 John Farrell, *The Day Without Yesterday. Lemaître, Einstein, and the Birth of Modern Cosmology"*, Thunder`s Mouth Press, New York, 2005

care matematicianul/ preot catolic Georges Lemaître o va aplica ecuațiilor de câmp ale teoriei relativității generale. În anul 1912, când Lemaitre era student, astronomul american Vesto Slipher utiliza observatorul Lowell pentru spectometrie a nebuloaselor. O activitate extrem de dificilă cu echipamentul acelor ani, totuși el observă deplasarea spre roșu (lungime de unda din ce în ce mai mare) datorat efectului Doppler, ceea ce îl determină să sugereze o viteza de îndepartare. Totuși la acea dată Universul era încă considerat static, numai că Friedmann și Lemaître, doi buni matematicieni iau în considerare posibilitatea ca universul să se modifice în mărime o dată cu timpul.

Alexander Friedmann, un tânar matematician cosmologist rus, publică în premieră teoria unui Univers în expansiune în 1922. El îi trimite lui Einstein articolul său, care pornind de la teoria relativității și necesitatea unei constante cosmologice, constată faptul că universul se află în expansiune. Punctul de cotitură are loc în anul 1927 când matematicianul, cosmolog, preot catolic iezuit: Georges Lemaître, publică la Bruxelles teza sa denumită: „*Un univers omogen de masă constantă și radiații, trebuie să țină cont de viteza radială a nebuloaselor extragalactice"*. În acest mod el expune teoria sa de expansiune a Universului. El calculează în mod precis legea proporționalității între viteza de fugă și distanța celorlalte galaxii, predicție care se va verifica de către Edwin Hubble în anul 1929 la observatorul de pe muntele Wilson SUA, având o oglindă de 2,45 m, cea mai mare din acel timp. Această lucrare a creat dispute, Albert Einstein apreciind lucrarea, dar rămanând prizonierul prejudecăților contra unui Univers în expansiune. El spune: *„Calculele dv. sunt juste, dar intuiția fizică este abominabilă"*. În 1927 la un congres din Solvay, care a reunit mai toți fizicienii epocii, Einstein l-a ironizat pe Lemaître. Sir Artur Eddington, un profesor a lui Lemaître, a estimat că expansiunea Universului este: *„absurdă și de necrezut"*, el s-a arătat: *„indignat că cineva poate să-l creadă"*.

Observația decisivă a lui Edwin Hubble din 1929 va schimba în totalitate această situație neplăcută pentru Lemaître. Hubble observă că lumina provenind de la galaxiile îndepartate se deplasează către spectrul roșu al radațiilor electromagnetice. Ceea ce nu poate fi decât un efect Doppler, ce indică faptul că sursele de lumină (galaxiile) se îndepărtează de noi. Această predicție a lui Friedmann și apoi Lemaître, bazată pe teoria Relativității Generale a lui Einstein, este acum confirmată. În fața acestor evidențe, toți oamenii de știință ai epocii cad de acord cu ideile lui Lemaître.

Mecanica cuantică, cea de a doua știință își are radăcinile tot în a doua parte a sec. XIX, când oamenii de știință devin din ce în ce mai interesați de microunivers: radiații, particulele de bază ale materiei, energie. Se poate spune că fizica cuantică, din care a luat naștere mecanica cuantică, se dezvoltă cu un oarecare decalaj în timp față de astrofizică. Totuși teoria relativității restransă și apoi generale nu putea fi formulată de Einstein, fără contribuția lui Max Planck în domeniul cercetării în domeniul microuniversului. El poate fi considerat părintele teoriei cuantice. În anul 1900 elaborează așa numitul postulat Planck, legat de faptul că energia electromagnetică poate fi emisă/absorbită numai sub formă cuantică, adică energia poate fi numai un multiplu al unei unitați elementare fixe. Apare astfel constanta Planck, ce poate fi considerată ca fiind nașterea fizicii cuantice.

Ludwig Bolzmann discuta în mod teoretic, încă din 1877 de posibilitatea ca stările energetice ale sistemelor să fie discrete. Descoperirea constantei Planck îi permite să definească un nou set de unități fizice (precum lungimea Planck și masa Planck), toate bazate pe constantele fundamentale fizice, pe care cea mai mare parte a teoriei cuantice se bazează.

Niels Bohr formulează în 1913 postulatele teoriei cuantice ale atomului. Conform acestora, atomul se află în stări staționare cu energie sau alți parametrii constanți, în care nu emite radiație și nu absoarbe radiație. Radiațiile au loc doar în faza de tranziție cuantică a atomului de la un nivel cuantic la altul, constanta energiei Planck. El contribuie în mod decisiv la crearea mecanicii cuantice, a teoriei nucleului și teoriei fisiunii nucleare.

La nivelul acestor ani, fizica cuantică, devenită ulterior mecanica cuantică încă nu face un pas direct important, de pe faza de aplatizare către creşterea credinţei în Dumnezeu. Acest pas are loc ceva mai târziu, o dată cu principiul incertitudinii a lui Heisenberg. Insă acest principiu esenţial al mecanicii cuantice, nu putea fi elaborat fără eforturile fizicienilor matematicieni din perioada de sfârşit a sec. XIX, începutul sec. XX. Ştiinţa se afla în pragul debutului unei revoluţii privind cunoaşterea Universului la nivel macro şi micro fără precedent. Cercetările ştiinţifice vor conduce la descoperiri neaşteptate, ce vor conduce la noi nivele de cunoaştere în ceea ce priveşte: materia, energia, cosmologia, particulele elementare ale atomului şi multe alte noi domenii.

Heisenberg pune sub semnul întrebării dacă cunoaşterea (observarea) directă a unui proces surprinde realitatea sau nu, fiind în afara scopului ştiinţei. El argumentează, că în cazul mecanicii cuantice, se poate vorbi despre cunoaştere numai (numere în tabele), care descriu ceva despre particule, dar niciodată nu putem avea acces la adevărul particulelor însăşi. Nu se mai poate vorbi de comportamentul unei particule independente în cadrul procesului de observaţie. Drept consecinţă, legile naturale formulate matematic în teoria cuantică nu se mai referă la particulele elementare însăşi, ci la ceea ce ştim noi despre ele. Ştiinţa nu se mai poate considera ca un observator obiectiv al naturii, ci ca un actor aflat între om şi natură. Metoda de analiză ştiinţifică, care explică şi clasifică devine conştientă de limitările sale, din cauza faptului că prin intervenţia sa ştiinţa alterează şi reface obiectul investigat. Cu alte cuvinte: metoda şi obiectul nu mai pot fi separate.

Lemaître detalia în 1927 soluţia completă a ecuaţiilor lui Einstein, luând în considerare un model al unui univers în plină expansiune. El fiind acum profesor de fizică la Universitatea catolică din Louvain, pe lângă vocaţia sa de preot catolic. De la expansiunea universului până la emiterea teoriei atomului primordial, nu mai era decât un pas, ţinând cont de posibila reconstrucţie a stării iniţiale a universului conform calculelor de tip: „inapoi prin inversarea procesului". În 1930 Eddington recunoaşte ingeniozitatea şi strălucirea soluţiei lui Lemaître, aşa se poate spune că începe viaţa lui publică.

Emiterea ipotezei naşterii universului dintr-un atom primitiv, în anul 1931, nu a fost pentru Lemaître decât un exerciţiu de voinţă pentru a înfrunta lumea ştiinţifică contemporană lui. O astfel de ipoteză, pe cât de inovatoare pe atât de mult provoacă controverse aproape ireconciliabile la nivelul anilor 50. Este o ipoteză de neconceput şi imposibil de admis pentru oamenii de ştiinţă ai epocii. Conform cercetărilor sale, Universul a avut un început şi a debutat dintr-un atom primitiv în care era concentrată întreaga materie şi energie/spaţiul şi timpul. Expansiunea acestui atom a fost începutul spaţiului şi timpului. Imposibil de acceptat pentru savanţii timpului respectiv, care au considerat-o de-a dreptul scandaloasă. Nimeni nu a acceptat ipoteza, ea fiind percepută ca imposibilă, fiind ca o barieră conceptuală la care refuzau să gândească. *„Filozofic, găsesc respingătoare noţiunea a unui început al ordinii prezente"* explica Arthur Eddington care califica ipoteza lui Lemaître drept de neluat în considerare de fiecare dată când Lemaître încearcă să o discute cu el. Motivul esenţial *„deoarece, aceasta sugerează creaţia"*.

Lemaître credea în razele cosmice care ar putea fi ceea ce a rămas, după focul şi fumul emis de nucleul superdens din care el a concluzionat că universul a evoluat. Totuşi în ecuaţiile de câmp ale lui Einstein apar aşa numitele „singularităţi„ El i-a sugerat lui Lemaître să cerceteze posibilitatea unor modele neomogene neisotropice ca să ocolească orice singularitate de origine cosmică. Lemaître a studiat problema şi în 1933 şi a ajuns la concluzia ca singularitatea cosmică nu poate fi evitată. Mult mai târziu Roger Penrose şi Stephen Hawking au demonstrat că singularităţile nu pot fi evitate în modelele lumii relativiste.

Remarcabil este faptul că, Lemaître introduce teoria ca fiind focul de artificii al originii universului şi pe lângă faptul că discută ideea unui timp al începutului el devine

primul fizician care în mod direct leagă noțiunea de origine a cosmosului de un proces cuantic, adică spațiul și timpul trebuie să fie cuantificat.

*„*Dacă lumea a început cu o singură cuantă, noțiunile de spațiu și timp nu au nici un înțeles la început, ele încep să aibă un înțeles când cuanta originală s-a divizat într-un număr suficient de cuante. Dacă această sugestie este corectă, atunci începutul lumii s-a întâmplat puțin înainte de începutul spațiului și timpului. Gândesc că un asemenea început al lumii este foarte departe de actuala ordine a Naturii ca să nu fie tuturor respingător.*"* [4]

În 1950 într-o colecție a eseurilor sale, legate de Atomul Primordial numită: „acum fără ieri", mai târziu tradusă: „ ziua fără ieri", Lemaître încă nu vorbea despre despre „big bang". Conceptul va fi formulat în detaliu de George Gamov, bazat pe lucrările lui Lemaître.

George Gamov, unul dintre elevii lui Alexander Friedmann, și-a continuat cercetările și a publicat în 1948 cu elevul său Ralph Alpher un articol fundamental explicând că atomii de hidrogen, heliu și deuteriu nu au putut fi creați decât în primele minute de la debutul Universului. Mai mult cercetările lui Gamov, Ralph Alper cu ajutorul unui alt student Robert Herman, au condus la concluzia că prima lumină emisă de Univers, corespunde unei radiații electromagnetice emise de un corp negru la un echilibru termic de 3 000 Celsius, care ar trebui detectate în toate punctele Universului de astazi la o temperatură de 1000 de ori mai mică, deoarece astăzi Universul este mai mare de 1000 de ori. Ei au calculat în final temperatura de 5 grade Kelvin în gama frecvenței micro-undelor. Deși o predicție senzațională, nimeni nu i-a acordat aproape nici-o importanță. Gamov a prezentat aceste concluzii privind radiația de fond într-o carte denumită *„Creația Universului"*, la timpul său mai nimeni nu i-a acordat importanță. George Gamov este cel care inventează cuvintele „Big Bang" prin anul 1949 la radio BBC. El îl desemnează pe abatele Georges Lemaître, unui coleg din Pasadena în 1960 drept: *„Iată omul Big-Bangului"*.

În anul 1964 are loc descoperirea radiației de fond prezisă de George Gamov în mod accidental de către doi ingineri de la laboratoarele Bell: Arno Penzias și Robert Wilson. Interesant este că această radiație de fond mai fusese detectată de către un fizician australian Andrew McKellar cu mai bine de 10 ani înainte, dar nimeni nu a fost interesat. Acești doi ingineri, încercând să amelioreze recepția semnalelor de la primii sateliți, reperează un semnal straniu (parazit) care provenea din toate direcțiile Universului la temperatura de 2,7 grade Kelvin. Ei au încercat să elimine toate cauzele posibile ale acestui parazit. Fără să știe, cei doi ingineri au descoperit prezența semnalului electromagnetic rezidual emis în momentul Big Bang. Aceasta este radiația de fond de microunde. Acest ecou al creației poate fi văzut de oricine la un televizor cu antena, atunci când nu este acordat pe nici o emisie a vreunui canal. Ecranul static este cauzat de radiațiile de microunde de fond, venind din toate direcțiile ca o fantomă prezentă a Big-Bangului. Cei doi ingineri au luat premiul Nobel în 1978 pentru descoperirea lor.

Aceasta este proba pe care Georges Lemaître o află spre finalul vieții sale din 1966. El spune: *„*explozia dispărută de la formarea lumii*"*, iar cu câteva saptămâni înainte de plecarea sa din această lume revine spunând: *„*Sunt acum mulțumit, în sfârșit, avem proba*"*.[5] Astăzi teoria Big-Bang este unanim acceptată.

Un punct determinant al ascendenței curbei credinței este: „*Teorema incompletitudinii"* din 1931 a matematicianului Kurt Godel[6].

Godel publică teorema incompletitudinii în 1931 după ce în Septembrie 1930 o prezentase la „ A doua conferință de Epistemologie al Stiințelor Exacte" din Konigsberg. Titlul publicat al lucrării sale: „Despre Propozițiile Formal Nedecise al Principiilor Matematice și Sistemelor Asociate".

4 John Farrell, *op. cit.*, p. 108

5 John Farrell, *op. cit.*, p.210

6 https://www.britannica.com/biography/Kurt-Godel, accesat la 8.06.2022.

De ce este importantă această teoremă? Pentru că are aplicabilitate atât în Astrofizică cât și în Mecanica Cuantică. Interesant este și în ce credea Godel: el credea că Dumnezeu este personal și menționa că filozofia sa este rațională, idealistă, optimistică și teologică. El credea ferm în viața după moarte.

Dacă descoperirile cosmologice au permis invalidarea tezei unui Univers în totalitate material și progresele în alte domenii ale științei aduc elemente favorabile invalidarii respective, la fel și în domeniul biologiei o dată cu observarea saltului vertiginos de la inert la viu. Biologia modernă pune în evidență complexitatea incredibilă a celulei vi, comparabilă cu cea a unei fabrici ultra-sofisticate. De aici teza trecerii de la inert la viu printr-un pur hazard devine extrem de improbabilă, ca să fi avut loc în limitele timpului, într-un univers nefavorabil apariției vieții.

În consecință, trebuie admisă existența celui de al doilea principiu antropic: al Universului predispus vieții, care este complementar primului principiu antropic, cel al creării Universului.

Dacă nimeni nu știe cum a început viața pe planeta Pamânt sunt totuși trei fapte de care suntem siguri astazi:[7]

1. Trecerea de la inert la viu a avut loc într-o zi, altfel nu am fi existat. 2. Această trecere a avut loc în jur de 3,5-3,8 miliarde ani, la aproximativ 1 miliard de ani după formarea Pamântului. 3. Acest salt a fost unul enorm, pentru că a necesitat coordonarea simultană a unui numar foarte mare de factori extrem de improbabili. Aceste improbabilități sunt cifre din științe diverse și putem observa ca urmare că sunt în mod ordonat reunite.

De aceea nu există loc pentru hazard în apariția viului. Se observă un reglaj foarte precis a legilor sau efectelor lor, de natură necunoscută, pentru a ghida acest proces uimitor. Deci, materia se organizează singură, de o manieră întotdeauna foarte elaborată în: quarci, atomi, molecule, molecule complexe, după care ele au generat înainte de tot ce este viu, limbajul ultra-complex al ADN-ului, proteine, în care ribozomii au funcția de traducători. După care, acest ansamblu conduce la apariția primului organism viu unicelular pe care oamenii de știință l-au denumit LUCA (Last Universal Common Ancestor). Acest principiu antropic al viului, dacă va fi recunoscut, va constitui un obstacol major în fața tezei materialiste care în mod ipotetic ar fi obligată să afirme, că Universul a fost în mod particular favorabil apariției vieții, ceea ce este un argument suplimentar puternic în favoarea tezei existenței unui Dumnezeu creator.

Dezvoltarea microscoapelor electronice au permis explorarea infinitului mic, care a confirmat că tot ce este viu este compus din celule, care sunt caracterizate de o organizare de cea mai înaltă complexitate. Celula nu poate exista fără ADN și el nu poate trăi independent de celulă. Astfel se ajunge la întrebarea primordială: care poate fi mecanismul natural care a condus la apariția primei celule?

Francis Crick descoperă structura în dublă elice a ADN-ului în 1953, care marchează o turnură în cercetările privind existența unui cod unic pentru ansamblul vieții. Tot ce este viu utilizează „limbajul vieții" indispensabil, numit ADN format dintr-un complex de nucleotide de 4 tipuri . În ADN se găsește ansamblul de informații cel mai elaborat, pe care l-am descoperit în Univers. Pentru a scrie informația pe care ADN-ul o stochează intr-un spațiu de 6 miimi de milimetru, ar trebui un milion de pagini.

Daniel Cohen, profesor de genetică la universitatea Evry și director științific la societatea Genset, unul dintre primii cartografi ai genomului uman, spune în 2003:

„ Genomul este un program scris într-un limbaj extraordinar de sofisticat. Este oare posibil ca un asemenea limbaj sa fi apărut prin hazard? Am putea imagina, dar nu se poate demonstra. Personal, am trecut de starea atee a celui agnostic. Pentru că, dacă acest limbaj nu

7 Michel-Yves Bollore, Olivier Bonnassies, *Dieu. La science. Les epreuves. L`aube d`une revolution,* Guy Tredaniel editeur, Paris, 2021.

este fructul hazardului, am intuiția că într-o zi putem demonstra. Imaginati-vă bulversarea pe care aceasta o va produce.*"*[8]

O scurtă trecere în revistă a componentelor viului funcție de evoluția cunoașterii:

1. proteinele sunt macromolecule complexe au drept cărămizi numai 22 de amino acizi (din cca 2 000 de acizi existenți în natură), care sunt precum literele ce compun o frază. Ele au o configurație spațială tridimensională 3D foarte particulară. Eficacitatea lor provine din această structură spațială complexă și neregulată ce le permite adaptarea la alte molecule. Apriori acest aranjament spațial ar trebui să permită o infinitate de configurații, în realitate legile naturale impun constrângeri, reducând la mai puțin de 1000 numărul de configurații 3D posibile.

2. ribozomul un traductor enigmatic. 2008 - Ateul George Church, profesor de genetică la Harvard și MIT, director pentru Calculul Genetic spune: *„*Ribozomul este structura cea mai complexă care este prezentă în toate organismele. Dacă aș fi un partizan al Proiectului Inteligent, iată problema pe care m-aș concetra: ce a condus la existența ribozomului. Cele 53 de proteine și 3 nucleotide, nu sunt ele minimul necesar pentru construcția sa? Este cu adevărat o minunație.*"* [9]

3. enzimele proteine indispensabile, fără ele nenumaratele reacții chimice care au loc în fiecare secundă în celule ar avea o durată imposibilă. Enzimele reduc durata reacțiilor în mod uluitor cf. Richard Wolfenden, profesor de biochimie la universitatea din Carolina de Nord, specialist în enzime și membru al Academiei de științe al SUA. Acesta dă un ex.: *„decarboxilația monofosfatului denumit orotidină"* ce corespunde unei reacții *„absolut esențiale"* în sinteza ADN și ARN ar necesita 78 milioane de ani, numai pentru jumatate din substratul ce trebuie tratat, datorită enzimelor aceiași sinteză are loc în 18 milisecunde.

4. două limbaje și un traductor, din 2009 se știe că ADN-ul, proteinele și ribozomii constitue un cod coordonat și foarte elaborat. Se pune problema cum poate funcționa traducatorul (ribozomul) între doua limbaje, celui al ADN compus din 4 litere și cel al proteinelor format din 22 de litere?

Hubert P.Yockey: „Informația genetică reprezintă un sistem fracționat, linear și digital. Este uimitor, că având în vedere dimensiunea tehnologiei teoriei informaționale și a teorie codificării, era existent și funcțional în lumea viului acum mai bine de 3,85 miliarde de ani.*"*[10]

Sir Francis Crick: *„*un om onest pregătit cu tot ce se știe la nivelul zilelor noastre ar trebui să afirme că originea vieții pare a ține de un miracol, atât de multe sunt condițiile care trebuiesc reunite pentru a fi pusă în existență.*"*[11]

Este evident faptul că probabilitățile implicate în existența vieții sunt spectaculoase. Profesorul Frank Salisbury de la universitatea din Utah și membru al Asociației Americane pentru Studii Avansate a estimat că probabilitatea formării unei molecule de AND, prin reacții chimice naturale pe 10 la puterea 20, planete ospitaliere în decursul a 4 miliarde de ani, este de o sansă la 10 la puterea 415. Adica practic nici o șansă. La fel probabilitatea ca prin hazard să apară cele 2000 de enzime utile vieții este de o sansă la 10 la puterea 40 000, un număr care nu mai are nici o semnificație în domeniul real.

Eugene Koonig, directorul laboratoarelor genomice evoluționare de la Centrul Național pentru Informație Biotehnologică american spune următoarele: *„*Cercetările sunt un eșec. Noi nu avem încă un model plauzibil și coerent, sau un scenariu valid, privind apariția vieții pe Pământ. Asta din cauza unui dificultăți extraordinare intrinsecă a complexității

8 cf. Michel-Yves Bollore, Olivier Bonnassies, *op. cit.*, p. 231
9 Idem p. 233
10 Michel-Yves Bollore, Olivier Bonassies, *op. cit*. p. 236
11 Idem, p. 237

acestei probleme. O sucesiune de etape extrem de improbabile sunt esențiale în originea vieții ... Ceea ce face ca rezultatul final să apară precum un miracol.*"*[12]

De aceea se impune tot mai mult așa numitul reglaj fin al legilor biologiei (al doilea principiu antropic al universului) care au permis trecerea de la inert la viu, ceea ce constituie o probă puternică a existenței unui Dumnezeu creator.

Principiul antropic al Universului, o idee absolut fabuloasă devine din ce în ce mai pregnantă și mai ales susținută de dovezi științifice descoperite în a doua parte a sec. XX și în sec. XXI.

Se pune întrebarea: existența unor reglaje numeroase și fine, nu sunt ele probele existenței unui Dumnezeu creator? Este foarte adevărat că reglajele Pământului necesare vieții sunt foarte numeroase și precis ajustate, dar Universul conține fără îndoială milioane de miliarde de planete. În consecință, se poate, numai prin jocul hazardului, să existe un număr de alte planete care sa fie asemănătoare și dotate conform planetei noastre. Deci următoare întrebare este: sunt Universul precum și Pământul sub un reglaj precis? Surprinzător, Universul este întradevăr sub acțiunea unor numeroase reglaje fine. Care sunt aceste reglaje? Universul, geneza sa, evoluția sa și funcționarea sa sunt datorate unui număr foarte mare de numere fixe încă de la apariția sa și invariabile în timp și spațiu.

Conform cărții *„ New Proofs for the Existence of God"*[13] Universul nostru este guvernat de 5 tipuri de constante: A) constante ale spațiului și timpului, B) constante ale energiei, C) constante individualizatoare, D) constante la scară mare, E) constante ale structurii fine.

1. Prima constantă din categoria A, cea pe care am menționat-o de mai multe ori este: Constanta Planck cu cele trei componente ale sale 1. intervalul de spațiu minim: 1,62 x 10 la puterea minus 33 cm 2. unitatea minimă de timp: 5,39 x 10 la puterea minus 44 sec. și 3. minimul emisiei de energie: 6,6 x 10 la puterea minus 34 joule secundă. Deci, dacă un univers este antropic, aceste trei minimuri naturale trebuie să fie constante pe întreaga vârstă și expansiune ale acestuia. 4. Viteza luminii c= 300,000 km/sec.

Din categoria B : Energia se manifestă prin patru forțe fundamentale: gravitațional, electromagnetic, forța nucleară tare și slabă. Deci un univers antropic trebuie să aibă orice emisie de energie în parametrii constanți pe întreaga vârstă și expansiune a acestuia. După cum urmează: 5. atracția gravitațională G= 6,67 x 10 la puterea minus 11 6. forța slabă = 1.43 x 10 la puterea minus 62 7. Forța nucleară tare = 15

Din categoria C: Deoarece forța electromagnetică este constituită din protoni individuali și electroni, sunt trei constante asociate: 8. masa unui proton = 1,67 x 10 la puterea minus 27 Kg. 9. masa unui electron = 9.11 x 10 la puterea minus 31 kg. 10. încarcătura unui proton sau electron = 1,6 la puterea minus 19 columbi 11. masa minimă care poate fi convertită în energie prin celebra formulă a lui Einstein E= masa x viteza luminii la patrat = 2,18 x 10 la puterea minus 8 Kg.

Din categoria D: În orice univers, la orice timp, trebuie să fie o cantitate totală a energiei și o cantitate totală a masei rămase legată de ea. În universul nostru observabil este gândită a fi: 12. 10 la puterea plus 53 Kg.

Lista constantelor continuă până la 20. Conform fizicianului Franck Tipler ajung la 70.

Numărul constantelor precum și valorile lor precise neschimbabile conduc la următoarea concluzie: „**Extrema Improbabilitate a Universului nostru antropic"**. Mai mulți fizicieni contemporani precum: Franck Tipler, Roger Penrose, Owen Gingerich, Fred Hoyle și mulți alții au produs un ansamblu imens de date care arată: „*o foarte strânsă, gamă*

12 Idem, p. 241

13 Robert J. Spitzer, *New Proofs for the Existence of God. Contributions of Contemporary Physics and Philosophy*, Wm. B. Erdmans Publishing Co., Michigan, 2010

inchisă a valorilor cerute pentru universul nostru energetic, constante la scară mare și structură fină care permit condițiile antropice. Această gamă restânse de constante este necesară atât pentru starea inițială cât și defășurarea graduală a universului către condițiile antropice." Argumente:

1. Multe calcule efectuate de fizicienii contemporani privind: entropia universului, faza volum-spațiu a posibilelor universuri, conduc la rezultate ce, în lipsa unor explicații naturale privind extrema improbabilitatea apariției universului antropic, îi fac pe fizicieni să creadă că universul a fost influențat de la bun început de o inteligență proiectantă supranaturală.

2. A doua problemă este inter-relația între constanta gravitațională, forța slabă și constanta cosmologică „lambda", referitor la colapsarea universului ca întreg. În mod asemănător apare aceeași situație a unui număr enorm de posibile universuri non-antropice. Ceea ce face extrem de improbabil ca universul nostru antropic să fi apărut întâmplător.

3. A treia problemă a improbabilității universului antropic este legată de constanta forței puternice în relația sa cu constanta forței electromagnetice. Această constantă nu poate varia mai mult sau mai puțin de 2 %, fără a conduce la imposibilitatea formării hidrogenului sau oricărui alt element mai greu decât acesta. Deci fară posibilitatea existenței elementelor din tabelul periodic.

Mai sunt încă patru probleme care conduc în mod direct la concluzia: că fară corelarea extrem de fină între diverse constante, universul nostru antropic nu ar fi existat.

Desigur discuțiile sunt și vor fi în continuare pe această temă, cu atât mai mult cât noi și noi descoperiri au loc în permanență în domeniul astrofizicii și mecanicii cuantice.

În astrofizică, se poate menționa confirmarea existenței energiei și materiei negre din univers (nedectabile cu actualele mijloace, se observă numai influența lor asupra galaxiilor, gravitației) și reprezintă cca 80 % din volumul materiei și energiei calculat al universului, restul fiind materia vizibilă, cea studiată actual. Prima sondă Voyager a ieșit în spatiul interstelar și a descoperit o creștere a densității radiațiilor, cu mult mai mare decât se așteptau oamenii de știință. Spațiul nu mai este un gol, un vid ci o structură nevazută, din care pot apare particule. În mecanica cuantică, confirmarea existenței bosonului Higgs denumită și particula lui Dumnezeu.

Universul nostru există și condițiile sunt fin acordate, evidențele conduc în mod inexorabil către o inteligență transcendentă, ca fiind cea mai plauzibilă și, de ce nu, singura explicație rezonabilă

Ca istorie, descoperirea principiului antropic, se poate spune că impunerea lui datează din anul 1988, când John Barrow, profesor de matematică la Cambridge specialist în principiul antropic a scris împreună cu fizicianul Franck Tipler : *The Antropic Cosmological Principle (Principiul antropic cosmologic)*, care a evidențiat doua sute de exemple are reglajului fin. Însă primul care a propus noțiunea de „principiu antropic" este fizicianul australian Brandon Carter în anul 1970.

BIBLIOGRAPHY

Michel-Yves Bollore, Olivier Bonnassies, *Dieu. La science. Les epreuves. L`aube d`une revolution,* Guy Tredaniel editeur, Paris, 2021.

John Farrell, ***The Day Without Yesterday.*** *Lemaître, Einstein, and the Birth of Modern Cosmology"*, Thunder`s Mouth Press, New York, 2005

Robert J. Spitzer, *New Proofs for the Existence of God. Contributions of Contemporary Physics and Philosophy,* Wm. B. Erdmans Publishing Co., Michigan, 201

RELIGIOUS AESTHETICS IN HELLENISM AND CHRISTIANITY

Costel Ciulinaru

Lecturer, PhD, „Hyperion" University of Bucharest

Abstract: In this scientific study, the whole research is focused on the religious aesthetics in Hellenism and Christianity. Hellenism (Ἑλληνισμός) represents the most fruitful aspiration of the human soul towards universality. In part, this tendency is also the expression of the special political and economic situation – created by the empire of Alexander Macedon. A new spirit swept through the world then, the spirit of the interpenetration of peoples in political, economic, religious, scientific and philosophical form – which brought with it a transformation of human consciousness.

Keywords: aesthetics, Christianity, Hellenism, philosophy, religious

As a type of culture and civilization, Hellenism began to assert itself in the 4th century with the great political and economic conquests of Philip II of Macedon, and to impose itself on the whole world, under the rule of his son, the brilliant Alexander Macedon. Hellenism dominates for more than 8 centuries and formally sets in with the decree that Emperor Justinian the Great gave in 532 – for the definitive closure of the Philosophical School in Athens.

Since the founding of Plato's Academy in Athens (387 BC), many political, economic and social transformations have taken place, until Greek philosophy falls apart, is absorbed and transfigured by the fiery spirit of Christianity – which imposes a new culture and civilization. Greek thought created imperishable values for human thinking and the millennium of „Greek rationalism", of the ideal of spiritual harmony between man and the cosmos, expressed through scientific and philosophical conceptions – which still constitute cardinal points for the scientific and philosophical world.

Hellenism has its great merit that it tried to lay a unique foundation for the culture and civilization of mankind, absorbing in itself everything that human thought had acquired until then in its literary, scientific, philosophical and religious efforts.

The ideal of human perfection dominates everywhere. Hellenism and Christianity met precisely at this point: Hellenism excelled through the method of subtlety and clarity of a philosophical rationalist type, and Christianity through sentimental pathos, in the holy Hellen of salvation; Hellenism sought satisfactions of rational intelligibility, while Christianity – based on the authority of revelation – aspired to the promotion of all spiritual energies, to a spiritual integralism, destined to return man to his original perfection.

These two spiritual positions interpenetrated, and Hellenism fertilized Christian thought, elevating it from the form of religious enthusiasm with a mystical nuance, to the form of intelligible rationalism – being absorbed, in the end, by Christianity.

The kinship of Greek and Christian thought was demonstrated by two Christian thinkers of high philosophical understanding: Saints Justin the Martyr and the Philosopher and Clement of Alexandria, through their conception of the universal „Logos", which historically incarnated in the person of Christ the Redeemer.

For these two, history is not the expression of chance, but of divine intentionality. Under this relationship, both Greek philosophy and Christianity were based on the same values: the Supreme Spirit, the Good, God and His providential action in the world. Man's life was linked to that of divinity. For these reasons, Hellenism had a preparatory function for the philosophical form of Christianity, as Judaism had the role of religious precursor. The absorption of Greek philosophy in Christianity was determined not only by the similarity of structure and issues, but also by a whole series of political and social conditions, which gave new perspectives and contents to the cultural and religious phenomenon.

As such, Hellenism represents the most fruitful aspiration of the human soul towards universality. In part, this tendency is also the expression of the special political and economic situation, created by the empire of Alexander Macedon. A new spirit swept through the world then, the spirit of the interpenetration of peoples in political, economic, religious, scientific and philosophical form – which brought with it a transformation of human consciousness. The framework of culture becomes elastic and transparent, and the rigidities of the old political, social and religious systems disappear in the new river of ideas and concepts, which give birth to a new world. Cities, centers of political authority, concentrate not only economic and political life, but also cultural life. Thus, state capitals like: Alexandria, Pergamum, Antioch, Syracuse appear, from which a new life will pulse. They represent the point of confluence of various civilizations, cultures and religious beliefs, spread like an enormous fan, from Greece to the Ganges.

In this cultural effervescence, two opposite directions are specified:

1) a subjective mystical direction, which takes the form of a refuge in the absurdities of Eastern religious mysteries;

2) an objective-rational direction, manifested in the search for an authority that guarantees the validity of the truth.

Thus, the old beliefs, defended by the fortresses and the national tradition, disappear, and from a philosophical point of view, the metaphysical thirst for unity and the guarantee of the truth emerges.

The corollary of these situations was a sharp differentiation between social classes. To the detriment of the people, the urban aristocracy absorbs all the cultural and material goods. The people almost disappear as a political force. This is how an eminent connoisseur of Greek civilization describes this situation: „The most striking phenomenon of the Hellenistic era is the disappearance of the popular element. The people, which had almost absolute value in the Greek republics, no longer represent anything in the Hellenistic kingdoms. The peasants,

absorbed in exhausting work, day after day, as a result of which they barely managed to pay the tax, have no political value; they diminish with time, because they are strongly attracted by the life of the cities. The population of the cities had a varied composition. The first rank was held by the aristocracy of the rich and a large body of officials... An army of slaves stood beside them and served them... The social environment was without a common ideal, and in this environment only one truly cultured class rose up, a restricted class, which sought to imitate the royal courts, through elegance, finesse of spirit, chosen behavior, but without producing anything new and daring"1. The picture is accurate and any historian can verify it, confronting it with the depiction of the morals of the Alexandrian aristocracy in the book *Paedagogus* by Saint Clement the Alexandrine: „Where do you put the chests of clothes? [Clement addresses the rich man, n.n.]. Where do you put the golden smells? And where do the ornaments find their place?... Let's remove from us the multitude of dishes, silverware, gold cups and the crowd of servants, considering as good companions given to us by the Pedagogue, only the good and worthy ones: our own skill and modesty"2.

Against arrogance and pride, Saint Clement recommends work and modesty, which are Christian virtues. In this way, Clement becomes the defender of slaves and working peasants.

The same situation existed in the Roman Empire. The material tragedy of millions of people brought a profound change in the spiritual orientation of the time. Consciousness was focused on the idea of salvation, oscillating between a religious salvation and a political-social one. The German philosopher Wilhelm Windelband characterizes this situation as follows: „Confronted with the terrifying contradictions that the social situation of the Roman Empire entailed, the gaze of the millions of people who saw themselves excluded from the goods of this earth, turned burningly towards a better world"3. The world is oriented under the sign of religious prophecy and social movements.

The people's consciousness had become the bearer of new ethical and social values, and Hellenism has a significant contribution to the formation of this state of mind. Through the philosophical and religious values that Hellenism sowed in the world, as well as through those absorbed in contact with other peoples, a spiritual interference was produced, translated into structural transformations in all spheres of life. Hellenism gives the world a universal horizon. Philosophy has an anthropological character and parallel to political centralism, a cultural centralism is also developing. Thus, The Musaeum (*Mouseion*) of Alexandria, which arguably included the Great Library of Alexandria, an institution said to have been founded by Ptolemy I Soter and his son Ptolemy II Philadelphus in the 3rd century BC, was a center of Hellenistic culture until the 4th century after Christ – when Hellenism is transfigured by Byzantine Christian culture. The type of Christian culture has a democratic character in the

1 Maurice Croset, *La Civilisation hellénique: aperçu historique*, Payot, Paris, 1926, pp. 208-209.

2 Clement of Alexandria, *Pedagogul [Paedagogus]*, in *Scrieri (partea întâi) [Writings (Part One)]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti" [„Church Fathers and Writers"], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, p. 169.

3 Wilhelm Windelband, *Filosofia elenistică şi romană [Hellenistic and Roman philosophy]*, translation by Tudor D. Ştefănescu, Neat edition and „Non-skeptical introduction" by Anton Adămuţ, Moldova, Iaşi, 1996, pp. 117-118.

sense that it is based on prophecy and salvation. The philosopher-prophet does not escape into the transcendent, but humanizes the transcendent, socializes it. He is an apostle, he is aware of a mission and calling. Prophetic Christianity is against the speculative aristocracy and poses the problem of saving the whole world. That is why the type of Christian thinking is action-thinking, directed towards social reality, towards the people as bearers of unrealized divine values. Through the religious-moral transfiguration of the people, the whole world can be transfigured.

Our Orthodox Christian culture can be said to have been nourished by two secondary sources – Jewish prophecy and Greek philosophy –, succeeding in unifying them in a superior and original synthesis.

And Saint Justin the Martyr and the Philosopher is the exponent of this synthesis. He reveals the incoherence of Greek philosophy with life as follows (through the mouth of the old man he met on the seashore and who apostrophizes him ironically): „You are one of those who like speeches and not facts and truth"4.

After hearing about the spirit of Jewish prophecy, then Saint Justin confesses: „A fire was lit in my soul and I was seized with a longing to know the prophets and those who are followers of Christ. I thought a lot about what I had said and I realized that this alone is the only safe and useful philosophy"5.

The same process happens with Saint Clement of Alexandria. Both Justin and Clement are seekers of God and reach Christianity – because Christianity does not only offer speculative, logical or epistemological satisfactions, but also because it is a philosophy of action and happiness.

Johann Wolfgang von Goethe gives the same resolution to the problems that plague modern man, because Goethe puts the deed6 at the foundation of human existence, and when Faust's soul – saved by action – ascends to heaven, the angels sing:

„Who with zeal has strove

He may be saved"7.

If Hellenism sought balance and inner rational harmony, Christianity gave man new forces to overcome the evil of an existence caused by the fall into sin and to save himself through an ethical action. This new anthropological problem, Christian philosophy raises it through Clement of Alexandria – one of the founders of the school of Christian philosophy in Alexandria.

A few biographical notes on Clement Alexandrinus are meant to shed light on his philosophical formation. He was born in Athens in the year 150 of pagan parents, he acquired

4 Saint Justin the Martyr and the Philosopher, *Dialogul cu iudeul Trifon [Dialogue with Trypho]*, in *Apologeți de limbă greacă [Apologists for the Greek language]*, translation, foreword, notes and indexes by Teodor Bodogae, Olimp Căciulă, Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1980, p. 169.
5 *Ibidem*, p. 244.
6 Johann Wolfgang Goethe, *Faust. Tragedie [Faust. A Tragedy]*, translation by Lucian Blaga, with illustrations by Franz Xaver Simm, edition edited by Dan Flonta, Humanitas, Bucharest, 2015, p. 80.
7 *Ibidem*, p. 377.

– in this city of light – the humanist culture of the time. Driven by inner turmoil, he traveled through southern Italy, Palestine and Egypt, in search of a master who would unravel the philosophical mysteries of the world. At the age of 30, he arrived in Alexandria and after 10 years of apprenticeship at the Christian school of Pantenus, Clement became his collaborator, then, from 200 to 203, Clement led it alone. Clement goes to Cappadocia due to the persecutions of the Roman emperor Septimius Severus and dies in 215. Fiery mind, he encompasses all literary, scientific and philosophical creations, but he searches for the formula that will bring happiness to man; he finds it in Christianity, as a philosopher and then applies it in life as a priest. As noted by the patrologist Joseph Tixeront, Clement is „definitely a philosopher", but not a speculative philosopher, but of the prophetic type. That is why the French classical philologist Maurice Croiset pointedly emphasizes this situation: „The doctrine of Clement Alexandrine opens a new era. This doctrine grows, strengthens and becomes more precise in the 3rd century – as the Church organizes itself and opens schools. In front of the philosophies of paganism, one sees how a Christian philosophy rises – which opposes its teaching to famous philosophical systems"8.

This new philosophy conquers – because it is essentially humanistic. Clement of Alexandria can be considered – according to Patristic scholar Gustave Bardy's qualification - „the perfect type of the Christian humanist"9, and Alexandria „the chosen land of a philosophical Christianity"10.

As a Christian humanist, Clement uses all the creations of the human mind to understand Christian truth. His thinking is multi-colored – like a meadow scented by the mountain, enchanting through the heights of truth and conquering through its warm pathos. This thinking has precise heights and obscure depths, straight lines and zigzags, velvety modulations and rough corners, it is pathetic and restrained, fiery or with metallic sonorities: when it strikes, when it builds, when it rises as a sublime hymn of divinity and truth.

Prophetic temperament, Clement Alexandrinus eagle-eyedly embraces human life, evolves on philosophical heights and descends vertiginously into the maelstrom of life, to ennoble it with the spirit of truth absorbed from the ethereal heights of the experience of the divine in him.

Clement is not only a systematic thinker, but above all he is a visionary who conquers and saves souls. His philosophy is an outgrowth of troubled human thought. From Plato, Clement remained with the passion for the essence of existence, and from the adoration of Christ, he remained with the love for people and for the salvation of man. Clement unites the philosophical clarity of the Evangelist John with the social pathos of the Holy Apostle Paul.

Logos and humanity form the axis on which Clement's thinking moves – merged in Christian philosophy. Why does Clement treat the Christian religion philosophically? His process is not artificial, but temperamental. The philosophical spirit is the only way to

8 Maurice Croiset, *work cited*, pp. 277-278.
9 Gustave Bardy, *La vie spirituelle d'après les pères des trois premiers siècles*, Paris, 1968, p. 185.
10 *Ibidem*, p. 186.

spiritual truth, and that is why Clement approaches Christianity in a philosophical way, because „philosophy leads to the understanding of truth, being itself the search for truth”11.

Philosophy is thus a personal act in search of the truth, it gives us an eternal impulse towards the truth, it creates an inner restlessness, a concern, an anxiety. Clement does not subject Christianity to an adjustment to the patterns of Greek thought, but – as a Christian – he philosophizes on its revealed content. Philosophizing protects us from the system and is more suitable to our Christian conception. Clement found a happy formula for defining his philosophical attitude: „Many people seek the paths of truth..., but the true path is the Christian faith”12.

So faith is the way that rises to the heights of religious truth, because the truth is contained in itself. Before, the Greek philosopher constructed the truth himself. What is the position of a Christian towards this philosophy? In the history of Christian thought we encounter two currents. One, represented by Tertullian, who considers philosophy „useless research”, „which falsifies the truth” and draws the conclusion that „Athens and Jerusalem have no connection” nor „Academy and the Church”13. The 2nd, represented by Saints Justin and Clement, who allows the Christian to use the treasury of philosophical thought – but with the obligation to choose from the systems of philosophy only what is good to choose from all of them, that is, what represents a pious science14.

Clement justifies Greek philosophy and any philosophy by considering that it is the expression of rational light, carried out in the human plane through the universal „Logos”, through the „Word” of God from the beginning.

The Christian criterion for the value or non-value of a philosophy is the measure of proximity or distance from God. Neither all religions nor all systems of philosophy have approached the true God. That is why Clement vehemently denounces both the errors in religions and in philosophies, especially in his work *Exhortation to the Greeks*.

Most religions are the expression of habit or ignorance15. Philosophy (the art of truth and life) has also had a winding path – sometimes through errors, sometimes through certainties.

Clement subjects the systems of philosophy to criticism – fixing theism as a point of valorization. Starting with the dawn of philosophy, with the school of Miletus, with that of Elea, with that of Ephesus and with the neo-Milesians, Clement gathers from all these works

11 Clement of Alexandria, *Scrieri (partea a doua). Stromatele [Writings (Part Two). The Stromata]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti” [„Church Fathers and Writers”], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, p. 125.
12 *Ibidem*, p. 130.
13 Tertullian, *The Prescription Against Heretics*, Beloved Publishing, 2014, p. 44.
14 Clement of Alexandria, *Scrieri (partea a doua). Stromatele [Writings (Part Two). The Stromata]*, edition cited, p. 133.
15 *Idem*, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul) [Protrepticus]*, in *Scrieri (partea întâi) [Writings (Part One)]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti” [„Church Fathers and Writers”], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, p. 144.

of human thought only what fits with Christian doctrine16. And he has less flattering words for Aristotle and the Stoics. Although the Stoics defend the idea of God, Clement – however – repudiates their pantheism: „They simply dishonor philosophy"17.

There were also some philosophical systems based on myths or myth creators. With a rare critical sense, although often corrosive, Clement succeeds in distinguishing myth from truth, and he criticizes the mythogenic philosophers for „addicting to myths like frivolous babes" or that „they are false sages, who do not know the truth any more than children do and preach ungodly things"18.

Clement also places mythical religions on the level of superstitions – because their source is ignorance. Their followers „are doubly guilty: 1st, because they do not know God, nor do they recognize the One who is truly God; the 2nd, because they attribute existence to those who are not, for they call gods those who are not gods"19. All this is due to religious ignorance that leads to superstition and moral absurdities20.

The purpose of philosophy and religion is common: to cleanse man of passions. Defending the dignity of man, Saint Clement is not shy to show that, both through religion and philosophy, humanity has often been deceived. Philosophy and religion are often inclined towards fiction: „Even some philosophers, imitating poets, have made gods out of your own passions: fear, love, joy, hope, just as the old Epimenides erected – in Athens – altars of violence and shamelessness... Everything they say about gods is invention and fiction"[21]. Thus, Clement is not shy to qualify these teachings as „madmen, chairs of sophistry and gambling houses for pure illusion"[22]. The old religions were maintained more by virtue of inertia, habit and ignorance. That's why Saint Clement exhorts the catechumens: „Let's flee from habit, habit stifles man, deviates him from the truth, distances him from life"[23].

Clement raises an interesting problem here, which could be translated into religious aesthetics in terms of the struggle between the past and what is new. Truth is dynamic in eternal becoming. Christianity is not only the theoretician, but also the doer of the evolutionary process. The concept of salvation is based on the possibility of infinite spiritual progress. But the Greek religions had not raised the issue of salvation. Clement reproaches the Greeks: „You do not believe in God..., because you have become spectators of virtue and actors of vice"[24]. That is why he admires some philosophers of the past, who stood up against polytheism (such as Euhemeros of Agrigento, Nicanor and Theodore of Cyprus), because they suspected the error, although they could not conceive the truth[25]. With great humor, Clement recounts the act of the philosopher Diagoras who – having nothing to boil the pot of beans with – took the wooden statue of Hercules and said: „Come, Hercules, the time has come for

16 *Ibidem*, p. 122.
17 *Ibidem*, p. 123.
18 *Ibidem*, p. 125.
19 *Ibidem*, p. 126.
20 *Ibidem*, p. 88.
[21] *Ibidem*, pp. 90-91.
[22] *Ibidem*, p. 92.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, p. 117.
[25] *Ibidem*, pp. 83-84.

you to serve me as you did with Euristeo: do the 13th feat and boil my pot of beans"26. Then he cut it into pieces and threw it into the fire.

In the Clementine conception, the philosopher must seek God through thought. The philosophical confession of Clement of Alexandria is moving: „In the name of truth! A fiery longing burns in my soul for the Lord of the winds, of fire, for the Creator of the world: I seek God and not God's creatures"27. It is the same confusion as with Blessed Augustine. The philosopher becomes – through the search and love of the truth – the friend of God. In this way, a communion of life and goods is established between man and God, because „if man is God's friend, then everything comes under man's control, because everything belongs to God and everything is common to these two friends, God and man"28. Thus, all the ancient philosophers who sought God – such as Socrates, Plato, Antisthenes, Zeno the Athenian, Cleanthes, Pythagoras – are friends of God. They wrote „under divine inspiration, managing to guide other seekers of God along the path of truth. Their great merit is that they recognize that God is One, that He is immortal and uncreated and above all that He is outside the world"29. Some of them – like Plato – rose to the idea of salvation. That is why Clement finds a connection between Greek and Christian thought, on the religious and philosophical theme of salvation: Christian philosophy presents itself as „a call to the most precious good: salvation"30.

The difference between Plato's Greek philosophy and the Christian one, in the matter of salvation and likeness to God, comes from the fact that Plato shows that man becomes like God, but does not say how; precisely Christianity discovers this „how" of salvation. The Christian man is superior to the philosopher, because „only the Christian is pious, rich, wise, noble and through this he is the image and likeness of God: through Jesus Christ he became like God"31. The Platonic archetypes for the orientation of thought were abstractions inaccessible to anyone. Christ is God incarnate accessible to every man. The act by which the human being inaugurates his own transfiguration is the decision to live in God. It is, therefore, an existential act specific to man. With some beautiful words, Clement paints this unique moment in man's life: „You are man, that is, universal: seek, therefore, your Creator... You are a son, that is, personal, so recognize your Father... The kingdom of heaven will be yours, if you decide for God"32. The act by which man passes from the phase of religious childhood to the phase of philosophical adulthood is the act of faith plus knowledge33. With these conditions, man passes, helped by the Logos, into the horizon of Christian philosophy.

BIBLIOGRAPHY

26 *Ibidem*, p. 127.
27 *Ibidem*.
28 *Ibidem*, p. 161.
29 *Ibidem*.
30 *Ibidem*, p. 162.
31 *Ibidem*.
32 *Ibidem*, p. 150.
33 Clement of Alexandria, *Scrieri (partea a doua). Stromatele [Writings (Part Two). The Stromata]*, cited edition, p. 139.

Biblia sau Sfânta Scriptură [The Bible or Holy Scripture], diortosite version after the Septuagint, written and annotated by Metropolitan Bartolomeu Valeriu Anania, Publishing House of the Biblical Institute and of the Orthodox Mission, Bucharest, 2018 (in Romanian).

BARDY, Gustave, *La vie spirituelle d'après les pères des trois premiers siècles*, Paris, 1968.

CLEMENT OF ALEXANDRIA, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul) [Protrepticus]*, in *Scrieri (partea întâi) [Writings (Part One)]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti" [„Church Fathers and Writers"], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, pp. 67-162 (in Romanian).

IDEM, *Pedagogul [Paedagogus]*, in *Scrieri (partea întâi) [Writings (Part One)]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti" [„Church Fathers and Writers"], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, pp. 163-360 (in Romanian).

IDEM, *Scrieri (partea a doua). Stromatele [Writings (Part Two). The Stromata]*, „Părinţi şi scriitori bisericeşti" [„Church Fathers and Writers"], vol. 5, translation, foreword, notes and indexes by Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1982, p. 125 (in Romanian).

CROSET, Maurice, *La Civilisation hellénique: aperçu historique*, Payot, Paris, 1926.

GOETHE, Johann Wolfgang, *Faust. Tragedie [Faust. A Tragedy]*, translation by Lucian Blaga, with illustrations by Franz Xaver Simm, edition edited by Dan Flonta, Humanitas, Bucharest, 2015 (in Romanian).

JUSTIN THE MARTYR AND THE PHILOSOPHER, Saint, *Dialogul cu iudeul Trifon [Dialogue with Trypho]*, in *Apologeți de limbă greacă [Apologists for the Greek language]*, translation, foreword, notes and indexes by Teodor Bodogae, Olimp Căciulă, Dumitru Fecioru, Publishing House of the Biblical and Mission Institute of the Romanian Orthodox Church, Bucharest, 1980, pp. 89-258 (in Romanian).

TERTULLIAN, *The Prescription Against Heretics*, Beloved Publishing, 2014.

WINDELBAND, Wilhelm, *Filosofia elenistică și romană [Hellenistic and Roman philosophy]*, translation by Tudor D. Ştefănescu, Neat edition and „Non-skeptical introduction" by Anton Adămuț, Moldova, Iași, 1996 (in Romanian).